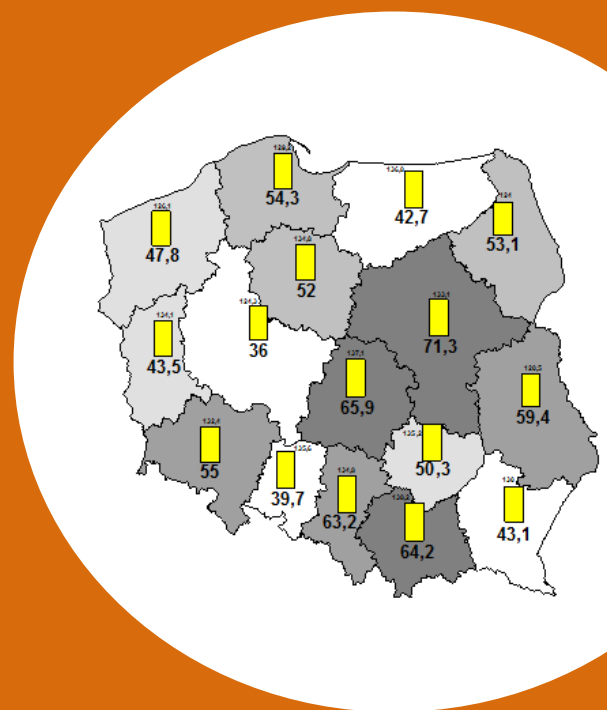
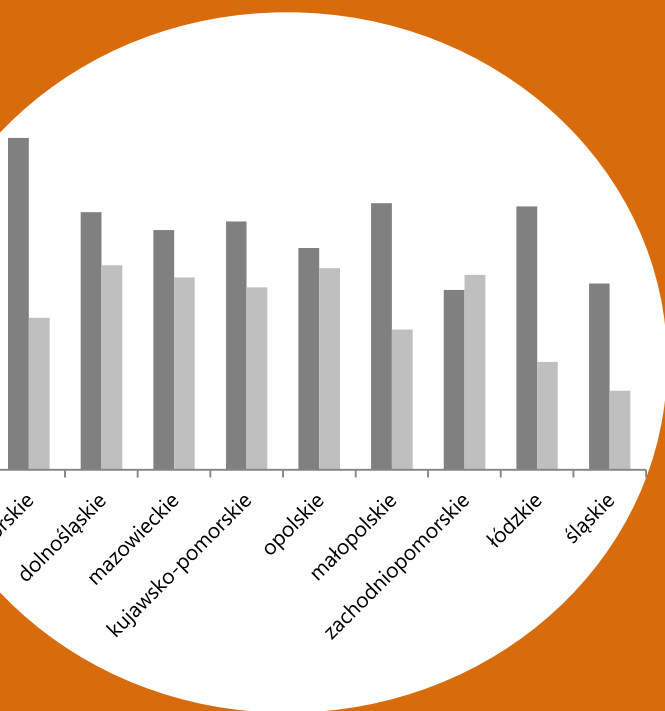

Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017

ANALIZA PN.:

ANALIZA SYTUACJI WOJEWÓDZTW W OBSZARACH ODDZIAŁYWANIA EUROPEJSKIEGO
FUNDUSZU SPOŁECZNEGO W LATACH 2015-2017”

Zamawiający:

**MINISTERSTWO
INWESTYCJI
I ROZWOJU**

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

ul. Wspólna 2/4

00-507 Warszawa

Wykonawca:

Pracownia Badań i Doradztwa "Re-Source" Korczyński Sarapata sp.j.

ul. Spławie 53; 61-312 Poznań

Tel. 61 622 92 06-07, biuro@re-source.pl

Spis treści

Spis treści	3
Wstęp.....	6
Streszczenie.....	7
Executive Summary	12
Opis sytuacji społeczno-gospodarczej w województwach.....	17
DEMOGRAFIA.....	18
Dzietność.....	18
Opieka nad dziećmi do lat 3	28
Długość życia.....	37
Starzenie się społeczeństwa	43
Migracje ludności	51
Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS.....	59
RYNEK PRACY	67
Poziom bezrobocia wg BAEL (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności).....	67
Poziom bezrobocia rejestrowanego.....	75
Bezrobocie długookresowe	89
Poziom zatrudnienia	97
Sytuacja kobiet na rynku pracy	111
Sytuacja osób młodych na rynku pracy	113
Sytuacja na rynku pracy osób w wieku 50 lat i więcej	118
Sytuacja na rynku pracy osób z niepełnosprawnościami	120

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS.....	123
INTEGRACJA SPOŁECZNA.....	139
Ubóstwo	139
Pomoc społeczna i usługi społeczne	157
Ekonomia społeczna	183
Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS.....	190
SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW	194
Struktura pracujących według sektora gospodarki	194
Struktura przedsiębiorstw i przedsiębiorczość w Polsce	196
Trwałość firm i miejsca pracy	201
Formy zatrudnienia pracowników	205
Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS.....	209
EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE	210
Wykształcenie ludności	210
Upowszechnienie edukacji przedszkolnej	225
Ocena efektów nauczania	228
Kształcenie ustawiczne	236
Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS.....	239
ZDROWIE	243
Ogólna sytuacja zdrowotna w Polsce	243
Zdrowie a rynek pracy	254
Przyczyny zgonów.....	259

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS.....	266
Wyzwania i obszary problemowe w ujęciu wojewódzkim.....	269
Analiza pod kątem zaleceń Rady Unii Europejskiej – Country-specific Recommendations 2018	284
Wykaz skrótów.....	288
Spis ilustracji	290
Spis wykresów	290
Spis map	294
Spis tabel	301
Spis wykorzystanych wskaźników w podziale na obszary tematyczne.....	303
Bibliografia.....	313

Wstęp

Niniejszy raport analityczny został przygotowany przez Pracownię Badań i Doradztwa „Re-Source” Korczyński Sarapata sp. j. na zlecenie Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju w ramach usługi dotyczącej przeprowadzenia analizy sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w latach 2005-2017. Celem przeprowadzonych prac analitycznych było przedstawienie i analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województw w wybranych obszarach, na które w największym stopniu wpływa interwencja EFS w perspektywie finansowej 2014-2020.

Struktura zasadniczej części dokumentu wynika z jego zakresu tematycznego i składa się z następujących rozdziałów: demografia, rynek pracy, integracja społeczna, sytuacja pracowników i przedsiębiorstw, edukacja i wykształcenie oraz zdrowie.

Uzupełnieniem i podsumowaniem analitycznej części raportu są: zestawienie najważniejszych wyzwań dla poszczególnych województw (w podziale na obszary tematyczne) oraz wyniki analizy pod kątem zaleceń Rady Unii Europejskiej – Country-specific Recommendations 2018. Niniejsze opracowanie zamykają: wykaz skrótów, spis ilustracji, spis wykorzystanych w analizie wskaźników oraz bibliografia. Załącznikami do niniejszego opracowania są: aneks statystyczny zawierający całość źródłowych danych statystycznych wykorzystanych na potrzeby prowadzonych analiz oraz prezentacja multimedialna prezentująca najważniejsze wnioski z przeprowadzonych analiz¹.

Przedstawione w Analizie wnioski mają charakter pomocniczy, a ostateczny wybór środków oraz typów wsparcia służących niwelowaniu zidentyfikowanych problemów pozostaje w gestii samorządów województw. Informacje zawarte w dokumencie nie stanowią oficjalnego stanowiska Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju.

¹ Ze względu na szeroki zakres wykorzystanych danych źródłowych, aneks statystyczny stanowi odrębny plik w formacie .xlsx, który zostanie przekazany Zamawiającemu wraz ostateczną wersją opracowania i prezentacją multimedialną.

Streszczenie

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017 koncentruje się na zagadnieniach demograficznych, rynku pracy, włączenia społecznego, adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw, edukacji i wykształceniu oraz ochronie zdrowia. Przedstawione wnioski pozwalają wskazać wyzwania, jakie stoją przed regionami, mogą być tym samym pomocne w programowaniu wsparcia w kolejnych latach wdrażania programów operacyjnych przez samorządy województw.

Demografia:

- W analizowanym okresie czasu utrzymywały się niekorzystne trendy demograficzne dotyczące dzietności. W latach 2007-2016 przyrost naturalny uległ zwiększeniu tylko w województwach: małopolskim, mazowieckim i łódzkim .
- Polskę cechuje niska wartość współczynnika dzietności na tle krajów europejskich (1,39). Z najmniejszą liczbą dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim i opolskim.
- W 2017 r. na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna przypadało w Polsce 10 dzieci w wieku do 3 lat, przy czym problem deficytu miejsc opieki dotyczył w szczególności województw: warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego oraz kujawsko-pomorskiego.
- Od 1990 r. do 2017 r. przeciętna długość życia Polaków uległa wydłużeniu. Co prawda przeciętnie kobiety wciąż żyją dłużej, jednak dynamika wzrostu tego zjawiska jest większa wśród mężczyzn.
- W latach 2007-2017 nastąpił w Polsce znaczący wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. W 2017 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym w Polsce przypadały 34 osoby w wieku poprodukcyjnym. Pomimo tego Polska nadal jest jednak wśród krajów o najmniejszym obciążeniu demograficznym w Unii Europejskiej (choć prognozy

demograficzne do roku 2050 wskazują, że w kolejnych dekadach sytuacja ludnościowa Polski ulegnie znacznemu pogorszeniu w porównaniu z innymi krajami UE).

- Saldo migracji w 2017 r. było w większości polskich regionów ujemne. Problem ten w największym stopniu dotyczył województw: lubelskiego, śląskiego, warmińsko-mazurskiego oraz świętokrzyskiego.

Rynek pracy:

- Stopa bezrobocia wg BAEL okazała się wyższa od poziomu ogólnopolskiego i wyniosła powyżej 5% w województwach: podkarpackim, warmińsko-mazurskim, lubelskim, świętokrzyskim i kujawsko-pomorskim. We wszystkich województwach odnotowano w latach 2007-2017 spadek stopy bezrobocia wg BAEL.
- W 2017 r. w Polsce stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 6,6%, przy bardzo wyraźnym spadku w latach 2007-2017.
- W 2017 r. w Polsce blisko jedna czwarta ogółu bezrobotnych pozostawała bez pracy 13 miesięcy i dłużej. Największy odsetek osób długotrwale bezrobotnych dotyczy województw: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego oraz wielkopolskiego.
- Polska w 2017 r. znalazła się wśród krajów UE o najwyższej wartości wskaźnika zatrudnienia dla osób w wieku 15-64 lat.
- W większości województw, kobiety dominują w populacji osób zarejestrowanych jako osoby bezrobotne. Regionami, które w 2017 r. cechowała największa liczba kobiet biernych zawodowo na 1000 osób w wieku powyżej 15 roku życia były województwa: kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie, śląskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie oraz lubelskie.
- Z wyjątkiem najwyższą stopą bezrobocia wśród osób młodych mamy do czynienia w województwach: podkarpackim, lubelskim, warmińsko-mazurskim oraz świętokrzyskim. Ogólnopolski poziom bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat był jednak w 2017 r. jednym z najniższych w UE.
- W 2017 r. w Polsce udział osób w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych wyniósł 27,6%. Najwięcej osób bezrobotnych w wieku 50+ zamieszkuje województwa: dolnośląskie, opolskie, zachodniopomorskie oraz łódzkie.

- Według BAEL w 2017 r. stopa bezrobocia wśród osób z niepełnosprawnościami wyniosła 8,4%, była więc wyższa o 3,5 pkt. proc. od ogólnej stopy bezrobocia.

Integracja społeczna:

- W porównaniu z innymi krajami europejskimi, Polskę cechuje przeciętny poziom zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W skali kraju od 2007 do 2017 r. miał miejsce spadek odsetka osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.
- W latach 2009-2017 w każdym z województw nastąpił spadek liczby osób, którym przyznano świadczenia społeczne, przy czym największy spadek wystąpił w województwach: dolnośląskim, lubuskim oraz zachodniopomorskim.
- W 2017 r. w Polsce wskaźnik liczby osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia na 10 tys. ludności był najwyższy w województwach: świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i lubuskim.
- Pomoc w formie usług opiekuńczych w 2017 r. najczęściej stosowana była w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i dolnośląskim. Z kolei najmniej osób w przeliczeniu na 10 tys. ludności było obejmowanych tego rodzaju pomocą w województwach Polski wschodniej i południowo-wschodniej: podlaskim, lubelskim, podkarpackim i małopolskim.
- W 2017 r. kontraktami socjalnymi objętych było w Polsce 4,8% korzystających z pomocy społecznej. Największy udział osób objętych tą formą wsparcia dotyczył województw: śląskiego, zachodniopomorskiego, świętokrzyskiego i lubuskiego.
- Województwa, gdzie intensywność pomocy społecznej jest wysoka, mimo niskiej lub przeciętnej na tle kraju skali ubóstwa to: lubuskie oraz kujawsko-pomorskie. Z kolei województwami, w których mimo dużej skali ubóstwa intensywność pomocy społecznej jest niska lub przeciętna na tle kraju są: lubelskie i wielkopolskie.
- W latach 2007-2017 nastąpił w Polsce spadek średniej liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (instytucjonalna piecza zastępcza).
- W latach 2009-2017 wyraźnie wzrosła liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Polsce. W latach 2012-2016 wzrosła też liczba Centrów Integracji Społecznej, Zakładów Aktywności Zawodowej i Warsztatów Terapii Zajęciowej.

Sytuacja pracowników i przedsiębiorstw:

- W 2017 r. na terenie Polski większość pracujących (60,1%) reprezentowało sektor usługowy. Kolejne 35,4% pracowało w przemyśle, a pozostałe 4,5% w rolnictwie.
- W większości województw mamy do czynienia ze spadkiem liczby osób pracujących w rolnictwie w latach 2007-2017. Największe spadki można zaobserwować w województwach: podkarpackim, świętokrzyskim oraz lubelskim.
- W 2016 r. w Polsce było 2 mln przedsiębiorstw, z czego aż 1,9 mln (96,2%) stanowiły mikroprzedsiębiorstwa.
- W 2017 r. na terenie Polski zlikwidowanych zostało – w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności – 112,3 miejsc pracy, co porównując z rokiem 2008 oznacza dwukrotny wzrost liczby likwidowanych miejsc pracy.
- W 2016 r. najwyższy poziom wynagrodzeń odnotowano w województwach: mazowieckim, dolnośląskim i pomorskim. Najniższy poziom wynagrodzeń cechuje natomiast województwa: warmińsko-mazurskie, podlaskie oraz podkarpackie.

Edukacja i wykształcenie:

- W latach 2007-2016 wystąpił duży spadek liczebności studentów we wszystkich regionach. Największe spadki dotyczyły województw: lubuskiego i świętokrzyskiego.
- Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną jest wyraźnie mniejszy na wsi niż w miastach. Największe różnice dotyczą woj. podlaskiego, które cechuje też najniższy odsetek dzieci uczestniczących w edukacji przedszkolnej.
- Rezultaty egzaminu gimnazjalnego w 2017 r., pod względem średnich wyników uzyskiwanych przez uczniów, były następujące: matematyka (46%), przedmioty przyrodnicze (52%), historia i wiedza o społeczeństwie (59%) i język polski (68%).
- Najniższa zdawalność egzaminu maturalnego wystąpiła w 2016 r. w województwach: zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim oraz łódzkim.
- Udział osób w wieku 25-64 lat kształcących i doksztalających się, w ogólnej liczbie ludności zmniejszył się w Polsce w latach 2007-2017, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn. Najmniejszy odsetek osób wieku 18-69 lat kształcących się lub

doszkalających dotyczył w 2016 r. województw: zachodniopomorskiego, podlaskiego, wielkopolskiego i świętokrzyskiego.

Zdrowie:

- W Polsce w 2016 roku na 10 tysięcy ludności przypadało 56 lekarzy, jednakże w większości województw liczba lekarzy przypadających na 10 tysięcy mieszkańców była mniejsza. Dowodzi to większego obciążenia pracujących lekarzy w przeważającej liczbie regionów (dotyczy to zwłaszcza województw: wielkopolskiego, opolskiego, warmińsko-mazurskiego, podkarpackiego oraz lubuskiego).
- Najmniejsza dostępność personelu pielęgniarskiego występuje w województwach: pomorskim, zachodniopomorskim, lubuskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim.
- Przeciętna długość absencji chorobowej z tytułu choroby własnej w Polsce w 2017 roku wynosiła 12,4 dni.
- W 2017 r. w Polsce odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności wynosił 12,9%, co oznacza, że czynniki zdrowotne nie stanowią głównego powodu bierności zawodowej. Odsetek ten był najwyższy w województwach: lubuskim, wielkopolskim, warmińsko-mazurskim oraz lubelskim.

Executive Summary

The analysis of the social and economic situation of the voivodships in the areas of the European Social Fund impact in 2015-2017 focuses on demographic issues, labour market, social inclusion, adaptability of employees and enterprises, learning and education, and health care. The presented conclusions allow to indicate the challenges faced by the regions, and thus may be helpful in programming support in the subsequent years of implementation of operational programs by self-governments of the voivodeships.

Demography:

- In the analysed period, unfavourable demographic trends regarding fertility continued. In 2007-2016, the natural increase was only observed in the following provinces: Małopolskie, Mazowieckie and Łódzkie.
- Poland is characterized by a low value of the fertility rate compared to the European countries (1.39). The lowest number of children per woman in childbearing age is in the following voivodeships: Świętokrzyskie and Opolskie.
- In 2017, 10 children aged up to 3 years were in the 1st place in the nursery, children's club and day caregiver, with the problem of shortage of care places in particular in the following voivodeships: Warmińsko-Mazurskie, Świętokrzyskie, Lubelskie and Kujawsko-Pomorskie.
- From 1990 to 2017, the average life expectancy of Poles was extended. Although, on average, women still live longer, but the growth rate of this phenomenon is higher among men.
- In 2007-2017, there was a significant increase in the number of post-working age people in Poland. In 2017, there were 34 post-working age people per 100 people of working age in Poland. Despite this fact, Poland is still among the countries with the lowest demographic burden in the European Union (although demographic forecasts

until 2050 indicate that in the following decades the population situation in Poland will significantly deteriorate compared to other European Union countries).

- In 2017, the migration balance was negative in most Polish regions. This problem was most affected by the following voivodeships: Lubelskie, Śląskie, Warmińsko-Mazurskie and Świętokrzyskie.

Labour market:

- According to Labour Force Survey, the unemployment rate proved to be higher than the national level and amounted to over 5% in the following voivodeships: Podkarpackie, Warmińsko-Mazurskie, Lubelskie, Świętokrzyskie and Kujawsko-Pomorskie. In all voivodeships, the unemployment rate was recorded in 2007-2017, according to Labour Force Survey.
- In 2017, the registered unemployment rate in Poland was 6.6%, with a clear decrease in 2007-2017.
- In 2017, nearly a quarter of all unemployed in Poland remained unemployed for 13 months and longer. The highest percentage of long-term unemployed people concerns the following voivodeships: Kujawsko-Pomorskie, Lubelskie and Wielkopolskie.
- In 2017, Poland was among the European Union countries with the highest employment rate for people aged 15-64.
- In the majority of voivodeships, women dominate in the population of people registered as unemployed. The regions characterized by the largest number of economically inactive women per 1000 people aged over 15 were the following voivodeships in 2017: Kujawsko-Pomorskie, Świętokrzyskie, Śląskie, Warmińsko-Mazurskie, Zachodniopomorskie and Lubelskie.
- The clearly highest unemployment rate among young people is found in the following voivodeships: Podkarpackie, Lubelskie, Warmińsko-Mazurskie and Świętokrzyskie. However, the nationwide level of unemployment among people aged 15-29 was one of the lowest in the European Union in 2017.
- In 2017, the share of people aged 50+ in the total number of the unemployed in Poland was 27.6%. Most of the unemployed aged 50+ live in the voivodeships: Dolnośląskie, Opolskie, Zachodniopomorskie and Łódzkie.

- According to Labour Force Survey, in 2017 the unemployment rate among people with disabilities was 8.4%, so it was higher by 3.5 percent points from the general unemployment rate.

Social integration:

- In comparison with other European countries, Poland is characterized by an average level of risk of poverty or social exclusion. On the national scale, from 2007 to 2017, there was a decrease in the percentage of people at risk of poverty or social exclusion.
- In 2009-2017, in each of the voivodeships, there was a decrease in the number of people who were granted social benefits, with the greatest decrease in the following voivodeships: Dolnośląskie, Lubuskie and Zachodniopomorskie.
- In 2017 in Poland, the number of people using the services of the support centres, per 10 thousand population, was the highest in the following voivodeships: Świętokrzyskie, Warmińsko-Mazurskie and Lubuskie.
- Assistance in the form of care services in 2017 was the most often used in the following voivodeships: Warmińsko-Mazurskie, Zachodniopomorskie and Dolnośląskie. In turn, the lowest number of people per 10 thousand population was covered by this type of assistance in the voivodeships of eastern and south-eastern Poland: Podlasie, Lublin, Podkarpacie and Małopolska.
- In 2017, social contracts covered 4.8% of beneficiaries of social assistance in Poland. The largest share of people covered by this form of support concerned the following voivodeships: Śląskie, Zachodniopomorskie, Świętokrzyskie and Lubuskie.
- The voivodeships with high intensity of social assistance, despite low or average poverty level in the country, were: Lubuskie and Kujawsko-Pomorskie. On the other hand, the voivodeships in which the intensity of social assistance is low or average in comparison with the country, despite the large scale of poverty, are: Lubelskie and Wielkopolskie.
- In 2007-2017, there was a decrease in the average number of children in care and educational centres in Poland (institutional foster care).

- In 2009-2017, the number of social cooperatives registered in Poland clearly increased. In 2012-2016, the number of Social Integration Centres, Vocational Activity Centres and Occupational Therapy Workshops also increased.

Situation of employees and enterprises:

- In 2017, the majority of the employed in Poland (60.1%) was represented by the service sector. Another 35.4% worked in industry, and the remaining 4.5% in agriculture.
- In the majority of voivodeships, there is a decrease in the number of people working in agriculture in 2007-2017. The largest decreases can be observed in the following voivodeships: Podkarpackie, Świętokrzyskie and Lubelskie.
- In 2016, there were 2 million enterprises in Poland, 1.9 million (96.2%) of which were microenterprises.
- In 2017, 112.3 jobs per 10 thousand population were eliminated on the territory of Poland, which in comparison with 2008 means a double increase in the number of jobs eliminated.
- In 2016, the highest level of remuneration was recorded in the following voivodeships: Mazowieckie, Dolnośląskie and Pomorskie. The lowest level of remuneration, however, is characteristic for the following voivodeships: Warmińsko-Mazurskie, Podlasie and Podkarpackie.

Learning and Education:

- In 2007-2016, there was a large decrease in the number of students in all regions. The largest decreases concerned the voivodeships: Lubuskie and Świętokrzyskie.
- The percentage of children aged 3-4 years covered by pre-school care is clearly lower in rural areas than in cities. The largest differences concern Podlasie, which also has the lowest percentage of children participating in pre-school education.
- The results of the junior high school exam in 2017, in terms of average results obtained by students, were as follows: mathematics (46%), natural science (52%), history and social knowledge (59%) and Polish (68%).
- The lowest pass rate of the matriculation examination occurred in 2016 in the following voivodeships: Zachodniopomorskie, Warmińsko-Mazurskie and Łódzkie.

- The share of people aged 25-64 educating and training in the total population decreased in Poland in 2007-2017, both among women and men. The lowest percentage of people aged 18-69 studying or taking refreshing courses concerned the following voivodeships in 2016: Zachodniopomorskie, Podlaskie, Wielkopolskie and Świętokrzyskie.

Health:

- In Poland, in 2016, there were 56 doctors per 10 thousand population; however, in most voivodeships, the number of doctors per 10 thousand population was smaller. This proves the greater burden of working doctors in the majority of regions (this applies in particular to the following voivodeships: Wielkopolskie, Opolskie, Warmińsko-Mazurskie, Podkarpackie and Lubuskie).
- The lowest availability of nursing staff is visible in the following voivodeships: Pomorskie, Zachodniopomorskie, Lubuskie, Warmińsko-Mazurskie and Wielkopolskie.
- The average length of sickness absence due to illness in Poland in 2017 was 12.4 days.
- In 2017, in Poland, the percentage of people professionally inactive due to illness or disability was 12.9%, which means that health factors are not the main reason for inactivity. This percentage was the highest in the following voivodeships: Lubuskie, Wielkopolskie, Warmińsko-Mazurskie and Lubelskie.

Opis sytuacji społeczno- gospodarczej w województwach

W niniejszej – zasadniczej – części opracowania przedstawione zostały wnioski z przeprowadzonych analiz dotyczących następujących obszarów tematycznych:

- demografia,
- rynek pracy,
- integracja społeczna,
- sytuacja pracowników i przedsiębiorstw,
- edukacja i wykształcenie,
- zdrowie.

W ramach każdego z ww. obszarów wyodrębniono szczegółowe zagadnienia, w odniesieniu do których zostały przeprowadzone analizy dotyczące poszczególnych wskaźników. Podsumowaniem analiz dla danego obszaru są ogólne wnioski (zarówno dla Polski, jak i poszczególnych regionów), a także zestawienie szczegółowych wniosków i towarzyszących im rekomendacji. Zalecenia sformułowano z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS.

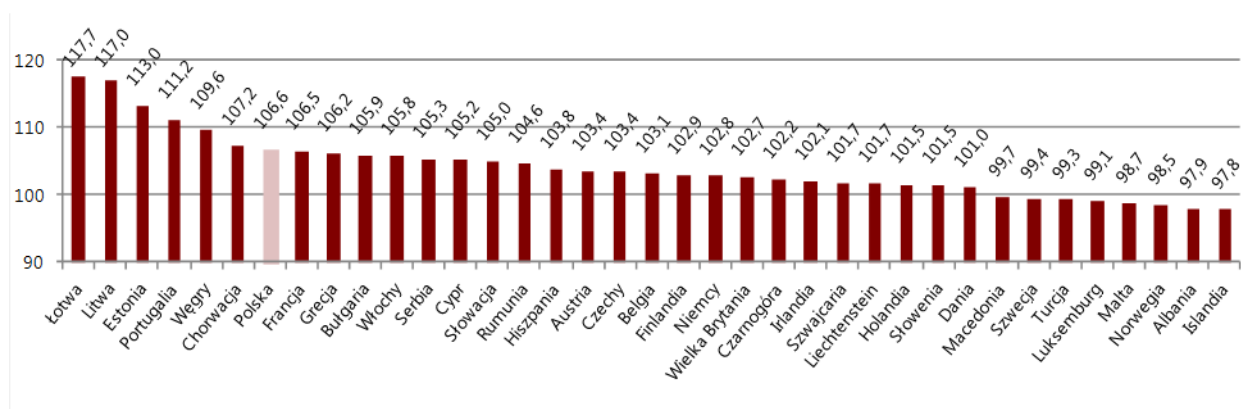
DEMOGRAFIA

W ramach niniejszego obszaru tematycznego poddano analizie wskaźniki obrazujące sytuację demograficzną Polski i poszczególnych województw. W pierwszej kolejności przedstawiono dane obrazujące sytuację w zakresie dzietności oraz problem zapewnienia instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3. Drugi wymiar analiz poświęcony jest długości życia oraz identyfikacji ewentualnych tendencji związanych ze starzeniem się polskiego społeczeństwa. Analizę w ramach obszaru „Demografia” zamyka ocena najważniejszych zjawisk dotyczących migracji ludności.

Dzietność

Podstawowym parametrem opisującym kwestię dzietności jest współczynnik dzietności. Odnosi się on do liczby urodzonych dzieci przypadających na jedną kobietę w wieku rozrodczym. Nim jednak przejdziemy do analizy tej kwestii, zostaną przedstawione dane wskaźnikowe, które dotyczą innych aspektów zjawiska dzietności. W pierwszej kolejności będzie to współczynnik feminizacji, który pozwala scharakteryzować płciową strukturę społeczeństwa danego państwa. Wskaźnik ten odnosi się do liczby kobiet na 100 mężczyzn w Polsce i innych krajach europejskich.

Wykres 1. Liczba kobiet na 100 mężczyzn w 2017 roku w krajach Europy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Z największą liczbą kobiet przypadającą na 100 mężczyzn mamy do czynienia w przypadku nadbałtyckich krajów byłego Związku Radzieckiego, tj. Łotwy (stosunek liczby kobiet do mężczyzn wynosi w tym kraju 117,7 do 100), Litwy (117 do 100) oraz Estonii (113 do 100). Z kolei najmniejszą wartość współczynnika feminizacji (poniżej

liczby 100 kobiet przypadających na 100 mężczyzn) zaobserwować możemy w takich krajach jak: Islandia (stosunek liczby kobiet do mężczyzn wynoszący 97,8 do 100), Albania (97,9), Norwegia (98,5), Malta (98,7), Luksemburg (99,1), Turcja (99,3), Szwecja (99,4) oraz Macedonia (99,7). Polska z wartością współczynnika feminizacji wynoszącą 106,6 plasuje się wśród 37 analizowanych krajów europejskich na 7 pozycji pod względem liczby kobiet na 100 mężczyzn.

W odniesieniu do współczynnika feminizacji istotne jest, by nie występowała znacząca dysproporcja pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn. Mogłoby to stanowić czynnik niekorzystnie oddziałujący na zjawisko dzietności, czy wręcz prowadzić do tendencji depopulacyjnych. Zarówno w Polsce, jak i pozostałych krajach uwzględnionych w analizie nie mamy do czynienia z taką sytuacją. W zdecydowanej większości krajów europejskich liczba kobiet jest wprawdzie większa niż liczba mężczyzn (co zwykle się uznawać za właściwość krajów rozwiniętych) nie możemy tu jednak mówić o istotnych dysproporcjach.

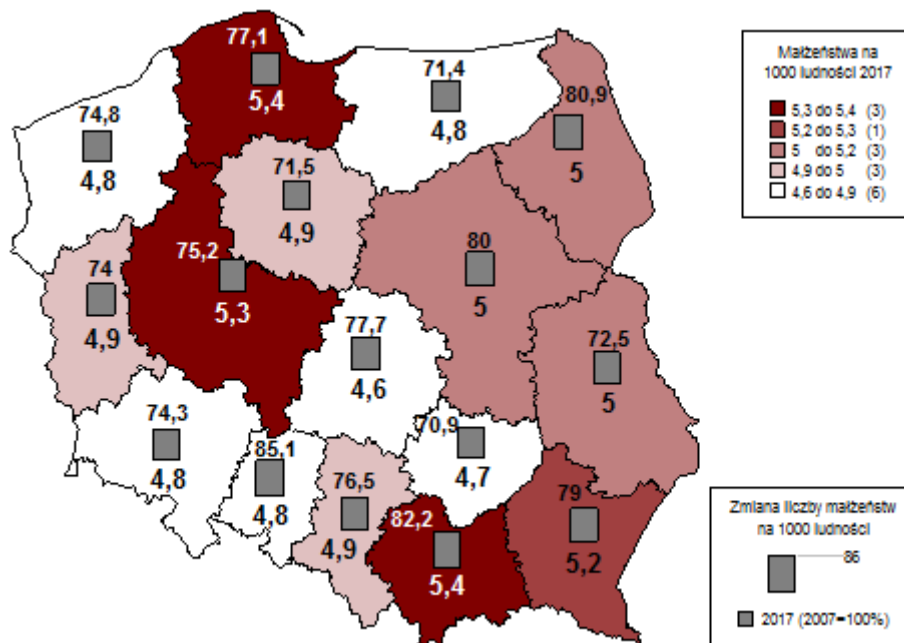
Kolejny wskaźnik analizowany w kontekście dzietności dotyczy liczby zawieranych małżeństw (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców). W ostatnich latach zauważalny jest wzrost liczby urodzeń pozamażeńskich – w Polsce, w latach 2000-2016, wzrost ten wyniósł 12,82 pkt. proc., a niniejsza dynamika wzrostu była zbliżona na obszarach miejskich i wiejskich². Nadal jedna zdecydowana większość urodzeń występuje w związkach małżeńskich – w 2016 roku tylko 24,9% urodzeń żywych stanowiły urodzenia pozamażeńskie. Zauważyć przy tym należy, że w przypadku ośrodków miejskich odsetek ten był wyższy (27,6%), podczas gdy na wsi wyniósł on 21%³. Choć więc na zjawisko dzietności wpływają – i to w coraz większym stopniu – zachowania prokreacyjne w związkach pozamażeńskich, to jednak nadal kluczowe znaczenie dla poziomu dzietności mają związki małżeńskie. Tym samym, wskaźnik liczby małżeństw zawartych w ciągu roku na 1000 ludności traktować należy jako istotny parametr kontekstowy w ramach analizy dzietności w Polsce. Dane dotyczące tej kwestii, zarówno

² Rządowa Rada Ludnościowa (2017) Sytuacja demograficzna Polski – Raport 2016-2017, s. 104

³ Tamże, s. 103

w odniesieniu do sytuacji w 2017 roku, jak i dynamiki i kierunków ewentualnych zmian w okresie 2007-2017, przedstawiono na poniższej mapie.

Mapa 1. Małżeństwa zawarte w ciągu roku na 1000 ludności w 2017 r. oraz zmiana ich liczby w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

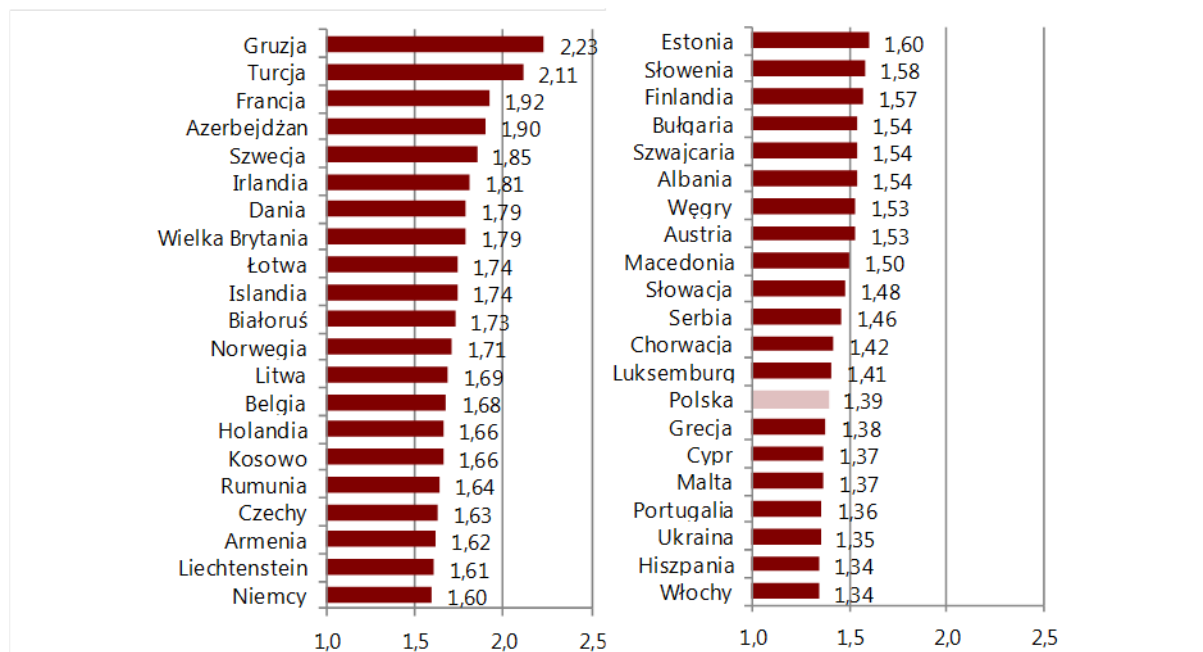

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS)

Według danych BDL GUS w 2017 roku w Polsce zawarto 5 małżeństw na 1000 ludności. Jest to liczba mniejsza od tej, z którą mieliśmy do czynienia w roku 2007, gdy wartość wskaźnika wynosiła 6,5. Spadek dotyczył w analizowanym okresie wszystkich województw, różna była natomiast dynamika zidentyfikowanych spadków. Najmniejsza była ona w województwach: opolskim (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, liczba małżeństw na 1000 mieszkańców w 2017 roku stanowiła 85,1% tej wartości) oraz małopolskim (82,2%). Z kolei z największym spadkiem liczby zawieranych małżeństw w latach 2007-2017 mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim (liczba małżeństw na 1000 mieszkańców w tym województwie w 2017 roku to tylko 70,9% wartości z roku 2007), warmińsko-mazurskim (71,4%) oraz kujawsko-pomorskim (71,5%). W 2017 roku regionami o największej liczbie zawieranych małżeństw (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) były województwa: małopolskie i pomorskie (wartość wskaźnika wynosząca 5,4) oraz wielkopolskie (5,3). Z kolei najniższa wartość omawianego wskaźnika dotyczy województw: łódzkiego (4,6), świętokrzyskiego (4,7) oraz

dolnośląskiego, opolskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego (4,8). Choć zauważalne są więc pewne różnicowania międzyregionalne odnoszące się do liczby zawieranych małżeństw, to różnice nie są bardzo znaczące i pod względem osiągniętej wartości powyższego wskaźnika sytuacja polskich województw jest podobna. Dotychczasowa analiza odnosiła się do czynników i uwarunkowań zjawiska dzietności. W dalszej części zamieszczono dane dotyczące dzietności w sposób bezpośredni – na poniższym wykresie przedstawiono wartość współczynnika dzietności (tj. parametru określającego liczbę dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym) w poszczególnych krajach Europy.

Wykres 2. Średnia liczba dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Polska znajduje się wśród tych państw, które cechuje najniższy współczynnik dzietności, zajmując – z wartością wskaźnika wynoszącą 1,39 – 35 pozycję spośród 42 krajów.

W 2016 roku niższy współczynnik dzietności cechował jedynie takie państwa jak: Grecja (współczynnik dzietności wyniósł 1,38), Cypr i Malta (1,37), Portugalia (1,36), Ukraina (1,35) oraz Hiszpania i Włochy (1,34). Krajami o największej dzietności, w których wartość współczynnika dzietności przekroczyła „2”, są natomiast: Gruzja (współczynnik dzietności wynoszący 2,23) oraz Turcja (2,11). W przypadku krajów Unii Europejskiej najwyższy

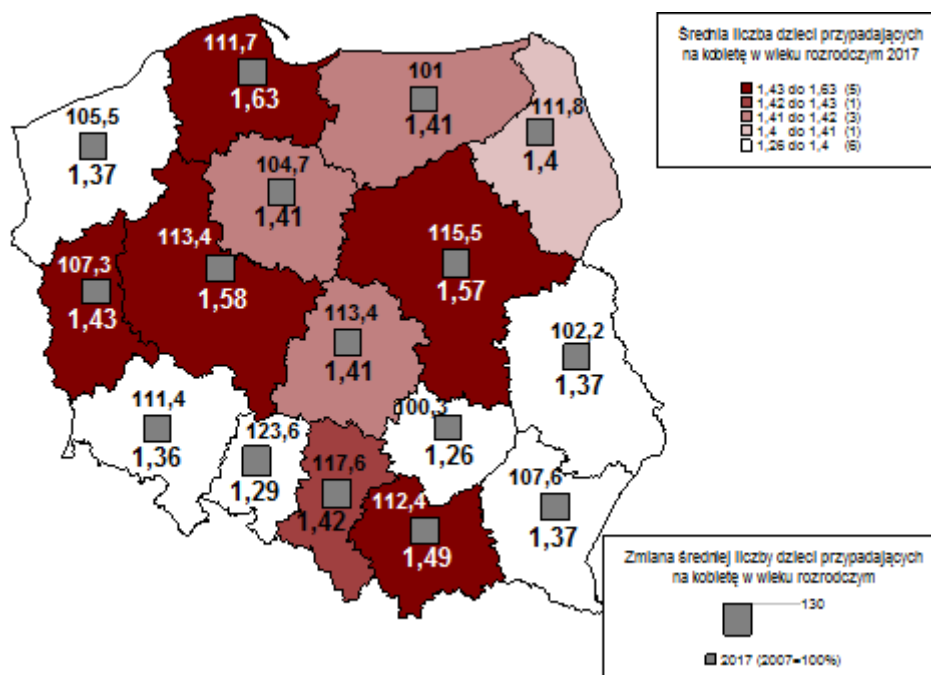
współczynnik dzietności dotyczy z kolei takich krajów jak: Francja (współczynnik dzietności wynoszący 1,92), Szwecja (1,85) i Irlandia (1,81).

Choć Polska znalazła się w grupie państw o najniższym współczynniku dzietności, to jednak zauważyć należy, że niemalże w całej Europie występuje zjawisko tzw. depresji urodzeniowej. Zjawisko to polega na tym, że poziom dzietności nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Biorąc pod uwagę, że przyjmuje się, iż owa zastępowalność występuje przy kształtowaniu się współczynnika dzietności na poziomie 2,1-2,15⁴, to dotyczyć ona będzie jedynie Gruzji i Turcji. W sytuacji, gdy zdecydowanej większości państw europejskich nie udaje się osiągnąć optymalnego poziomu współczynnika dzietności, kwestię zagrożenia depopulacją traktować należy jako jedno z kluczowych wyzwań demograficznych w Europie.

By w sposób bardziej szczegółowy przedstawić sytuację Polski w odniesieniu do analizowanego problemu, na poniższym wykresie przedstawiono regionalne zróżnicowanie dotyczące współczynnika dzietności w 2017 roku oraz zidentyfikowano kierunek i skalę dynamiki jego zmienności w okresie 2007-2017.

⁴ Joanna Stańczak, Dorota Szałtys, Małgorzata Waligórska, Sytuacja demograficzna Polski do 2017 roku [w:] Rządowa Rada Ludnościowa (2018) Sytuacja demograficzna Polski jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej, s. 40

Mapa 2. Średnia liczba dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2017 r. wartość wskaźnika średniej liczby dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym wyniósł 1,45. Tylko w czterech regionach wartość współczynnika dzietności okazała się być wyższa i są to województwa: pomorskie (1,63), wielkopolskie (1,58), mazowieckie (1,57) oraz małopolskie (1,49). Warto przy tym zauważyć, że nawet w tych regionach zidentyfikowana wartość analizowanego wskaźnika wyraźnie odbiega od wskazanego wcześniej poziomu optymalnego (2,1-2,15), który gwarantowałyby prostą zastępowalność pokoleń. Z kolei największy problem dotyczący liczby dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym występuje w województwach: świętokrzyskim (w 2017 roku wartość wskaźnika dzietności wynosiła w tym regionie 1,26), opolskim (1,29), dolnośląskim (1,36) oraz lubelskim, podkarpackim i zachodniopomorskim (1,37).

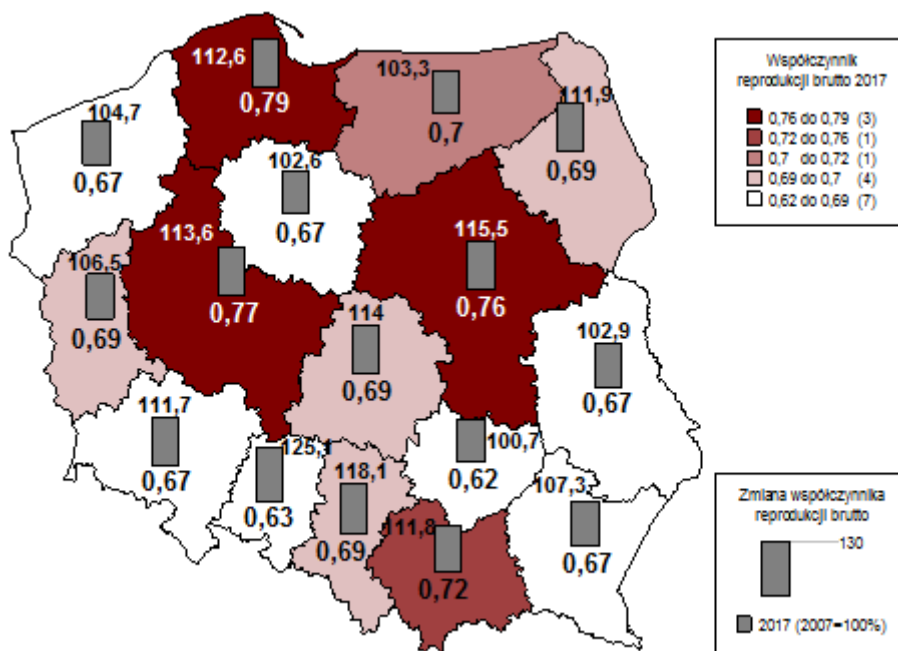
Pozytywnym aspektem oceny sytuacji polskich województw pod kątem dzietności jest natomiast kierunek jej zmienności w latach 2007-2017 – we wszystkich regionach zaobserwować możemy wzrost liczby dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym. Największa zmiana w tym zakresie nastąpiła w województwach: opolskim (współczynnik dzietności w 2017 roku stanowił 123,6% wartości z roku 2007), śląskim

(117,6%) oraz mazowieckim (115,5%). Szczególnie dla dwóch pierwszych regionów wzrost ten miał duże znaczenie. Województwo opolskie w 2007 roku cechowało się najniższą wartością współczynnika dzietności spośród wszystkich województw, natomiast w roku 2017 uzyskało już wynik lepszy od woj. świętokrzyskiego. Z kolei woj. śląskie odnotowało w okresie 2007-2017 awans z przedostatniego miejsca w rankingu województw pod względem wartości współczynnika dzietności na pozycję szóstą. Regionami, w których poprawa pod względem dzietności okazała się najmniejsza, są przede wszystkim województwa: świętokrzyskie (współczynnik dzietności w tym regionie w 2017 roku stanowił 100,3% wartości tego parametru w roku 2007), warmińsko-mazurskie (101%), lubelskie (102,2%) i kujawsko-pomorskie (104,7%). Choć niski poziom współczynnika dzietności w całej Polsce winien traktowany być jako uzasadnienie dla podejmowania działań zaradczych na obszarze wszystkich województw, to właśnie w regionach o najmniej korzystnej dynamice zmian działania te są najbardziej uzasadnione. Celowość ich podejmowania jest tym większa, że w analizowanej dekadzie w żadnym województwie zmiana wartości współczynnika dzietności nie miała charakteru jednokierunkowego. W każdym regionie zdarzały się okresy wzrostu i spadku liczby dzieci przypadających na jedną kobietę w wieku rozrodczym. Oznacza to, że występuje w przypadku tego wskaźnika wrażliwość na oddziaływanie różnego rodzaju czynników, a jego wartość zmienia się w perspektywie nie tylko średnio-, ale i krótkookresowej. Choć przyznać trzeba, że skala tych zmian jest jak na razie zbyt mała, by zapewnić dzietność na poziomie gwarantującym prostą zastępowalność pokoleń.

Uzupełnieniem danych dotyczących współczynnika dzietności są wyniki analizy odnoszącej się do współczynnika reprodukcji brutto. Miernik ten określa liczbę córek urodzonych średnio przez kobietę w wieku rozrodczym (przy uwzględnieniu założenia, że kobieta rodzi z częstotliwością cechującą wszystkie kobiety z grupy wiekowej, której dotyczy współczynnik reprodukcji). Wariant brutto współczynnika reprodukcji odnosi się do ogólnej liczby urodzeń żywych (w przeciwieństwie do współczynnika reprodukcji netto, który określa liczbę córek przypadających na 1 kobietę w wieku rozrodczym, przy

jednoczesnym odliczeniu tych córek, w przypadku których na podstawie przewidywanej długości życia możemy prognozować, że nie dożyją one wieku swoich matek).

Mapa 3. Współczynnik reprodukcji brutto w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie na podstawie danych BDL GUS

Według danych BDL GUS w 2017 roku współczynnik reprodukcji brutto w Polsce wyniósł 0,71. W przypadku wartości tego wskaźnika niższej niż 1 należy domniemywać, że w przyszłości liczba ludności może maleć (wskutek tego, iż obecnie przychodząca na świat generacja córek jest mniej liczna niż generacja ich matek; z tą samą liczebnością kobiet w obu pokoleniach – matek i córek – mielibyśmy do czynienia, gdyby wartość wskaźnika wynosiła 1, natomiast w przypadku wartości większej niż 1 należałoby prognozować wzrost liczby ludności w przyszłości, gdyż populacja obecnych córek, czyli potencjalnych przyszłych matek, przewyższałaby populację swoich matek).

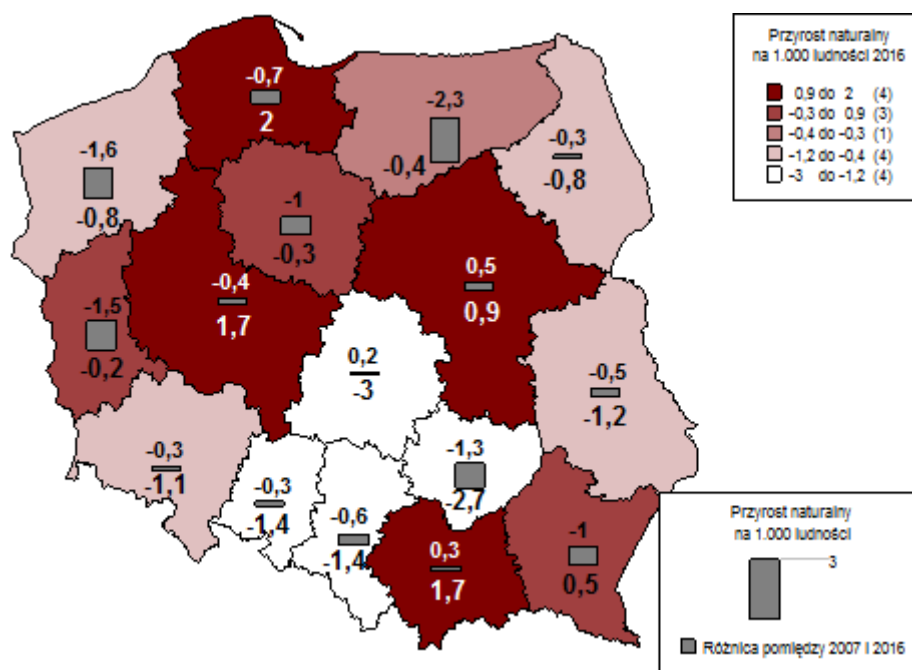
Województwa, które cechuje największa wartość współczynnika reprodukcji brutto, to te same regiony, w których wcześniej zidentyfikowano najwyższy poziom dzietności, tj.: pomorskie (0,79), wielkopolskie (0,77), mazowieckie (0,76) i małopolskie (0,72). We wszystkich tych województwach wartość współczynnika reprodukcji brutto jest wyższa niż średnia ogólnopolska, nadal jednak wartość ta sugeruje raczej spadek liczby ludności

w przyszłości niż jej wzrost⁵. Z kolei z najmniejszą wartością współczynnika reprodukcji brutto mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim (0,62) i opolskim (0,63), których dotyczy także najniższy poziom dzietności. W kolejnych pięciu województwach (podkarpackie, dolnośląskie, zachodniopomorskie, kujawsko-pomorskie i lubelskie) również ujawniła się niska wartość współczynnika reprodukcji brutto (0,67).

W latach 2007-2017 wartość współczynnika reprodukcji brutto wzrosła najbardziej w województwach: opolskim (współczynnik reprodukcji brutto w 2017 roku stanowił 125,1% wartości z roku 2007), śląskim (118,1%) oraz mazowieckim (115,5%). Najmniejsza dynamika cechowała natomiast województwa: świętokrzyskie (100,7%), kujawsko-pomorskie (102,6%), lubelskie (102,9%) i warmińsko-mazurskie (103,3%). Tym samym, stwierdzić należy, że we wszystkich regionach – choć w różnym stopniu – sytuacja uległa poprawie.

Podsumowaniem analiz dotyczących dzietności jest ocena sytuacji dotyczącej przyrostu naturalnego, który stanowi różnicę pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące tego parametru za rok 2016, w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców.

⁵ Trzeba zresztą zauważyć, że ryzyko to jest w rzeczywistości jeszcze większe, gdyż analizujemy tu wartość brutto współczynnika reprodukcji, nie zaś wartość netto, która wymagałaby odliczenia tych córek, które najprawdopodobniej nie osiągną wieku swoich matek. W takim przypadku liczba córek w relacji do liczby matek (a tym samym wartość współczynnika reprodukcji) byłaby jeszcze mniejsza.

Mapa 4. Przyrost naturalny na 1 tys. ludności w 2016 r. oraz różnica jego wartości pomiędzy latami 2007-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Strateg

Z dodatnim przyrostem naturalnym (gdy liczba urodzeń przewyższa liczbę zgonów) mamy do czynienia w województwach: pomorskim (przyrost naturalny wynoszący 2), wielkopolskim i małopolskim (1,7), mazowieckim (0,9) oraz podkarpackim (0,5). W pozostałych regionach (jak i w odniesieniu do obszaru całej Polski) przyrost naturalny ma charakter ujemny, co oznacza występowanie tendencji depopulacyjnych, a więc zmniejszanie się liczby ludności. Największa skala ujemnego przyrostu naturalnego dotyczy z kolei województw: łódzkiego (-3) oraz świętokrzyskiego (-2,7). Zmienność przyrostu naturalnego w latach 2007-2016 ocenić należy jako niekorzystną z punktu widzenia sytuacji demograficznej Polski. Po pierwsze, tylko w trzech województwach (małopolskim, mazowieckim i łódzkim) w analizowanym okresie przyrost naturalny uległ zwiększeniu. Po drugie, podczas gdy w roku 2007 województw cechujących się ujemnym przyrostem naturalnym było 6, tak w 2016 roku liczba ta podwoiła się.

Dane dotyczące przyrostu naturalnego – który stanowi najbardziej syntetyczną miarę tendencji demograficznych – potwierdzają wcześniejsze wnioski, że Polska boryka się z istotnymi problemami w zakresie dzietności. Taki stan rzeczy wymaga zarówno podejmowania bieżących działań zorientowanych na niwelowanie niekorzystnych zjawisk

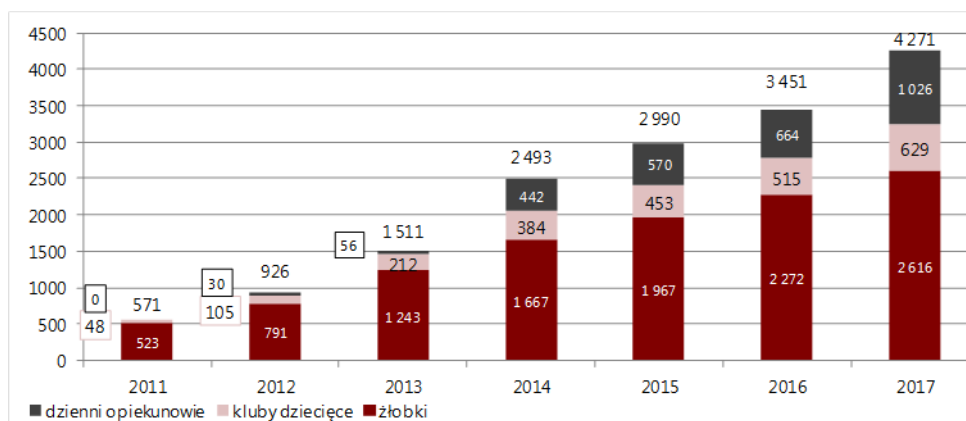
w sferze dietności, jak i należyte przygotowanie infrastruktury społecznej oraz ilości i zakresu świadczonych usług społecznych do potrzeb wynikających z obserwowanych i prognozowanych zmian populacyjnych.

Opieka nad dziećmi do lat 3

Kwestia opieki nad dziećmi do lat 3 ma kluczowe znaczenie dla kwestii demograficznych z dwóch powodów. Po pierwsze, oferta w zakresie opieki nad dziećmi powinna stanowić trafne odzwierciedlenie zachodzących tendencji demograficznych i dynamiki dietności. Po drugie, dostępność i jakość instytucjonalnej opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, może stanowić dla potencjalnych rodziców jedno z kryteriów stosowanych w procesie podejmowania decyzji o ewentualnym posiadaniu potomstwa. Tym samym, zmiany dotyczące podaży zinstytucjonalizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3 powinny być traktowane jako czynnik oddziałujący na kwestię dietności.

Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące liczby poszczególnych typów instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w Polsce, w okresie 2011-2017.

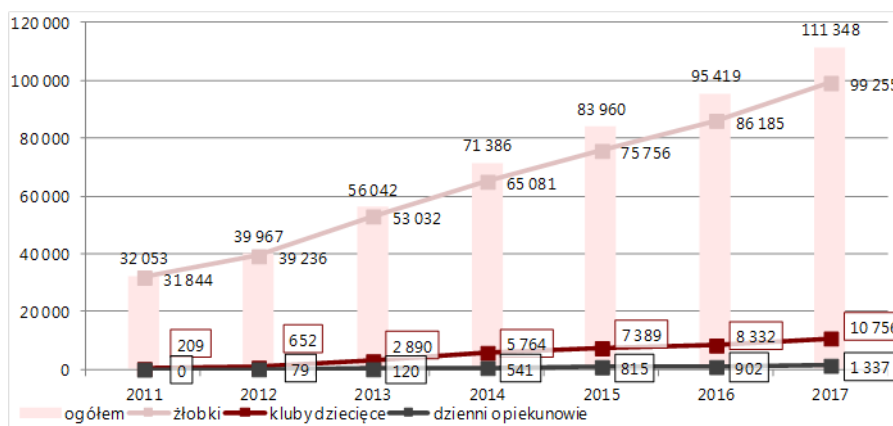
Wykres 3. Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań Rady Ministrów z realizacji ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3

W analizowanym okresie mieliśmy w Polsce do czynienia z wyraźną poprawą dostępności instytucji opieki na dziećmi mierzonej liczbą poszczególnych typów tych instytucji. W odniesieniu do wszystkich wyróżnionych typów (żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie) nastąpił wielokrotny wzrost liczby instytucji funkcjonujących na terenie kraju. Największy wzrost w latach 2011-2017 dotyczył liczby dziennych

opiekunów (w 2011 nie funkcjonowała jeszcze ta forma opieki, a w roku 2017 dostępne były usługi aż 1026 dziennych opiekunów) oraz klubów dziecięcych (z poziomu 48 instytucji tego rodzaju w roku 2011 do 629 klubów dziecięcych działających w 2017 roku). Tak znaczący wzrost w przypadku obu wspomnianych typów instytucji wynika z faktu, że zostały one wprowadzone w analizowanym okresie jako nowa forma opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Ale także w przypadku żłobków (w 2011 roku funkcjonowały w Polsce 523 żłobki) wystąpił znaczący wzrost liczby tego typu placówek (do poziomu 2616 podmiotów w roku 2017), co czyni tę grupę instytucji dominującą wśród placówek oferujących opiekę nad dziećmi w wieku do 3 lat. Należy tutaj zauważyć, że na wzrost liczby żłobków wpłynęło niewątpliwie zliberalizowanie wymogów dotyczących ich prowadzenia. Chodzi tu przede wszystkim o wejście w życie Ustawy z 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, która min. pozbawiła żłobki statusu zakładów opieki zdrowotnej, co znacząco obniżyło wymogi dot. ich zakładania. Miarą zwiększenia dostępności instytucji oferujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 jest także łączny (tj. obejmujący wszystkie trzy formy opieki) wzrost ich liczby. W analizowanym okresie był on ponad siedmiokrotny (z 571 instytucji w 2011 roku do 4271 w roku 2017). Tak naprawdę jednak, by mówić o rzeczywistym, a nie tylko potencjalnym wzroście dostępności opieki nad dziećmi do lat 3, trzeba także uwzględnić liczbę oferowanych miejsc opieki. Można bowiem wyobrazić sobie, że w przypadku oferowania przez poszczególne instytucje niewielkiej liczby miejsc opieki, wzrost dostępności odczuwalny byłby w mniejszym stopniu.

Wykres 4. Liczba miejsc w instytucjach opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sprawozdań Rady Ministrów z realizacji ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3*

Zidentyfikowany wcześniej wzrost liczby instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 skutkował także w analizowanym okresie wzrostem liczby oferowanych miejsc opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów. Łączny wzrost liczby miejsc opieki nad dziećmi w wieku nieprzekraczającym 3 lat był ponad trzykrotny (z 32053 w 2011 roku do 111348 w roku 2017), a więc dynamika wzrostu liczby miejsc okazała się mniejsza niż dynamika wzrostu liczby samych instytucji (gdzie wzrost ten był ponad siedmiokrotny). Wyjaśnieniem tej prawidłowości jest fakt, że największa dynamika wzrostu liczby oferowanych miejsc dotyczy klubów dziecięcych (209 miejsc w 2011 roku i aż 10756 miejsc w roku 2017) oraz dziennych opiekunów (2011 – 0 miejsc, 2017 – 1337). Są to formy opieki, gdzie możliwość stworzenia większej liczby miejsc opieki jest bardziej ograniczona niż w żłobkach. Z kolei w przypadku żłobków, które generują największą liczbę miejsc opieki dynamika wzrostu okazała się mniejsza (z 31844 miejsc w 2011 roku do 99225 w roku 2017). Warto przy tym zauważyć, że pomimo, iż to właśnie żłobki oferują w Polsce zdecydowanie najwięcej miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat, to w analizowanym okresie ich udział w ogólnej liczbie tych miejsc uległ stopniowemu zmniejszeniu. W 2011 roku liczba miejsc oferowanych przez żłobki stanowiła 99,35% wszystkich miejsc opieki nad dziećmi w wieku nieprzekraczającym 3 lat, za to w roku 2017 udział ten zmalał o ok. 10 pkt. proc. (do 89,14%). Trend ten należy ocenić pozytywnie ze względu na fakt, że uruchomienie instytucji opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat w formie klubu dziecięcego lub opiekuna dziennego jest mniej skomplikowane i wymaga mniejszych nakładów finansowych i organizacyjnych. Poza

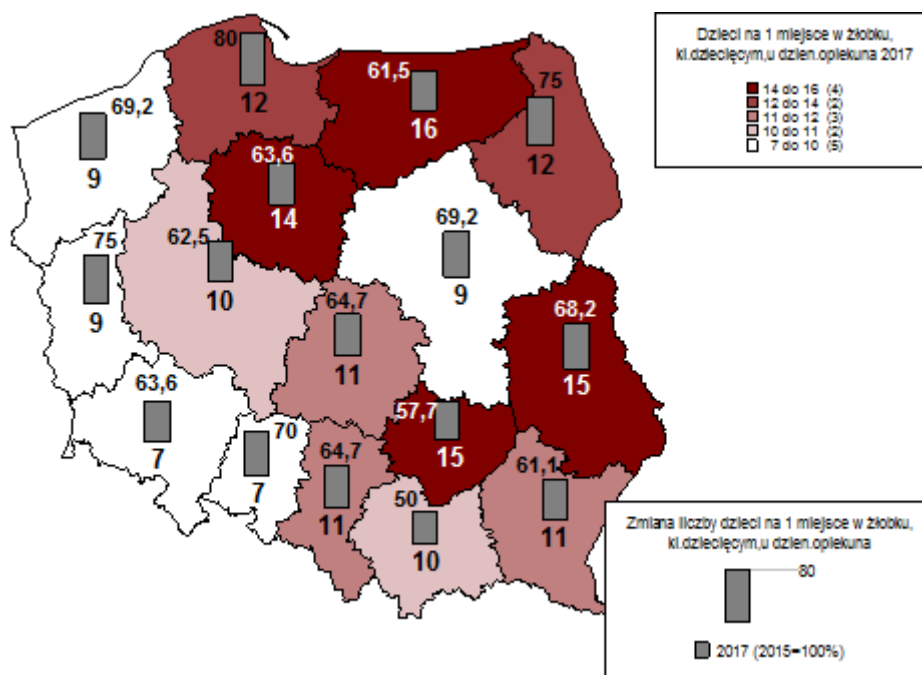
tym, wspomniane formy opieki mogą stanowić adekwatną formę zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat, w sytuacji gdy na poziomie lokalnym nie ma potrzeby uruchamiania placówki żłobkowej, która uzasadniona jest szczególnie w przypadku konieczności objęcia opieką większej grupy dzieci.

Analiza dynamiki zmienności liczby miejsc opieki wskazuje na występowanie w analizowanym okresie w Polsce pozytywnych tendencji. Liczba ta uległa wyraźnemu zwiększeniu w odniesieniu do wszystkich trzech rodzajów opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat.

Według danych BDL GUS w 2017 r. na terenie Polski było 1 525,9 tys. dzieci w wieku do lat 3. W stosunku do 2007 roku mamy do czynienia ze wzrostem liczby dzieci w tym wieku – ich liczebność w 2017 r. stanowi 103,5% tej z roku 2007. Biorąc pod uwagę sytuację w poszczególnych województwach, stwierdzić należy, że najwięcej dzieci w wieku do lat 3 było na terenie województw: mazowieckiego (236,1 tys.), pomorskiego (171,4 tys.) oraz wielkopolskiego (151,8 tys.), z kolei najmniej było ich w województwach: opolskim (34,4 tys.), lubuskim (39,1 tys.) oraz świętokrzyskim (42,6 tys.). Największy wzrost liczby dzieci w analizowanej grupie wiekowej w stosunku do 2007 r. miał miejsce w województwach: mazowieckim (113,7%), małopolskim (110,3%) oraz pomorskim (107,2%). Jednak nie we wszystkich województwach utrzymana jest ta pozytywna tendencja wzrostowa. W 7 województwach zmniejszyła się liczba dzieci w wieku do lat 3, przy czym największe spadki w stosunku do 2007 r. miały miejsce w województwach: warmińsko-mazurskim (92,4%), świętokrzyskim (93,9%) oraz lubelskim (94,2%).

Dokonując ostatecznej oceny sytuacji w zakresie zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku nieprzekraczającym 3 lat nie można pomijać faktu, jak dostępna liczba miejsc opieki kształtuje się w relacji do liczby dzieci z tej grupy wiekowej i na ile zaspokojone są potrzeby wynikające z wielkości grupy docelowej. Dlatego też przeprowadzono analizę uwzględniającą liczbę dzieci przypadającą na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna oraz odsetek dzieci z grupy wiekowej 0-3, które objęte są opieką w żłobkach. Uzupełniająco wykorzystano także dane dotyczące wskaźnika użłobkowania, które dotyczą liczby dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3. Dane te przedstawiono na kolejnych obiektach.

Mapa 5. Liczba dzieci na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna w 2017 r. roku oraz jej zmiana w stosunku do roku 2015 (2015 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sprawozdań Rady Ministrów z realizacji ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3*

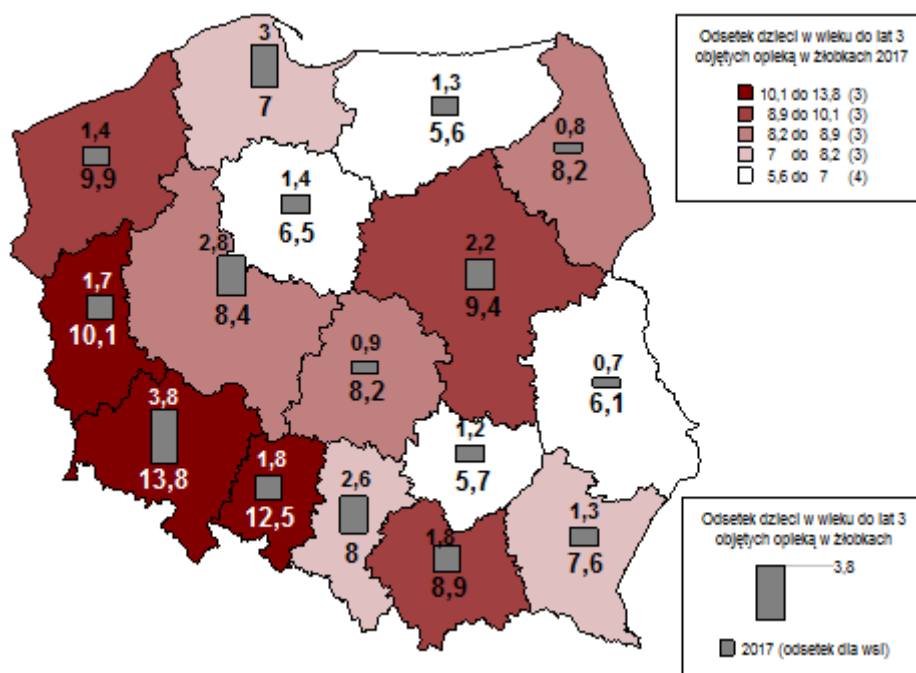
W 2017 roku na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna przypadło, w skali kraju, 10 dzieci w wieku do 3 lat. Pomimo, zidentyfikowanych wcześniej wzrostów liczby instytucji i miejsc opieki nad dziećmi w wieku nieprzekraczającym 3 lat, nadal więc możemy mówić o występowaniu deficytu miejsc opieki nad dziećmi w tym wieku. W pięciu regionach niedobór miejsc opieki jest mniejszy niż na poziomie ogólnopolskim, są to województwa: dolnośląskie i opolskie (7 dzieci na 1 miejsce opieki) oraz lubuskie, mazowieckie i zachodniopomorskie (9 dzieci na 1 miejsce opieki). Jednakże w większości regionów problem deficytu miejsc opieki jest większy, przy czym w szczególności dotyczy on województw: warmińsko-mazurskiego (16 dzieci na 1 miejsce opieki), świętokrzyskiego i lubelskiego (15) oraz kujawsko-pomorskiego (14).

Pozytywnie należy przy tym ocenić fakt, że we wszystkich województwach liczba dzieci w wieku do 3 lat przypadająca na 1 miejsce opieki w żłobku, klubie dziecięcym, czy u dziennego opiekuna uległa zmniejszeniu w latach 2015-2017. Największa poprawa sytuacji miała miejsce w województwach: małopolskim (gdzie obecna liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce opieki w 2017 roku to 50% tej liczby w 2015 roku),

świętokrzyskim (57,7%) oraz podkarpackim (61,1%). Utrzymanie się we wszystkich województwach tej tendencji (zaobserwowanej w stosunkowo krótkim, gdyż obejmującym jedynie trzy momenty pomiaru, okresie) pozwoliłoby w kolejnych latach na dalsze zmniejszanie deficytu miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat.

Analizując powyższe dane warto uzupełnić je o informację dotyczącą liczby dzieci w wieku do 3 lat. Analiza liczebności w poszczególnych województwach jest użyteczna w bardzo ograniczonym stopniu, gdyż liczba ta stanowi w dużej mierze wypadkową ogólnej liczby ludności w danym województwie. Bardziej przydatna z punktu widzenia analizy zjawiska opieki nad tą grupą wiekową dzieci jest identyfikacja kierunków i dynamiki zmienności liczby dzieci w wieku nieprzekraczającym 3 lat. W latach 2007-2017 liczba ta we wszystkich województwach (a tym samym, również na obszarze całego kraju) kształtowała się na w miarę zbliżonym poziomie. W większości (9) regionów odnotowano wzrost liczby w wieku do 3 lat w okresie 2007-2017, najwyższy okazał się on w województwach: mazowieckim (liczba dzieci w wieku do 3 lat w 2017 r. stanowiła 113,7% liczby z roku 2007) i małopolskim (110,3%). W siedmiu regionach liczba dzieci z omawianej grupy wiekowej uległa zmniejszeniu, ale nigdzie nie był to spadek bardzo znaczący (największy okazał się w woj. warmińsko-mazurskim, gdzie liczba dzieci w wieku do 3 lat w 2017 r. stanowiła 92,4% tej liczby w roku 2007). Możemy więc w przypadku liczby dzieci w wieku do 3 lat mówić o względnej stabilności tego wskaźnika, a jednocześnie braku jednego i wyraźnego kierunku ewentualnych zmian (część regionów cechuje nieznaczny spadek, część – względny wzrost liczby dzieci z tej grupy wiekowej).

Mapa 6. Odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach w 2017 r. oraz odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach na wsi w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

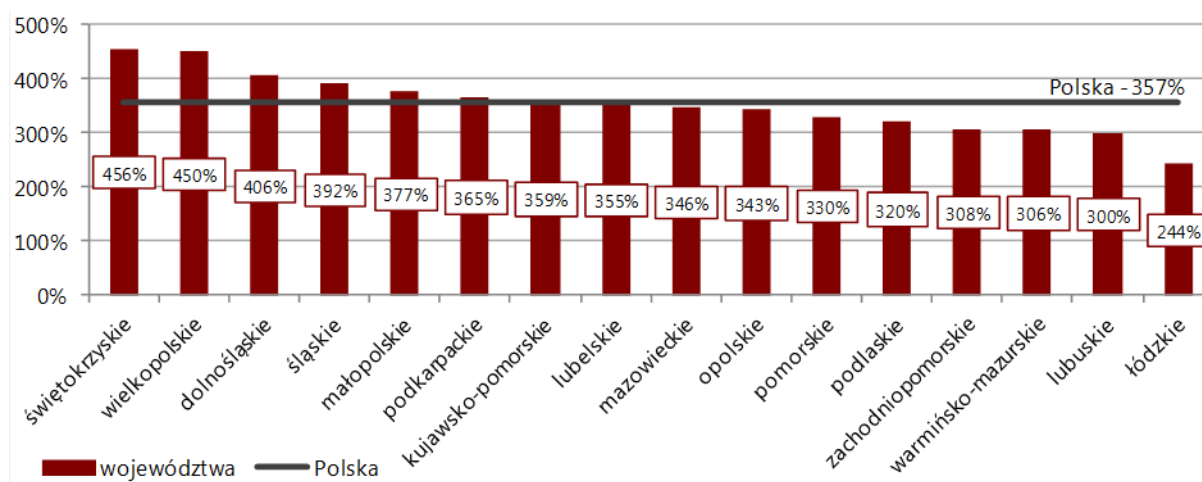
Wcześniejsza konkluzja, że największy problem w zakresie dostępności miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 dotyczy województw: warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego oraz kujawsko-pomorskiego, potwierdza się także, gdy za miernik przyjmujemy odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach. To bowiem właśnie w tych regionach odsetek ten okazał się najniższy i wyniósł, odpowiednio: 5,6% w woj. warmińsko-mazurskim, 5,7% w woj. świętokrzyskim, 6,1% w woj. lubelskim i 6,5% w woj. kujawsko-pomorskim. Z kolei województwami, w których opieką w żłobkach objęto w 2017 r. największy odsetek dzieci w wieku do 3 lat okazały się być regiony Polski zachodniej i południowo-zachodniej, tj. województwa: dolnośląskie (13,8% dzieci w wieku do 3 lat objętych jest opieką w żłobkach), opolskie (12,5%), lubuskie (10,1%) i zachodniopomorskie (9,9%). Jeszcze tylko w dwóch województwach (mazowieckie – 9,4% oraz małopolskie – 8,9%) analizowany odsetek okazał się być wyższy od poziomu ogólnopolskiego wynoszącego 8,6%.

Wyraźnie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie objęcia opieką w żłobkach dzieci do lat 3 na obszarach wiejskich. Na obszarze całej Polski odsetek dzieci do 3 lat objętych opieką w żłobkach, na obszarach wiejskich, wyniósł w 2017 roku 2%. W większości

regionów był on jednak niższy. Problem minimalnego poziomu objęcia opieką żłobkową dzieci na obszarach wiejskich dotyczy w szczególności województw: lubelskiego (0,7% dzieci w wieku do 3 lat jest objętych na obszarach wiejskich opieką w żłobku), podlaskiego (0,8%) oraz łódzkiego (0,9%). Z kolei regionami o najwyższym odsetku dzieci do 3 lat, które są objęte opieką żłobkową na obszarach wiejskich okazały się być województwa: dolnośląskie (3,8%), pomorskie (3%), wielkopolskie (2,8%), śląskie (2,6%) oraz mazowieckie (2,2%). Pomimo generalnie małego stopnia objęcia opieką w żłobkach dzieci na obszarach wiejskich, pozytywnie ocenić należy fakt, że w latach 2007-2017 we wszystkich polskich województwach dostępność opieki żłobkowej poprawiła się. Co więcej, w zdecydowanej większości regionów w ogóle pojawiła się taka forma opieki na terenach wiejskich (wg danych BDL GUS w latach 2007-2011 opieka żłobkowa na wsi praktycznie nie funkcjonowała).

Na poniższym wykresie przedstawiono natomiast dane obrazujące dynamikę zmienności odsetka dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w latach 2007-2017 dla całego obszaru Polski (bez wyodrębniania obszarów miejskich i wiejskich).

Wykres 5. Zmiana odsetka dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007r. = 100%)

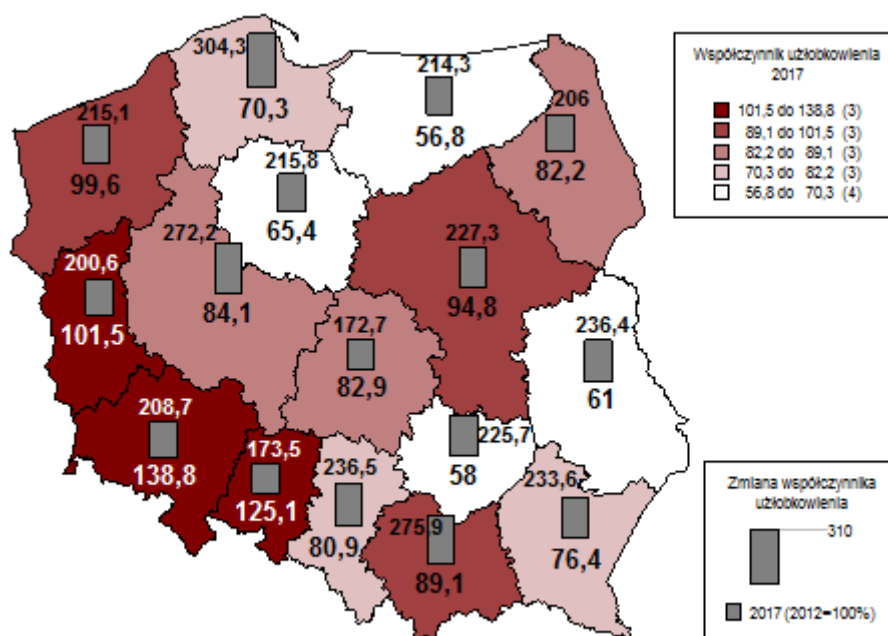
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jak wynika z danych przedstawionych na powyższym wykresie, we wszystkich województwach mieliśmy w latach 2007-2017 do czynienia ze skokowym wzrostem odsetka dzieci objętych opieką żłobkową. Na poziomie ogólnopolskim dynamika tego wzrostu wyniosła 357% (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%), a w siedmiu

województwach okazała się być jeszcze wyższa. W trzech regionach wzrost ten przekroczył poziom 400% w relacji do roku 2007 (woj. świętokrzyskie – 456%, woj. wielkopolskie – 450%, woj. dolnośląskie – 406%). Nawet w regionie, w którym analizowana dynamika wzrostu okazała się najmniejsza, mówić możemy o znaczącej zmianie (woj. łódzkie – wzrost o 244%). Mamy więc do czynienia z potwierdzeniem wcześniejszych wniosków dotyczących sytuacji w zakresie opieki nad dziećmi, które wskazywały na wyraźną poprawę, tak na poziomie całego kraju, jak i poszczególnych województw. Biorąc jednak pod uwagę stan wyjściowy, zidentyfikowane tendencje musiałyby utrzymać swój kierunek i dynamikę przez kolejne lata, by można było mówić o skutecznym zniwelowaniu niedoborów w zakresie liczby miejsc opieki dla dzieci w wieku nieprzekraczającym 3 lat.

Uzupełnieniem powyższych danych (a także elementem weryfikacji sformułowanych wcześniej wniosków) są jeszcze dane dotyczące współczynnika użłobkowania. Parametr ten określa liczbę dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki i kluby dziecięce) na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3, obrazując tym samym zasięg funkcjonowania instytucjonalnej opieki nad dziećmi w wieku nieprzekraczającym 3 lat.

Mapa 7. Współczynnik użłobkowania (dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3) w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie na podstawie danych BDL GUS

Po raz kolejny jako regiony, w których występuje największy problem w zakresie zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat wskazać należy województwa: warmińsko-mazurskie (wartość współczynnika użłobkowania wynosząca 56,8), świętokrzyskie (58), lubelskie (61) oraz kujawsko-pomorskie (65,4). Wyraźnie lepsza (i najlepsza w kraju) sytuacja dotyczy natomiast województw: dolnośląskiego (wartość współczynnika użłobkowania wynosząca 138,8), opolskiego (125,1) oraz lubuskiego (101,5), przy wartości współczynnika dla Polski na poziomie 86,4 (wg danych BDL GUS za 2017 r.).

We wszystkich województwach wartość współczynnika użłobkowania wzrosła znacząco w okresie 2012-2017 i dotyczy to także tych regionów, które aktualnie cechuje najniższy stopień użłobkowania. Jednak w przypadku tych województw sytuacją preferowaną byłby wzrost o wiele bardziej dynamiczny niż w regionach, w których aktualnie liczba dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych jest istotnie większa.

Długość życia

W niniejszej części poddano analizie dane obrazujące najważniejsze – europejskie i krajowe – tendencje dotyczące długości życia. Poniższa tabela zawiera dane dotyczące przeciętnego dalszego trwania życia w krajach Europy w 2016 r., z uwzględnieniem podziału na płeć.

Tabela 1. Przeciętne dalsze trwanie życia w podziale na płeć w krajach Europy w 2016 r.

Kraj	kobiety	mężczyźni	ogółem
Szwajcaria	85,6	81,7	83,7
Hiszpania	86,3	80,5	83,5
Włochy	85,6	81,0	83,4
Cypr	84,9	80,5	82,7
Francja	85,7	79,5	82,7
Luksemburg	85,3	80,1	82,7
Malta	84,4	80,6	82,6
Norwegia	84,2	80,7	82,5
Szwecja	84,1	80,6	82,4
Liechtenstein	84,0	80,6	82,3
Islandia	84,1	80,4	82,2

Kraj	kobiety	mężczyźni	ogółem
Austria	84,1	79,3	81,8
Irlandia	83,6	79,9	81,8
Holandia	83,2	80,0	81,7
Belgia	84,0	79,0	81,5
Finlandia	84,4	78,6	81,5
Grecja	84,0	78,9	81,5
Portugalia	84,3	78,1	81,3
Słowenia	84,3	78,2	81,2
Wielka Brytania	83,0	79,4	81,2
Niemcy	83,5	78,6	81,0
Dania	82,8	79,0	80,9
Czechy	82,1	76,1	79,1
Albania	80,1	77,0	78,5
Chorwacja	81,3	75,0	78,2
Turcja	81,0	75,4	78,1
Estonia	82,2	73,3	78,0
Polska	82,0	73,9	78,0
Słowacja	80,7	73,8	77,3
Czarnogóra	78,9	74,1	76,5
Węgry	79,7	72,6	76,2
Serbia	78,3	73,2	75,7
Macedonia	77,5	73,4	75,4
Rumunia	79,1	71,7	75,3
Bułgaria	78,5	71,3	74,9
Łotwa	79,6	69,8	74,9
Litwa	80,1	69,5	74,9

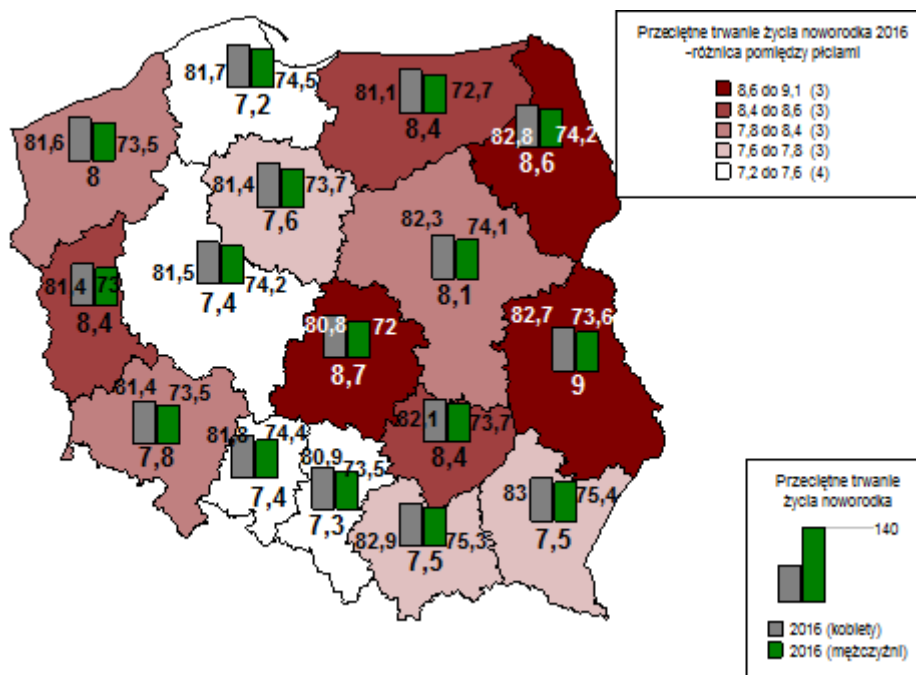
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Średnia długość przeciętnego dalszego trwania życia noworodków wynosiła w 2017 roku w Polsce 78 lat. Towarzystwo temu duże zróżnicowanie pomiędzy obiema płciami – w przypadku kobiet długość ta wynosiła 82 lata, zaś wśród mężczyzn: 73,9 lat. Wartość omawianego wskaźnika dla całej populacji mieszkańców (bez podziału na płeć) plasuje Polskę dopiero na 28 pozycji spośród wszystkich 37 krajów uwzględnionych w analizie. Państwami, w których przeciętne dalsze trwania życia noworodków w 2017 roku było krótsze niż w Polsce okazały się: Słowacja, Czarnogóra, Węgry, Serbia, Macedonia,

Rumunia, Bułgaria, Łotwa, Litwa. Z kolei krajami, w których wartość omawianego wskaźnika okazała się najwyższa są: Szwajcaria (83,7 lat), Hiszpania (83,5) i Włochy (83,4). Porównując sytuację Polski i innych krajów europejskich w aspekcie przeciętnego dalszego trwania życia należy zauważyć, że Polska należy do tych państw, w których występuje największa dysproporcja pomiędzy przewidywanym dalszym trwaniem życia wśród kobiet i mężczyzn. Różnica ta w przypadku Polski wynosi 8,1 lat i jest mniejsza tylko od dysproporcji w takich krajach jak: Estonia (8,9 lat), Łotwa (9,8 lat) oraz Litwa (10,1 lat). Taka sytuacja oznacza, że w ramach podejmowania działań zorientowanych na wydłużanie przeciętnego trwania życia może być konieczne różnicowanie tych działań ze względu na kryterium płci. Przykładowo, w przypadku mężczyzn uzasadnione mogą być sprofilowane działania dotyczące tych czynników, które w największym stopniu przyczyniają się do krótszego czasu trwania życia w tej grupie, w porównaniu z kobietami.

Na poniższej mapie przedstawiono dane obrazujące wielkość różnicy przeciętnego trwania życia noworodka ze względu na jego płeć. Wykresy kolumnowe w obrębie poszczególnych województw reprezentują natomiast przeciętne trwanie życia noworodka w podziale na płeć w 2016 r.

Mapa 8. Różnica między przeciętnym trwaniem życia noworodka ze względu na płeć w 2016 r. oraz przeciętne trwanie życia noworodka w podziale na płeć w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Regionami o największym stopniu zróżnicowania pomiędzy płciami przeciętnego dalszego trwania życia noworodka były w 2016 roku województwa: lubelskie (9 lat różnicy pomiędzy przeciętnym dalszym trwaniem życia noworodka płci męskiej, a wartością tego samego wskaźnika dla noworodka płci żeńskiej), łódzkie (8,7) oraz podlaskie (8,6). W tych województwach może mieć największe uzasadnienie wcześniejsze zalecenie dotyczące różnicowania działań zorientowanych na wydłużenie czasu trwania życia i ich dostosowywania do specyfiki każdej z podgrup wyodrębnionych ze względu na płeć. Jednocześnie jednak, w żadnym z pozostałych województw omawiany wskaźnik nie spadł poniżej 7 lat. Oznacza to, że w każdym regionie należy uwzględnić silne zróżnicowanie przeciętnego dalszego trwania życia noworodka pomiędzy płciami.

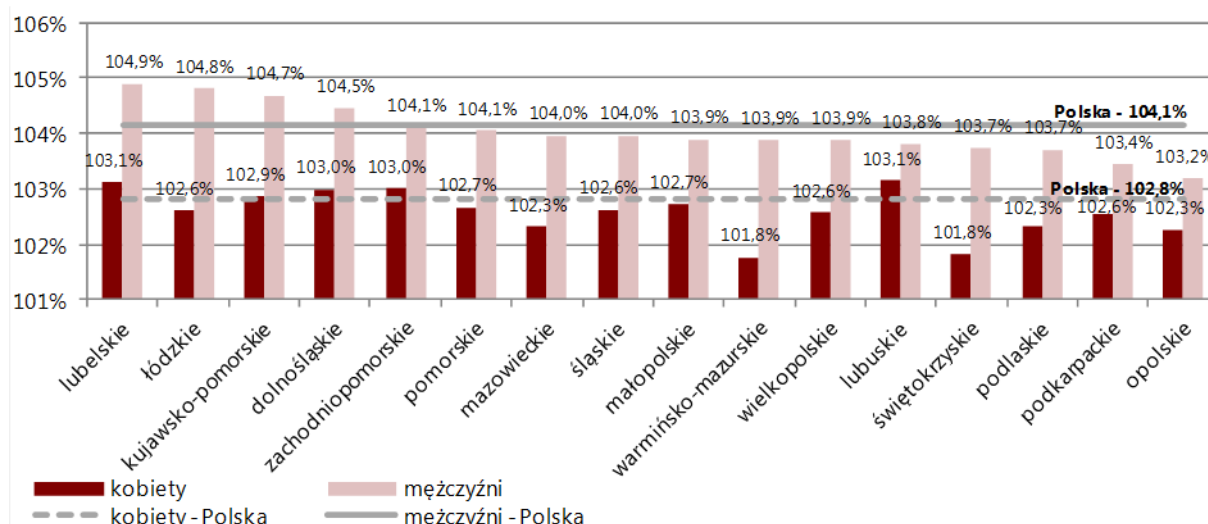
Najdłuższe przeciętne dalsze trwanie życia wśród mężczyzn występuje w województwach: podkarpackim (75,4 lat) i małopolskim (75,3 lat). Z najkrótszym przeciętnym dalszym trwaniem życia w tej grupie płciowej mamy natomiast do czynienia w województwach: łódzkim (72 lata) oraz warmińsko-mazurskim (72,7 lat). Wartość wskaźnika dla całej Polski wyniosła natomiast w 2016 roku wśród mężczyzn (73,9 lat).

W grupie kobiet najdłuższym przeciętnym dalszym trwaniem życia cechują się te same województwa, które w odniesieniu do tej kwestii okazały się być wiodące także wśród mężczyzn, czyli: podkarpackie (83 lata) i małopolskie (82,9 lat). Najkrótsze przeciętne dalsze trwanie życia noworodka płci żeńskiej w 2016 roku dotyczy natomiast województw: łódzkiego (80,8 lat) oraz śląskiego (80,9 lat).

Analizę dotyczącą przeciętnego dalszego trwania życia noworodka przeprowadzono także w podziale na miasto / wieś. Okazuje się, że zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet, dysproporcje pomiędzy przedstawicielami tej samej płci zamieszkującymi na obszarach, odpowiednio: miejskich i wiejskich, są wyraźniejsze niż – wcześniej zidentyfikowane – różnicowania pomiędzy obiema płciami. Wśród mężczyzn największe zróżnicowanie cechuje województwa: podlaskie (2,8 lat różnicy w długości przeciętnego dalszego trwania życia noworodka na korzyść obszarów miejskich), mazowieckie (2,5) oraz lubelskie (2,4). Wśród kobiet dysproporcje są jeszcze mniejsze i tylko w czterech województwach (lubuskie, łódzkie, pomorskie i zachodniopomorskie) wyniosły one 1 rok i więcej. Taki stan rzeczy oznacza, że w działaniach zorientowanych na wydłużanie przeciętnego trwania życia większe jest uzasadnienie ich dostosowywania do specyfiki każdej z płci niż szczególnych uwarunkowań wynikających z charakteru danego obszaru (miasto / wieś).

Ostatni, ale bardzo istotny aspekt analizy dotyczącej przeciętnego dalszego trwania życia noworodka odnosi się do dynamiki i kierunku zmienności wartości tego wskaźnika. Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące tej kwestii, w podziale ze względu na płeć.

Wykres 6. Zmiana przeciętnego dalszego trwania życia noworodka w podziale na płeć w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

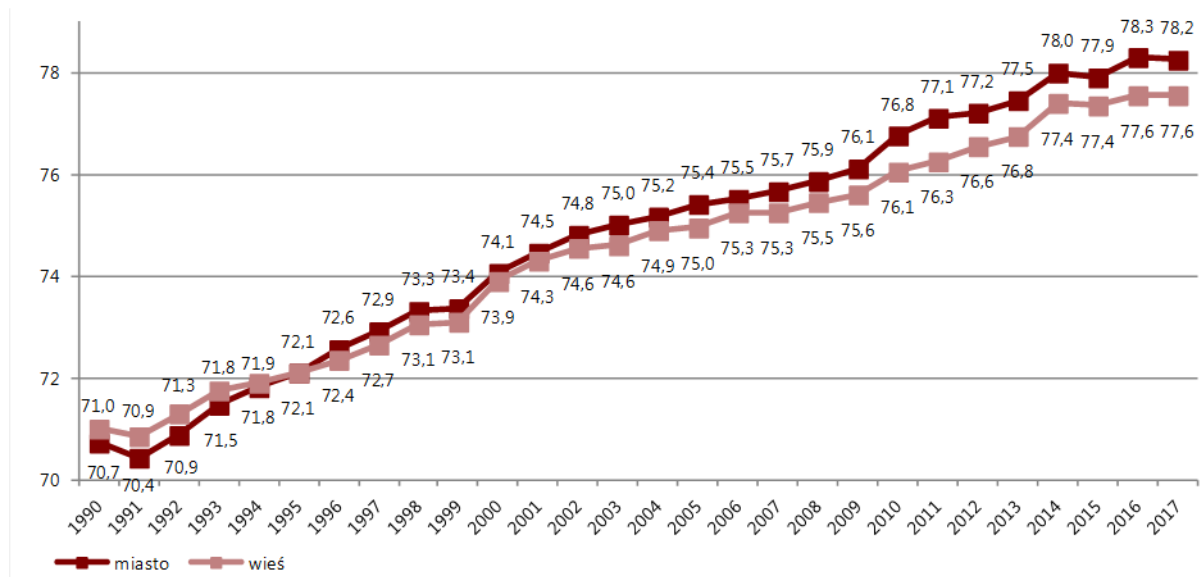

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Bez względu na to z jakiej perspektywy analizować będziemy dynamikę i kierunek zmienności przeciętnego dalszego trwania życia (kobiety / mężczyźni; Polska / województwa), każdorazowo odnotujemy wydłużenie się czasu przeciętnego dalszego trwania życia w latach 2007-2016. Tendencją wspólną dla obu poziomów analizy (ogólnopolski / wojewódzki) jest również fakt, że większa dynamika wydłużenia się przeciętnego dalszego trwania życia dotyczy mężczyzn. W przypadku Polski przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w 2016 roku stanowiło wśród mężczyzn 104,1% wartości z roku 2007, podczas gdy w grupie kobiet było to 102,8%. Taka sytuacja występuje w każdym województwie, choć odmienny jest stopień zróżnicowania dynamiki zmienności przeciętnego dalszego trwania życia pomiędzy płciami.

W przypadku mężczyzn, w analizowanym okresie (2007-2016) z największą skalą wydłużenia przeciętnego dalszego trwania życia mamy do czynienia w województwach: lubelskim (przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w 2016 roku stanowiło 104,9% wartości z roku 2007), łódzkim (104,8%) i kujawsko-pomorskim (104,7%). Z kolei wśród kobiet największa dynamika zmienności dotyczy województw: lubelskiego i lubuskiego (103,1%) oraz dolnośląskiego i zachodniopomorskiego (103%).

Uzupełniająco poddano jeszcze analizie dane dotyczące przeciętnego dalszego trwania życia noworodka w Polsce w podziale na miasto / wieś w latach 1990-2017.

Wykres 7. Przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w Polsce w podziale na miasto / wieś w latach 1990-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Niemal przez cały okres 1990-2017 przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w Polsce ulegało wydłużeniu (zarówno na wsi, jak i w miastach). Jako wyjątki można wskazać lata: 1990-1991 czy 2014-2015, kiedy następowało skrócenie przeciętnego dalszego trwania życia. W przypadku obszarów wiejskich przeciętne dalsze trwanie życia w okresie 1990-2017 wydłużyło się o 6,6 lat, by ostatecznie osiągnąć długość 77,6 lat. W miastach wzrost w tym okresie był jeszcze większy i wynosił ponad 7 lat. W 2017 roku przeciętne dalsze trwanie życia noworodków w miastach było o 0,6 roku dłuższe niż na wsi i wynosiło 78,2 lat. Systematyczny wzrost długości dalszego trwania życia noworodków świadczy o postępie cywilizacyjnym mającym miejsce zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich, lecz jednocześnie stanowi on kluczowe wyzwanie demograficzne, jako jeden z czynników mających wpływ na proces starzenia się społeczeństwa.

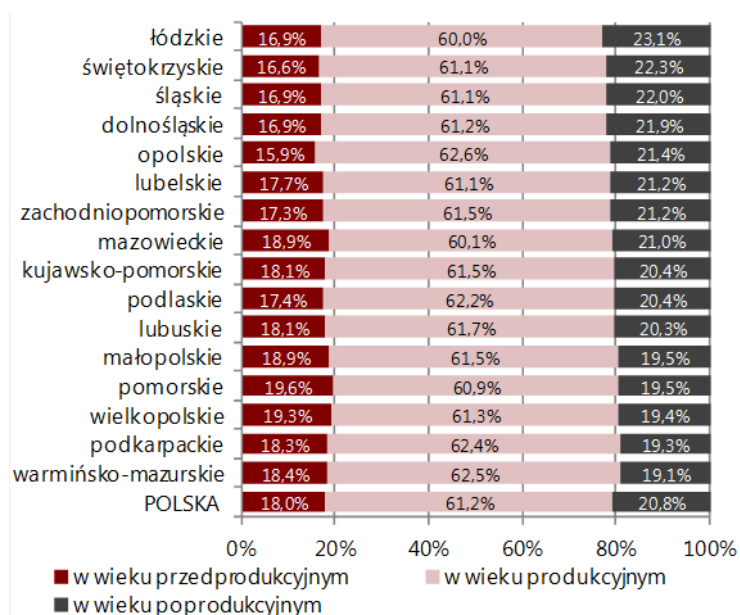
Starzenie się społeczeństwa

Analizując długość życia zasygnalizowano już występowanie trendu polegającego na wydłużającym się przeciętnym trwaniu życia. Jest z nim powiązane także zjawisko starzenia się społeczeństwa, które traktować należy jako wypadkową zarówno wydłużania się czasu trwania życia, jak i osłabienia diety. W rezultacie struktura wiekowa społeczeństwa ulega przeobrażeniom, spośród których zwiększająca się grupa

osób w wieku poprodukcyjnym stanowi jeden z najważniejszych wymiarów zachodzących zmian demograficznych. Na problem ten zwraca się uwagę jako jedno z głównych wyzwań demograficznych współczesności⁶.

Dlatego też niniejszy fragment opracowania poświęcono różnym aspektom procesu starzenia się społeczeństwa. Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące udziału ludności wg ekonomicznych grup wiekowych w ludności ogółem w 2017 r., w podziale na województwa.

Wykres 8. Udział % ludności wg ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

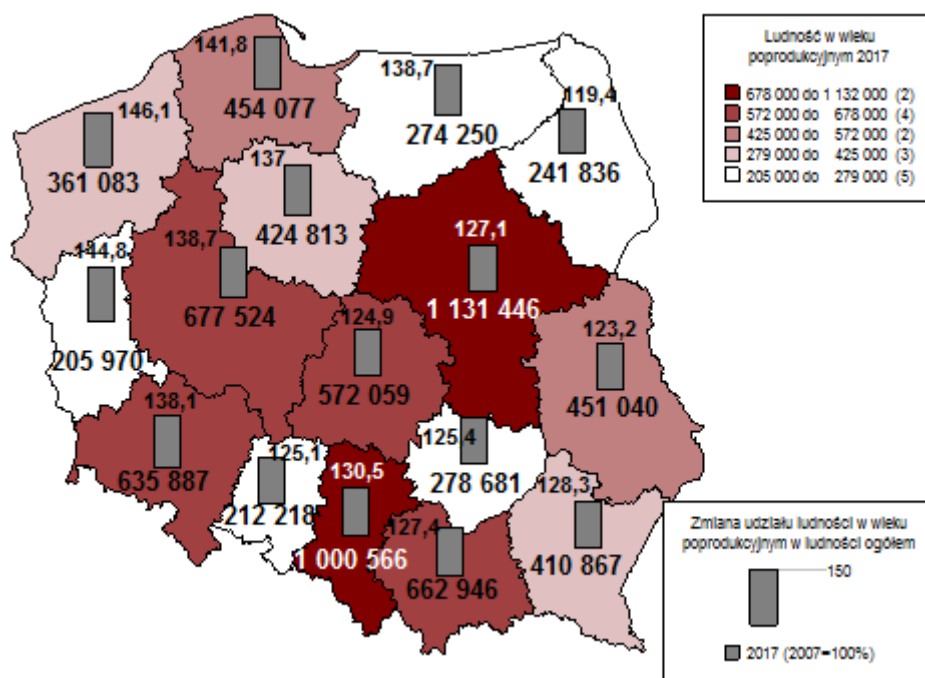
Zdecydowanie dominującą ekonomiczną grupą wieku w Polsce są osoby w wieku produkcyjnym – w 2017 roku stanowiły one 61,2% ogółu ludności. Zbliżony odsetek cechuje niniejszą grupę ekonomiczną we wszystkich województwach, przy czym największy jest on w województwach: opolskim (62,6%), warmińsko-mazurskim (62,5%), podkarpackim (62,4%) oraz podlaskim (62,2%). Z kolei z najmniejszym udziałem osób w wieku produkcyjnym mamy do czynienia w województwach: łódzkim (60%), mazowieckim (60,1%) oraz pomorskim (60,9%).

⁶ Rządowa Rada Ludnościowa (2016) Perspektywy demograficzne jako wyzwanie dla polityki ludnościowej Polski; Rządowa Rada Ludnościowa (2014) Rekomendacje rządowej rady ludnościowej w zakresie polityki ludnościowej Polski

Z kolei udział grupy ekonomicznej osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł na poziomie całego kraju 20,8%. Dokładnie w połowie województw okazał się on być wyższy, a największy odsetek cechuje województwa: łódzkie (23,1%), świętokrzyskie (22,3%) oraz śląskie (22%). Z punktu widzenia funkcjonowania regionalnej gospodarki zbyt duży (i rosnący) udział właśnie tej grupy stanowi czynnik utrudniający jej prawidłowe funkcjonowanie. Taka sytuacja oznacza bowiem, że maleje odsetek osób w wieku produkcyjnym, które w największym stopniu kształtują potencjał gospodarczy regionu. Jednocześnie, rosnąca liczba osób w wieku poprodukcyjnym sprawia, że wzrasta zapotrzebowanie na określonego rodzaju usługi społeczne i związaną z nimi infrastrukturę.

Analiza wielkości ekonomicznych grup wieku w liczbach bezwzględnych prowadzona dla lat 2007-2017 wskazuje, że we wszystkich województwach nastąpił w tym okresie wyraźny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (w odniesieniu do liczby ludności Polski był to wzrost o blisko 2 mln osób). W dwóch pozostałych ekonomicznych grupach wiekowych dominuje trend spadkowy. Wyjątek stanowi nieznaczne zwiększenie się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz równie niewielki wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym w województwach: mazowieckim oraz małopolskim i podkarpackim. Tak naprawdę więc, w każdym z polskich regionów zainicjowany został proces zmiany wiekowej struktury społecznej w kierunku stopniowego zwiększania się ilościowego znaczenia grupy osób w wieku poprodukcyjnym. Rodzi to określone wyzwania nie tylko w obszarze demografii, ale pośrednio oddziałuje także na sytuację na rynku pracy, w sferze zdrowotnej, czy też w odniesieniu do kwestii integracji społecznej. Na poniższej mapie przedstawiono aktualną liczebność osób w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych województwach, z jednoczesnym uwzględnieniem dynamiki zmienności tej liczby w latach 2007-2017.

Mapa 9. Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2017 r. oraz zmiana udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Liczebność osób w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych województwach jest oczywiście uwarunkowana ogólną liczbą ludności. Z tego względu z największą liczbą osób z tej grupy ekonomicznej wieku mamy do czynienia w województwach: mazowieckim (1 131 446 osób w wieku poprodukcyjnym) oraz śląskim (1 000 566). Z kolei najmniejsza liczba osób w wieku poprodukcyjnym cechuje województwa: lubuskie (205 970 osób w wieku poprodukcyjnym), opolskie (212 218), podlaskie (241 836), warmińsko-mazurskie (274 250) oraz świętokrzyskie (278 681).

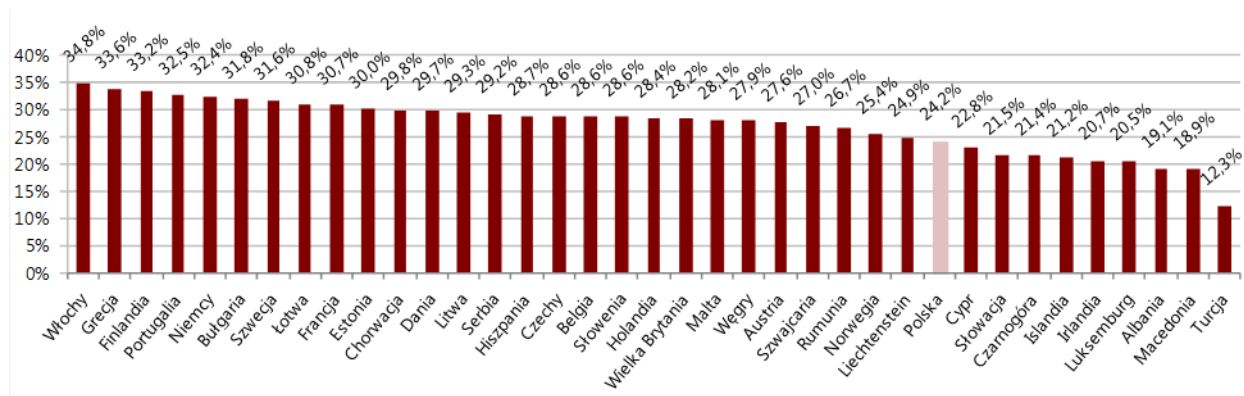
O wiele istotniejsze wnioski płyną jednak z analizy kierunku i dynamiki zmienności liczby osób w wieku poprodukcyjnym. W okresie 2007-2017 nastąpił w Polsce znaczący wzrost liczby osób z tej ekonomicznej grupy wiekowej – liczba ta w 2017 roku stanowiła aż 131,4% liczebności z roku 2007. Taka sytuacja generuje konsekwencje nie tylko dla polityki demograficznej, ale wymaga działań w takich obszarach jak: rynek pracy, zdrowie, czy integracja społeczna. Z jednej bowiem strony konieczne jest podejmowanie działań zorientowanych na zapewnienie dostępności infrastruktury i usług społecznych adresowanych do osób, którzy zakończyły swoją aktywność zawodową. Z drugiej zaś, biorąc pod uwagę postępujące wydłużanie się przeciętnego trwania życia, uzasadnione

są takie działania, których celem będzie utrzymanie jak najdłuższej aktywności zawodowej i społecznej osób w wieku produkcyjnym.

W niektórych województwach dynamika wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym jest większa niż w odniesieniu do całego kraju. Do regionów tych należą województwa: zachodniopomorskie (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, liczba osób w wieku poprodukcyjnym w 2017 roku stanowiła 146,1% wartości z roku 2007), lubuskie (144,8%), pomorskie (141,8%), warmińsko-mazurskie i wielkopolskie (138,7%), dolnośląskie (138,1%) oraz kujawsko-pomorskie (137%). W tych regionach potrzeba wskazanych powyżej działań wynikających z wzrastającej liczby osób w wieku poprodukcyjnym jest szczególnie duża.

Dla uzyskania pełnego obrazu sytuacji analiza bezwzględnej liczebności osób w wieku poprodukcyjnym i jej zmienności jest niewystarczająca. Należy ją bowiem uzupełnić o aspekt szczegółowych relacji pomiędzy grupą osób w wieku poprodukcyjnym a pozostałymi grupami wiekowymi. Tego rodzaju analiza pozwala określić stopień obciążenia demograficznego osobami starszymi występujący w danym społeczeństwie. Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące liczby osób w wieku co najmniej 65 lat na 100 osób w wieku produkcyjnym (15-64 lata) w krajach Europy w 2017 r.

Wykres 9. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku co najmniej 65 lat na 100 osób w wieku 15-64 lata) w krajach Europy w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie na podstawie danych Eurostat

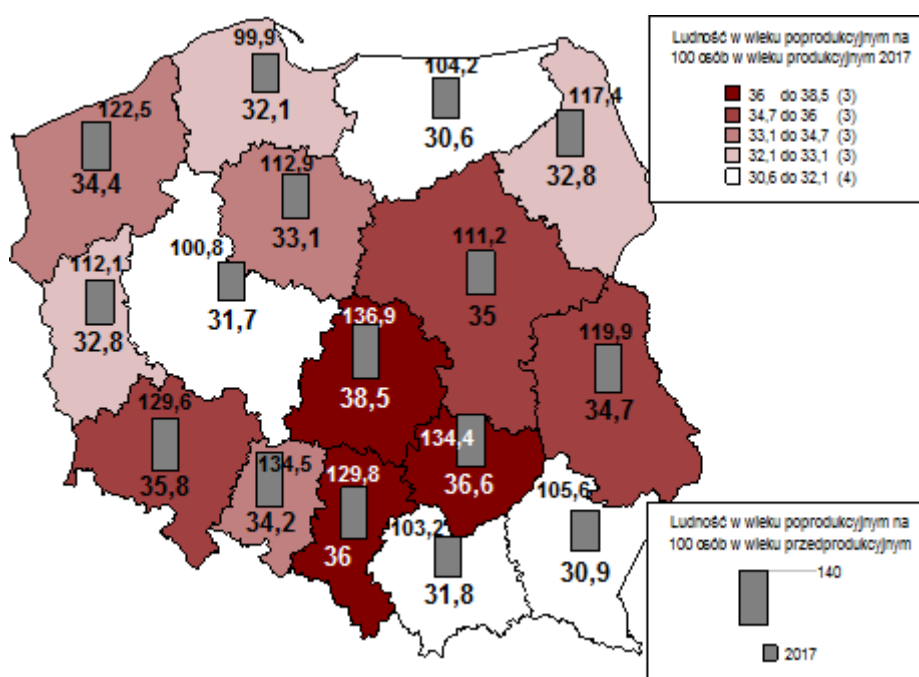
W Polsce wartość wskaźnika liczby osób w wieku 65 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniosła w 2017 roku 24,2, co plasuje Polskę w grupie państw o najmniejszej wartości wskaźnika obciążenia demograficznego. Mniejsza wartość tego

wskaźnika cechuje jedynie: Cypr (wartość wskaźnika wynosząca 22,8), Słowację (21,5), Czarnogórę (21,4), Islandię (21,2), Irlandię (20,7), Luksemburg (20,5), Albanie (19,1), Macedonię (18,9) oraz Turcję (12,3). Z najwyższą wartością wskaźnika obciążenia demograficznego mamy natomiast do czynienia w takich krajach jak: Włochy (wartość wskaźnika wynosząca 34,8), Grecja (33,6) oraz Finlandia (33,2) i to te kraje wskazać należy jako cechujące się największym obciążeniem demograficznym spośród państw europejskich.

Zróznicowanie sytuacji poszczególnych krajów pod względem stopnia obciążenia demograficznego nie jest ściśle powiązane ze zróżnicowaniem ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej. W grupie państw o dużym udziale osób w wieku 65 lat i więcej, jak i wśród tych, gdzie udział ten jest stosunkowo mały, znajdują się kraje o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Z punktu widzenia Polski jako kraju o relatywnie małym stopniu obciążenia demograficznego osobami starszymi (w porównaniu z większością krajów europejskich) ma to znaczenie o tyle, że w krajach, w których obciążenie to jest wyraźnie większe, występować będzie rosnące zapotrzebowanie na siłę roboczą. Gdy dotyczyć to będzie krajów atrakcyjnych ekonomicznie dla mieszkańców Polski, taki stan rzeczy może wzmacniać tendencje migracyjne, które w rezultacie prowadziłyby do spadku liczby osób w wieku produkcyjnym w Polsce.

Na poniższej mapie przedstawiono szczegółowe dane dotyczące obciążenia demograficznego osobami starszymi (w odniesieniu do osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i produkcyjnym) w poszczególnych województwach.

Mapa 10. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w 2017 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

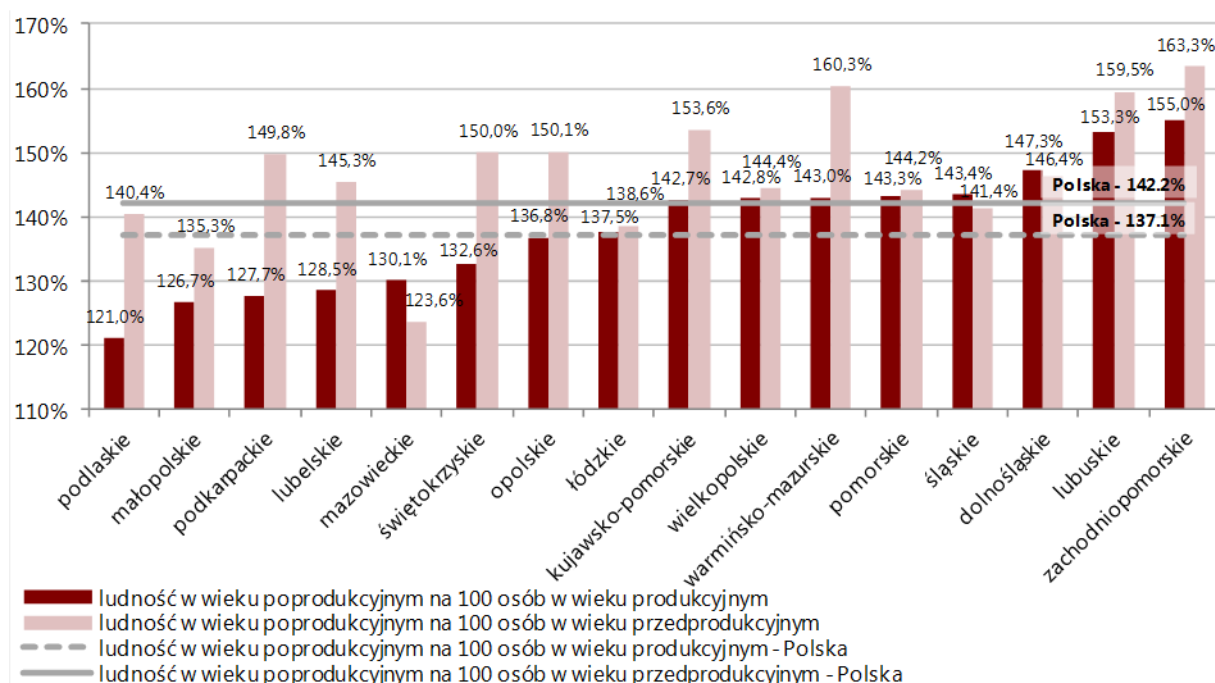
Analizując obciążenie demograficzne osobami starszymi w grupie osób w wieku produkcyjnym należy wskazać, że w 2017 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają w Polsce 34 osoby w wieku poprodukcyjnym⁷. Obciążenie demograficzne osobami starszymi w grupie osób w wieku produkcyjnym stanowi szczególnie duże wyzwanie w tych województwach, w których wartość wskaźnika obciążenia demograficznego jest większa niż jego ogólnopolski poziom. Z największą dysproporcją pod tym względem mamy do czynienia w województwach: łódzkim (wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wynosząca 38,5), świętokrzyskim (36,6), śląskim (36), dolnośląskim (35,8), oraz mazowieckim (35,0). Ponadprzeciętnie dobra sytuacja dotyczy natomiast województw: warmińsko-mazurskiego (30,6 osób) oraz podkarpackiego (30,9).

Na powyższej mapie uwzględniono także (w formie wykresów kolumnowych) dane dotyczące wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi w grupie osób

⁷ Zróżnicowanie wartości wskaźnika obciążenia demograficznego dla Polski w przypadku danych GUS i Eurostat wynika z odmiennego określenia progów wiekowych dla poszczególnych grup ekonomicznych wieku.

w wieku przedprodukcyjnym. Ten aspekt analizy ma istotne znaczenie w kontekście prognozowania dalszej zmienności kwestii obciążenia demograficznego. Rosnące obciążenie demograficzne wśród osób w wieku przedprodukcyjnym skutkować będzie w perspektywie średniookresowej wzrostem obciążenia demograficznego osobami starszymi w grupie osób w wieku produkcyjnym, a w perspektywie długookresowej – postępującym wzrostem obciążenia demograficznego całego społeczeństwa. W 2017 r. wartość wskaźnika obciążenia demograficznego (w przeliczeniu na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym) wyniosła w Polsce 115,5. Regionami, w których ten wariant obciążenia demograficznego cechował się największą intensywnością są województwa: łódzkie (wartość wskaźnika obciążenia demograficznego dla osób w wieku przedprodukcyjnym na poziomie 136,9), opolskie (134,5), świętokrzyskie (134,4), śląskie (129,8), dolnośląskie (129,6) oraz zachodniopomorskie (122,5). Z kolei najniższy stopień obciążenia demograficznego w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym dotyczy województw: pomorskiego (wartość wskaźnika wynosząca 99,9 osób), wielkopolskiego (100,8), małopolskiego (103,2), warmińsko-mazurskiego (104,2) oraz podkarpackiego (105,6).

Wykres 10. Zmiana wskaźnika obciążenia demograficznego latach 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Zarówno w przypadku wskaźnika obciążenia demograficznego dla osób w wieku produkcyjnym, jak i przedprodukcyjnym, mamy do czynienia z wyraźnym jego wzrostem. Obciążenie demograficzne w grupie osób w wieku produkcyjnym wzrosło w analizowanym okresie najbardziej w województwach: zachodniopomorskim (wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku produkcyjnym w 2017 roku stanowił 155% wartości z roku 2007) i lubuskim (153,3%). Dynamika wzrostu obciążenia demograficznego wśród osób w wieku przedprodukcyjnym była w większości regionów (za wyjątkiem trzech województw: mazowieckiego, śląskiego i dolnośląskiego) większa niż dynamika wzrostu obciążenia demograficznego odnoszona do osób w wieku produkcyjnym.

W największym stopniu obciążenie to wzrosło w analizowanym okresie w województwach: zachodniopomorskim (wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku przedprodukcyjnym w 2017 roku stanowił 163% wartości z roku 2007), warmińsko-mazurskim (160,3%) oraz lubuskim (159,5%).

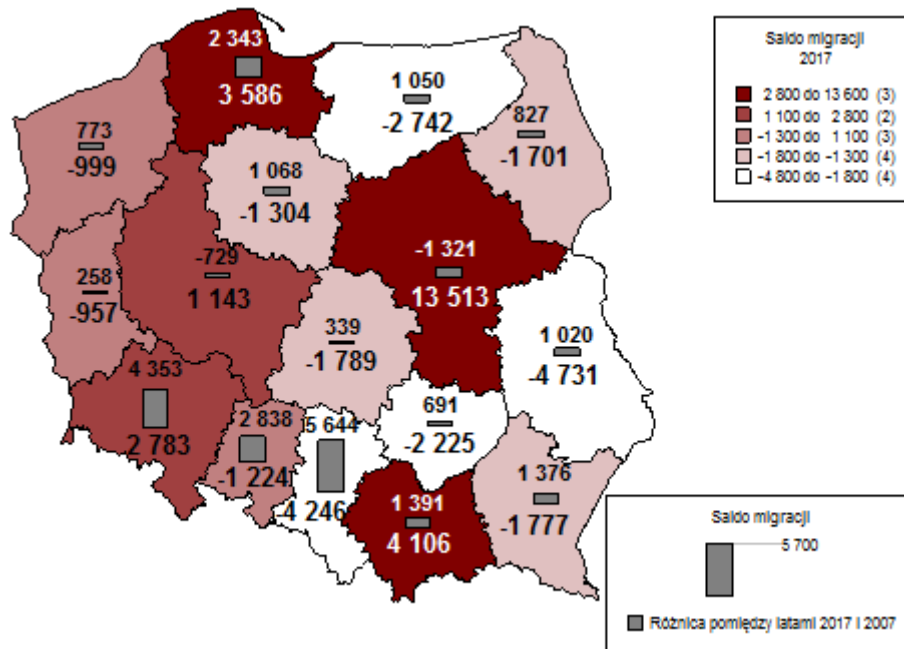
Podsumowując analizę dotyczącą obciążenia demograficznego osobami starszymi stwierdzić należy, że regionami, które borykają się z największą skalą rzeczoności obciążenia są województwa: dolnośląskie, łódzkie, śląskie i świętokrzyskie. To bowiem właśnie w tych czterech regionach mamy do czynienia z wysokim poziomem wskaźnika obciążenia demograficznego dla grupy osób w wieku produkcyjnym, jak i przedprodukcyjnym. Dlatego też to w tych województwach największego znaczenia nabierają działania związane z adaptacją do zmieniającej się struktury ludności ze względu na udział osób z poszczególnych grup ekonomicznych wieku.

Migracje ludności

Ostatni aspekt analizy w ramach obszaru demograficznego dotyczy migracji ludności. Kwestia ta ma istotne znaczenie dla pełnej oceny tendencji demograficznych, ale jednocześnie (jak ma to miejsce w przypadku większości zagadnień demograficznych) mówić tu możemy o silnym oddziaływaniu np. na rynek pracy, czy zmienność potrzeb w obszarze edukacji lub zdrowia.

Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące salda migracji w poszczególnych województwach, tj. różnicy pomiędzy napływem i odpływem mieszkańców (z uwzględnieniem zarówno migracji wewnętrznych, jak i zagranicznych).

Mapa 11. Saldo migracji w 2017 r. wg województw oraz różnica salda migracji pomiędzy latami 2007 i 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

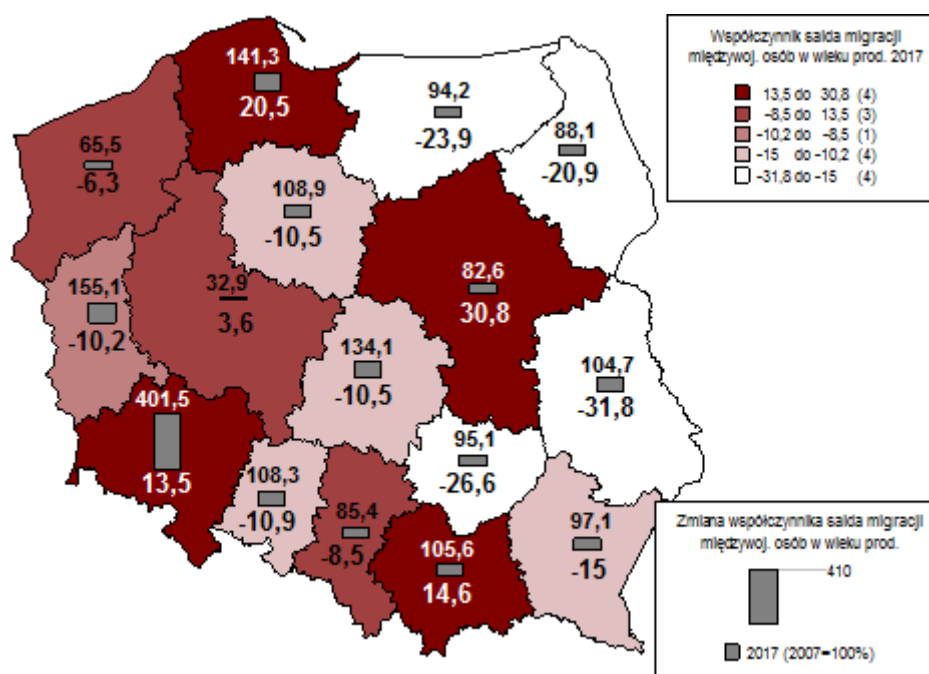
Saldo migracji w 2017 r. było w większości polskich regionów ujemne. Problem ten w największym stopniu dotyczył województw: lubelskiego (saldo migracji wynoszące -4731 osób), śląskiego (-4246), warmińsko-mazurskiego (-2742) oraz świętokrzyskiego (-2225). W tych województwach mieliśmy do czynienia z największym odpływem mieszkańców w procesie migracji wewnętrznych i zagranicznych. Dodatkowo saldo migracji wystąpiło natomiast tylko w pięciu województwach, wśród których zdecydowanym liderem jest woj. mazowieckie, w przypadku którego saldo migracji wyniosło w 2017 r. 13513 osób. Pozostałymi województwami o dodatnim saldzie migracji są: małopolskie (4106 osób), pomorskie (3586), dolnośląskie (2783) oraz wielkopolskie (1143).

W celu zidentyfikowania stopnia trwałości tendencji migracyjnych w poszczególnych województwach dokonano zestawienia salda migracji w latach: 2007 i 2017. Z największą różnicą mamy do czynienia w woj. śląskim, w którym – choć nadal cechuje się ono

dużym ujemnym saldem emigracji – udało się ograniczyć skalę odpływu mieszkańców (w 2007 roku saldo migracji w regionie wynosiło -9890 osób, zaś roku 2017: -4246 osób). Odmienna sytuacja dotyczy woj. dolnośląskiego, które cechuje drugi najwyższy wynik pod względem różnicy w saldzie migracji w 2007 i 2017 roku. Ponad dekadę temu saldo migracji dla tego regionu było ujemne i wynosiło -1570, tymczasem w roku 2017 saldo było dodatnie i wyniosło 2783 osoby (dodatnia wartość salda migracji została osiągnięta w woj. dolnośląskim już w 2009 roku). Innymi słowy, udało się w tym regionie odwrócić niekorzystne tendencje migracyjne występujące wcześniej.

Uzupełnieniem danych dotyczących migracji prezentowanych w wartościach bezwzględnych są informacje odnoszące się do współczynnika salda migracji, w ramach którego liczba osób migrujących jest zrelatywizowana do liczby mieszkańców danego województwa. Na poniższym wykresie zobrazowano wartość współczynnika salda migracji międzywojewódzkich w odniesieniu do osób w wieku produkcyjnym, gdyż to właśnie migracja osób z tej ekonomicznej grupy wieku ma kluczowe znaczenie dla funkcjonowania regionalnej gospodarki i zachodzących w regionie procesów społecznych.

Mapa 12. Współczynnik salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

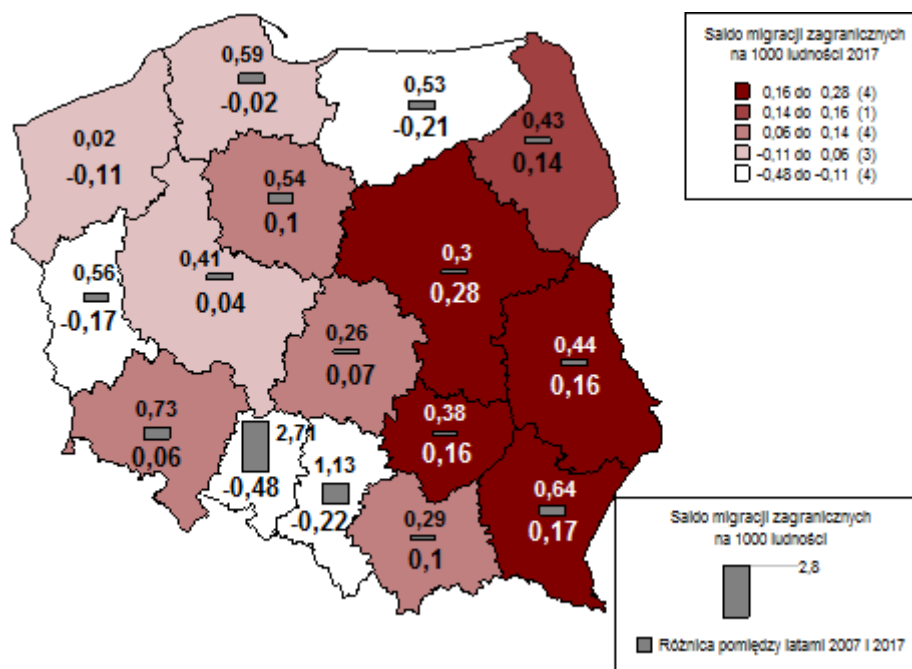

Tak samo jak w przypadku salda migracji, ujemna wartość jego współczynnika dotyczy większości województw. Wśród nich z największą skalą odpływu mieszkańców do innych regionów mamy do czynienia w województwach: lubelskim (wartość współczynnika salda migracji na poziomie -31,8 osób), świętokrzyskim (-26,6), warmińsko-mazurskim (-23,9) oraz podlaskim (-20,9). W odniesieniu do tych regionów możemy mówić o największej relatywnej (tj. uwzględniającej liczbę mieszkańców danego województwa) skali odpływu mieszkańców w wieku produkcyjnym do innych województw. Z kolei w pięciu regionach cechujących się dodatnim współczynnikiem salda migracji najwyższa jego wartość dotyczy województw: mazowieckiego (30,8 osób) i pomorskiego (20,5).

W kontekście dynamiki współczynnika salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym nie możemy mówić o jednym kierunku jego zmienności. Występują zarówno województwa, w których nastąpił spadek wartości współczynnika salda migracji, jak i te w których w latach 2007-2017 uległa ona wzrostowi. Szczególną uwagę warto natomiast zwrócić uwagę na regiony o największym stopniu zmienności wartości omawianego parametru w analizowanym okresie. Są to przede wszystkim województwa: dolnośląskie (różnica pomiędzy wartością współczynnika salda migracji w 2007 roku, a jego poziomem w 2017 r. wyniosła 401,5% – zwiększyła się skala napływu osób do tego regionu), lubuskie (155,1% – zwiększyła się skala odpływu osób z tego regionu), pomorskie (141,3% – zwiększyła się skala napływu osób do tego regionu), łódzkie (134,1% – zwiększyła się skala odpływu osób z tego regionu), zachodniopomorskie (65,5% – zmniejszyła się skala odpływu osób z tego regionu), wielkopolskie (32,9% – zmniejszyła się skala napływu osób do tego regionu).

Dla pełnego opisu charakteru zjawisk migracyjnych celowe jest jednak uwzględnienie także migracji zagranicznych. Poniżej przedstawiono dane odnoszące się do współczynnika salda migracji zagranicznych (a więc uwzględniających odpływ mieszkańców województwa do innych państw oraz napływ obcokrajowców do danego regionu), który obrazuje saldo migracji w przeliczeniu na 1000 ludności.

Mapa 13. Współczynnik salda migracji zagranicznych w 2017 r. oraz różnica współczynnika salda migracji pomiędzy latami 2007 i 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Strateg

W przeciwieństwie do migracji międzywojewódzkich, w przypadku migracji zagranicznych większość regionów cechuje dodatnia wartość współczynnika salda migracji. Oznacza to, że liczba napływających osób jest większa niż liczba mieszkańców wyjeżdżających z tych województw. W największym stopniu dominacja procesów napływowych w migracjach zagranicznych dotyczy województw: mazowieckiego (współczynnik salda migracji zagranicznych na poziomie 0,28), podkarpackiego (0,17), lubelskiego i świętokrzyskiego (0,16) oraz podlaskiego (0,14). Ujemna wartość salda migracji zagranicznych dotyczy sześciu województw: opolskiego (-0,48), śląskiego (-0,22), warmińsko-mazurskiego (-0,21), lubuskiego (-0,17), zachodniopomorskiego (-0,11) i pomorskiego (-0,02). Analizując powyższe dane należy mieć świadomość, że obejmują one sytuacje zameldowania / wymeldowania na pobyt stały, a więc nie obejmują migracji mających charakter nieformalny. Przedstawione dane opisują więc zjawisko migracji w sposób niepełny.

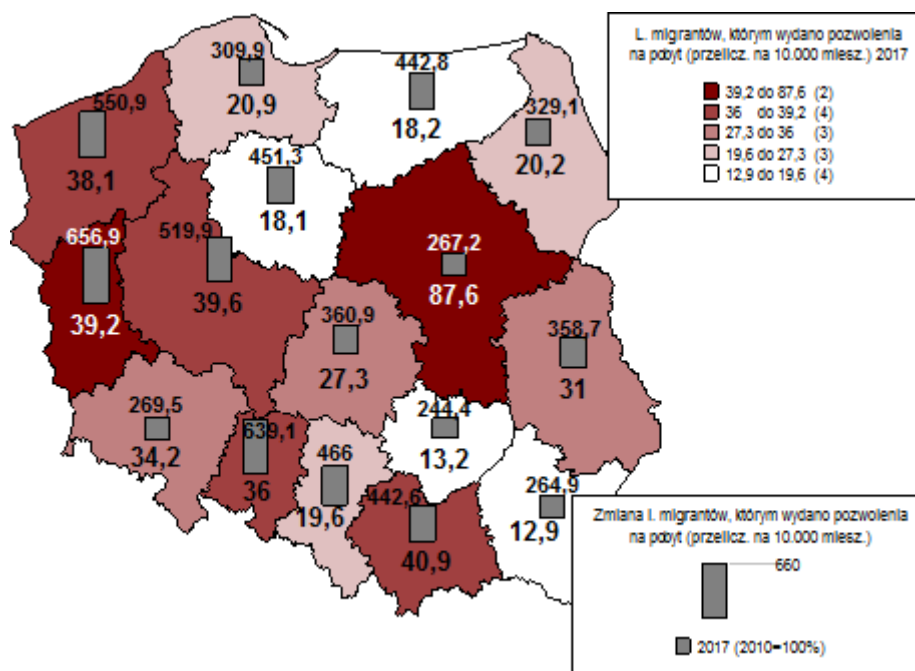
W latach 2007–2017 nastąpiła w Polsce znacząca zmiana pod względem kierunku i dynamiki zmienności współczynnika salda migracji zagranicznych. W roku 2007 we wszystkich regionach wartość współczynnika salda migracji zagranicznych miała

charakter ujemny. W ciągu 10 kolejnych lat w większości województw saldo migracji zagranicznych uzyskało pozytywny charakter. Dodatkowo, w tych regionach, w których nadal mamy do czynienia z ujemnym saldem migracji zagranicznych występuje tendencja polegająca na zmniejszaniu się skali przewagi trendu odpływowego nad napływowym.

Statystyki dotyczące salda migracji nie obejmują czasowych wyjazdów zarobkowych, stąd nie obejmują pełnego obrazu przepływów osób. Warto w tym kontekście odnieść się do zjawiska czasowej emigracji zarobkowej scharakteryzowanego w opracowaniu GUS *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2016*. Wedle szacunków przedstawionych w tej publikacji liczba osób czasowo przebywających za granicą systematycznie się zwiększa. W roku 2004, kiedy Polska przystąpiła do UE, liczba emigrantów wynosiła 1 mln, a w roku 2016 przekroczyła już 2,5 mln. Większość z tych osób przebywa w krajach UE 2,2 mln – najwięcej w Wielkiej Brytani – 0,8 mln oraz w Niemczech 0,7 mln. Wg szacunków GUS około 80% czasowych emigrantów z Polski przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy, co wskazuje, że w przeważającej mierze emigracja ma charakter długookresowy. Emigracja tak dużej liczby osób stanowi znaczące uszczuplenie polskiego rynku pracy. Pamiętać jednak należy, że ewentualne odwrócenie tej tendencji wymagałoby nie tyle podejmowania konkretnych działań dotyczących w sposób bezpośredni masowych wyjazdów Polaków za granicę. Tak naprawdę bowiem, decyzje migracyjne stanowią rezultat oddziaływania splotu bardzo różnych czynników związanych z sytuacją na krajowym rynku pracy, kondycją ekonomiczną gospodarstw domowych, dostępnością różnego rodzaju usług społecznych. Dlatego też, działaniem mogącym zarówno powstrzymać odpływ Polaków, jak i zachęcić dotychczasowych migrantów do powrotu, powinno być dążenie do ogólnej poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej kraju.

Biorąc pod uwagę, że w ostatnich latach saldo migracji zagranicznych ma w Polsce charakter dodatni, szczególnego znaczenia nabiera analiza trendu napływowego. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące liczby migrantów, którym wydano pozwolenia na pobyt, w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Mapa 14. Liczba migrantów, którym wydano zezwolenia na pobyt w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostępnych na www.migracje.gov.pl

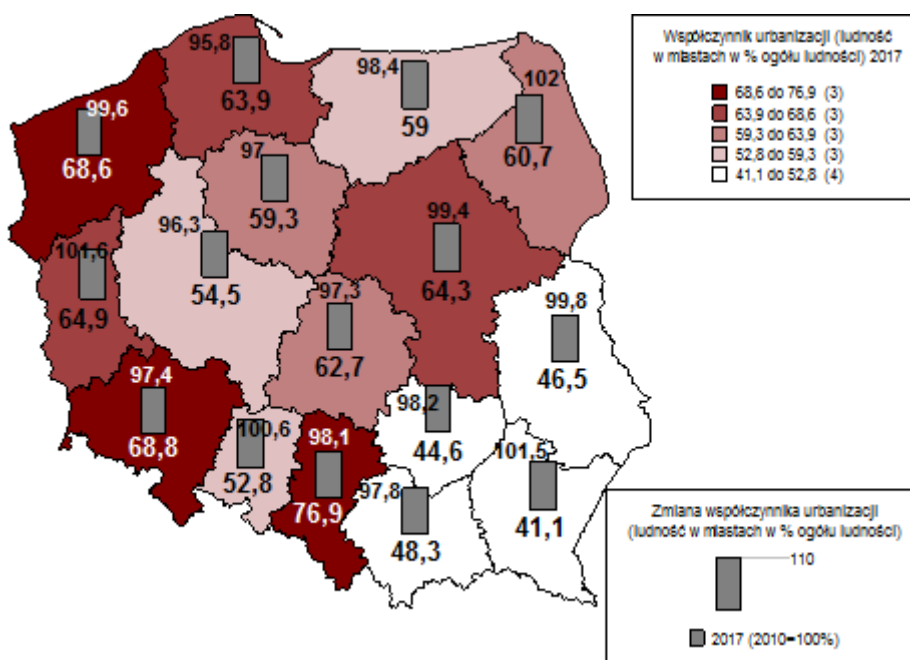
W 2017 r. wartość wskaźnika liczby zezwoleń na pobyt, które wydano migrantom wyniosła, w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, 36,2. Wartość omawianego wskaźnika była większa niż wartość ogólnopolska w województwach: mazowieckim (87,6), małopolskim (40,9), wielkopolskim (39,6), lubuskim (39,2) oraz zachodniopomorskim (38,1). Z kolei regionami o najmniejszej liczbie wydanych zezwoleń na pobyt w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców są województwa: podkarpackie (12,9 zezwoleń) oraz świętokrzyskie (13,2).

Kluczowa dla uchwycenia sytuacji Polski i poszczególnych województw w zakresie napływu cudzoziemców uzyskujących prawo pobytu jest jednak analiza zmienności liczby wydawanych pozwoleń. W okresie 2007-2017 liczba ta (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców) wzrosła ponad czterokrotnie, a jednocześnie w żadnym z województw ów wzrost nie był niższy niż dwukrotny. Największa skala wzrostu liczby wydawanych pozwoleń na pobyt dotyczy województw: lubuskiego (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, liczba wydanych migrantom pozwoleń na pobyt w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2017 roku stanowiła aż 656,9% wartości z roku 2007), opolskiego (639,1%), zachodniopomorskiego (550,9%) oraz wielkopolskiego (519,9%). Spośród tych

regionów aż trzy (zachodniopomorskie, opolskie, lubuskie) znajdują się w nielicznym gronie województw o ujemnym saldzie migracji zagranicznych. Znaczący wzrost napływu migrantów zagranicznych w tych regionach może oznaczać, iż w przyszłości – przy utrzymaniu się dynamiki wzrostu trendu napływowego – saldo migracji zagranicznych ma szansę się poprawić. Jednak należy wziąć pod uwagę, że zezwolenie na pobyt nie jest tożsame z zameldowaniem na pobyt stały, a więc zmiana liczby zezwoleń nie musi przekładać się na zmianę salda migracji.

Ostatni analizowany aspekt migracji ludności dotyczy zjawiska urbanizacji mierzonego współczynnikiem urbanizacji, który określa jaki odsetek ogółu ludności zamieszkuje w miastach. W tym przypadku szczególne znaczenie ma analiza zmienności wspomnianego wskaźnika, która pozwala wnioskować o tym, czy skutek tendencji migracyjnych zmienia się struktura ludności ze względu na miejsce zamieszkania (miasto / wieś).

Mapa 15. Współczynnik urbanizacji (ludność w miastach w % ogółu ludności) w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wg danych BDL GUS, w 2017 r. wartość współczynnika urbanizacji w Polsce wyniosła 60,13%. Z najwyższym jego poziomem mamy do czynienia w województwach: śląskim (76,9% mieszkańców zamieszkuje w miastach), dolnośląskim (68,8%) oraz

zachodniopomorskim (68,6%). Najniższy stopień urbanizacji cechuje natomiast południowo-wschodnią część Polski, tj. następujące województwa: podkarpackie (41,1% mieszkańców zamieszkuje obszary miejskie), świętokrzyskie (44,6%), lubelskie (46,5%) i małopolskie (48,3%). Są to jedyne regiony, w których mniej niż połowa ludności zamieszkuje miasta.

W latach 2007-2017, w czterech regionach mieliśmy do czynienia ze wzrostem wartości współczynnika urbanizacji. Były to województwa: podlaskie (przyjmując wartość z roku 2010 za 100%, wartość współczynnika urbanizacji w 2017 r. stanowiła 102% wartości z roku 2010), lubuskie (101,6%), podkarpackie (101,5%) oraz opolskie (100,6%).

W pozostałych odnotowano spadek odsetka ludności zamieszkującej obszary miejskie, a największy spadek dotyczył województw: pomorskiego (przyjmując wartość z roku 2010 za 100%, wartość współczynnika urbanizacji w 2017 r. stanowiła 95,8% wartości z roku 2010), wielkopolskiego (96,3%), kujawsko-pomorskiego (97%), łódzkiego (97,3%) oraz dolnośląskiego (97,4%). Z powyższych danych wynika, że dynamika zmienności wartości współczynnika urbanizacji (bez względu na jej kierunek) jest ograniczona. We wszystkich województwach współczynnik urbanizacji w roku 2017 oscyluje wokół 100% wartości tego wskaźnika z roku 2010. Mamy więc do czynienia z raczej stabilną strukturą ludności ze względu na typ zamieszkiwanego obszaru. Tym samym, nie ma także potrzeby podejmowania działań o charakterze zaradczym lub adaptacyjnym dotyczącym zjawiska urbanizacji.

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
Pomimo występowania w ostatnich latach pozytywnych tendencji dotyczących kwestii dzietności (wzrost współczynnika dzietności, wzrost współczynnika reprodukcji brutto) nadal Polska pozostaje krajem,	Uwzględnianie w szerokim katalogu działań podejmowanych w obszarze interwencji współfinansowanej ze środków EFS możliwości oddziaływania na niekorzystne trendy w zakresie dzietności.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie środków finansowych na realizację działań w różnych obszarach interwencji EFS, które mogą stanowić formę pośredniego niwelowania problemu niskiej dzietności

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>w którym liczba dzieci przypadająca na kobietę w wieku rozrodczym należy do najniższych w Europie.</p>		<p>(opieka na dziećmi; instrumenty ułatwiające powrót do pracy rodzicom dzieci w wieku do lat 3).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie kryteriów wyboru projektów zapewniających terytorialnie zróżnicowany rozkład działań mogących potencjalnie pozytywnie oddziaływać na zjawisko dzietności (instrumenty terytorialne – Zintegrowane / Regionalne Inwestycje Terytorialne, Obszary Strategicznej Interwencji, ew. Kontrakty Samorządowe, Regionalne Programy Strategiczne).
<p>Ze szczególnie niekorzystnymi tendencjami w obszarze dzietności (uwzględniając łącznie różne wskaźniki obrazujące sytuację w tej sferze) mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim, opolskim i łódzkim.</p>	<p>Określanie zakresu interwencji i jej kierunkowanie w taki sposób, by w województwach o największej skali problemów w zakresie dzietności poszerzać możliwość niwelowania tych problemów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie preferencji dla tych działań w obszarze rynku pracy, w których zapewniony jest odpowiedni udział osób powracających na rynek pracy po okresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (wprowadzenie premii punktowych lub kryteriów dostępowych dotyczących tej kwestii). ▪ Stosowanie kryteriów premiujących dla projektów dotyczących zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, w przypadku których wielkość premii punktowej uzależniona jest od zadeklarowanego poziomu realizacji wskaźnika dotyczącego liczby nowoutworzonych miejsc opieki zapewnionych w rezultacie realizacji projektu. ▪ Stosowanie kryteriów premiujących dla projektów

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		dotyczących zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, w przypadku których wielkość premii punktowej uzależniona jest od zapewnienia ponadprzeciętnej trwałości projektu (tj. zapewnienia trwałości utworzonych miejsc opieki ponad minimalny wymagany okres trwałości).
<p>W analizowanym okresie w całej Polsce poprawiła się sytuacja w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat (w ramach żłobków, klubów dziecięcych i u dziennych opiekunów). Nadal jednak występuje problem deficytu miejsc opieki oraz niewielkiego odsetka dzieci do lat 3 objętych opieką w ramach funkcjonujących form opieki (szczególnie na obszarach wiejskich).</p>	<p>Podejmowanie działań zorientowanych na zwiększenie skali i zasięgu terytorialnego interwencji dotyczącej tworzenia instytucji opieki nad dziećmi do 3 lat.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększanie – w miarę możliwości – puli środków finansowych kierowanych na wspieranie opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat w celu zwiększenia liczby wspomaganych przedsięwzięć. ▪ Stosowanie mechanizmów zapewniających kierunkowanie interwencji na obszary wiejskie (odnosi się to w szczególności do działań dotyczących takich form opieki jak: kluby dziecięce i opiekunowie dzienni) – wyodrębnianie określonej części alokacji na działania realizowane na obszarach wiejskich; stosowanie kryteriów premiujących projekty realizowane, wyłącznie lub w określonym wymiarze, na obszarach wiejskich. ▪ Stosowanie kryteriów premiujących projekty o największym stopniu realizacji wskaźników dotyczących liczby nowoutworzonych miejsc opieki (dotyczy w szczególności działań odnoszących się do opieki żłobkowej).

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Intensyfikowanie działań informacyjnych (w tym: promowanie „dobrych praktyk”) i szkoleniowych (z rozważeniem także komponentu doradczego) dla osób / podmiotów zainteresowanych tworzeniem miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w formule klubów dziecięcych i opiekunów dziennych. Należałoby w tym przypadku rozważyć m.in. współpracę Instytucji Zarządzających RPO (Regionalne Programy Operacyjne) z beneficjentami projektów w ramach Działania 2.1 PO WER (Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój), którzy prowadzą szkolenia z zakresu tworzenia miejsc opieki nad dziećmi do lat 3.
<p>Najtrudniejsza sytuacja w zakresie dostępności opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat dotyczy województw: świętokrzyskiego, lubelskiego, warmińsko-mazurskiego oraz kujawsko-pomorskiego.</p>	<p>Podjęcie działań zorientowanych na zwiększenie skali i zasięgu terytorialnego interwencji dotyczącej tworzenia instytucji opieki nad dziećmi do 3 lat rekomendowanych w odniesieniu do całego kraju, przy jednoczesnym położeniu nacisku na zapewnienie odpowiedniej skuteczności i trwałości projektów, a także ich trafności terytorialnej w zależności od zróżnicowanych potrzeb w poszczególnych gminach.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzenie kryteriów dostępowych odnoszących się do minimalnego wymaganego poziomu realizacji wskaźników dotyczących liczby utworzonych / wspartych miejsc opieki (dotyczy w szczególności działań w zakresie opieki żłobkowej). ▪ Wyodrębnienie części alokacji skierowanej na wspieranie działań dotyczących opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat na nabory kierowane tylko do tych gmin, w których: (a) nie funkcjonują instytucje opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat, lub (b) stopień objęcia opieką na dziećmi w wieku

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>do 3 lat jest niższy niż średnia ogólnowojewódzka, lub (c) liczba dzieci przypadających na 1 miejsce opieki jest większa niż średnia ogólnowojewódzka.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie kryteriów premiujących dla projektów dotyczących zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, w przypadku których wielkość premii punktowej uzależniona jest od zapewnienia ponadprzeciętnej trwałości projektu (tj. zapewnienia trwałości utworzonych miejsc opieki ponad minimalny wymagany okres trwałości).
<p>Polskę jako całość, jak i poszczególne województwa, cechuje – wyraźnie większa niż średnia europejska – rozbieżność pomiędzy płciami w zakresie przewidywanego przeciętnego dalszego trwania życia.</p>	<p>Różnicowanie podejmowanych działań w obszarze wydłużania przeciętnego dalszego trwania życia w zależności od grupy docelowej (wyróżnionej ze względu na płeć), do której są one kierowane.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Preferowanie tych przedsięwzięć projektowych dotyczących wydłużania przeciętnego dalszego trwania życia, w których przewidziane jest dostosowywanie działań informacyjnych i promocyjnych do specyfiki potrzeb i oczekiwań danej płci – koncentrowanie się na informacjach adekwatnych do specyfiki danej płci (np. w przypadku przedsięwzięć zorientowanych na podnoszenie poziomu świadomości zdrowotnej mężczyzn akcentowanie określonych elementów jako przyczyniających się do skrócenia czasu trwania życia). ▪ Zobowiązanie projektodawców realizujących przedsięwzięcia (promocyjne, kampanijne, związane z realizacją programów

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>zdrowotnych) powiązane z kwestią wydłużania przeciętnego dalszego trwania życia do zapewnienia odpowiedniego udziału mężczyzn, jako przedstawicieli grupy, w której przeciętne dalsze trwanie życia jest znacząco krótsze niż wśród kobiet.</p>
<p>Na tle większości krajów europejskich Polska cechuje się niskim stopniem obciążenia demograficznego. Negatywnie jednak kształtuje się dynamika i kierunek zmian w tym zakresie, tj. znaczący wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym. Jednakże w czterech województwach (dolnośląskie, łódzkie, śląskie i świętokrzyskie) sytuacja już w chwili obecnej jest silnie niekorzystna w porównaniu ze stanem ogólnopolskim.</p>	<p>Podejmowanie działań zorientowanych na adaptację do zmieniającej się struktury wiekowej społeczeństwa.</p> <p>Podejmowanie działań zorientowanych na utrzymanie jak najdłuższej aktywności zawodowej i społecznej osób starszych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie finansowania przedsięwzięć zorientowanych na tworzenie i poszerzanie katalogu usług społecznych adresowanych do osób starszych. ▪ Premiowanie w ramach przedsięwzięć realizowanych w obszarze ochrony zdrowia tych projektów, które przewidują uczestnictwo osób starszych i/lub zakładają dostosowanie zakresu tematycznego oraz działań informacyjno-rekrutacyjnych (kanały komunikacji, sposób formułowania treści komunikatów itd.) do specyfiki potrzeb i oczekiwań osób starszych. ▪ Zapewnienie finansowania przedsięwzięć adresowanych do osób starszych, które zorientowane są na aktywizację społeczną (a nie wyłącznie zawodową) tej grupy docelowej. ▪ Premiowanie w ramach przedsięwzięć realizowanych w obszarze ochrony zdrowia tych projektów, które przewidują uczestnictwo osób starszych i/lub zakładają dostosowanie zakresu tematycznego oraz działań

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>informacyjno-rekrutacyjnych (kanały komunikacji, sposób formułowania treści komunikatów itd.) do specyfiki potrzeb i oczekiwań osób starszych.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Premiowanie lub wymaganie w przedsięwzięciach związanych z aktywizacją zawodową osób starszych takich działań, które dostosowane są do specyfiki tej grupy docelowej (koncentracja na działaniach związanych z poszerzaniem i uzupełnianiem kwalifikacji zawodowych, nie zaś całkowitą reorientacją zawodową; koncentracja raczej na działaniach związanych ze wsparciem w znalezieniu zatrudnienia niż wspieraniem procesu uruchamiania własnej działalności gospodarczej). ▪ W przypadku województw: dolnośląskiego, łódzkiego, śląskiego i świętokrzyskiego, stosowanie kryteriów dostępowych / premiujących dotyczących zapewnienia określonego udziału osób starszych w projektach związanych z aktywizacją zawodową i społeczną.
<p>W latach 2007-2017 nastąpiła znacząca zmiana, jeśli chodzi o sytuację dotyczącą migracji zagranicznych – odwrócony został trend odpływowy i aktualnie na obszarze całej Polski (i większości województw) mamy do czynienia</p>	<p>Wspieranie działań wspomagających proces społecznej i zawodowej adaptacji migrantów zagranicznych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ W przypadku województw o największej liczbie wydawanych cudzoziemcom pozwoleń na pobyt (województwa: mazowieckie, małopolskie, wielkopolskie, lubuskie, zachodniopomorskie) –

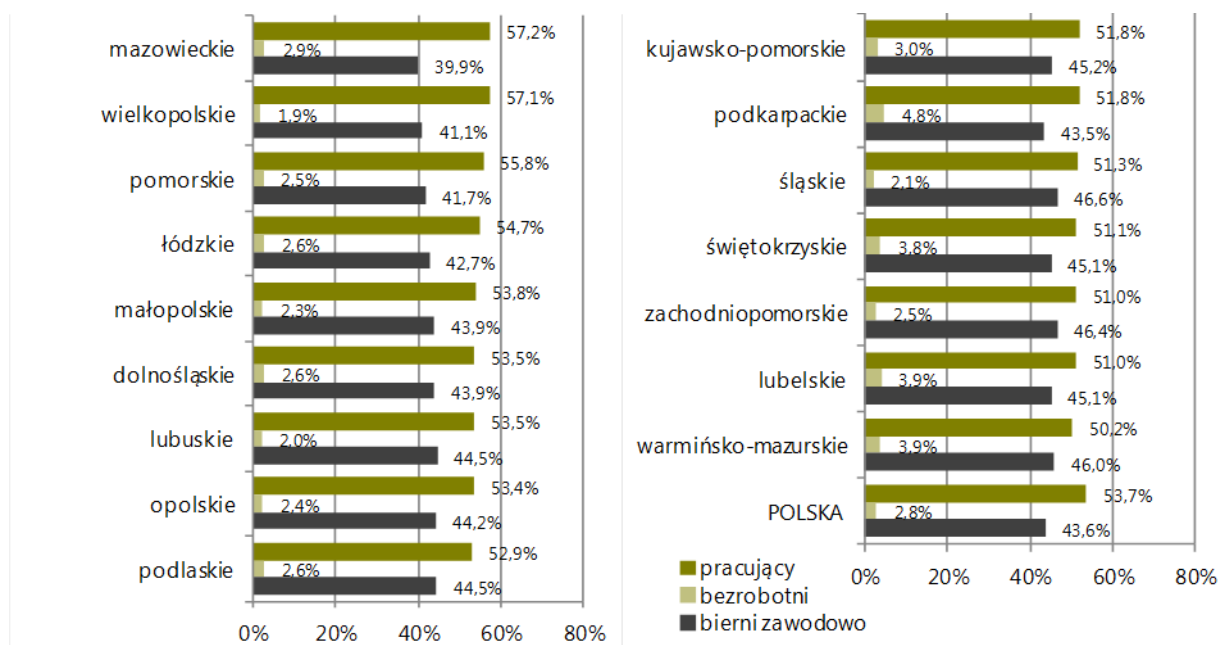
Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
z dodatnim saldem migracji zagranicznych.		<p>rozważenie wprowadzenia do procesu oceny projektów z obszaru aktywizacji zawodowej i społecznej aspektu dostosowania projektu (zakres wsparcia, sposoby rekrutacji, promocja projektu) do specyfiki grupy migrantów zagranicznych.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ W przypadku pozostałych województw – prowadzenie monitoringu skali napływu migrantów zagranicznych; w przypadku znaczącego wzrostu tego napływu – rozważenie podjęcia działań zalecanych dla województw o aktualnie dużej liczbie migrantów zagranicznych. ▪ W ramach prowadzonego monitoringu dotyczącego migracji zagranicznych – monitorowanie skali powrotów Polaków z zagranicy; w przypadku znaczącego wzrostu skali tych powrotów – podejmowanie działań wspierających dla osób wracających do Polski (np. preferencje dla realizatorów projektów aktywizacyjnych, którzy obejmują wsparciem Polaków powracających z zagranicy; dodatkowe preferencje w ramach systemu popytowego (wyższy poziom dofinansowania) dla przedsiębiorców korzystających z usług rozwojowych dla pracowników będących osobami powracającymi z zagranicy.

RYNEK PRACY

W ramach niniejszego podrozdziału przeprowadzono wielowymiarową analizę sytuacji Polski i poszczególnych województw w obszarze rynku pracy. W pierwszej kolejności dokonano opisu sytuacji na rynku pracy z perspektywy zjawiska bezrobocia, uwzględniając zarówno dane dotyczące aktywności ekonomicznej ludności, jak i bezrobocia rejestrowanego. W tej części analizy przeprowadzono także identyfikację i ocenę skali występowania zjawiska bezrobocia długookresowego. Następnie przeanalizowano poziom zatrudnienia wykorzystując w tym celu parametr, jakim jest wskaźnik zatrudnienia (analizowany w różnych ujęciach i w odniesieniu do różnych grup). Analityczną część podrozdziału zamykają opisy sytuacji na rynku pracy wyróżnionych grup (kobiet, osób młodych, osób w wieku 50+, osób z niepełnosprawnościami).

Poziom bezrobocia wg BAEL (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności)

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności jest realizowanym systematycznie badaniem Głównego Urzędu Statystycznego pozwalającym na szczegółową charakterystykę aktywności ekonomicznej ludności. Bazując na wynikach tego badania zobrazowano na poniższym wykresie udział poszczególnych grup ludności: pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo.

Wykres 11. Aktywność ekonomiczna ludności według województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analiza dotycząca zjawiska bezrobocia będzie w sposób szczegółowy prowadzona w dalszej części, dlatego w tym miejscu warto skupić się na grupie osób biernych zawodowo, a więc osób niepracujących i nieposzukujących pracy. Oczywiście przyczyny bierności zawodowej są bardzo zróżnicowane. Część z nich – tak jak np. zły stan zdrowia – stanowi obiektywny czynnik uniemożliwiający podjęcie pracy, dlatego trudno mówić o wszystkich osobach biernych zawodowo, że mogą stanowić ukryte i możliwe do uruchomienia zasoby pracy. Biorąc jednak pod uwagę tendencje związane ze starzeniem się społeczeństwa, celowe jest podejmowanie działań prowadzących do ograniczenia skali zjawiska, jakim jest bierność zawodowa (szczególnie wśród osób w wieku produkcyjnym).

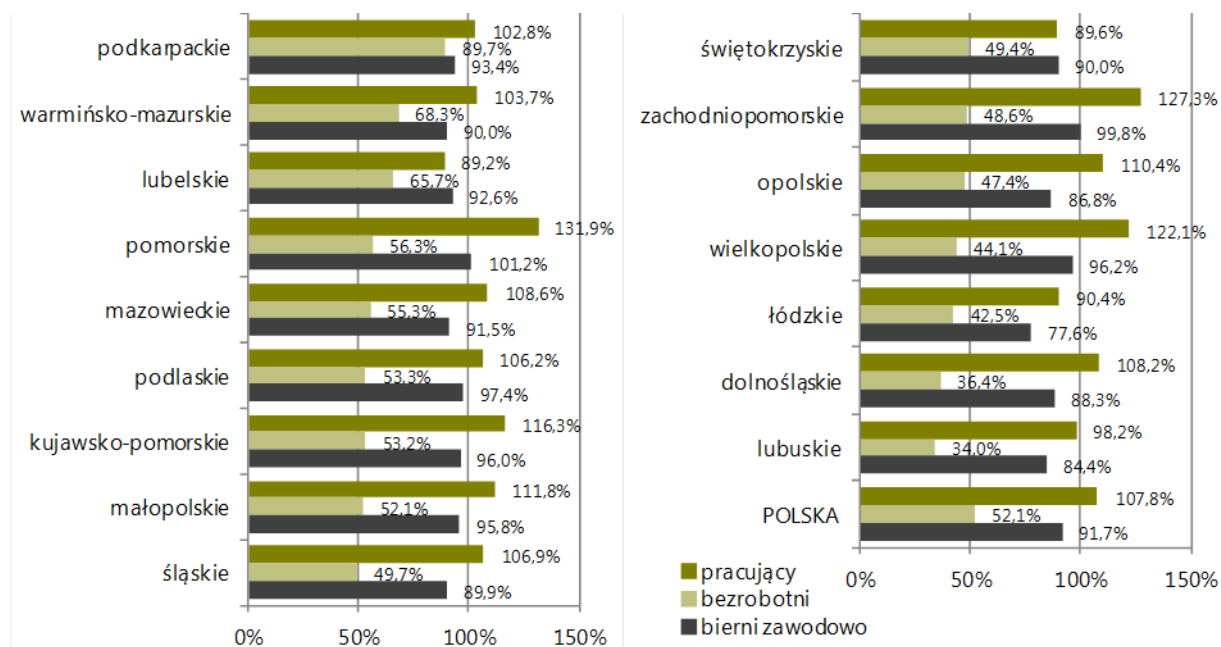
Według wyników badania BAEL prezentowanych w BDL GUS w 2017 r. główną przyczyną bierności zawodowej była emerytura. Pobieranie świadczeń emerytalnych było powodem bierności zawodowej 6 853 tys. osób, co stanowiło ponad połowę – 52,5% wszystkich osób biernych zawodowo. Częstymi powodami bierności zawodowej są także nauka lub uzupełnianie kwalifikacji (2 315 tys. osób, 17,7%), obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (1 818 tys. osób, 13,9%) oraz choroba lub niepełnosprawność (1 719 tys. osób, 13,2%). Jednocześnie bardzo rzadko na bierność zawodową mają wpływ czynniki związane z sytuacją na rynku pracy. Tylko dla 184 tys.

osób (1,4%) powodem bierności było przekonanie o niemożności znalezienia pracy, a dla 155 tys. osób (1,2%) powód bierności stanowiły wyczerpane wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy. Powyższe dane wskazują na ciągle aktualną potrzebę wsparcia łączenia ról rodzinnych i zawodowych oraz wsparcia mającego na celu niwelowanie zdrowotnych przeszkód w podejmowaniu aktywności zawodowej.

Struktura przyczyn bierności zawodowej jest w ograniczonym stopniu determinowana regionalnie, na co wskazują generalnie zbliżone do ogólnopolskiego udziały przyczyn bierności w poszczególnych województwach. We wszystkich województwach bardzo niewielkie znaczenie mają przyczyny związane z rynkiem pracy, w żadnym z województw udział biernych zawodowo ze względu na wyczerpane wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy lub przekonanie o niemożności znalezienia pracy nie przekracza 3%. We wszystkich województwach wysoki jest udział osób biernych zawodowo ze względu na przyjmowanie świadczeń emerytalnych, różnicowania międzyregionalne są raczej niewielkie – największy udział występuje w województwach: łódzkim (58,5%) i śląskim (55,8%), a najmniejsze w: warmińsko-mazurskim (47,7%) oraz kujawsko-pomorskim (49,2%). Podobnie jest w przypadku pozostałych powodów – choroba lub niepełnosprawność była relatywnie często powodem bierności w województwach: lubuskim (16,4%) oraz wielkopolskim, a rzadko w: opolskim (9,6%) oraz śląskim (11,3%). Wysokie – w porównaniu do innych województw – udziały osób biernych zawodowo z powodu nauki lub uzupełniania kwalifikacji występują na terenie województw małopolskiego (20,9%) i podkarpackiego (20,3%), a niskie w województwach dolnośląskim (16,1%) i opolskim (16,1%). Największe różnicowania międzywojewódzkie występują w przypadku udziału osób biernych z powodu obowiązków rodzinnych lub związanych z prowadzeniem domu. Wyraźnie najwięcej osób biernych zawodowo z tego powodu było na terenie województwa opolskiego (21,1%), a w następnej kolejności: kujawsko-pomorskiego (16,9%) i świętokrzyskiego (16,7%). Natomiast najmniej osób biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych lub związanych z prowadzeniem domu było na terenie województw: łódzkiego (10,2%) oraz mazowieckiego (11,0%).

Wg BAEL, grupa osób biernych zawodowo stanowi w Polsce 43,6% osób powyżej 15 roku życia. Traktując tę wartość jako punkt odniesienia stwierdzić należy, że w większości województw odsetek osób biernych zawodowo był w 2017 r. większy niż średnia ogólnopolska. Największy udział osób biernych zawodowo w ludności w wieku powyżej 15 lat cechuje województwa: śląskie (udział osób biernych zawodowo wynoszący 46,6%), zachodniopomorskie (46,4%), warmińsko-mazurskie (46%), kujawsko-pomorskie (45,2%) oraz lubelskie i świętokrzyskie (45,1%). Z najmniejszym odsetkiem osób biernych zawodowo mamy natomiast do czynienia w województwach: mazowieckim (39,9%), wielkopolskim (41,1%) oraz pomorskim (41,7%).

Wykres 12. Zmiana liczby osób pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo według województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W okresie 2007-2017 struktura ludności w podziale na osoby: pracujące, bezrobotne i bierne zawodowo stała się bardziej funkcjonalna z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego. Po pierwsze, wzrósł udział osób pracujących. W skali całego kraju, w 2017 roku udział tej kategorii stanowił 107,8% wartości z roku 2007.

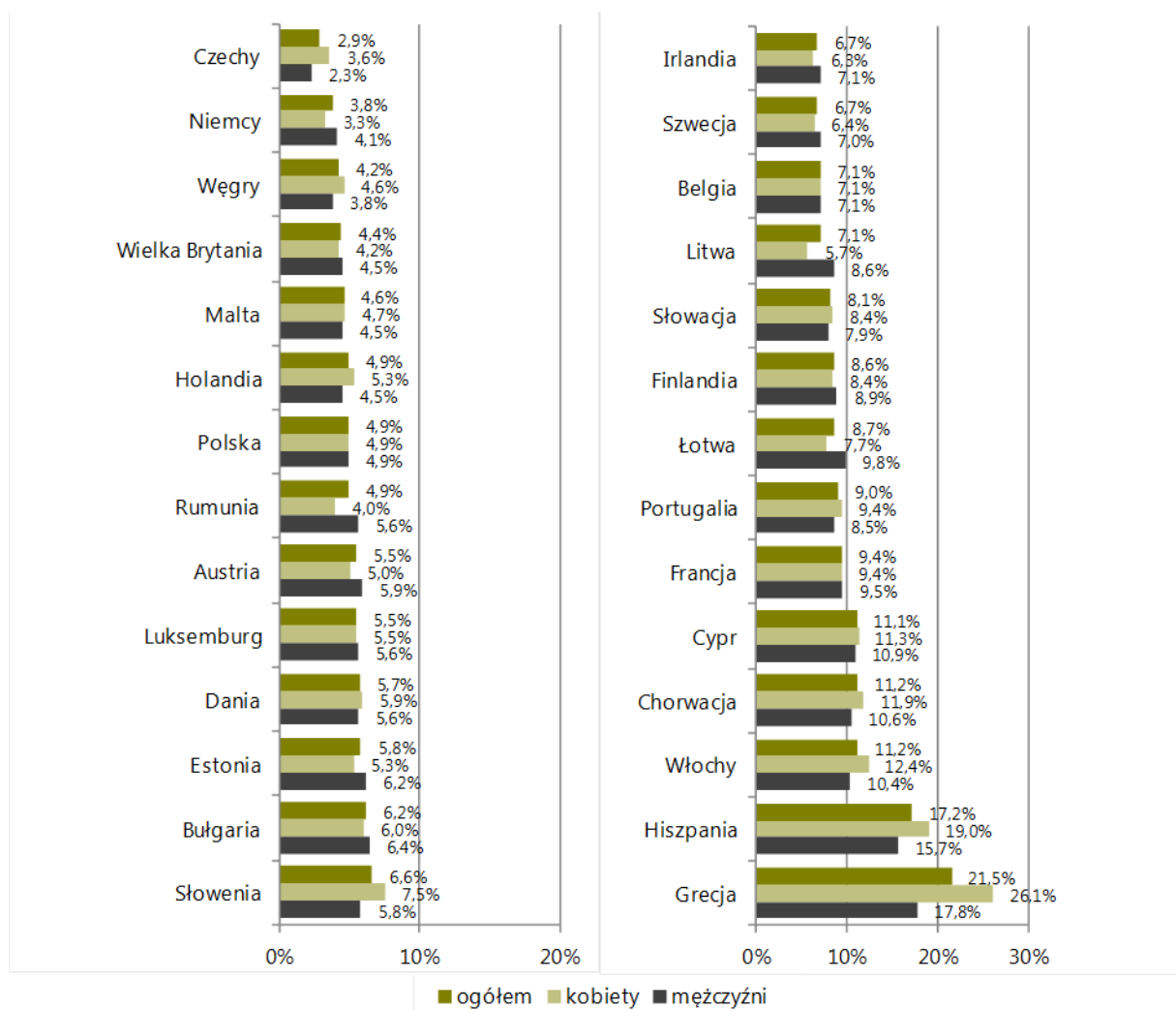
W niektórych regionach wzrost ten był jednak wyraźnie większy, dotyczy to województw: pomorskiego (udział osób pracujących w 2017 r. stanowił 131,9% wartości z roku 2007), zachodniopomorskiego (127,3%) oraz wielkopolskiego (122,1%).

Po drugie, mamy do czynienia ze spadkiem udziału osób bezrobotnych – w Polsce udział osób bezrobotnych w 2017 r. stanowił jedynie 52,1% wartości z roku 2007, a dokładnie w połowie województw wynik ten był niższy niż 50%. W trzech regionach skala spadku nie była jednak aż tak znacząca, chodzi tu o województwa: podkarpackie (udział osób bezrobotnych w 2017 r. stanowi 89,7% udziału tej kategorii z roku 2007), warmińsko-mazurskie (68,3%) oraz lubelskie (65,7%). W tym kontekście za szczególnie niekorzystny uznać należy fakt, że to właśnie w tych regionach w 2017 r. udział osób bezrobotnych w populacji osób w wieku powyżej 15 lat był największy.

Po trzecie, w większości województw odnotowano w analizowanym okresie spadek odsetka osób biernych zawodowo. Największa skala spadku dotyczyła w latach 2007-2017 województw: łódzkiego (udział osób biernych zawodowo w 2017 r. stanowił 77,6% udziału tej kategorii z roku 2007) lubuskiego (84,4%), opolskiego (86,8%), dolnośląskiego (88,3%) oraz śląskiego (89,9%). Jednocześnie jednak, w jednym regionie (woj. pomorskie) nastąpił w omawianym okresie nieznaczny wzrost udziału osób biernych zawodowych – udział ten w 2017 r. stanowił 101,2% udziału z roku 2007.

Podsumowując powyższą analizę należy stwierdzić, że – pomimo generalnego zmniejszenia się skali występowania zjawiska bierności zawodowej – w tych województwach, w których udział osób biernych zawodowo pozostaje wysoki, celowe jest podejmowanie działań aktywizujących tę grupę. Ma to tym większe znaczenie, że obowiązujące aktualnie regulacje dotyczące wieku przechodzenia na emeryturę będą oddziaływać niekorzystnie na możliwość utrzymania trendu spadkowego w odniesieniu do zjawiska bierności zawodowej.

Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące poziomu bezrobocia mierzonego w oparciu o wyniki badań realizowanych w ramach *Labour Force Survey* (LFS) w krajach europejskich. W Polsce funkcję tego badania pełni Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności.

Wykres 13. Stopa bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn w krajach UE (Unii Europejskiej) w 2017 r.

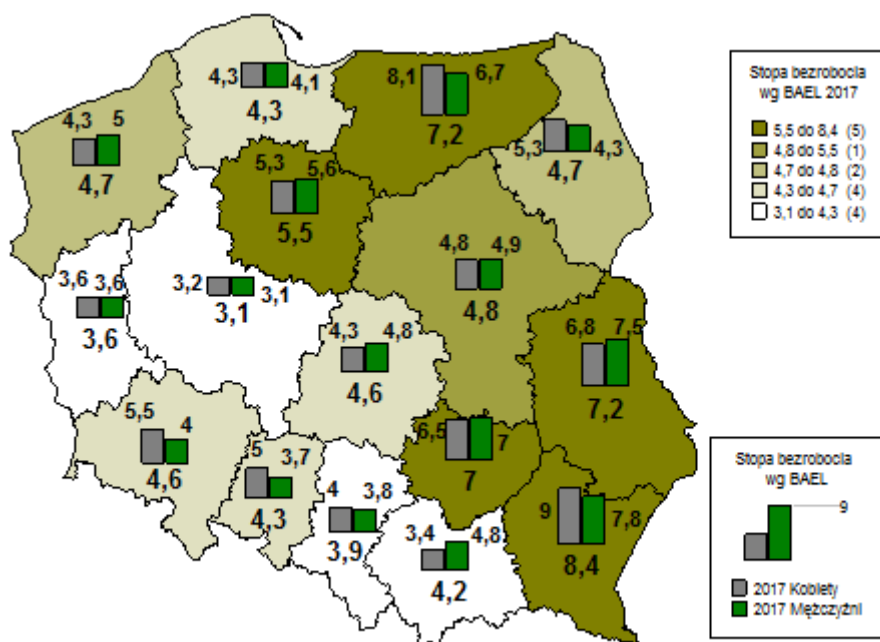
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

W 2017 r. stopa bezrobocia wg metodologii LFS (BAEL) wyniosła w Polsce 4,9%. Taki wynik plasuje Polskę wśród krajów o najniższej stopie bezrobocia. Do grupy tej należą także następujące państwa: Czechy (stopa bezrobocia na poziomie 2,9%), Niemcy (3,8%), Węgry (4,2%), Wielka Brytania (4,4%) oraz Holandia i Rumunia (4,9%). Z kolei z największą skalą występowania problemu bezrobocia (stopa bezrobocia powyżej 10%) mamy do czynienia na południu Europy, tj. w: Grecji (21,5%), Hiszpanii (17,2%), Włoszech (11,2%), Chorwacji (11,2%) i na Cyprze (11,1%).

Analizując różnicowania dotyczące stopy bezrobocia wśród mężczyzn i kobiet zauważyć należy, że w Polsce takie różnicowanie nie występuje – zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn – stopa bezrobocia wyniosła w 2017 r. 4,9%. Podobna sytuacja dotyczy jeszcze Belgii, gdzie stopa bezrobocia tak wśród kobiet, jak i mężczyzn wyniosła 7,1%.

W zdecydowanej większości krajów wartość omawianego wskaźnika jest zróżnicowana ze względu na płeć, przy czym nie ma tutaj jednej prawidłowości. W części krajów wyższa stopa bezrobocia dotyczy kobiet, w innych – mężczyzn. Krajami, w których te dysproporcje są największe okazały się być: Grecja, Hiszpania, Litwa, Łotwa i Włochy. Brak różnicowań między płciami w poziomie stopy bezrobocia w Polsce ocenić trzeba pozytywnie. Należy jednak pamiętać, że sytuacja na rynku pracy jest najczęściej silnie zróżnicowana regionalnie. To na poziomie regionalnym, czy wręcz lokalnym, podejmowana jest także większość działań instytucji publicznych dotyczących niwelowania bezrobocia. Dlatego też istotne jest przeprowadzenie identyfikacji i oceny stopy bezrobocia (z uwzględnieniem różnic pomiędzy płciami) na poziomie wojewódzkim. Dane odnoszące się do tej kwestii przedstawiono na poniższej mapie.

Mapa 16. Stopa bezrobocia wg BAEL w 2017 r. (w %) oraz stopa bezrobocia wg BAEL w podziale na płeć w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W większości województw stopa bezrobocia wg BAEL była w 2017 r. niższa od poziomu ogólnopolskiego wynoszącego 4,9%. Najmniejszy poziom omawianego wskaźnika dotyczy województw: wielkopolskiego (stopa bezrobocia wg BAEL wynosząca 3,1%), lubuskiego (3,6%) oraz śląskiego (3,9%). W pięciu województwach stopa bezrobocia wg BAEL okazała się wyższa od poziomu ogólnopolskiego i wyniosła powyżej 5%. Są to

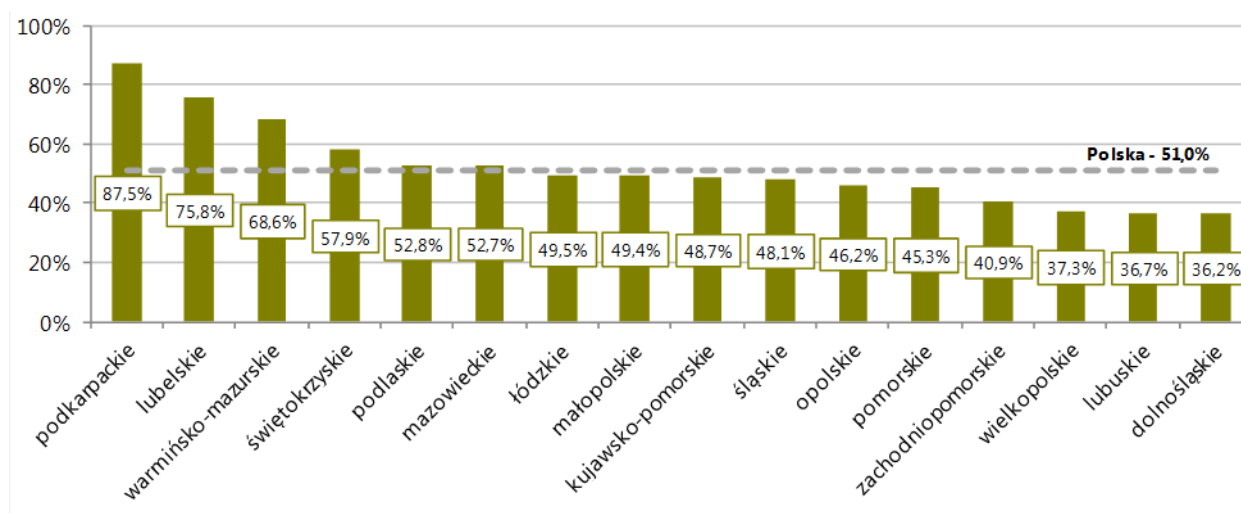
województwa: podkarpackie (8,4%), warmińsko-mazurskie i lubelskie (7,2%), świętokrzyskie (7%) oraz kujawsko-pomorskie (5,5%).

Inaczej niż w odniesieniu do całego obszaru Polski, w większości województw występuje zróżnicowanie stopy bezrobocia pomiędzy kobietami i mężczyznami. Nie możemy jednak mówić, by na poziomie polskich województw wyraźnie dominowała sytuacja wyższego poziomu stopy bezrobocia w jednej kategorii płciowej. W części województw wyższy poziom bezrobocia występuje wśród mężczyzn, w innych – wśród kobiet.

W przypadku większości województw (tak jak wcześniej – większości krajów europejskich) dysproporcje stopy bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn nie są bardzo znaczące. Wyjątek stanowią tutaj województwa: dolnośląskie (różnica poziomu bezrobocia pomiędzy kobietami i mężczyznami wynosząca 1,5 pkt. proc.), małopolskie i warmińsko-mazurskie (1,4 pkt. proc.), opolskie (1,3 pkt. proc.) oraz podkarpackie (1,2 pkt. proc.).

Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące dynamiki stopy bezrobocia w poszczególnych województwach w latach 2007-2017.

Wykres 14. Zmiana stopy bezrobocia wg BAEL w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

We wszystkich województwach odnotowano w latach 2007-2017 spadek stopy bezrobocia wg BAEL. Z największą skalą poprawy sytuacji pod względem poziomu bezrobocia mamy do czynienia w województwach: dolnośląskim (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, stopa bezrobocia wg BAEL w 2017 r. stanowiła jedynie 36,2%

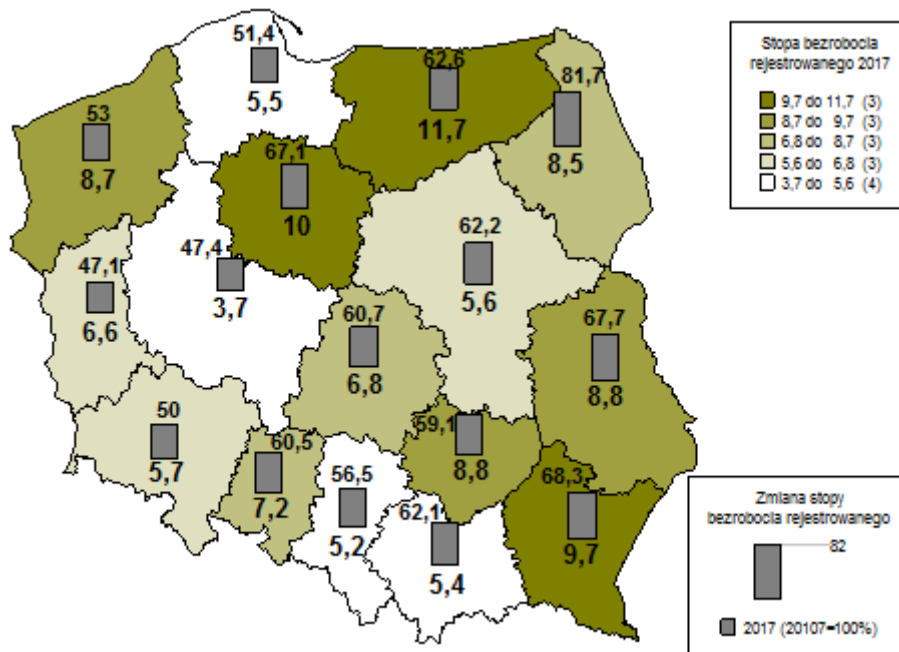
stopy bezrobocia z roku 2007), lubuskim (36,7%) oraz wielkopolskim (37,3%). Z kolei regionami o najmniejszym stopniu ograniczenia zjawiska bezrobocia w analizowanym okresie okazały się być województwa: podkarpackie (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, stopa bezrobocia w 2017 r. to 87,5% wartości z roku 2007), lubelskie (75,8%), warmińsko-mazurskie (68,6%), świętokrzyskie (57,9%), podlaskie (52,8%) i mazowieckie (52,7%). Szczególną uwagę należy zwrócić na cztery pierwsze województwa. Są to bowiem jednocześnie regiony, w których aktualna stopa bezrobocia wg BAEL jest najwyższa. Dlatego też właśnie w nich mówić możemy o największym zapotrzebowaniu na kontynuowanie działań dotyczących problemu bezrobocia.

Poziom bezrobocia rejestrowanego

Choć wskaźnik, jakim jest stopa bezrobocia wg BAEL, pozwala w sposób bardziej precyzyjny określić sytuację na rynku pracy, to jednak istotną miarą jest także stopa bezrobocia rejestrowanego. Wskaźnik ten obrazuje udział zarejestrowanych bezrobotnych w ogóle ludności aktywnej zawodowo. Ze względu na fakt, że stopa bezrobocia rejestrowanego obejmuje wszystkie osoby, które faktycznie zostały zarejestrowane w urzędach pracy, jej wartość jest wyższa niż stopa bezrobocia wg BAEL. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych są bowiem również osoby, które nie poszukują zatrudnienia (z różnych powodów), czy też pracują w „szarej strefie”, a więc – przyjmując kryteria BAEL – nie spełniają definicji osoby bezrobotnej. Niemniej jednak, pomimo tego rodzaju nieprecyzyjności, stopa bezrobocia rejestrowanego jest istotnym parametrem z punktu widzenia planowania i realizowania działań aktywizujących, szczególnie gdy są one podejmowane przez Publiczne Służby Zatrudnienia (pełniące w Polsce istotną rolę we wdrażaniu interwencji w ramach EFS).

Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące stopy bezrobocia rejestrowanego w poszczególnych województwach.

Mapa 17. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2017 r. (w %) oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych BDL GUS w 2017 r. w Polsce stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 6,6%. W większości regionów zidentyfikowana wartość omawianego wskaźnika okazała się być wyższa od wartości ogólnopolskiej, najwyższy poziom osiągając w województwach: warmińsko-mazurskim (stopa bezrobocia rejestrowanego wynosząca 11,7%), kujawsko-pomorskim (10%), podkarpackim (9,7%), świętokrzyskim i lubelskim (8,8%), zachodniopomorskim (8,7%) oraz podlaskim (8,5%). Najlepsza sytuacja w zakresie bezrobocia rejestrowanego dotyczy z kolei województw: wielkopolskiego (stopa bezrobocia rejestrowanego na poziomie 3,7%), śląskiego (5,2%), małopolskiego (5,4%), pomorskiego (5,5%), mazowieckiego (5,6%) oraz dolnośląskiego (5,7%).

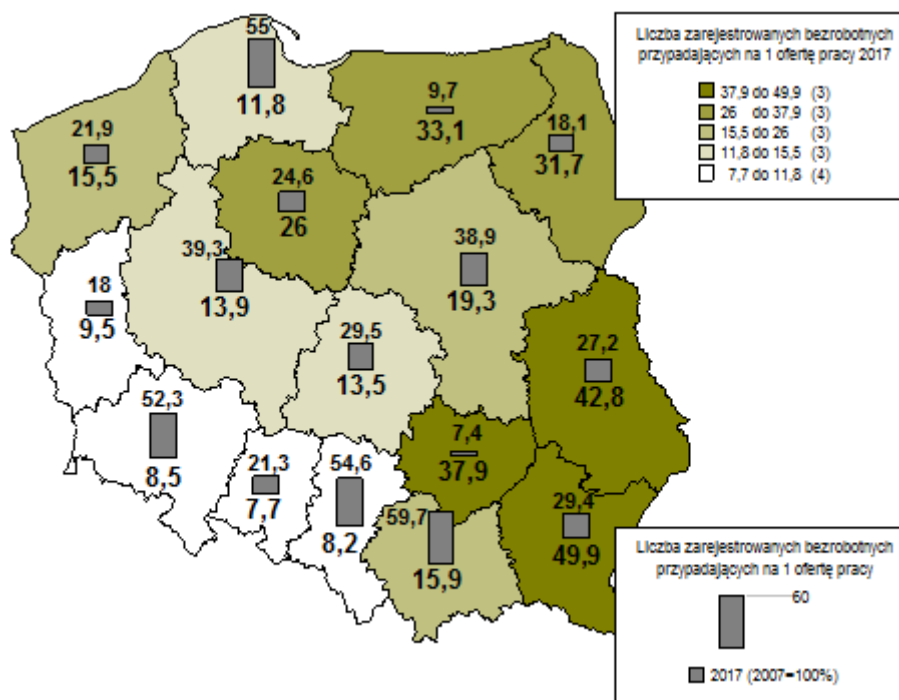
Podobnie jak w przypadku bezrobocia wg BAEL, w okresie 2007-2017 odnotować należy także wyraźny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego. Największa skala zidentyfikowanych spadków dotyczy województw: lubuskiego (stopa bezrobocia rejestrowanego w 2017 r. stanowiła tylko 47,1% wartości z roku 2007), wielkopolskiego (47,4%), dolnośląskiego (50%), pomorskiego (51,4%) oraz zachodniopomorskiego (53%). Wśród regionów o najmniejszej dynamice spadku stopy bezrobocia rejestrowanego, dominuje wyraźnie woj. podlaskie, gdzie wartość omawianego wskaźnika w 2017 r.

stanowiła aż 81,7% wartości z roku 2007. W drugim w kolejności regionie pod względem ograniczonej skali spadku poziomu bezrobocia rejestrowanego (tj. w woj. podkarpackim) wartość ta wyniosła 68,3% wartości z roku 2007.

Dane dotyczące bezrobocia rejestrowanego warto zestawić z wynikami BAEL odnoszącymi się do stopy bezrobocia. Jako regiony o najwyższej wartości wskaźnika stopy bezrobocia wg BAEL zidentyfikowano województwa: podkarpackie, warmińsko-mazurskie, lubelskie, świętokrzyskie oraz kujawsko-pomorskie. Z kolei w analizie dotyczącej bezrobocia rejestrowanego województwa o najwyższej stopie bezrobocia to: warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie, podkarpackie, świętokrzyskie, lubelskie oraz podlaskie. W obu grupach powtarzają się więc województwa: podkarpackie, warmińsko-mazurskie, lubelskie, świętokrzyskie i kujawsko-pomorskie. To właśnie te regiony traktować należy jako cechujące się największą skalą występowania zjawiska bezrobocia (bez względu na metodologię jego pomiaru).

W kontekście analizy zjawiska bezrobocia rejestrowanego istotne jest uwzględnienie także liczby zarejestrowanych bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy. Wskaźnik ten pozwala określić trudności w niwelowaniu zjawiska bezrobocia z powodu niewystarczającej liczby ofert pracy w relacji do liczby zarejestrowanych bezrobotnych.

Mapa 18. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych BDL GUS w 2017 r. średnia wartość omawianego wskaźnika w Polsce wyniosła 16,2. Polskę cechują jednak bardzo duże różnicowania międzywojewódzkie dotyczące analizowanej kwestii. Z najmniejszą skalą niedostosowania liczby ofert pracy do liczby osób bezrobotnych mamy do czynienia w województwach: opolskim (wartość wskaźnika wyniosła 7,7), śląskim (8,2), dolnośląskim (8,5) oraz lubuskim (9,5). W innych regionach występuje natomiast kilkukrotnie większa liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy. Są to przede wszystkim województwa: podkarpackie (wartość wskaźnika wynosząca 49,9), lubelskie (42,8), świętokrzyskie (37,9), warmińsko-mazurskie (33,1), podlaskie (31,7) oraz kujawsko-pomorskie (26). W ostatniej wspomnianej grupie województw szczególnego znaczenia nabierają w związku z tym działania zwiększające podaż ofert pracy, a więc skierowane do potencjalnych pracodawców, a przynajmniej zakładające współpracę z nimi.

Wyłącznie ilościowa analiza stopnia dopasowania ofert pracy i zarejestrowanych bezrobotnych jest jednak niewystarczająca do pełnego zdiagnozowania problemu niedostosowania podażowego i popytowego wymiaru rynku pracy. Istotna jest bowiem także jakościowa relacja pomiędzy poszukiwanymi kwalifikacjami / zawodami, a profilem

kompetencyjnym / zawodowym osób bezrobotnych. Dla jej uchwycenia użyteczne jest wykorzystanie katalogu zawodów deficytowych, a więc tych, które cechuje ograniczona podaż potencjalnych pracowników w relacji do potrzeb przedsiębiorstw. W 2017 r. charakter deficytowy cechował na szczeblu ogólnopolskim następujące zawody⁸:

- pośrednicy pracy i zatrudnienia,
- projektanci aplikacji sieciowych i multimediiów,
- programiści aplikacji,
- analitycy systemów komputerowych,
- pracownicy centrów obsługi telefonicznej (pracownicy call center),
- pracownicy wykonujący dorywcze prace proste,
- pracownicy usług osobistych, gdzie indziej niesklasyfikowani,
- specjaliści do spraw rozwoju systemów informatycznych,
- specjaliści do spraw sprzedaży z dziedziny technologii teleinformatycznych,
- ankieterzy,
- pracownicy przygotowujący posiłki typu fast food,
- projektanci i administratorzy baz danych,
- robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, gdzie indziej niesklasyfikowani,
- pielęgniarki z tytułem specjalisty,
- pracownicy świadczący usługi na ulicach⁹.

Oczywiście lista zawodów deficytowych określona na poziomie ogólnopolskim nie musi stanowić trafnego punktu odniesienia do działań dotyczących redukcji skali bezrobocia w poszczególnych województwach. Istotne jest jednak, by w ramach interwencji dotyczącej rynku pracy uwzględniać to, jakie zawody cechuje deficytowość w danym regionie i premiować w szczególności te przedsięwzięcia, które mogą

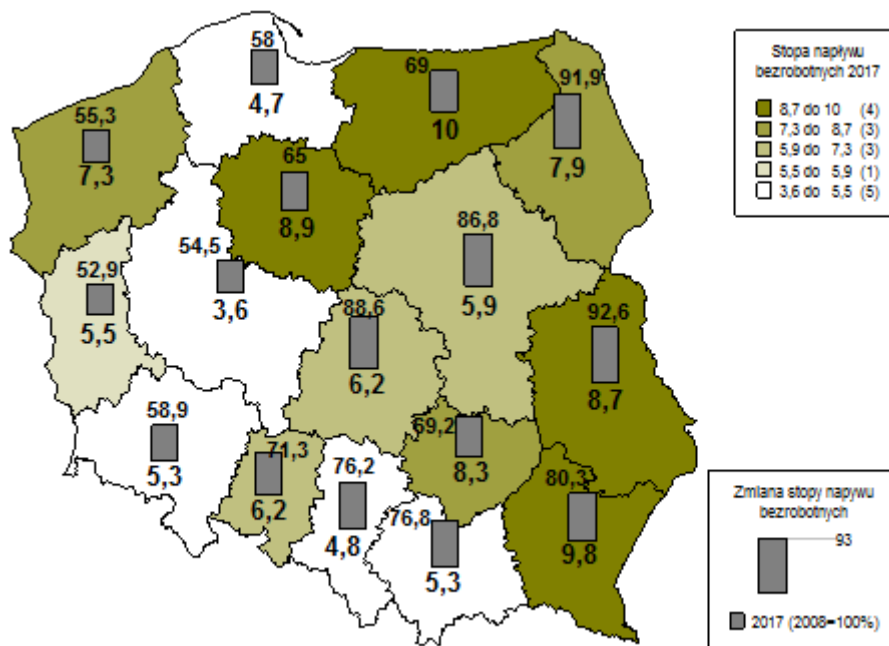
⁸ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2018) Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2017 roku, s. 22

⁹ W tej grupie zawodowej znajdują się takie zawody jak: czyściciel butów, dystrybutor ulotek, rozlepiacz afiszy czy uliczny zmywacz szyb samochodowych.

skutecznie niwelować dysproporcje pomiędzy podażą siły roboczej w ramach konkretnych zawodów a potrzebami sektora przedsiębiorstw.

Kolejne dwie kwestie pozwalające w sposób bardziej precyzyjny scharakteryzować zjawisko bezrobocia rejestrowanego dotyczą procesów, które w sposób bezpośredni oddziałują na stopę bezrobocia rejestrowanego. Są to: napływ bezrobotnych oraz płynność bezrobocia. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące pierwszego wspomnianego wskaźnika, który określa udział nowo zarejestrowanych bezrobotnych w ogóle aktywnych zawodowo.

Mapa 19. Stopa napływu bezrobotnych w 2017 r. (w %) oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

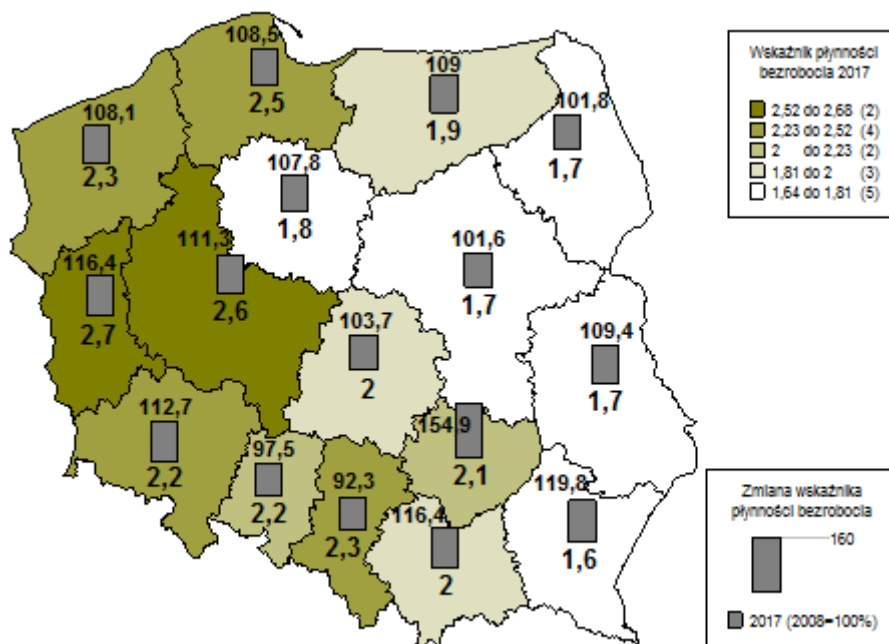
W 2017 r. z największą skalą napływu bezrobotnych mieliśmy do czynienia w województwach: warmińsko-mazurskim (stopa napływu bezrobotnych wynosząca 10%), podkarpackim (9,8%), kujawsko-pomorskim (8,9%), lubelskim (8,7%) oraz świętokrzyskim (8,3%). W tym samym czasie na poziomie ogólnopolskim – wg danych BDL GUS – stopa napływu bezrobotnych wynosiła 6,3%. Warto przy tym zauważyć, że wymienione województwa to te same regiony, które cechuje najwyższa stopa bezrobocia rejestrowanego i wg BAEL. Tym samym, duża stopa napływu bezrobotnych stanowi dodatkowe potwierdzenie występowania w nich szeregu niekorzystnych

tendencji związanych z funkcjonowaniem rynku pracy. Względnie najlepsza sytuacja (tj. najmniejsza stopa napływu bezrobotnych) dotyczy natomiast województw: wielkopolskiego (stopa napływu bezrobotnych na poziomie 3,6%), pomorskiego (4,7%) oraz śląskiego (4,8%).

We wszystkich województwach stopa napływu bezrobotnych w 2017 r. była mniejsza niż w roku 2008. Jej spadek był największy w województwach: lubuskim (przyjmując wartość z roku 2008 za 100%, stopa napływu bezrobotnych w 2017 r. stanowiła 52,9% wartości z roku 2008), wielkopolskim (54,5%) i zachodniopomorskim (55,3%). Najmniejszy spadek stopnia napływu nowych bezrobotnych cechuje natomiast województwa: lubelskie (przyjmując wartość z roku 2008 za 100%, stopa napływu bezrobotnych w 2017 r. stanowiła 92,6% wartości z roku 2008), warmińsko-mazurskie (91,9%), łódzkie (88,6%) i mazowieckie (86,8%).

Wskaźnik płynności bezrobocia odnosi się z kolei do relacji pomiędzy liczbą bezrobotnych wyrejestrowanych a liczbą bezrobotnych zarejestrowanych w danym okresie. Wartość wskaźnika poniżej 1 oznacza tendencję wzrostową, jeśli chodzi o skalę bezrobocia (przewaga bezrobotnych zarejestrowanych wobec bezrobotnych wyrejestrowanych). Natomiast wartość powyżej 1 – tendencję spadkową (przewaga wyrejestrowanych bezrobotnych nad zarejestrowanymi). Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące płynności bezrobocia w poszczególnych województwach.

Mapa 20. Wskaźnik płynności bezrobocia w 2017 r. wg województw oraz jego zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej)

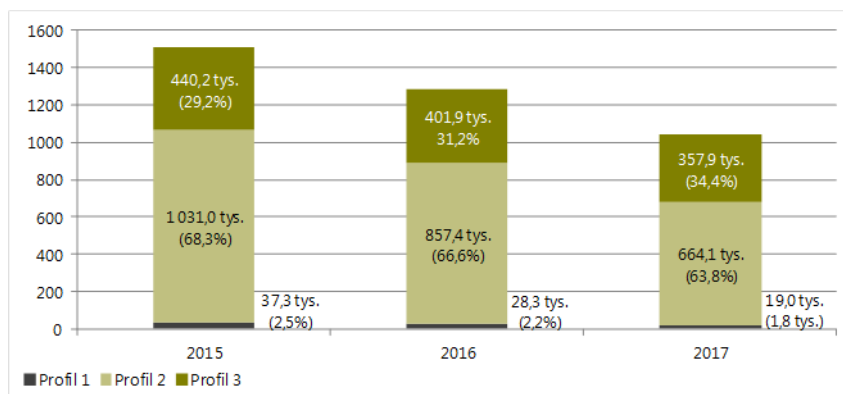
Najwyższe wartości wskaźnika płynności bezrobocia cechują województwa: lubuskie (wskaźnik płynności bezrobocia na poziomie 2,7), wielkopolskie (2,6) oraz pomorskie (2,5). Z kolei z najniższym wskaźnikiem płynności bezrobocia (a więc najmniejszą różnicą pomiędzy liczbą bezrobotnych wyrejestrowanych wobec bezrobotnych zarejestrowanych, ale jednak przy przewadze tych pierwszych) mamy do czynienia w województwach: podkarpackim (wskaźnik płynności bezrobocia na poziomie 1,6) oraz lubelskim, podlaskim i mazowieckim (1,7). Za wyjątkiem woj. mazowieckiego są to więc regiony o niekorzystnej ogólnej sytuacji na rynku pracy. Nawet jednak i w tych województwach osiągnięta wartość wskaźnika płynności bezrobocia wskazuje, że skala zjawiska bezrobocia maleje, tj. więcej osób wyrejestrowuje się z rejestrów osób bezrobotnych niż zostaje w nich zarejestrowana.

W zdecydowanej większości województw zauważyć możemy pozytywny trend w zakresie zmian dotyczących płynności bezrobocia w latach 2008-2017, tj. wzrost wskaźnika dotyczącego tej kwestii. Oznacza to, że zwiększa się liczba osób wyrejestrowanych z rejestrów osób bezrobotnych względem liczby osób zarejestrowanych. Tylko w dwóch regionach wystąpiła odwrotna prawidłowość i są to województwa: opolskie (wartość

wskaźnika płynności bezrobocia w 2017 r. stanowiła 97,5% wartości z roku 2007) oraz śląskie (92,3%).

Do tej pory analiza zjawiska bezrobocia rejestrowanego dotyczyła ogólnej charakterystyki zjawiska, bez odnoszenia się do wewnętrznej struktury populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne. Dwa kolejne analizowane zagadnienia stanowią właśnie próbę uchwycenia istotnych cech charakteryzujących populację osób bezrobotnych. W pierwszej kolejności przedstawiono strukturę bezrobotnych wg profilu pomocy. Profile te określają precyzyjnie sytuację bezrobotnego na rynku pracy. Profil 1 dotyczy osób, w przypadku których znalezienie zatrudnienia nie powinno stanowić problemu, w związku z czym ewentualna pomoc powinna koncentrować się przede wszystkim na pośrednictwie pracy. Profil 2 odnosi się do osób, które mogą wymagać dodatkowej pomocy związanej ze szkoleniem lub stażem. W przypadku profilu 3 mamy natomiast do czynienia z największymi trudnościami nie tylko ze znalezieniem zatrudnienia, ale wręcz z aktywnym funkcjonowaniem na rynku pracy. Trzeci profil związany jest ze stosowaniem najbardziej całościowego wsparcia zorientowanego na aktywizację społeczną, by przygotować osobę bezrobotną do skutecznej aktywizacji zawodowej. Na poniższym wykresie przedstawiono dane obrazujące jak w odniesieniu do ww. kategorii kształtowała się w ostatnich latach struktura osób zarejestrowanych jako bezrobotne w Polsce¹⁰.

Wykres 15. Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy w Polsce w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS

¹⁰ Dane dla poszczególnych województw nie są dostępne. Ze względu na okres obowiązywania systemu profilowania osób bezrobotnych nie są dostępne dane za lata wcześniejsze.

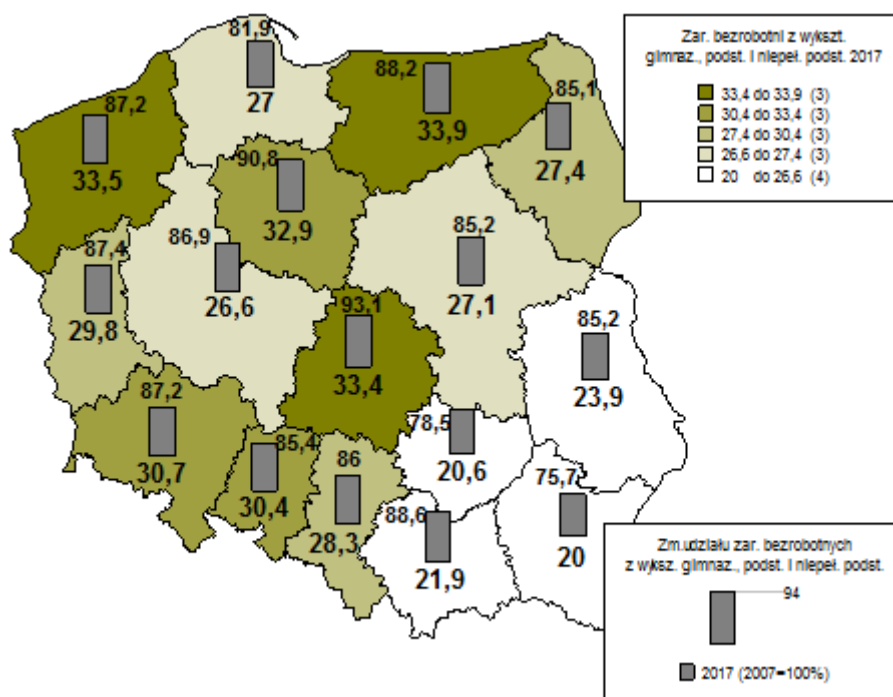
We wszystkich kolejnych latach dominującą grupą w populacji osób bezrobotnych były osoby zaklasyfikowane do drugiego profilu pomocy. Osoby te stanowiły w całym analizowanym okresie ok. dwóch trzecich wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych, choć zauważalna jest wyraźna tendencja spadkowa w zakresie ich liczby – z 1 031 tys. osób w 2015 r. do 664,1 tys. osób w roku 2017 (udział osób z tej grupy w całej populacji bezrobotnych zmniejszył się jednak nieznacznie). Spadek dotyczy także liczby osób zaklasyfikowanych do pierwszego profilu pomocy, choć ich udział jest w ogólnej liczbie bezrobotnych bardzo niewielki. Ok. jedną trzecią wszystkich bezrobotnych stanowią natomiast osoby w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy (profil 3) i jest to jedyna grupa, której udział w latach 2015-2017 uległ zwiększeniu (z 29,2% do 34,4%). Stało się tak pomimo spadku liczebności tej grupy (z 440,2 tys. osób do 357,9 tys. osób).

Uwzględniając powyższe dane stwierdzić należy, że nadal najistotniejsze jest zapewnienie dostępności wsparcia dla osób zaklasyfikowanych do drugiego profilu pomocy, jednocześnie jednak system wsparcia dla osób bezrobotnych musi także oferować – bardziej złożoną, czaso- i kapitałochłonną – pomoc osobom w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy.

Drugi element charakterystyki populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne dotyczy udziału w tej grupie osób o najniższym poziomie wykształcenia (wykształcenie gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe), nim jednak do niego przejdziemy warto przyjrzeć się ogólnej liczbie osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym. Według danych BDL GUS w 2017 r. na terenie Polski w urzędach pracy jako osoby bezrobotne zarejestrowano 298,7 tys. osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym. W stosunku do 2007 r. ich liczba spadła niemal o połowę – liczba osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym z 2017 r. stanowi 52,9% tej z roku 2007. Najwięcej osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym zarejestrowanych było na terenie województw mazowieckiego (41,8 tys.), kujawsko-pomorskiego (26,9 tys.) i śląskiego (26,8 tys.). Z kolei najmniej było ich w województwach: lubuskim (7,3 tys.), opolskim (7,9 tys.) i świętokrzyskim (9,6 tys.). We wszystkich województwach utrzymana została pozytywna, ogólnopolska tendencja spadku liczby osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym.

Największe spadki w stosunku do 2007 r. miały miejsce w województwach: lubuskim (41,1%) i świętokrzyskim (43,9%), z kolei najmniejsze były w: podlaskim (69,7%) oraz małopolskim (62,5%).

Mapa 21. Udział % bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym wśród zarejestrowanych bezrobotnych w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

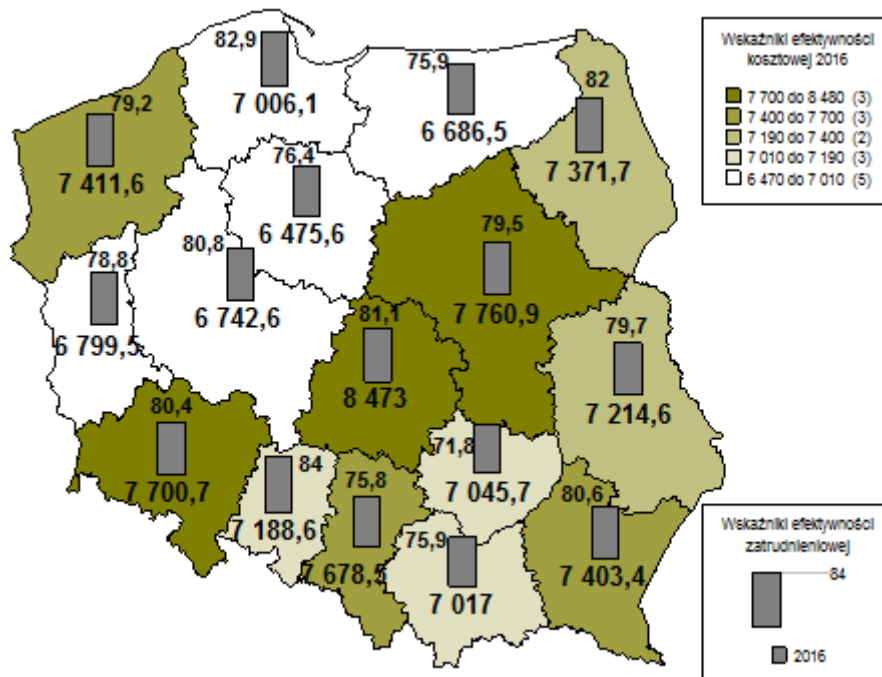
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Udział osób z najniższym poziomem wykształcenia okazał się być największy w województwach: warmińsko-mazurskim (33,9% wszystkich bezrobotnych to osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym), zachodniopomorskim (33,5%) oraz łódzkim (33,4%). Najmniejszy odsetek bezrobotnych osoby te stanowią natomiast w województwach: podkarpackim (20%), świętokrzyskim (20,6%), małopolskim (21,9%) oraz lubelskim (23,9%). Dominują więc w tej ostatniej grupie województwa o relatywnie trudnej sytuacji na rynku pracy i wysokiej stopie bezrobocia. Fakt, że to właśnie w nich udział osób o najniższym poziomie wykształcenia jest mały może świadczyć o tym, iż w regionach tych względne trudności ze znalezieniem zatrudnienia mają także osoby o wyższym poziomie kwalifikacji i wykształcenia, co w sposób naturalny będzie prowadzić do mniejszego udziału grupy osób, których poziom wykształcenia jest najniższy.

We wszystkich województwach w analizowanym okresie nastąpił spadek udziału osób o najniższym poziomie wykształcenia w populacji osób bezrobotnych. Odwołując się do – prezentowanych w dalszej części niniejszego opracowania (Mapa 63) – danych dotyczących dynamiki zmian w poziomie wykształcenia ogółu społeczeństwa, można stwierdzić, że taki stan rzeczy jest skutkiem spadku udziału osób z najniższym poziomem wykształcenia w społeczeństwie. Należy podejrzewać, że tendencja ta będzie się dalej utrzymywać, przy czym jej dynamika będzie mniejsza niż dynamika spadku udziału osób najgorzej wykształconych w ogóle społeczeństwa.

Ostatni aspekt analizy zjawiska bezrobocia rejestrowanego dotyczy efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych. Wskaźniki tych aspektów efektywności wsparcia pozwalają nam ocenić poziom efektywności działań aktywizujących. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące wartości wskaźników efektywności: kosztowej i zatrudnieniowej w 2016 r.

Mapa 22. Wskaźnik efektywności kosztowej w 2016 r. oraz wskaźnik efektywności zatrudnieniowej w 2016 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS

Według danych MRPiPS w 2016 r. średni koszt aktywizacji zawodowej jednej osoby (lub koszt uczestnictwa jednej osoby w programie) wyniósł w Polsce 7288 zł. Wyższy poziom

efektywności kosztowej wystąpił w 9 województwach, spośród których najniższym kosztem przypadającym na jedną osobę cechują się województwa: kujawsko-pomorskie (6475,6 zł), warmińsko-mazurskie (6686,5 zł), wielkopolskie (6742,6 zł) oraz lubuskie (6799,5 zł). Z kolei najmniejszą efektywnością cechują się następujące województwa, w których koszt aktywizacji zawodowej jednej osoby (lub koszt uczestnictwa jednej osoby w programie) był najwyższy, tj.: łódzkie (8473 zł), mazowieckie (7760,9 zł) oraz dolnośląskie (7700,7 zł). Wyłączając woj. łódzkie, w którym poziom efektywności kosztowej okazał się być szczególnie niski, dystans pomiędzy poziomem efektywności kosztowej w województwie o jej najwyższej wartości (kujawsko-pomorskie – 6475,6 zł), a województwem o wartości najniższej (mazowieckie – 7760,9 zł) wynosi 1285,30 zł.

Drugi analizowany wymiar efektywności dotyczy efektywności zatrudnieniowej. W Polsce jej poziom według danych MRPiPS w 2016 r. wyniósł 78,7%. Takiego pułapu efektywności zatrudnieniowej nie udało się we wspomnianym roku osiągnąć tylko w pięciu województwach: świętokrzyskim (efektywność zatrudnieniowa na poziomie 71,8%), śląskim (75,8%), małopolskim (75,9%), warmińsko-mazurskim (75,9%) oraz kujawsko-pomorskim (76,4%). We wszystkich pozostałych regionach osiągnięty poziom efektywności zatrudnieniowej był wyższy, tj. w województwach: opolskim (84%), pomorskim (82,9%), podlaskim (82%) oraz łódzkim (81%).

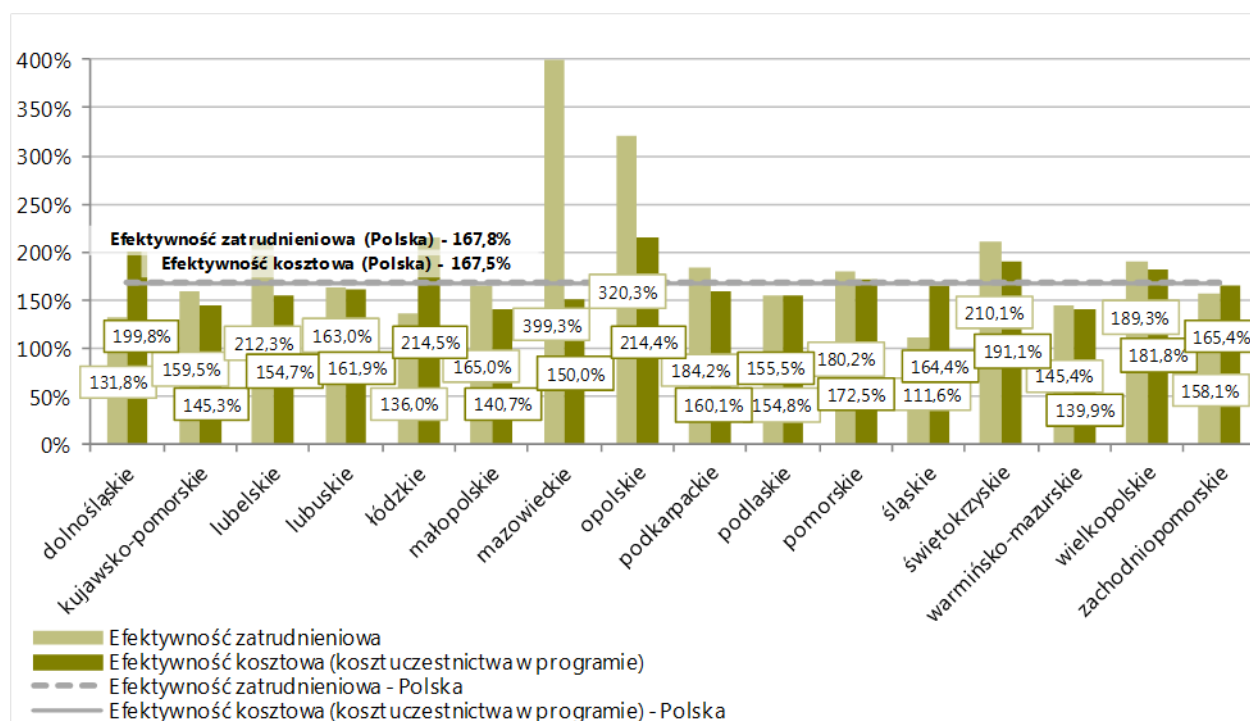
Interpretując powyższe dane dotyczące osiągniętych poziomów efektywności zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej warto odwołać się do wymagań związanych z minimalnym poziomem efektywności zatrudnieniowej, który zobowiązani są osiągnąć realizatorzy projektów współfinansowanych z EFS w ramach RPO. Wymagania określone na rok 2018 wskazują, że minimalny poziom efektywności zatrudnieniowej – w zależności od specyfiki grupy docelowej oraz rodzaju zatrudnienia – wynosi od 44% do 56% (z jednoczesną możliwością obniżenia go w określonych sytuacjach o 5 pkt. proc.)¹¹. Wymagania te są więc wyraźnie niższe niż osiągnięte realnie poziomy efektywności zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej. Należy przy tym zauważyć, że przywołane wyniki dotyczące osiągnięcia efektywności

¹¹ <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/wiadomosci/komunikat-w-sprawie-wyznaczenia-minimalnych-poziomow-kryterium-efektywnosci-zatrudnieniowej-dla-regionalnych-programow-operacyjnych-1/>

zatrudnieniowej odnoszą się do roku 2016, kiedy to – jak wskazują wcześniejsze analizy – sytuacja na rynku pracy była mniej korzystna niż w chwili obecnej. Tym bardziej więc obecnie osiągnięcie wyższych wartości wskaźnika efektywności zatrudnieniowej nie powinno stanowić problemu dla projektodawców.

Jednocześnie jednak, trzeba wyraźnie podkreślić, że prezentowane dane dotyczące efektywności kosztowej i zatrudnieniowej nie są tożsame z danymi obrazującymi poziom obu rodzajów efektywności w projektach współfinansowanych z EFS (odmienny jest sposób pomiaru). Powyższy wniosek nie może więc stanowić podstawy do formułowania zalecenia, by zaostrzyć w ramach EFS wymagania odnośnie minimalnego poziomu efektywności zatrudnieniowej.

Wykres 16. Zmiana poziomu efektywności kosztowej i zatrudnieniowej w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS

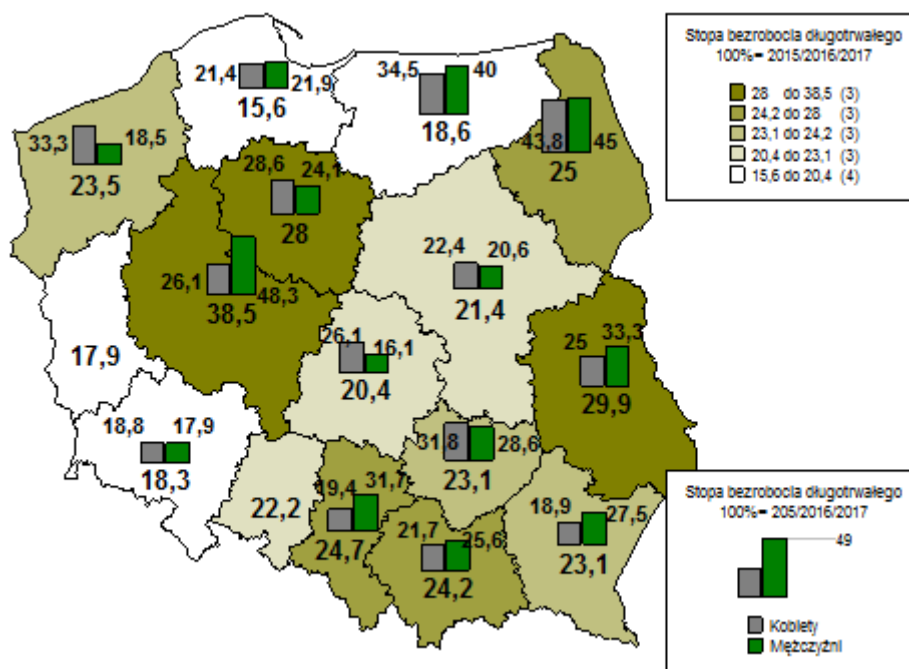
Analiza dynamiki i kierunków zmienności w latach 2007-2016 wartości wskaźników efektywności kosztowej i zatrudnieniowej wskazuje, że w obu przypadkach mamy do czynienia ze wzrostem. Zauważyć jednak należy, że tak jak w przypadku efektywności zatrudnieniowej taki wzrost ocenić należy jednoznacznie pozytywnie, tak w przypadku

efektywności kosztowej ów wzrost oznacza, że realizacja działań aktywizacyjnych staje się bardziej kosztowna.

Bezrobocie długookresowe

Zjawisko bezrobocia długotrwałego dotyczy osób pozostających bez pracy przez relatywnie długi okres¹². Stopę bezrobocia długookresowego określa się jako udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych lub ogólnej liczbie osób aktywnych ekonomicznie. Na potrzeby niniejszej analizy przyjęto pierwsze podejście i na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące tak definiowanej stopy bezrobocia długookresowego, z jednoczesnym uwzględnieniem podziału na kobiety i mężczyzn.

Mapa 23. Stopa bezrobocia długotrwałego (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS dane dotyczące stopy bezrobocia długotrwałego w poszczególnych województwach dotyczą 2017 roku, za wyjątkiem województw: lubuskiego i opolskiego, gdzie dane dotyczą 2015 roku (brak danych późniejszych); dane dotyczące stopy bezrobocia długotrwałego wśród kobiet i mężczyzn dotyczą 2017 roku, za wyjątkiem województw: pomorskiego, świętokrzyskiego i zachodniopomorskiego, gdzie dane dotyczą 2016 roku oraz województw: podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, gdzie dane dotyczą 2015 roku (brak danych późniejszych); z kolei dla woj. lubuskiego i opolskiego brak danych w podziale na kobiety i mężczyzn w analizowanym przedziale czasowym (2015-2017).

¹² Eurostat definiuje bezrobocie długotrwałe jako pozostawanie bez zatrudnienia przez okres 12 miesięcy i więcej. Z kolei na potrzeby Polskiej Statystyki Publicznej przyjmuje się, iż z bezrobociem długotrwałym mamy do czynienia w przypadku pozostawania bez zatrudnienia przez ponad rok, co definiowane jest jako 13 miesięcy i więcej.

Według danych BDL GUS w 2017 roku stopa bezrobocia długotrwałego wyniosła w Polsce 23,6%, co oznacza – zgodnie z przyjętą definicją i sposobem pomiaru – że blisko jedna czwarta ogółu bezrobotnych pozostawała bez pracy 13 miesięcy i dłużej. Taka jest w związku z tym skala wielkości podgrupy osób bezrobotnych, która – ze względu na swoją szczególną sytuację oraz wynikające z tego faktu trudności w jej aktywizacji – wymagać powinna specyficznego rodzaju działań wspierających. Przy czym podkreślić należy, że właśnie ze względu na swoją specyfikę, instrumenty dotyczące wyłącznie aktywizacji zawodowej mogą się okazać nieskuteczne, co niesie za sobą konieczność zastosowania także narzędzi aktywizacji społecznej.

Analizując sytuację w poszczególnych regionach stwierdzić należy, że w większości województw stopa bezrobocia długotrwałego okazała się niższa niż ma to miejsce w przypadku obszaru całego kraju. Stosunkowo dobra – przyjmując Polskę za obszar referencyjny – sytuacja dotyczy województw: pomorskiego (stopa bezrobocia długotrwałego na poziomie 15,6%), lubuskiego (17,9%), dolnośląskiego (18,3%), warmińsko-mazurskiego (18,6%), łódzkiego (20,4%), mazowieckiego (21,4%), opolskiego (22,2%), świętokrzyskiego i podkarpackiego (23,1%) oraz zachodniopomorskiego (23,5%). Przy czym, w tych regionach, w których stopa bezrobocia długookresowego wyniosła powyżej 20%, choć faktycznie nadal pozostaje ona niższa od średniej ogólnopolskiej, to mówić tu możemy raczej o sytuacji zbliżonej do ogólnopolskiej, nie zaś – wyraźnie lepszej.

W pozostałych województwach stopa bezrobocia długotrwałego jest wyższa od wartości dla całego kraju. Także i w tym przypadku jednak mamy, z jednej strony, regiony o stopie bezrobocia długotrwałego tylko nieznacznie przekraczającej pułap ogólnopolski; są to województwa: małopolskie (24,2%), śląskie (24,7%), czy podlaskie (25%). Z drugiej zaś strony, są regiony, gdzie różnica pomiędzy występującą tam stopą bezrobocia długotrwałego a wartością tego wskaźnika dla Polski okazała się większa. Do tej grupy zaliczyć należy województwa: kujawsko-pomorskie (stopa bezrobocia długotrwałego na poziomie 28%), lubelskie (29,9%), a przede wszystkim – wielkopolskie, gdzie stopa bezrobocia długotrwałego okazała się być w 2017 roku najwyższa w Polsce i wyniosła aż 38,5%. Tym samym, choć na poziomie całego kraju niespełna jedna

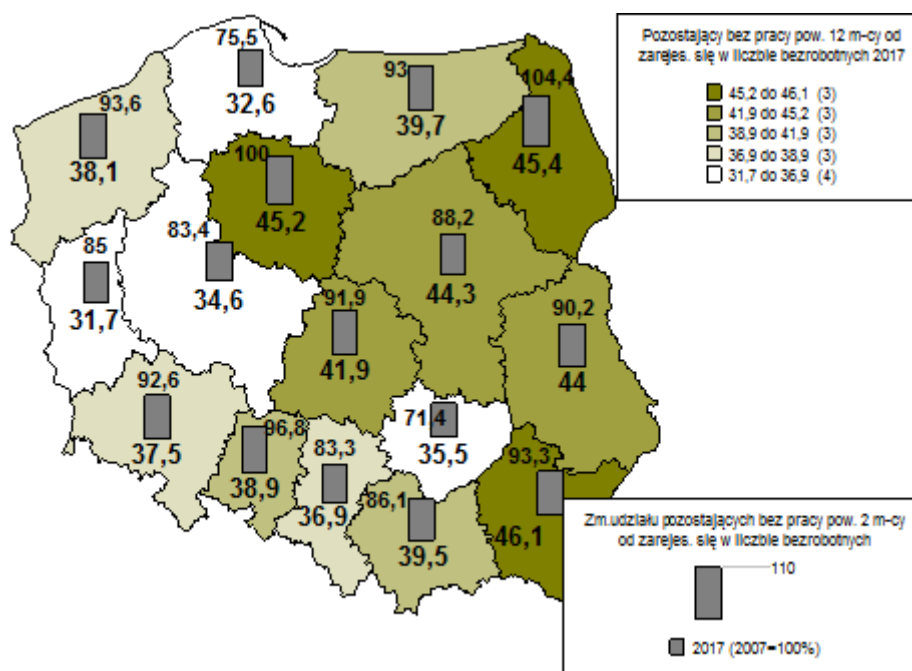
czwarta populacji osób bezrobotnych może wymagać specyficznych działań wspierających dostosowanych do sytuacji długotrwałego pozostawania bez pracy, to w przypadku woj. wielkopolskiego udział ten wzrasta do poziomu ponad jednej trzeciej wszystkich bezrobotnych.

Dla uzupełnienia obrazu sytuacji dotyczącej zjawiska bezrobocia długotrwałego analizie poddana została dynamika jego zmienności w okresie 2007-2017. W oparciu o powyższe dane można stwierdzić w sposób jednoznaczny, że w analizowanym okresie (2007-2017) mieliśmy do czynienia z wyraźnym spadkiem stopy bezrobocia długotrwałego w Polsce. Podczas, gdy w roku 2007 wartość tego wskaźnika według danych BDL GUS wynosiła dla całego kraju 45,8%, to w roku 2017 było to już tylko 23,6%, co oznacza, że stopa bezrobocia długotrwałego w 2017 roku stanowiła tylko nieco ponad połowę (51,5%) wartości z roku 2007. Co istotne, spadek stopy bezrobocia długotrwałego dotyczy wszystkich województw, choć istnieją duże zróżnicowania międzywojewódzkie skali odnotowanego spadku. W większości przypadków spadek stopy bezrobocia długotrwałego okazał się być większy niż średnia ogólnokrajowa. Są jednak i takie województwa, które wprawdzie doświadczają spadku skali występowania zjawiska, jakim jest bezrobocie długotrwałe, niemniej jednak odbywa się to w stopniu mniejszym niż na poziomie ogólnopolskim. Regionami, w których spadek był mniejszy od spadku w całym kraju (tj. bieżąca stopa bezrobocia długotrwałego stanowi więcej niż 51,5% wartości z roku 2007) są województwa: kujawsko-pomorskie (bieżąca stopa bezrobocia długotrwałego stanowi 53,7% wartości tego wskaźnika dla roku 2007), mazowieckie (58,2%), opolskie (60,3%), lubuskie (64,6%), lubelskie (66,3%), podkarpackie (74,5%) oraz wielkopolskie (77%). Trzeba przy tym zauważyć, że dla województw: opolskiego i lubuskiego, które znalazły się w tej grupie ostatnim rokiem pomiaru był rok 2015, ze względu na brak danych późniejszych. Trudno w związku z tym jednoznacznie stwierdzić, czy w 2017 r. sytuacja tych regionów wyglądała inaczej, a skala spadku okazałaby się mniejsza. Jeśli wyłączymy te dwa województwa, okaże się, że spośród pięciu regionów, w których dynamika spadku stopy bezrobocia długotrwałego jest mniejsza niż dynamika ogólnopolska, aż trzy województwa to jednocześnie regiony, w których bieżąca stopnia bezrobocia długotrwałego jest wyższa od ogólnopolskiej. Są

to województwa: wielkopolskie, lubelskie i kujawsko-pomorskie. Można w związku z tym stwierdzić, że sytuacja tych województw, choć uległa obiektywnej poprawie, to jednak w porównaniu do sytuacji ogólnopolskiej występuje tutaj relatywne pogorszenie (większość regionów szybciej redukuje skalę problemu bezrobocia długotrwałego). Uwzględniając zatem zarówno obecny poziom bezrobocia długotrwałego, jak i dynamikę jego spadku w ostatniej dekadzie, to właśnie te trzy regiony traktować należy jako te, w których działania zorientowane na redukowaniu skali zjawiska bezrobocia długotrwałego mają najpilniejszy charakter.

Uzupełnieniem powyższych wyników dotyczących stopy bezrobocia długotrwałego na podstawie BAEL są także dane obrazujące skalę problemu bezrobocia długotrwałego w populacji osób zarejestrowanych jako osoby bezrobotne. Dane dotyczące tej kwestii przedstawiono na poniższej mapie.

Mapa 24. Udział % pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

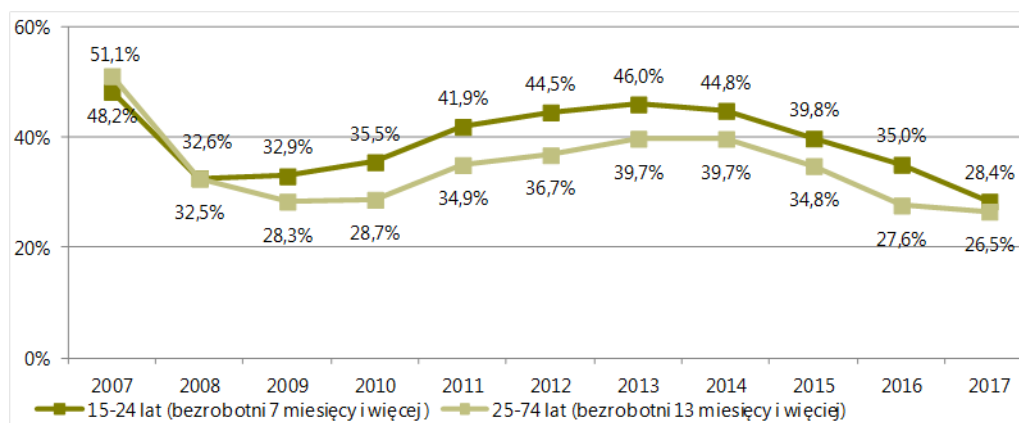
Regionami, w których udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem, był w 2017 r. największy okazały się być województwa: podkarpackie (46,1% zarejestrowanych bezrobotnych to osoby pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy od

momentu zarejestrowania), podlaskie (45,4%), kujawsko-pomorskie (45,2%), mazowieckie (44,3%), lubelskie (44%) oraz łódzkie (41,9%).

Porównując te dane z wynikami wcześniejszych analiz dotyczących skali występowania bezrobocia długotrwałego wg BAEL należy zauważyć, że są województwa, w których problem bezrobocia długotrwałego jest duży, bez względu na to za pomocą jakiej metodologii jest on diagnozowany. Są to województwa: podlaskie, kujawsko-pomorskie i lubelskie. Niemniej jednak, uzasadnione jest podejmowanie określonych i sprofilowanych działań pomocowych (doprecyzowanych w części poświęconej rekomendacjom) w odniesieniu do wszystkich województw, w których stopa bezrobocia długotrwałego została zidentyfikowana jako wysoka (zarówno w ramach BAEL, jak i prowadzenia rejestrów osób bezrobotnych).

Podobnie jak w przypadku bezrobocia długotrwałego wg BAEL, także i w ramach bezrobocia długotrwałego w grupie zarejestrowanych bezrobotnych, lata 2007-2017 to okres poprawy sytuacji w większości województw. Tylko w jednym regionie (woj. podlaskie) udział pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem był w 2017 r. większy niż w 2007 r. Z kolei największa skala poprawy sytuacji dotyczy województw: świętokrzyskiego (udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem w 2017 r. stanowił 71,4% wartości tego wskaźnika z roku 2007), pomorskiego (75,5%), śląskiego (83,3%) oraz wielkopolskiego (83,4%).

Komisja Europejska w różny sposób definiuje osobę długotrwale bezrobotną w zależności od wieku. W przypadku osób wieku 15-24 lata, za osobę długotrwale bezrobotną uznaje się osobę pozostającą bez pracy 7 miesięcy i więcej. Inaczej wygląda to wśród osób w wieku 25-74 lata. Dlatego przeprowadzono dodatkową analizę stopy bezrobocia długotrwałego w Polsce wg grup wiekowych.

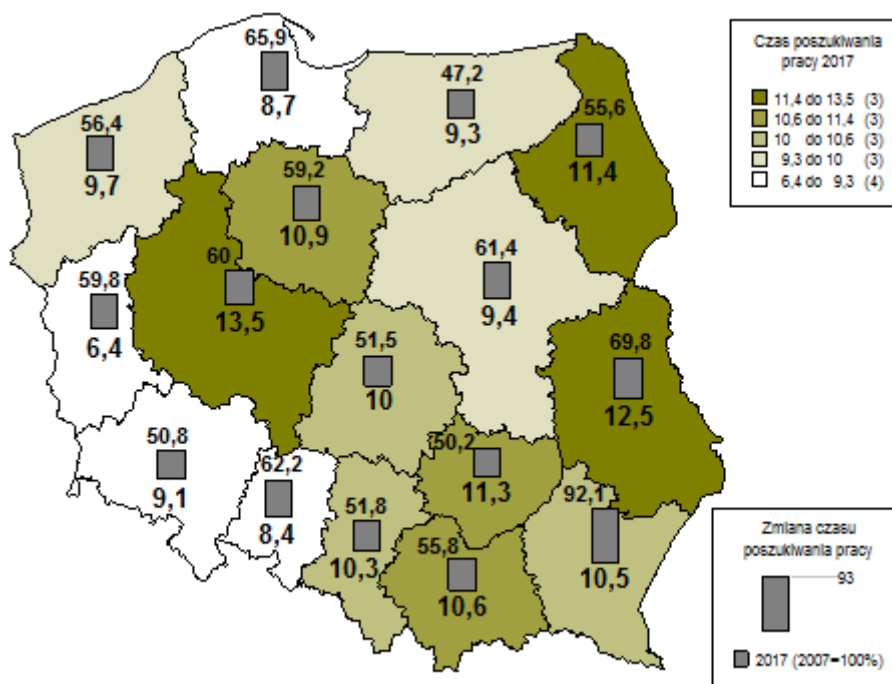
Wykres 17. Stopa bezrobocia długotrwałego w Polsce wg grup wiekowych w latach 2007-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Aktywność ekonomiczna ludności Polski; jako stopę bezrobocia długotrwałego przyjęto udział długotrwale bezrobotnych w całkowitej liczbie bezrobotnych; dane średnioroczne, stanowiące średnią arytmetyczną danych kwartalnych w danym roku

Stopa bezrobocia długotrwałego wśród osób w wieku 15-24 lata wyniosła w 2017 r. 28,4%. Nieco niższa wartość tego wskaźnika występuje w grupie wiekowej 25-74 lata i wynosi ona 26,5%. W przypadku obu grup wiekowych mamy w 2017 r. do czynienia z najniższą stopą bezrobocia długotrwałego z całego okresu 2007-2017, co świadczy o dobrej sytuacji na rynku pracy. Na przestrzeni lat 2007-2017 stopa bezrobocia długotrwałego ulegała wahaniom. Okres 2007-2008 charakteryzuje bardzo dynamiczny spadek analizowanego wskaźnika, następnie w latach 2008-2013 mamy do czynienia ze wzrostem stopy bezrobocia długotrwałego, co było efektem spowolnienia gospodarczego będącego pokłosiem światowego kryzysu gospodarczego (2008 r.) oraz kryzysu w strefie euro (2010 r.). Z kolei od 2013 do 2017 roku stopa bezrobocia długotrwałego systematycznie spadała.

Bezrobocie długotrwałe dotyczy bardzo niekorzystnej sytuacji, jeśli chodzi o czas pozostawania bez zatrudnienia. Jednakże, by móc zaoferować osobom bezrobotnym jak najbardziej użyteczne wsparcie i skrócić tym samym czas poszukiwania pracy warto przyrzeć się także średniemu czasowi poszukiwania zatrudnienia wśród osób bezrobotnych (nie zaś tylko bezrobotnych długotrwale). Na poniższej mapie przedstawiono średni czas poszukiwania pracy w poszczególnych województwach w roku 2017, na podstawie deklaracji osób bezrobotnych.

Mapa 25. Czas poszukiwania pracy w miesiącach w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Średni czas poszukiwania pracy w 2017 r. wyniósł w Polsce według danych BDL GUS 10,3 miesiące, co w praktyce oznacza, że jest to okres niemalże tak długi jak okres kwalifikujący daną osobę jako bezrobotną długotrwale. Oznacza to więc, że czas poszukiwania pracy jest na poziomie ogólnopolskim raczej długi. Jednakże w siedmiu województwach czas ten jest jeszcze dłuższy niż średnia ogólnopolska. Z-najdłuższym czasem poszukiwania pracy mamy do czynienia w województwach: wielkopolskim (13,5 miesiące), lubelskim (12,5), podlaskim (11,4) oraz świętokrzyskim (11,3). Z kolei najkrótszy średni czas poszukiwania pracy cechuje województwa: lubuskie (6,4 miesiące), opolskie (8,4), pomorskie (8,7) i dolnośląskie (9,1).

Pozytywnie ocenić należy fakt, że we wszystkich województwach średni czas poszukiwania zatrudnienia skrócił się w latach 2007–2017 i to – w większości przypadków – znacząco. Dominują te regiony, w których średnio osoba bezrobotna poszukuje pracy przez ok. połowę czasu, który charakteryzował okres poszukiwania pracy w roku 2007. Z bardzo dużym odchyleniem od tej prawidłowości mamy do czynienia właściwie tylko w woj. podkarpackim, gdzie obecna długość okresu poszukiwania pracy to aż 92,1% długości okresu poszukiwania zatrudnienia w roku 2007.

Pomimo skracania się czasu poszukiwania pracy przez osoby bezrobotne, istotne jest podejmowanie w ramach interwencji skierowanej do osób bezrobotnych takich działań, które pozwolą skrócić czas pozostawania bez pracy w jeszcze większym stopniu. Chodzi o działania, które powinny być podejmowane w odniesieniu do całej populacji osób bezrobotnych, nie zaś tylko osób długotrwale bezrobotnych. Innymi słowy, rekomendować należy działania zapobiegające temu, że dana osoba bezrobotna otrzymuje status osoby długotrwale bezrobotnej. Szczególne znaczenie ma przyjęcie założenia o możliwie dużej elastyczności projektodawców w realizowaniu działań aktywizacyjnych, tak by mogli oni realizować działania niestandardowe, dopasowując je do specyficznych potrzeb i możliwości konkretnej osoby.

Powyższe zalecenie jest tym bardziej istotne, że czas pozostawania bez pracy i poszukiwania zatrudnienia nie jest uwarunkowany jednym czynnikiem, którego zniwelowanie pozwoliłoby ów czas znacząco skrócić. Potwierdzają to analizy dotyczące bezrobocia długotrwałego i jego przyczyn. Na możliwe przyczyny występowania bezrobocia długotrwałego wskazano m.in. w opracowaniu dotyczącym jednego z województw o najwyższej stopie bezrobocia długotrwałego, tj. woj. podlaskiego¹³. Zwrócono w tym dokumencie uwagę zarówno na czynniki zewnętrzne (ogólna sytuacja na rynku pracy, dostępność infrastruktury umożliwiającej znalezienie zatrudnienia – w tym: infrastruktury komunikacyjnej), jak i wewnętrzne (postawy, umiejętności i doświadczenia osób długotrwale bezrobotnych, ograniczona mobilność przestrzenna i zawodowa). W opracowaniu tym zwrócono także uwagę, że efektywność zatrudnieniowa dotycząca osób długotrwale bezrobotnych jest niższa niż w ogólnej populacji osób bezrobotnych. Największą efektywnością zatrudnieniową wśród programów kierowanych do osób długotrwale bezrobotnych charakteryzowały się natomiast: prowadzenie działalności gospodarczej ze środków Funduszu Pracy, prace interwencyjne, roboty publiczne oraz staże u pracodawcy. Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych w ramach EFS wskazuje jednak, że np. jeśli chodzi o wsparcie dotyczące uruchamiania własnej działalności gospodarczej, to firmy osób długotrwale

¹³ Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku (2016) Diagnoza sytuacji na rynku pracy w woj. podlaskim w zakresie bezrobocia długotrwałego, s. 19-20

bezrobotnych cechują się najniższym wskaźnikiem „przeżywalności” spośród wszystkich grup defaworyzowanych¹⁴. Z tego względu istotniejsze wydaje się nie tyle rekomendowanie stosowania określonego rodzaju instrumentów wspierających osoby długotrwale bezrobotne, ile raczej zapewnienie ich kompleksowości i adekwatności wsparcia, co jest spójne z wcześniejszym zaleceniem, by projektodawcom zapewnić odpowiedni poziom elastyczności w planowaniu i realizacji działań projektowych o charakterze aktywizacyjnym. W przywołanym opracowaniu podkreślono z kolei znaczenie stosowania mentoringu w odniesieniu do osób długotrwale bezrobotnych (w szczególności: młodych).

W kontekście skuteczności działań adresowanych do osób długotrwale bezrobotnych zwraca się także uwagę na konieczność podejmowania działań z obszaru aktywizacji społecznej¹⁵. Wynika to z faktu, że najczęściej w rezultacie długiego okresu pozostawania bez zatrudnienia mamy do czynienia z narastaniem ogólnych trudności w funkcjonowaniu społecznym. Co więcej – jak wskazano we wspomnianym opracowaniu – bardzo ważne jest także możliwie jak najszybsze dotarcie ze wsparciem do osób, których dotyczy problem bezrobocia długotrwałego. Szczególnego znaczenia nabiera w związku z tym stosowanie takich kryteriów w naborach projektów z obszaru rynku pracy, które będą przyczyniać się do preferencyjnego traktowania osób długotrwale bezrobotnych. Kwestia odpowiednio wczesnej interwencji została także podniesiona w ramach metaanalizy badań ewaluacyjnych dotyczących EFS¹⁶.

Poziom zatrudnienia

W niniejszej części przedstawiono wielowymiarową analizę poziomu zatrudnienia, z wykorzystaniem wskaźnika zatrudnienia. Parametr ten określa udział osób pracujących w ogóle ludności w wieku produkcyjnym obrazując tym samym stopień wykorzystania w gospodarce dostępnych zasobów pracy. Jego szczególna użyteczność ujawnia się

¹⁴ Ministerstwo Rozwoju (2016) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS. Raport cząstkowy I, s. 115

¹⁵ Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (2012) Bezrobocie – między diagnozą a działaniem

¹⁶ Ministerstwo Rozwoju (2016) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS. Raport cząstkowy I, s. 79

w przypadku analizy różnych grup (np. wiekowych), dzięki czemu możliwe jest stwierdzenie, w jakich podgrupach populacji osób w wieku produkcyjnym istnieje największa pula niewykorzystywanych zasobów pracy.

Nim przejdziemy do identyfikacji i oceny wskaźnika zatrudnienia w poszczególnych województwach, przedstawiona zostanie sytuacja Polski na tle krajów europejskich ze względu na poziom wskaźnika zatrudnienia dla osób w wieku 15-64 lat (z uwzględnieniem podziału na kobiety i mężczyzn), 15-24 lat oraz 55-64 lat.

Tabela 2. Wskaźnik zatrudnienia wg grup wiekowych i płci w krajach UE w 2017 r. (w %)

	15-24 lata	15-64 lata			55-64 lata
		ogółem			
Czechy	29,1%	84,9%	74,4%	93,4%	62,1%
Wielka Brytania	50,7%	80,0%	72,8%	87,6%	64,1%
Polska	29,6%	79,8%	72,1%	84,5%	48,3%
Słowacja	26,9%	79,2%	68,7%	89,5%	53,0%
Estonia	40,5%	78,6%	71,0%	83,1%	68,1%
Szwecja	44,9%	77,7%	73,7%	81,4%	76,4%
Niemcy	46,5%	76,4%	67,5%	84,1%	70,1%
Holandia	62,3%	76,1%	70,9%	82,6%	65,7%
Dania	56,3%	75,6%	70,8%	79,7%	68,9%
Austria	50,6%	74,5%	68,6%	80,8%	51,3%
Irlandia	40,0%	73,7%	66,3%	81,1%	58,6%
Słowenia	34,7%	73,0%	67,4%	78,4%	42,7%
Finlandia	42,5%	72,8%	65,4%	79,0%	62,5%
Luksemburg	25,8%	71,3%	67,4%	74,9%	39,8%
Portugalia	25,9%	70,9%	66,2%	76,8%	56,2%
Cypr	27,6%	69,4%	61,9%	77,3%	55,3%
Francja	28,6%	67,2%	64,2%	70,2%	51,3%
Malta	46,1%	66,9%	57,1%	74,4%	45,1%
Belgia	22,7%	65,0%	59,9%	70,0%	48,3%
Włochy	17,1%	63,8%	58,2%	72,0%	52,2%
Hiszpania	20,5%	63,4%	57,1%	70,1%	50,5%
Łotwa	33,0%	61,2%	bd	bd	62,3%
Węgry	29,0%	57,9%	46,9%	66,1%	51,7%
Chorwacja	25,9%	55,3%	bd	57,9%	40,3%
Grecja	14,1%	53,6%	46,1%	66,0%	38,3%
Bułgaria	22,9%	bd	bd	bd	58,2%
Litwa	30,4%	bd	bd	bd	66,1%
Rumunia	24,5%	bd	bd	bd	44,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

W przypadku wskaźnika zatrudnienia dla osób w wieku 15-64 lat Polska znajduje się wśród krajów o najwyższej wartości tego miernika. Wskaźnik zatrudnienia dla wskazanej grupy wiekowej wyniósł w Polsce w 2017 r. 79,8%, co jest wynikiem niższym wyłącznie od dwóch krajów: Czech (84,9%) oraz Wielkiej Brytanii (80%). Oznacza to, że mamy w Polsce do czynienia wśród osób w wieku produkcyjnym z wysokim poziomem wykorzystania dostępnych zasobów pracy. Warto przy tym podkreślić, że od krajów o najniższym wskaźniku zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata, tj. Grecji, Chorwacji, czy Węgier dzieli Polskę dystans ponad 20 pkt. proc.

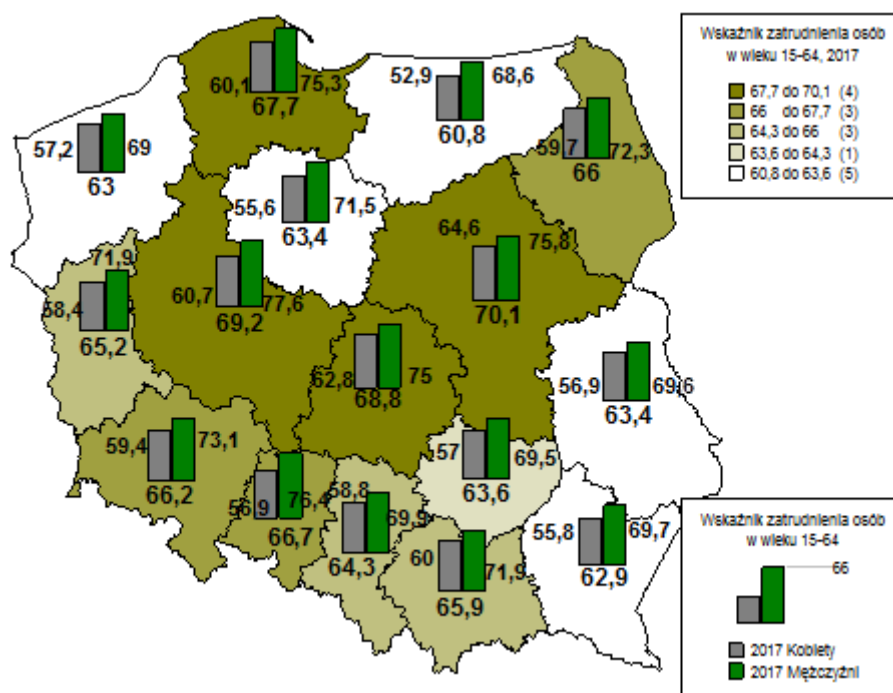
W omawianej grupie wiekowej mamy do czynienia w Polsce z prawidłowością, która występuje we wszystkich pozostałych krajach europejskich. Polega na wyższym wskaźniku zatrudnienia wśród mężczyzn niż u kobiet. W przypadku wartości wskaźnika zatrudnienia odrębnie dla każdej z płci Polska plasuje się jednak nadal w zdecydowanej czołówce rankingu państw europejskich, zajmując w obu przypadkach 4 lokatę pod względem stopnia wykorzystania zasobów pracy w grupie osób w wieku produkcyjnym. Wyraźnie gorzej wygląda sytuacja Polski pod względem osiągniętej wartości wskaźnika zatrudnienia, jeśli analizować go w odniesieniu do dwóch skrajnych grup wiekowych, tj. osób młodych (15-24 lata) i starszych (55-64 lata). W pierwszym przypadku, spośród 28 krajów, aż w 13 wartość wskaźnika zatrudnienia jest wyższa niż w Polsce. Nie można jednak nie zauważyć, że we wszystkich krajach uwzględnionych w analizie wykorzystanie zasobów pracy w grupie osób młodych jest wyraźnie mniejsze (najmniejsza dysproporcja pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata i osób w wieku 15-64 lata dotyczy Holandii, gdzie wartość omawianych wskaźników wyniosła, odpowiednio: 62,3% i 76,1%). Oczywiście, częściowo za taki stan rzeczy odpowiada fakt, że w grupie osób młodych mamy do czynienia także z osobami uczącymi się, bez wątplenia jednak grupa ta – ze względu na swoją specyficzną sytuację na rynku pracy związaną z małym doświadczeniem zawodowym – może doświadczać szczególnych trudności w podejmowaniu zatrudnienia.

Z kolei, pod względem wskaźnika zatrudnienia w najstarszej grupie wiekowej (55-64 lata), pozycja Polski w ogólnoeuropejskim rankingu jest jeszcze gorsza – aż 21 państw cechuje wyższy od Polski wskaźnik zatrudnienia w tej grupie wiekowej. Wartość

wskaźnika zatrudnienia dla Polski w przypadku tej grupy wiekowej wyniosła 48,3%, co oznacza, że mniej niż połowa osób w wieku 55-64 lat pracuje. Tymczasem, np. w Szwecji wskaźnik zatrudnienia w najwyższej grupie wiekowej wyniósł w 2017 r. aż 76,4%, w Niemczech zaś – 70,1%.

Podsumowując analizę sytuacji Polski na tle innych krajów europejskich pod względem stopnia wykorzystywania dostępnych zasobów pracy, stwierdzić można, że w przypadku ogółu osób aktywnych zawodowo stopień wykorzystania dostępnych zasobów siły roboczej jest w Polsce wysoki. Gorzej wygląda natomiast sytuacja Polski pod względem wskaźnika zatrudnienia w grupie osób 15-24 lata, w szczególności zaś – w grupie osób 55-64 lata. W celu sformułowania szczegółowych zaleceń dotyczących poprawy sytuacji w tym zakresie zostanie teraz przeprowadzona analiza międzywojewódzka wartości wskaźnika zatrudnienia w poszczególnych grupach. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata, z uwzględnieniem ewentualnych różnicowań pomiędzy płciami.

Mapa 26. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. oraz wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r. (w %)

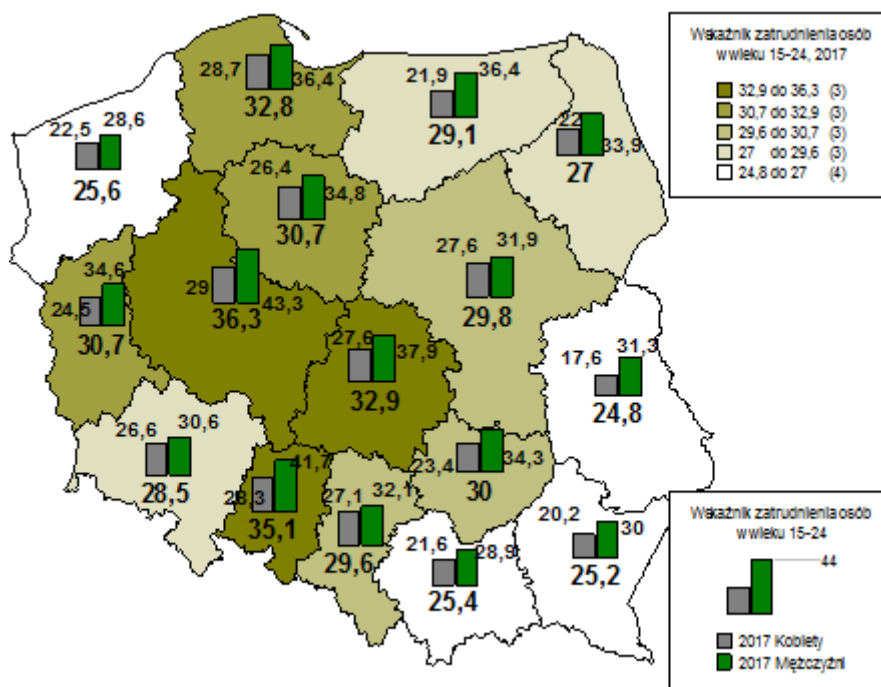
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Z najwyższymi wartościami wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata mamy do czynienia w województwach: mazowieckim (70,1%), wielkopolskim (69,2%), łódzkim (68,8%), pomorskim (67,7%), opolskim (66,7%) oraz dolnośląskim (66,2%). Najniższy stopień wykorzystania zasobów siły roboczej wśród osób w wieku produkcyjnym dotyczy natomiast województw: warmińsko-mazurskiego (60,8%), podkarpackiego (62,9%), zachodniopomorskiego (63%) oraz kujawsko-pomorskiego i lubelskiego (63,4%). Zestawienie obu przywołanych grup (o największym i najmniejszym wskaźniku zatrudnienia) pokazuje jednak, że generalnie polskie województwa nie są bardzo silnie zróżnicowane między sobą pod względem wartości wskaźnika zatrudnienia ludności w wieku 15-64 lata.

Większe zróżnicowania (i to w każdym województwie) występują natomiast w omawianej grupie wiekowej pomiędzy kobietami i mężczyznami. We wszystkich regionach wskaźnik zatrudnienia wśród kobiet jest znacząco niższy niż wśród mężczyzn. W rezultacie, gdy najwyższy wskaźnik zatrudnienia mężczyzn w wieku 15-64 lata wynosi 77,6% (woj. wielkopolskie), to wśród kobiet najwyższa wartość to 64,6% (woj. mazowieckie).

Uwzględniając powyższe, należy stwierdzić, że większym problemem niż określona wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata w konkretnych województwach, jest duża dysproporcja pomiędzy kobietami i mężczyznami pod tym względem, co z kolei ma charakter powszechny i dotyczy wszystkich regionów.

Mapa 27. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata w 2017 r. oraz wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata w podziale na płeć w 2017 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

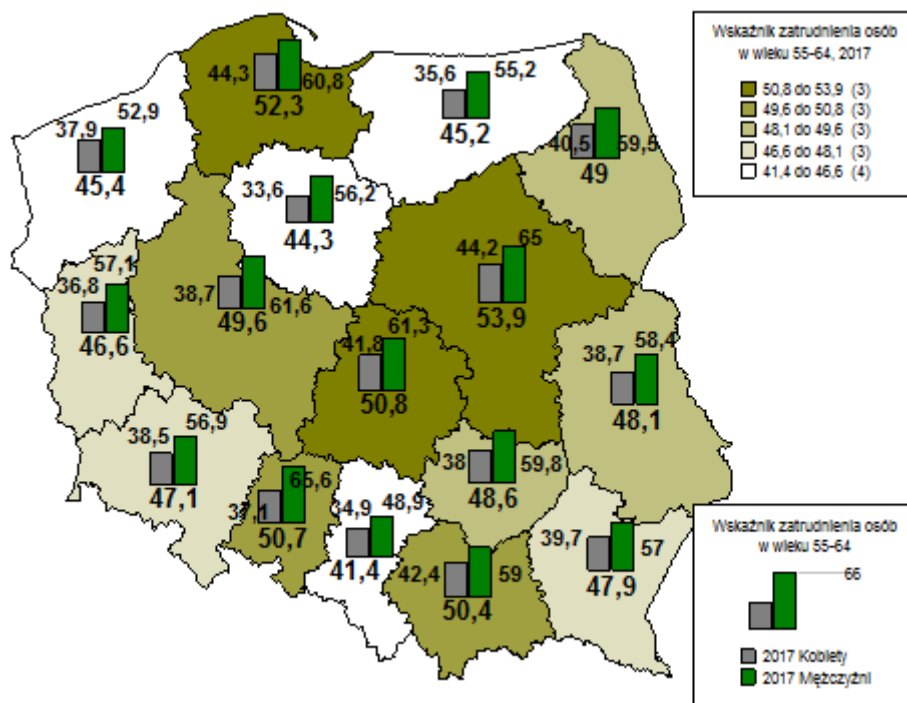
Z najwyższymi wartościami wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-24 lata mamy do czynienia w województwach: wielkopolskim (36,3%), opolskim (35,1%), łódzkim (32,9%), pomorskim (32,8%), kujawsko-pomorskim i lubuskim (30,7%). Najniższy stopień wykorzystania zasobów siły roboczej wśród osób, które nie przekroczyły 25 roku życia dotyczy natomiast województw: lubelskiego (24,8%), podkarpackiego (25,2%), małopolskiego (25,4%) oraz zachodniopomorskiego (25,6%).

Podobnie jak miało to miejsce w przypadku wskaźnika zatrudnienia dla całej grupy wiekowej 15-64 lata, także wśród osób młodych we wszystkich regionach wskaźnik zatrudnienia wśród kobiet jest niższy niż wśród mężczyzn. W rezultacie, gdy najwyższy wskaźnik zatrudnienia mężczyzn w wieku 15-24 lata wynosi 43,3% (woj. wielkopolskie), to wśród kobiet najwyższa wartość to 29% (również woj. wielkopolskie).

Tak jak w przypadku sytuacji w całej grupie osób w wieku 15-64 lata, w grupie osób młodych istotne jest podejmowanie działań dotyczących zniwelowania znaczących różnic w stopniu wykorzystania zasobów pracy pomiędzy kobietami i mężczyznami. Jednocześnie jednak, należy zwrócić uwagę na fakt, że wartość wskaźnika zatrudnienia jest w grupie wiekowej 15-24 lata ok. dwukrotnie niższa niż w całej populacji osób

w wieku produkcyjnym. Stanowi to w dużej mierze rezultat aktywności edukacyjnej osób młodych, stąd tak duża dysproporcja nie powinna być traktowana jako problem wymagający pilnej interwencji.

Mapa 28. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w 2017 r. oraz wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w podziale na płeć w 2017 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ostatnia grupa wiekowa, w odniesieniu do której analizowana jest wartość wskaźnika zatrudnienia to osoby w wieku 55-64 lat. Z najwyższymi wartościami wskaźnika zatrudnienia wśród tych osób mamy do czynienia w województwach: mazowieckim (53,9%), pomorskim (52,3%), łódzkim (50,8%), opolskim (50,7%) i małopolskim (50,4%). Najniższy stopień wykorzystania zasobów siły roboczej wśród osób, które przekroczyły 55 rok życia dotyczy natomiast województw: śląskiego (41,4%), kujawsko-pomorskiego (44,3%), warmińsko-mazurskiego (45,2%) oraz zachodniopomorskiego (45,4%).

Podobnie jak miało to miejsce w przypadku wskaźnika zatrudnienia dla całej grupy wiekowej 15-64 lata oraz grupy wiekowej 15-24 lata, także wśród osób starszych we wszystkich regionach wskaźnik zatrudnienia wśród kobiet jest niższy niż wśród mężczyzn. W rezultacie, gdy najwyższy wskaźnik zatrudnienia mężczyzn w wieku 55-64

lata wynosi 65,6% (woj. opolskie), to wśród kobiet najwyższa wartość to 44,3% (woj. pomorskie).

Tak jak w odniesieniu do całej grupy osób w wieku 15-64 lata, w grupie osób starszych istotne jest podejmowanie działań dotyczących zniwelowania znaczących różnic w stopniu wykorzystania zasobów pracy pomiędzy kobietami i mężczyznami. W tej grupie wiekowej jest to szczególnie istotne, gdyż dysproporcje pomiędzy płciami dotyczące stopnia wykorzystania dostępnych zasobów siły roboczej są tutaj szczególnie duże. Trzeba jednak podkreślić, że czynnikiem niekorzystnie oddziałującym na „uwolnienie” tych zasobów są obecnie obowiązujące regulacje dotyczące wieku emerytalnego, które określają ów wiek na innym poziomie dla kobiet i mężczyzn. Takie rozwiązanie w sposób automatyczny generuje dysproporcje pomiędzy wartościami wskaźnika zatrudnienia w obu płciach grupach wyodrębnionych ze względu na płeć. Podsumowaniem analiz dotyczących wskaźnika zatrudnienia w poszczególnych grupach wiekowych jest identyfikacja i ocena jego zmienności. Dane dotyczące tej kwestii przedstawiono poniżej.

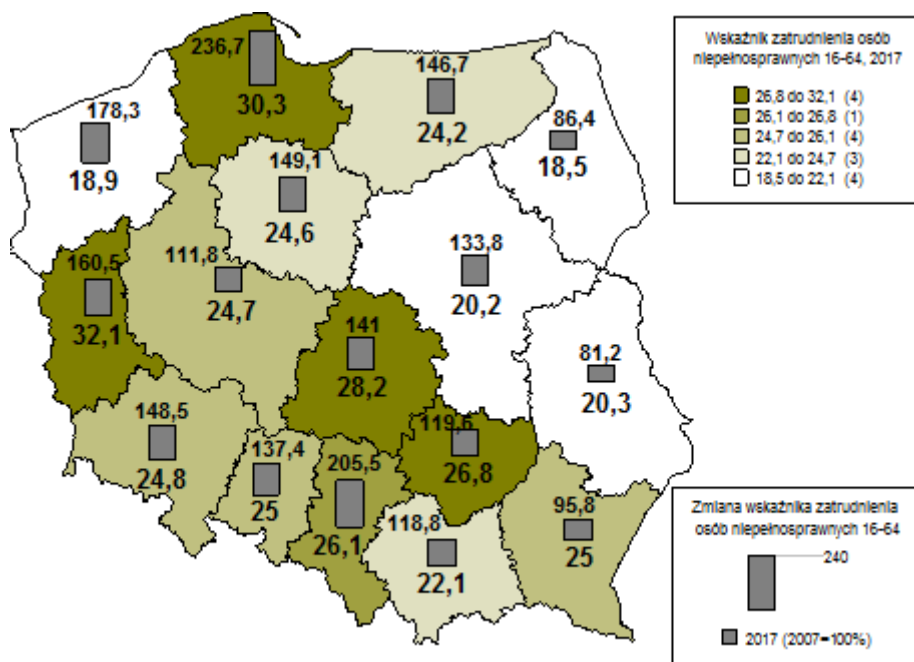
Tabela 3. Zmiana wskaźnika zatrudnienia według grup wiekowych, płci i województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

	15-24 lata			15-64 lata			55-64 lata		
	ogółem	♀	♂	ogółem	♀	♂	ogółem	♀	♂
zachodniopomorskie	132%	127%	132%	121%	125%	119%	126%	131%	121%
dolnośląskie	115%	113%	116%	120%	125%	117%	165%	184%	155%
wielkopolskie	146%	131%	153%	120%	123%	117%	165%	209%	139%
pomorskie	106%	104%	113%	120%	122%	118%	152%	174%	135%
opolskie	105%	112%	100%	119%	122%	116%	181%	226%	151%
śląskie	119%	122%	118%	119%	125%	114%	163%	242%	134%
kujawsko-pomorskie	106%	114%	102%	118%	120%	116%	154%	175%	140%
lubuskie	96%	82%	103%	117%	119%	116%	177%	233%	155%
łódzkie	150%	137%	150%	117%	116%	117%	168%	217%	149%
mazowieckie	102%	99%	100%	115%	116%	114%	190%	312%	145%
małopolskie	116%	100%	128%	113%	116%	110%	136%	139%	132%
warmińsko-mazurskie	123%	126%	116%	112%	110%	112%	176%	265%	135%
podkarpackie	124%	120%	125%	111%	110%	113%	159%	208%	134%
podlaskie	111%	104%	116%	111%	112%	111%	143%	149%	136%
świętokrzyskie	117%	115%	117%	109%	109%	109%	179%	245%	150%
lubelskie	118%	111%	123%	106%	103%	108%	179%	237%	149%
POLSKA	127%	144%	118%	116%	118%	114%	163%	203%	141%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Z powyższych danych wynika, że w okresie 2007-2017 mamy do czynienia ze wzrostem wskaźnika zatrudnienia. Nie we wszystkich grupach wiekowych stopień dynamiki owego wzrostu był jednak taki sam. W zdecydowanie największym stopniu poprawiła się sytuacja osób w wieku 55-64 lat. Na poziomie ogólnopolskim wartość wskaźnika zatrudnienia dla tej grupy w 2017 roku stanowiła aż 163% wartości z roku 2008, choć są i takie województwa, w których wartość ta była jeszcze wyższa (przede wszystkim woj. mazowieckie – 190%, woj. opolskie – 181%). Jak podkreślono we wcześniejszych analizach, w tej grupie wiekowej szczególnie duże są dysproporcje pomiędzy płciami, co tak naprawdę sprowadza się do zdecydowanie niższego wskaźnika zatrudnienia wśród kobiet. Tym bardziej pozytywnie ocenić należy fakt, że zmiana pod względem wartości wskaźnika zatrudnienia w latach 2007-2017 okazała się być większa wśród kobiet niż mężczyzn, co oznacza, iż wśród kobiet nadrabiany jest – w miarę możliwości – dystans wobec mężczyzn z grupy wiekowej 55-64 lata, pod względem stopnia wykorzystania zasobów pracy. Dwie pozostałe grupy wiekowe również cechuje wzrost wskaźnika zatrudnienia w analizowanym okresie, lecz dynamika wzrostu jest już w nich mniejsza. Obok identyfikacji i oceny wskaźnika zatrudnienia w poszczególnych grupach wiekowych, przeprowadzono także analizę tego parametru w grupie osób z niepełnosprawnościami.

Mapa 29. Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku 16-64 lat w 2017 r. (w %) oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych BDL GUS w 2017 r. wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami wyniósł w Polsce 24,4%. W przeciwieństwie do wskaźnika zatrudnienia w poszczególnych grupach wiekowych, gdzie nie stwierdzono istotnych międzywojewódzkich różnicowań jego poziomu, w przypadku osób z niepełnosprawnościami takie dysproporcje już występują. Z najlepszą sytuacją mamy do czynienia w województwach: lubuskim (wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami wynoszący 32,1%), pomorskim (30,3%), łódzkim (28,2%), świętokrzyskim (26,8%) i śląskim (26,1%). Z kolei najniższe wartości wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami cechują województwa: podlaskie (18,5%), zachodniopomorskie (18,9%), mazowieckie (20,2%) oraz lubelskie (20,3%).

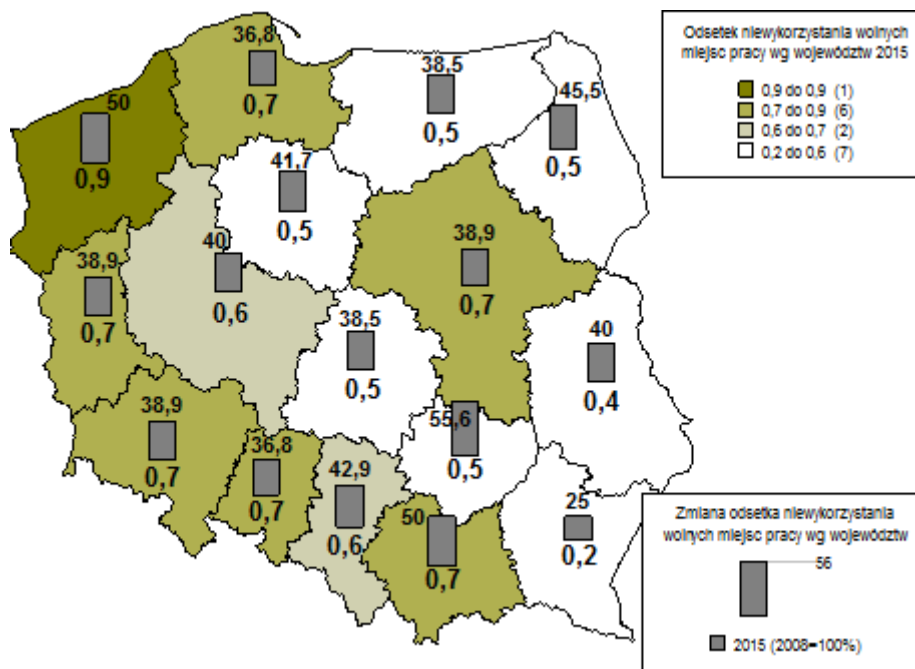
Różnice pomiędzy sytuacją w zakresie wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami i osób reprezentujących poszczególne grupy wiekowe dotyczą także kierunku i dynamiki jego zmienności. Jak wcześniej stwierdzono, we wszystkich grupach wiekowych wskaźnik zatrudnienia w analizowanym okresie wzrastał. Tymczasem, choć w większości województw również mamy do czynienia ze wzrostem wartości zatrudnienia wśród osób z niepełnosprawnościami, to są jednak i takie regiony

w których odnotowano spadek (podlaskie, lubelskie, podkarpackie). Z kolei wśród województw cechujących się trendem wzrostowym, skala wzrostu jest silnie zróżnicowana. Z jednej strony mamy województwa, w których wartość wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w 2017 r. stanowiła nieco ponad 100% wartości z roku 2007 (wielkopolskie, świętokrzyskie, małopolskie). Z drugiej zaś, regiony cechujące się niespełna lub ponad dwukrotnym wzrostem wartości wskaźnika zatrudnienia (zachodniopomorskie, śląskie, pomorskie).

Skoro sytuacja pod względem stopnia wykorzystania zasobów pracy wśród osób z niepełnosprawnościami jest tak silnie zróżnicowana terytorialnie, to znaczy, że istnieje duże uzasadnienie dla podejmowania w regionach o najniższym stopniu aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami takich działań, które poprawią sytuację w tym zakresie. Działania te muszą bazować na zapewnieniu uczestnictwa w projektach aktywizacyjnych osób z niepełnosprawnościami, a jednocześnie zobowiązywać (a przynajmniej zachęcać) projektodawców do osiągnięcia określonego stopnia skuteczności podejmowanych działań.

Uzupełnieniem wyników dotychczasowych analiz dotyczących poziomu zatrudnienia są poniższe dane, które dotyczą, odpowiednio: stopnia niewykorzystania wolnych miejsc pracy oraz liczby osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca.

Mapa 30. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (*job vacancy rate*) w 2015 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

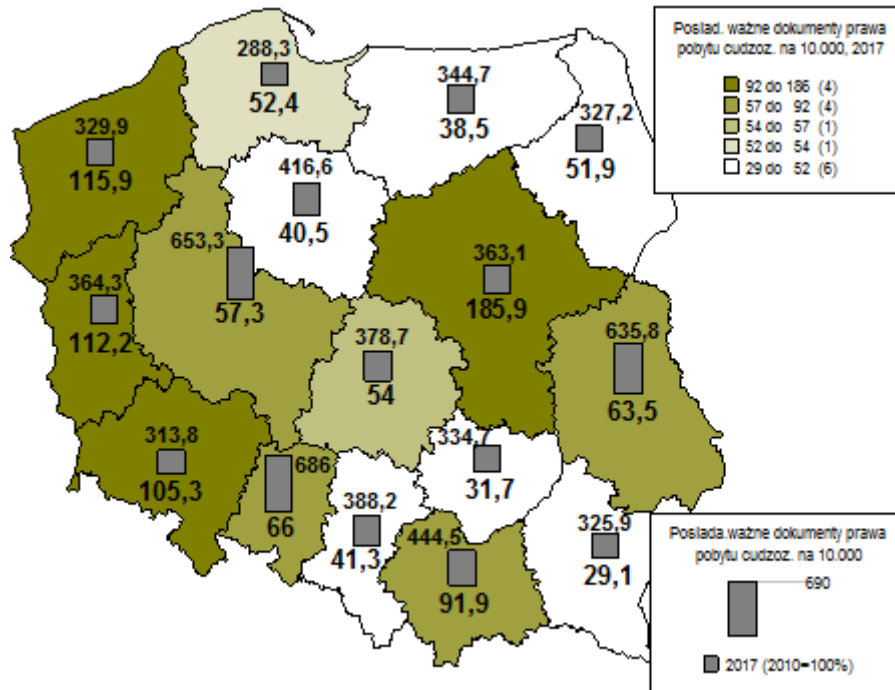
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (*job vacancy rate*) określa stosunek wolnych miejsc pracy do sumy zagospodarowanych i niezagospodarowanych miejsc pracy. Na poziomie całego kraju odsetek ten według danych BDL GUS wynosi 0,6% i najniższy jest w województwach: podkarpackim (0,2), lubelskim (0,4) oraz świętokrzyskim, łódzkim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim (0,5). Z kolei najwyższa jego wartość cechuje województwa: zachodniopomorskie (0,9) oraz pomorskie, lubuskie, mazowieckie, dolnośląskie, opolskie i małopolskie (0,7).

Z niskim odsetkiem niewykorzystania wolnych miejsc pracy mamy więc do czynienia w tych województwach, w których sytuacja na rynku pracy jest najmniej korzystna. Jest to zrozumiałe o tyle, że w sytuacji względnie dużych trudności ze znalezieniem zatrudnienia i/lub małą liczbą ofert pracy zainteresowanie dostępnymi ofertami będzie większe niż wtedy, gdy popyt na pracę zdecydowanie przewyższa jej podaż. Generalnie jednak, różnicowania pomiędzy regionami pod względem odsetka niewykorzystania wolnych miejsc pracy uznać należy za niewielkie, przy jednoczesnym występowaniu we wszystkich województwach tendencji spadkowej w latach 2008-2015. Zbliżona jest także dynamika tego spadku – w większości regionów spadek ten był ponad dwukrotny

(wyróżnia się na tym tle woj. podkarpackie, gdzie odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy spadł czterokrotnie).

Mapa 31. Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu do spraw cudzoziemców

Włączenie powyższego parametru do analizy poziomu zatrudnienia wynika z przyjęcia założenia, że napływ migrantów zagranicznych zwiększa dostępne zasoby siły roboczej na rynku pracy. Wykorzystanie danych dotyczących liczby osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca w przeliczeniu na 10 tys. ludności jest tym bardziej uzasadnione jeśli uwzględnimy wcześniejsze wnioski z analiz demograficznych wskazujące, że mamy do czynienia z trendem wzrostowym migracji zagranicznych do Polski. Oznacza to, że znaczenie obcokrajowców dla funkcjonowania rynku pracy jest istotne, w szczególności w aspekcie zapewnienia dostępności pracowników przy rosnącym popycie na pracę.

Z największą liczbą osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców mamy do czynienia w województwach: mazowieckim (wartość wskaźnika wynosząca 185,9), zachodniopomorskim (115,9), lubuskim (112,2) oraz dolnośląskim (105,3). Z kolei liczba

ta jest najniższa w województwach: podkarpackim (wartość wskaźnika wynosząca 29,1), świętokrzyskim (31,7), warmińsko-mazurskim (38,5) oraz kujawsko-pomorskim (40,5). Jednocześnie, w latach 2010-2017 nastąpił we wszystkich regionach znaczący wzrost liczby osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca (w województwach: lubelskim, wielkopolskim i opolskim był on ponad sześciokrotny, ale najczęściej – ok. trzykrotny).

W tych województwach, które cechuje najwyższa wartość powyższego wskaźnika regionalna gospodarka w największym stopniu wspomagana jest napływem pracowników z zagranicy. Regiony o mniejszej wartości miernika w większym stopniu polegać muszą na wewnętrznych zasobach pracy. Jednakże pamiętać należy, że oddziaływanie poprzez określonego rodzaju interwencję na sytuację w analizowanym powyższej obszarze jest utrudnione, przede wszystkim ze względu na złożoność czynników powodujących napływ obcokrajowców do danego regionu. Z jednej strony jest to np. położenie województwa w obszarze przygranicznym, z drugiej zaś – ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza regionu, która wpływa zarówno na skłonność cudzoziemców do poszukiwania pracy właśnie w tym województwie, jak i na aktywność pracodawców w poszukiwaniu pracowników także wśród obcokrajowców.

Liczba osób ubezpieczonych KRUS ulega systematycznemu zmniejszeniu. Tendencja ta dotyczy zarówno Polski ogółem, jak i poszczególnych województw. Wg stanu na koniec 2007 r. w KRUS na terenie Polski ubezpieczonych było ponad 1,6 mln osób, w roku 2017 mamy do czynienia z liczbą ubezpieczonych mniejszą o blisko 334 tys. osób, wynosi ona ponad 1,2 mln osób. W konsekwencji mamy do czynienia z dynamiką na poziomie 78,9%. Największe spadki liczby osób ubezpieczonych w KRUS w latach 2007-2017 miały miejsce na terenie województw: opolskiego (63,9%), dolnośląskiego (68,6%) oraz śląskiego (72,0%). Z kolei z najmniejsze spadki miały miejsce w województwach: podkarpackim (87,5%), małopolskim (87,1%) oraz lubelskim (85,9%). Wskazany spadek liczby ubezpieczonych w rolnictwie koresponduje ze spadkiem liczby pracujących w rolnictwie, o którym mowa w podrozdziale *Struktura pracujących według sektora gospodarki*.

Sytuacja kobiet na rynku pracy

Kwestia sytuacji kobiet na rynku pracy była już podejmowana w analizie wcześniejszych danych, gdy uwzględniano ewentualne różnicowania pomiędzy kobietami i mężczyznami. Warto w tym miejscu przede wszystkim przywołać dane dotyczące stopy bezrobocia wg BAEL, które wskazywały, że – podobnie jak w większości krajów europejskich – stopa bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn jest zbliżona, a jeśli występują ewentualne różnicowania pomiędzy płciami, to nie mają one jednokierunkowego charakteru. Z drugiej jednak strony, w przypadku analiz dotyczących wskaźnika zatrudnienia stwierdzono w przypadku wszystkich grup wiekowych, że wskaźnik zatrudnienia kobiet jest niższy niż wśród mężczyzn, co z kolei uzasadniałoby podejmowanie działań zapobiegających dezaktywizacji zawodowej kobiet. Uzupełnieniem i potwierdzeniem tych wniosków są dane zawarte w poniższej tabeli, które dotyczą różnicowań pomiędzy kobietami i mężczyznami w odniesieniu do liczby osób biernych zawodowo (w przeliczeniu na 1000 osób).

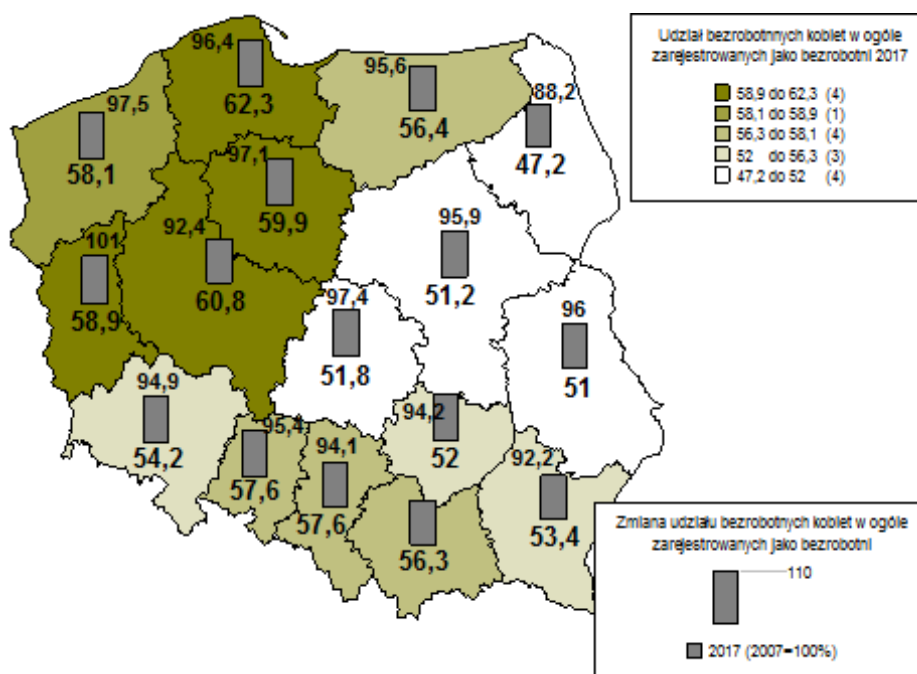
Tabela 4. Liczba osób biernych zawodowo na 1000 osób w wieku powyżej 15 roku życia w podziale na płeć w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007

	mężczyźni		kobiety	
	na 1000 ludności w wieku 15+	dynamika 2007 r. = 100%	na 1000 ludności w wieku 15+	dynamika 2007 r. = 100%
dolnośląskie	328,1	88,6%	478,3	87,2%
kujawsko-pomorskie	331,5	89,5%	512,7	97,3%
lubelskie	337,6	89,5%	500,5	95,2%
lubuskie	332,1	83,0%	490,6	83,7%
łódzkie	321,3	74,8%	491,3	83,4%
małopolskie	330,9	93,3%	480,0	91,4%
mazowieckie	303,6	83,8%	454,7	92,5%
opolskie	291,7	88,8%	478,3	90,7%
podkarpackie	317,9	84,9%	466,9	94,2%
podlaskie	324,9	97,2%	469,5	95,7%
pomorskie	301,9	93,8%	470,6	98,0%
śląskie	370,6	94,7%	503,1	90,6%
świętokrzyskie	341,9	88,0%	504,0	92,2%
warmińsko-mazurskie	332,9	84,4%	501,9	90,2%
wielkopolskie	296,9	89,0%	485,0	96,0%
zachodniopomorskie	354,4	97,2%	501,5	98,6%
POLSKA	326,2	88,4%	484,4	92,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Tak na poziomie ogólnopolskim, jak i w odniesieniu do poszczególnych województw, mówić możemy o wyraźnie większej liczbie osób biernych zawodowo wśród kobiet niż wśród mężczyzn. Na poziomie ogólnopolskim, na 1000 mieszkańców w wieku powyżej 15 lat wartość wskaźnika liczby kobiet biernych zawodowo wynosi 484,4, podczas gdy wśród mężczyzn wartość wskaźnika wynosi 326,2. Regionami, które cechuje największa liczba kobiet biernych zawodowych są województwa: kujawsko-pomorskie (wartość wskaźnika wynosząca 512,7), świętokrzyskie (504), śląskie (503,1), warmińsko-mazurskie (501,9), zachodniopomorskie (501,5) oraz lubelskie (500,5). Z najmniejszą skalą problemu mamy natomiast do czynienia w województwach: mazowieckim (wartość wskaźnika 454,7), podkarpackim (466,9), podlaskim (469,5) oraz pomorskim (470,6). Poniższa mapa prezentuje z kolei dane dotyczące udziału bezrobotnych kobiet w ogóle osób zarejestrowanych jako bezrobotni.

Mapa 32. Udział % bezrobotnych kobiet w ogóle zarejestrowanych jako osoby bezrobotne w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007(2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

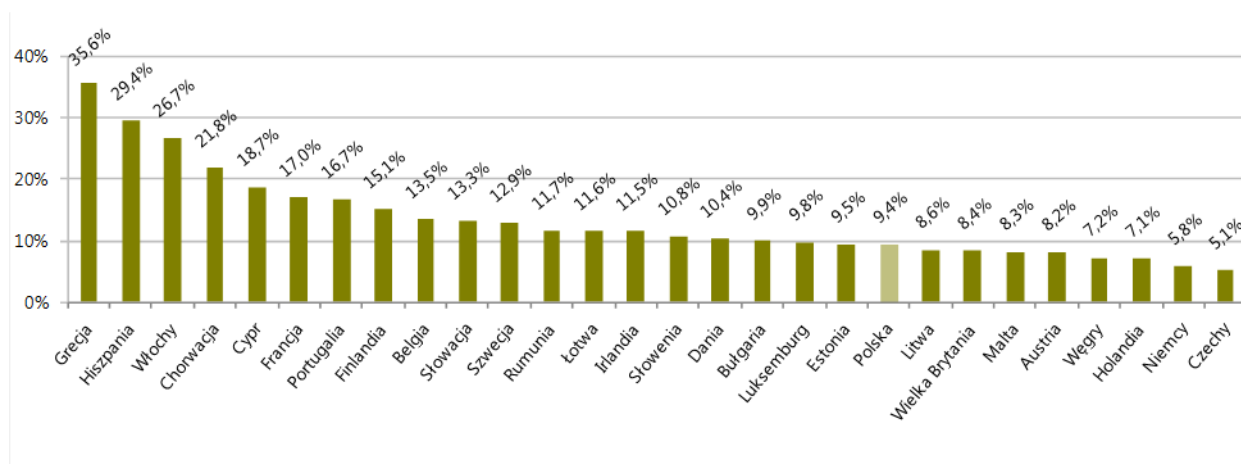
W większości województw (za wyjątkiem woj. podlaskiego) kobiety stanowią większość populacji osób zarejestrowanych jako osoby bezrobotne. Jednocześnie jednak, gorsza sytuacja kobiet na rynku pracy względem mężczyzn nie ma charakteru bardzo znaczącego – w większości regionów dominacja kobiet wśród zarejestrowanych kobiet

oscyluje na poziomie nieco ponad 50%. Trzeba przy tym dodatkowo uwzględnić wcześniejszy wniosek sformułowany w ramach analizy dotyczącej obszaru demograficznego, że w Polsce kobiety dominują w ogóle społeczeństwa. Biorąc jednak pod uwagę, iż dominacja kobiet w ogóle społeczeństwa jest nieco mniejsza niż w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne, za celowe uznać należy stosowanie w różnego rodzaju elementów i rozwiązań, które stanowiłyby formę preferowania kobiet jako uczestniczek projektów aktywizacyjnych, ze względu na ich relatywnie trudniejszą sytuację na rynku pracy. Powinno to dotyczyć przede wszystkim województw o najwyższym udziale kobiet w populacji osób bezrobotnych, tj. województw: pomorskiego (62,3%), wielkopolskiego (60,8%), kujawsko-pomorskiego (59,9%), lubuskiego (58,9%) oraz zachodniopomorskiego (58,1%). Takie działania są tym bardziej uzasadnione, że w analizowanym okresie sytuacja kobiet pod względem ich udziału w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne wprawdzie w większości regionów się poprawiła, ale w bardzo nieznacznym stopniu.

Sytuacja osób młodych na rynku pracy

Kolejna grupa znajdująca się w specyficznej sytuacji na rynku pracy to osoby młode. Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące stopy bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat w poszczególnych krajach UE w 2017 r.

Wykres 18. Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat w krajach UE w 2017 r.

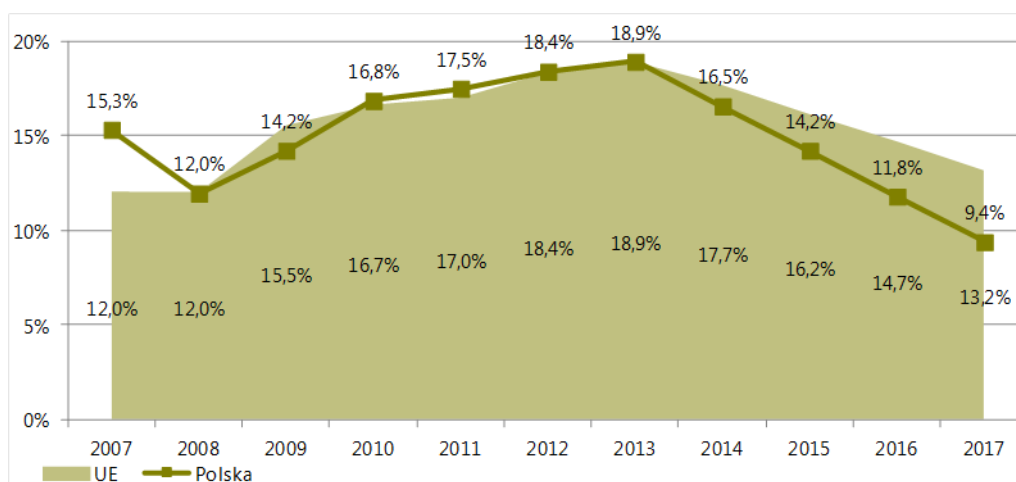
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Pomiędzy krajami europejskimi występują bardzo silne zróżnicowania dotyczące stopy bezrobocia wśród osób młodych. Z najwyższą jej wartością mamy do czynienia w krajach południa Europy, tj. przede wszystkim: Grecji (35,6%), Hiszpanii (29,4%), Włoch (26,7%) oraz Chorwacji (21,8%). Polska znalazła się z kolei wśród tych krajów, które cechuje wyraźnie mniejsza stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat. Z wynikiem na poziomie 9,4% Polska znalazła się na 9 pozycji ze stopą bezrobocia wśród osób młodych wyższą jedynie od: Litwy, Wielkiej Brytanii, Malty, Austrii, Węgier, Holandii, Niemiec i Czech.

Choć powyższy stan rzeczy ocenić należy pozytywnie w kontekście porównania sytuacji Polski i pozostałych krajów europejskich, to jednak pamiętać trzeba, że ogólna stopa bezrobocia wg BAEL w 2017 r. wyniosła 4,9%, a więc była prawie dwukrotnie niższa niż stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat. Tym samym uprawnione jest traktowanie tej grupy wiekowej jako znajdującej się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

Na poniższym wykresie przedstawiono dane dotyczące zmienności stopy bezrobocia wśród osób młodych w Polsce na tle UE w okresie 2007-2017.

Wykres 19. Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat w Polsce na tle UE w latach 2007-2017

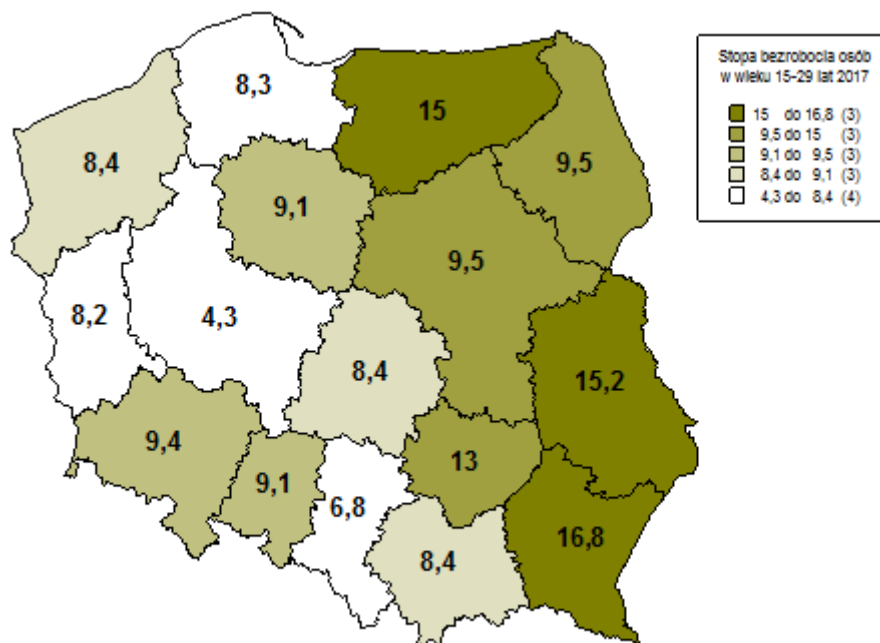
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

W analizowanym okresie mamy do czynienia z podobnymi tendencjami dotyczącymi stopy bezrobocia wśród osób młodych w latach 2007-2017 w Polsce i UE. Najważniejsze spośród nich to: wzrost stopy bezrobocia w okresie 2009-2013 i jej późniejszy spadek

w latach 2014-2017. Dynamika spadku w ostatnich latach była jednak w Polsce wyraźnie większa, dzięki czemu w całym analizowanym okresie zauważalny jest w naszym kraju znaczący spadek stopy bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat, podczas gdy w UE (porównując rok 2007 i 2017) nastąpił nawet minimalny wzrost (i to pomimo wyraźnego spadku w ostatnich kilku latach). W rezultacie, podczas gdy w roku 2007 stopa bezrobocia wśród osób młodych była w Polsce wyższa niż w całej UE (15,3% wobec 12%), to 2017 r. mamy w Polsce do czynienia z niższą niż średnia unijna stopą bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat (9,4% wobec 13,2%).

Poniższa mapa obrazuje natomiast zróżnicowania dotyczące stopy bezrobocia osób w wieku 15-29 lat według województw.

Mapa 33. Stopa bezrobocia osób w wieku 15-29 lat w 2017 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, BAEL

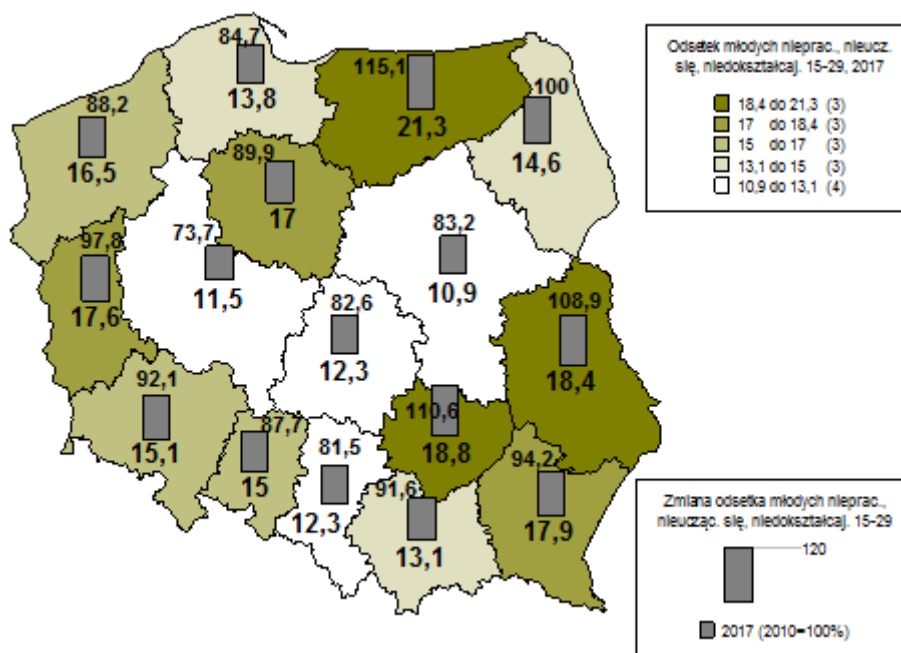
Z wyraźnie najwyższą (także w relacji do ogólnopolskiej stopy bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat wynoszącej według danych BDL GUS 9,4%) stopą bezrobocia wśród osób młodych mamy do czynienia w województwach: podkarpackim (16,8%), lubelskim (15,2%), warmińsko-mazurskim (15%) oraz świętokrzyskim (13%), a więc tych regionach, które również w oparciu o inne parametry uznać możemy za cechujące się niekorzystną sytuacją na rynku pracy. Najkorzystniej pod względem wartości omawianego wskaźnika

kształtuje się natomiast sytuacja w dwóch województwach: wielkopolskim (4,3%) oraz śląskim (6,8%).

Uwzględniając powyższy stan rzeczy stwierdzić należy, że celowe jest podejmowanie we wszystkich województwach działań zorientowanych na poprawę sytuacji osób młodych na rynku pracy (stopa bezrobocia w tej grupie jest wyższa w całej Polsce od ogólnej stopy bezrobocia). W szczególności działania te są uzasadnione w tych – wskazanych powyżej – województwach, które cechuje najwyższa stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat.

W kontekście funkcjonowania osób młodych na rynku pracy należy także uwzględnić – poza kwestią bezrobocia – specyficzną kategorię, jako stanowią osoby w wieku 15-29 lat, niepracujące, nieuczące się i niedokształcające (tzw. NEET – *Not in Employment, Education or Training*). Osoby te traktować należy jako znajdujące się w najmniej korzystnej sytuacji na rynku pracy i w związku z tym mogące potrzebować odrębnej formuły i instrumentów wsparcia.

Mapa 34. Odsetek osób młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (NEET) w wieku 15-29 lat w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Badań i Edukacji Statystycznej

Według danych Centrum Badań i Edukacji Statystycznej w 2017 r. w Polsce odsetek osób zaklasyfikowanych do kategorii NEET w populacji osób młodych wyniósł 14,3%.

Stosunkowo najmniejsza skala problemu dotyczy województw: mazowieckiego (odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających na poziomie 10,9%), wielkopolskiego (11,5%), śląskiego i łódzkiego (12,3%). Najtrudniejsza sytuacja cechuje natomiast województwa: warmińsko-mazurskie (odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających wynoszący 21,3%), świętokrzyskie (18,8%), lubelskie (18,4%), podkarpackie (17,9%), lubuskie (17,6%) i kujawsko-pomorskie (17%).

Kierunek i dynamika zmienności zjawiska NEET cechuje się zróżnicowaniem w poszczególnych województwach, co jest wyjątkowe wśród tendencji dotyczących rynku pracy. Z reguły bowiem województwa różnią się raczej dynamiką zmienności określonych zjawisk na rynku pracy, nie zaś ich kierunkiem. W większości województw odsetek osób młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (NEET) w wieku 15-29 lat spadł w analizowanym okresie, są jednak także i takie regiony, w których odnotowano wzrost wartości omawianego wskaźnika (warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie).

Uwzględniając powyższe, na obszarze całego kraju (a w szczególności w województwach, które cechuje najwyższy udział osób młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się) celowe jest podejmowanie specyficznych działań zorientowanych na zmniejszenie udziału osób z grupy NEET. Pamiętać przy tym należy, że mówimy tutaj o osobach biernych w szerszym znaczeniu niż tylko bierność zawodowa, a to oznacza konieczność stosowania instrumentów wsparcia wykraczających poza formy aktywizacji zawodowej. Specyfika podejmowanych działań w odniesieniu do tej grupy może także dotyczyć tego, jakie podmioty powinny realizować wsparcie dla osób z grupy NEET. Wydaje się, że większą skuteczność niż np. Powiatowe Urzędy Pracy mogłyby tutaj uzyskać podmioty zorientowane przede wszystkim na współpracę z młodymi ludźmi, czyli Ochotnicze Hufce Pracy, które – jak wskazują wyniki badań

ewaluacyjnych – w sposób skuteczny i efektywny realizują działania aktywizacyjne¹⁷, m.in. poprzez zapewnienie kompleksowości oferowanego wsparcia¹⁸. Tego rodzaju postulatu nie powinien nawet zmieniać fakt, że w projektach realizowanych przez Ochotnicze Hufce Pracy osiąga się niższy poziom efektywności zatrudnieniowej niż np. w projektach realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy. Wynika to bowiem przede wszystkim z faktu obejmowania przez OHP wsparciem grup znajdujących się w trudniejszej wyjściowej sytuacji zawodowej (dominacja osób biernych zawodowo) niż uczestnicy projektów realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy¹⁹.

Sytuacja na rynku pracy osób w wieku 50 lat i więcej

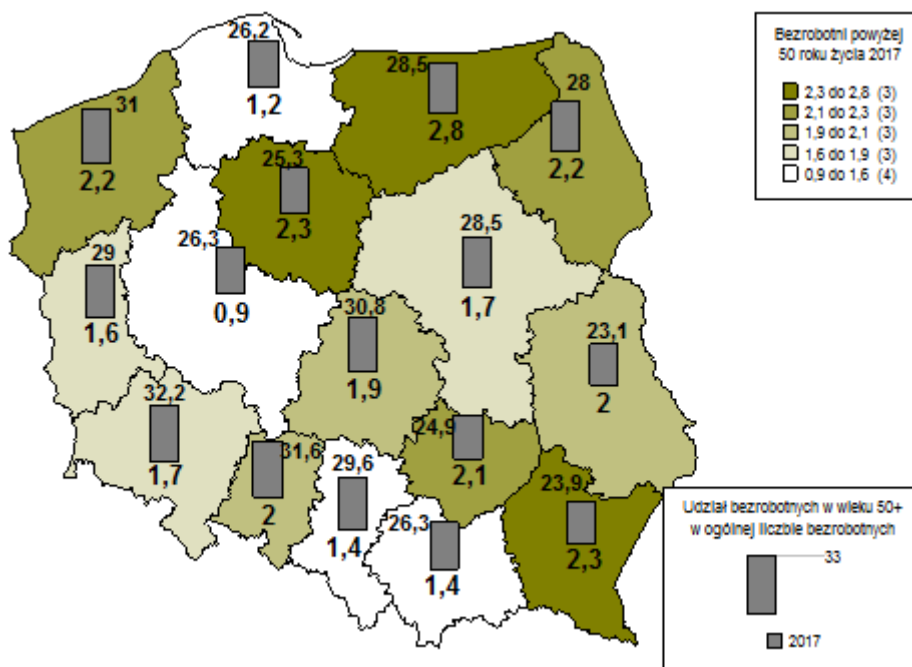
Kolejna grupa poddana dodatkowej analizie pod względem jej sytuacji na rynku pracy to osoby w wieku 50 lat i więcej. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące dwóch wskaźników: udziału bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej w ogóle aktywnych zawodowo oraz udziału bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych.

¹⁷ Instytucja Zarządzająca PO WER (2015) Badanie efektów wsparcia realizowanego na rzecz osób młodych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) – I raport tematyczny, s. 101-102;

¹⁸ Instytucja Zarządzająca PO WER (2018) Badanie efektów wsparcia realizowanego na rzecz osób młodych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) – III raport wskaźnikowy, s. 10

¹⁹ Tamże, s. 40, 46-47

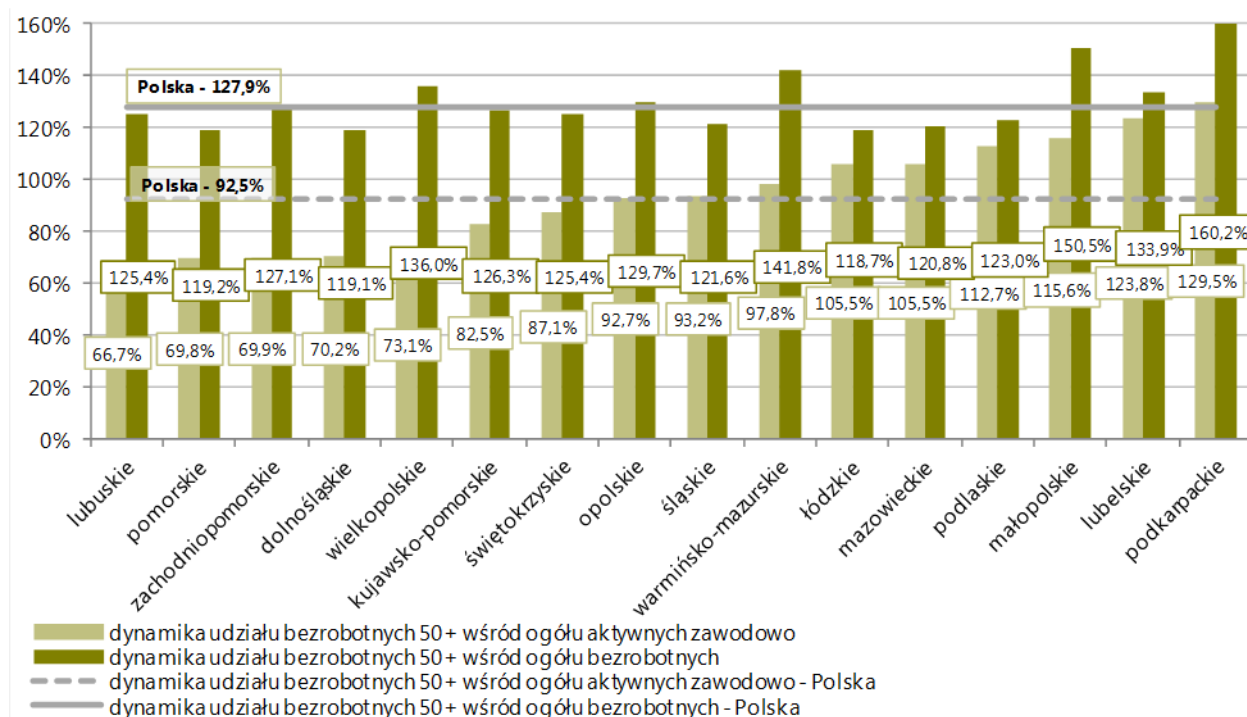
Mapa 35. Udział % bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej w ogóle aktywnych zawodowo w 2017 r. oraz udział % bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS

Udział osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo jest w większości województw niewielki. Biorąc jednak pod uwagę, że wskaźnik zatrudnienia w zbliżonej grupie wiekowej (55-64 lata) wyniósł blisko 50%, bardzo duży udział w populacji osób z kategorii wiekowej 50+ mają osoby biernie zawodowe. Zgoła odmienne wartości wskaźników dotyczą udziału osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych. Średnia wartość dla Polski wyniosła w tym przypadku według danych MRPiPS 27,6%, a najwyższa była ona w województwach: dolnośląskim (32,2%), opolskim (31,6%), zachodniopomorskim (31%) oraz łódzkim (30,8%). Z kolei z najlepszą sytuacją mamy do czynienia w województwach: lubelskim (udział osób bezrobotnych w wieku 50+ wyniósł tutaj 23,1%), podkarpackim (23,9%), świętokrzyskim (24,9%) oraz kujawsko-pomorskim (25,3%), a więc tych regionach, w których ogólna sytuacja na rynku pracy jest najmniej korzystna.

Wykres 20. Zmiana udziału bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych oraz w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo w 2017 r. w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS

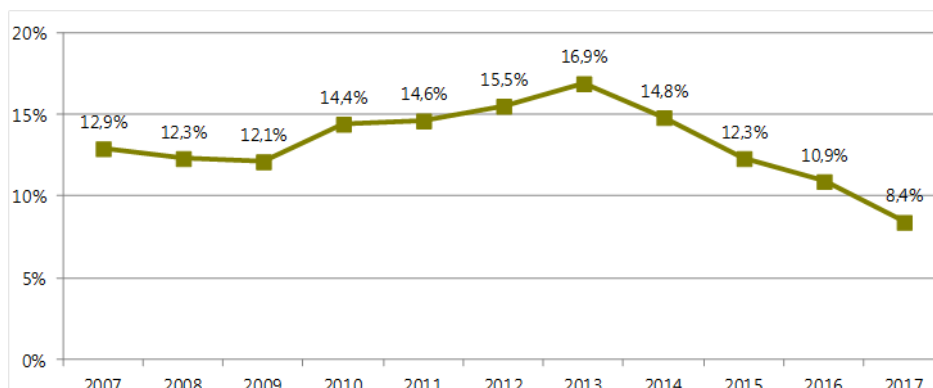
Kierunek i dynamika zmienności udziału osób bezrobotnych w wieku 50+ w populacji osób aktywnych zawodowych różnicuje poszczególne województwa. W większości województw w okresie 2008-2017 nastąpił spadek wartości tego wskaźnika, ale w województwach: łódzkim, mazowieckim, podlaskim, małopolskim, lubelskim i podkarpackim, wystąpił jego wzrost. Bardziej jednorodna tendencja dotyczy udziału osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych. Tutaj we wszystkich województwach odnotowano w analizowanym okresie wzrost (najwyższy w województwach: podkarpackim, małopolskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim). Tę tendencję wzrostową traktować należy – uwzględniając rosnące znaczenie osób w wieku 50+ w ogóle bezrobotnych – jako uzasadnienie dla podejmowania działań wspierających tę grupę, czy wręcz – do niej skierowanych.

Sytuacja na rynku pracy osób z niepełnosprawnościami

Ostatni aspekt analizy sytuacji wyodrębnionych grup na rynku pracy dotyczy osób z niepełnosprawnościami. Na poniższym wykresie przedstawiono dane ogólnopolskie

dotyczące stopy bezrobocia osób z niepełnosprawnościami wg BAEL (dane na poziomie wojewódzkim nie są dostępne).

Wykres 21. Stopa bezrobocia osób z niepełnosprawnościami w wieku 15 lat i więcej wg BAEL w Polsce w latach 2007-2017

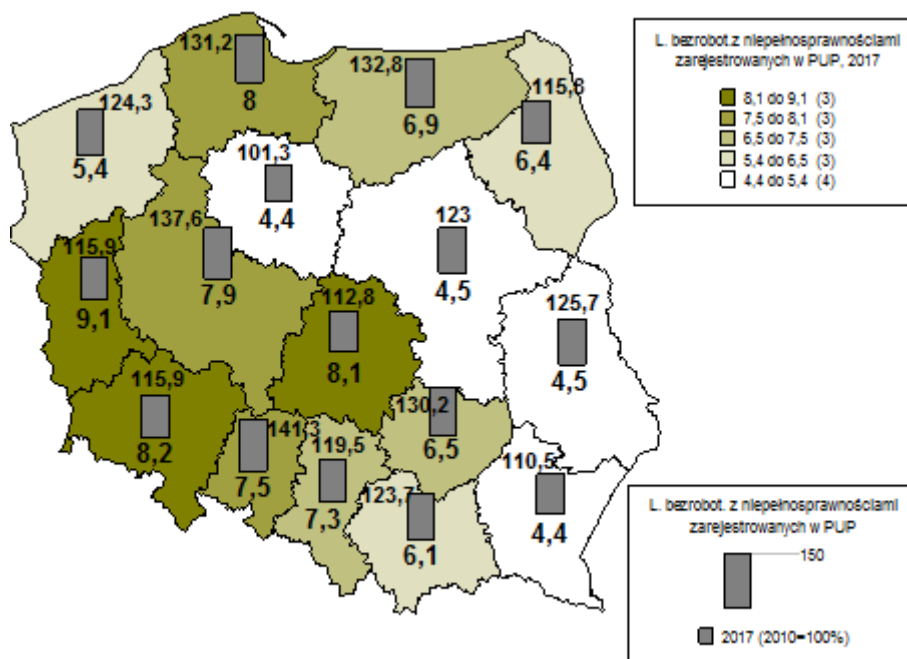

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

W 2017 r. stopa bezrobocia wg BAEL wyniosła wśród osób z niepełnosprawnościami 8,4%, była więc wyższa o 3,5 pkt. proc. od ogólnej stopy bezrobocia wg BAEL. Oznacza to, że osoby z niepełnosprawnościami znajdują się w relatywnie gorszej sytuacji na rynku pracy w porównaniu z innymi osobami w wieku produkcyjnym, co z kolei uzasadnia stosowanie rozwiązań aktywizujących adresowanych do tej grupy. Nie zmienia tej potrzeby fakt, iż w przypadku osób z niepełnosprawnościami mamy do czynienia z taką samą tendencją w okresie 2007-2017, jak miało to miejsce w odniesieniu do ogólnej stopy bezrobocia – ostatnie lata to wyraźny spadek stopy bezrobocia wśród osób z niepełnosprawnościami (poziom stopy bezrobocia wśród osób z niepełnosprawnościami w 2017 r. to niemal dokładnie połowa wartości z roku 2007). Ze względu na niedostępność na poziomie wojewódzkim danych BAEL dotyczących sytuacji osób z niepełnosprawnościami, dla scharakteryzowania sytuacji w poszczególnych regionach wykorzystano dane dotyczące udziału liczby osób z niepełnosprawnościami zarejestrowanych jako bezrobotne. Według danych BDL GUS w 2017 r. na terenie Polski w urzędach pracy zarejestrowanych jako osoby bezrobotne było 66,8 tys. osób z niepełnosprawnościami. W stosunku do 2012 r. liczba bezrobotnych uległa spadkowi, którego dynamika kształtowała się na poziomie 59,9% (liczba bezrobotnych z niepełnosprawnościami w 2017 r. stanowiła 59,9% tej z roku

2012). Najwięcej osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych było na terenie województw mazowieckiego (7,0 tys.) śląskiego (6,9 tys.) i łódzkiego (5,9 tys.). Z kolei najmniej było ich w województwach: opolskim (2,0 tys.), lubuskim (2,2 tys.) i podlaskim (2,6 tys.). We wszystkich województwach utrzymana została pozytywna, ogólnopolska tendencja spadku liczby osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami. Największe spadki w stosunku do 2012 r. miały miejsce w województwach: lubuskim (47,0%) i dolnośląskim (50,7%), z kolei najmniejsze były w: lubelskim (77,8%) oraz opolskim (71,1%).

Mapa 36. Udział % osób z niepełnosprawnościami wśród osób zarejestrowanych jako bezrobotne w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych BDL GUS w 2017 r. na obszarze całego kraju bezrobotni z niepełnosprawnościami stanowili 6,2% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych. Pod tym względem z najtrudniejszą sytuacją mamy do czynienia w województwach: lubuskim (udział osób z niepełnosprawnościami wśród zarejestrowanych bezrobotnych wyniósł 9,1%), dolnośląskim (8,2%), łódzkim (8,1%), pomorskim (8%), wielkopolskim (7,9%) oraz opolskim (7,5%). Paradoksalnie, wśród województw o najniższym udziale osób z niepełnosprawnościami wśród zarejestrowanych bezrobotnych dominują regiony,

w których ogólna sytuacja na rynku pracy jest najmniej korzystna (podkarpackie, lubelskie, kujawsko-pomorskie; wyjątek stanowi woj. mazowieckie).

We wszystkich województwach wzrósł w analizowanym okresie udział osób z niepełnosprawnościami w populacji wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych. Jest to tendencja odwrotna do tej, która dotyczy większości wskaźników związanych z sytuacją na rynku pracy w ostatnich latach w Polsce. Z tego względu za wysoce uzasadnione uznaje się podejmowanie sprofilowanych działań, które pozwoliłyby odwrócić omawianą tendencję. W kontekście rzeczoności sprofilowania należy podkreślić, że skuteczna aktywizacja osób z niepełnosprawnościami może wymagać podejmowania długofalowych i zaawansowanych działań, takich jak: specjalistyczne doradztwo edukacyjno-zawodowe, usługi asystenckie, rehabilitacja społeczna (z uwzględnieniem perspektywy przebiegu życia)²⁰.

Z drugiej strony należy mieć świadomość, że przynajmniej w jakimś stopniu wzrost udziału osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie osób bezrobotnych może wynikać z: (a) przepływów osób z niepełnosprawnościami, dotychczas biernych zawodowo, (b) poprawy sytuacji na rynku pracy pozostałych kategorii osób bezrobotnych, których udział w populacji osób bezrobotnych zmniejsza się skutkując wzrostem udziału osób z niepełnosprawnościami, jednakże bez wzrostu bezwzględnej liczby osób z niepełnosprawnościami pozostających bez zatrudnienia).

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
W latach 2007-2017 nastąpił w Polsce spadek udziału osób biernych zawodowo w ogóle ludności w wieku powyżej 15 lat. Jednak w części	Podejmowanie w regionach o najwyższym udziale osób biernych zawodowo działań aktywizacyjnych dostosowanych do specyfiki tej grupy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uwzględnienie w ramach interwencji związanej z aktywizacją zawodową, także instrumentów aktywizacji społecznej, jeśli

²⁰ Instytut Badań Edukacyjnych (2018) Badanie sytuacji zawodowej niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych w zależności od ich ścieżki edukacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem uczestników programów aktywizujących społecznie i zawodowo (programy Student I, Student II oraz inne), s. 88-89

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>województw kształtuje się on nadal na wysokim poziomie (przyjmując za punkt odniesienia obszar całego kraju). Dotyczy to województw: śląskiego, zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, kujawsko-pomorskiego, lubelskiego i świętokrzyskiego.</p>	<p>(w porównaniu z drugą kluczową grupą docelową działań aktywizacyjnych, czyli osobami bezrobotnymi).</p>	<p>adresatami wsparcia są osoby bierne zawodowo.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzenie w przypadku wsparcia dla osób biernych zawodowo premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej (wyższy od wymaganego), przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny porównawczej). ▪ Stosowanie w projektach obejmujących wsparciem osoby bierne zawodowo, kryteriów premiujących dotyczących wykorzystania niestandardowych (innowacyjnych) instrumentów aktywizacyjnych.
<p>Stopa bezrobocia wg BAEL jest w Polsce niższa w porównaniu z większością krajów europejskich. Jednak w kilku województwach stopa bezrobocia wg BAEL pozostaje wysoka, a jednocześnie najniższa jest w nich dynamika spadku wartości tego wskaźnika. Dotyczy to województw: lubelskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego.</p>	<p>Kontynuacja działań zorientowanych na poprawę sytuację osób bezrobotnych w regionach o najwyższej stopie bezrobocia wg BAEL, przy jednoczesnym stosowaniu narzędzi zwiększających skuteczność interwencji w zakresie aktywizacji zawodowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Planowanie harmonogramów naborów i kwot alokacji przeznaczonych na poszczególne nabory w taki sposób, by zapewnić dostępność wsparcia przez możliwie najdłuższy okres wdrażania Programów Operacyjnych (chodzi przede wszystkim o równomierny podział kwot alokacji na poszczególne lata wdrażania Programu, co

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>Pomimo spadku stopy bezrobocia rejestrowanego na poziomie ogólnopolskim oraz we wszystkich województwach, nadal z wysokim jej poziomem mamy do czynienia w województwach: warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim, podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim oraz podlaskim.</p>	<p>Kontynuacja działań zorientowanych na poprawę sytuację osób bezrobotnych w regionach o najwyższym stopie bezrobocia rejestrowanego, przy jednoczesnym stosowaniu narzędzi zwiększających skuteczność interwencji w zakresie aktywizacji zawodowej.</p>	<p>w rezultacie umożliwi dostępność wsparcia w całym okresie wdrażania Programu).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie narzędzi zapewniających możliwie najwyższy poziom skuteczności przedsięwzięć adresowanych do osób bezrobotnych, tj.: (1) stosowanie kryteriów dostępowych dotyczących osiągnięcia minimalnego wymaganego poziomu efektywności zatrudnieniowej; (2) stosowanie kryteriów premiujących dotyczących osiągnięcia wyższego niż wymagany poziomu efektywności zatrudnieniowej (możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie określonego przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>zastosowania metody oceny porównawczej).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Określenie zakresu wsparcia oferowanego w projektach w taki sposób, by obejmowało co najmniej kilka form wsparcia i zapewniało odpowiednią indywidualizację wsparcia (wprowadzenie kryteriów umożliwiających ocenę jakościową projektów pod względem sposobów zapewnienia indywidualizacji wsparcia).
<p>W części województw (podkarpackie, lubelskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie oraz kujawsko-pomorskie) mamy do czynienia z dużą liczbą zarejestrowanych bezrobotnych przypadającą na 1 ofertę pracy.</p>	<p>Podjęcie w regionach o szczególnie dużej liczbie zarejestrowanych osób bezrobotnych na 1 ofertę pracy, działań, które zorientowane będą na zwiększenie podaży ofert pracy, a więc skierowanych do potencjalnych pracodawców, a przynajmniej zakładających współpracę z nimi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie – w ocenie projektów dotyczących aktywizacji zawodowej – kryteriów premiujących, które odnosiłyby się do dostosowania oferowanego wsparcia do potrzeb regionalnego rynku pracy (np. poprzez wykorzystywanie danych charakteryzujących strukturę zawodów deficytowych i nadwyżkowych w regionie i na poziomie lokalnym). ▪ Zapewnienie przedsiębiorcom dostępności wsparcia polegającego na dofinansowaniu usług rozwojowych w modelu popytowym. ▪ Wprowadzenie w przypadku projektów z zakresu kształcenia zawodowego wymogów lub preferencji dla przedsięwzięć, w których występuje ścisła współpraca z przedsiębiorcami na różnych etapach realizacji projektu.

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>Najwyższa stopa bezrobocia długotrwałego wg BAEL dotyczy województw: małopolskiego, śląskiego, podlaskiego, kujawsko-pomorskiego, lubelskiego i wielkopolskiego. Z kolei uwzględniając skalę występowania bezrobocia długotrwałego w przypadku bezrobocia rejestrowanego do regionów szczególnie obciążonych problemem bezrobocia długotrwałego zaliczyć należy jeszcze województwa: podkarpackie, mazowieckie i łódzkie.</p>	<p>Podjęcie w regionach o najwyższej stopie bezrobocia długotrwałego działań dotyczących kierowania wsparcia (tj. kierowania wsparcia przede wszystkim do tej grupy osób bezrobotnych).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych dostępności instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób długotrwanie bezrobotnych (tj. obejmujących nie tylko aktywizację zawodową, ale i formy aktywizacji społecznej). ▪ Podjęcie działań kierujących wsparciem do osób długotrwanie bezrobotnych. Należy tutaj uwzględnić następujące rodzaje działań kierujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo): (a) prowadzenie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób długotrwanie bezrobotnych; (b) stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego odpowiednio wysokiego udziału osób długotrwanie bezrobotnych w projekcie.
<p>Średni czas poszukiwania pracy przez osobę bezrobotną w Polsce to 10,3 miesięcy. Z najdłuższym czasem mamy do czynienia w województwach: wielkopolskim (13,5 miesięcy), lubelskim (12,5), podlaskim (11,4) oraz świętokrzyskim</p>	<p>Zapewnienie projektodawcom możliwej dużej elastyczności w realizowaniu działań aktywizacyjnych, tak by mogli oni realizować działania niestandardowe, dopasowując je do specyficznych potrzeb i możliwości konkretnej</p>	<p>Niestosowanie szczegółowych wymogów dotyczących wykorzystywanych w projektach form wsparcia (tj. niestosowanie wymogu dotyczącego określenia puli środków finansowych przeznaczonej na realizację danej formy wsparcia oraz</p>

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
(11,3).	osoby.	ew. wykorzystywanie metod uproszczonego rozliczania projektów, np. poprzez stawki jednostkowe za podjęcie pracy), z jednoczesnym położeniem nacisku na weryfikację efektów projektu i realizację założeń i celów projektu (tj. osiągnięcie zadeklarowanych wartości docelowych wskaźników, dotyczących przede wszystkim efektywności zatrudnieniowej).
W poszczególnych grupach wiekowych mamy do czynienia z najniższym wskaźnikiem zatrudnienia wśród osób młodych (15-24 lata) oraz starszych (55-64 lata). Niski wskaźnik zatrudnienia (w porównaniu ze wskaźnikiem zatrudnienia dla ogółu osób w wieku produkcyjnym) cechuje wszystkie województwa – różnicowania terytorialne nie są znaczące.	Podejmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku zatrudnienia (osoby młode i starsze) oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie dostępności w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób młodych (np. doradztwo zawodowe, staże) oraz starszych (np. szkolenia zorientowane raczej na uzupełnianie i poszerzanie kwalifikacji niż całościową reorientację zawodową). ▪ Podejmowanie działań kierujących wsparcie do osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku zatrudnienia. Należy tutaj uwzględnić następujące rodzaje działań kierujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo): <ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>zatrudnienia;</p> <p>- stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego udziału osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku zatrudnienia.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych wymogów lub preferencji dotyczących określonego poziomu efektywności zatrudnieniowej w grupach cechujących się najniższym wskaźnikiem zatrudnienia (możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie określonego przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>W województwach: podlaskim, zachodniopomorskim, mazowieckim i lubelskim mamy do czynienia z niskim wskaźnikiem zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.</p>	<p>Podejmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym osób z niepełnosprawnościami oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań.</p>	<p>porównawczej).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie dostępności w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób z niepełnosprawnościami (ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia wspomagającego uczestnictwo w projekcie). ▪ Podejmowanie działań kierujących wsparcie do osób z niepełnosprawnościami. Należy tutaj uwzględnić następujące rodzaje działań kierujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo): <ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób z niepełnosprawnościami; - stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego udziału osób z niepełnosprawnościami. ▪ Stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych preferencji dotyczących określonego poziomu efektywności zatrudnieniowej wśród osób

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>z niepełnosprawnościami (możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie określonego przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny porównawczej).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami preferencji dotyczących realizatorów projektów, którzy reprezentują środowisko organizacji wspierających osoby z niepełnosprawnościami, a tym samym mogą osiągnąć większą skuteczność zarówno na etapie rekrutacji uczestników projektów, jak i dostosowania właściwych instrumentów wsparcia do

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>W większości województw to kobiety dominują w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne.</p> <p>W największym stopniu dotyczy to województw: pomorskiego, mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego, lubuskiego oraz zachodniopomorskiego.</p>	<p>Podejmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym kobiet.</p>	<p>specyficznych potrzeb osób z niepełnosprawnościami.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Podejmowanie działań kierunkujących wsparcie do kobiet. Przede wszystkim powinno to być stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych lub premiujących dotyczących określonego udziału kobiet. ▪ Podejmowanie działań zorientowanych na eliminację, czynników wpływających na sytuację kobiet na rynku pracy. Chodzi tutaj przede wszystkim o realizację projektów zorientowanych na zwiększenie dostępności opieki nad dziećmi do lat 3 (biorąc pod uwagę, że niewystarczająca dostępność systemu opieki nad dziećmi do lat 3 stanowi element w większym stopniu utrudniający kobietom powrót na rynek pracy).
<p>Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat, choć wykazuje tendencję spadkową, to jednak nadal jest blisko dwukrotnie wyższa niż ogólna stopa bezrobocia. Problem ten dotyczy w szczególności następujących województw cechujących się najwyższą stopą bezrobocia wśród młodych: podkarpackiego, lubelskiego, warmińsko-mazurskiego oraz świętokrzyskiego.</p>	<p>Podejmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym osób młodych oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie dostępności w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób młodych (np. doradztwo zawodowe, staże). ▪ Podejmowanie działań kierunkujących wsparcie do osób młodych, szczególnie w województwach o najwyższej stopie bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat. Należy tutaj

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>uwzględnić następujące rodzaje działań kierunkujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo):</p> <ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób młodych; - stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego udziału osób młodych. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych wymogów lub preferencji dotyczących określonego poziomu efektywności zatrudnieniowej w grupie wiekowej 15-29 lat (możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie określonego przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny porównawczej).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Preferowanie w ramach przedsięwzięć edukacyjnych współfinansowanych ze środków EFS dla szczebla podstawowego i ponadpodstawowego elementów, które mogą być traktowane jako narzędzie ograniczania ryzyka trudności w późniejszym funkcjonowaniu na rynku pracy (np. doradztwo zawodowe, uwzględnianie specyfiki i profilu gospodarki regionalnej w planowaniu zakresu tematycznego zajęć współfinansowanych ze środków EFS).
<p>We wszystkich regionach odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających wynosi co najmniej 10%, przy czym najwyższy jest w województwach: warmińsko-mazurskim, świętokrzyskim, lubelskim, lubuskim i podkarpackim.</p>	<p>Zapewnienie – w szczególności w województwach o największym odsetku osób z grupy NEET – dostępności interwencji zorientowanej bezpośrednio na wsparcie osób młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie w ramach interwencji skierowanej do osób z grupy NEET instrumentów aktywizacyjnych z obszaru aktywizacji społecznej, uzupełnianych elementami aktywizacji zawodowej.
<p>W Polsce ponad jedna czwarta osób bezrobotnych to osoby w wieku 50+, a w niektórych województwach udział ten jest jeszcze większy (w szczególności: dolnośląskie, łódzkie, opolskie i zachodniopomorskie). Jednocześnie, zauważalna jest</p>	<p>Podjęmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem osób z grupy wiekowej 50+ oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie dostępności w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób starszych (np. szkolenia zorientowane raczej na

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
tendencja wzrostowa w okresie 2008-2017, jeśli chodzi o wartość tego wskaźnika.		<p>uzupełnianie i poszerzanie kwalifikacji niż całościową reorientację zawodową).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Podejmowanie działań kierujących wsparcie do osób z grupy wiekowej 50+. Należy tutaj uwzględnić następujące rodzaje działań kierujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo): <ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób z grupy wiekowej 50+; - stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego udziału osób z grupy wiekowej 50+. ▪ Stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych wymogów lub preferencji dotyczących określonego poziomu efektywności zatrudnieniowej dla osób z grupy wiekowej 50+, przy jednoczesnym stosowaniu preferencji dotyczących osiągnięcia w odniesieniu do osób z grupy 50+ efektywności zatrudnieniowej na poziomie wyższym niż wymagany możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie wyższego niż określony przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny porównawczej).</p>
<p>Stopa bezrobocia wg BAEL wśród osób z niepełnosprawnościami spadła w ostatnich latach, jednak nadal pozostaje ona wyższa niż ogólna stopa bezrobocia.</p>	<p>Podjęcie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym osób z niepełnosprawnościami oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie dostępności w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób z niepełnosprawnościami (ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia wspomagającego uczestnictwo w projekcie). ▪ Podjęcie działań kierujących wsparciem do osób z niepełnosprawnościami. Należy tutaj uwzględnić następujące rodzaje działań kierujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo): <ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie (w ramach Działań

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>/ Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób z niepełnosprawnościami;</p> <p>- stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego udziału osób z niepełnosprawnościami.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych preferencji dotyczących określonego poziomu efektywności zatrudnieniowej wśród osób z niepełnosprawnościami (możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie określonego przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny porównawczej).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami preferencji dotyczących realizatorów projektów, którzy reprezentują środowisko organizacji wspierających osoby z niepełnosprawnościami, a tym samym mogą osiągnąć większą skuteczność zarówno na etapie rekrutacji uczestników projektów, jak i dostosowania właściwych instrumentów wsparcia do specyficznych potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

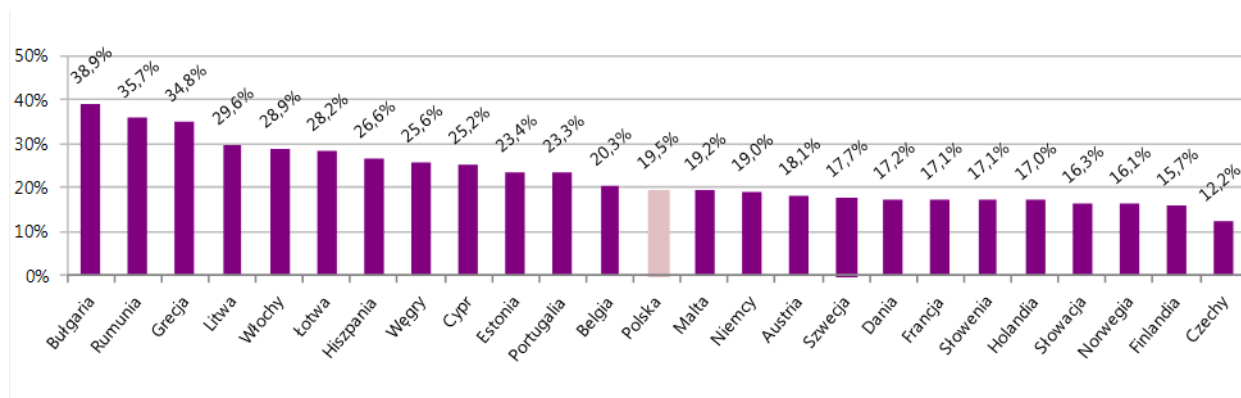
INTEGRACJA SPOŁECZNA

W ramach niniejszego podrozdziału przeprowadzono pogłębioną analizę i ocenę zagadnień związanych z integracją społeczną. W pierwszej kolejności przedstawiono dane dotyczące ubóstwa i jego uwarunkowań. Następnie, przeprowadzono analizę pomocy społecznej i różnego rodzaju usług społecznych. Podrozdział zamyka część, w której dokonano charakterystyki funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej.

Ubóstwo

Istotnym elementem opisu sytuacji materialnej jest wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, który odnosi się do odsetka osób zagrożonych ubóstwem lub pogłębioną deprivacją materialną, bądź żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy.

Wykres 22. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Europy w 2017 r.

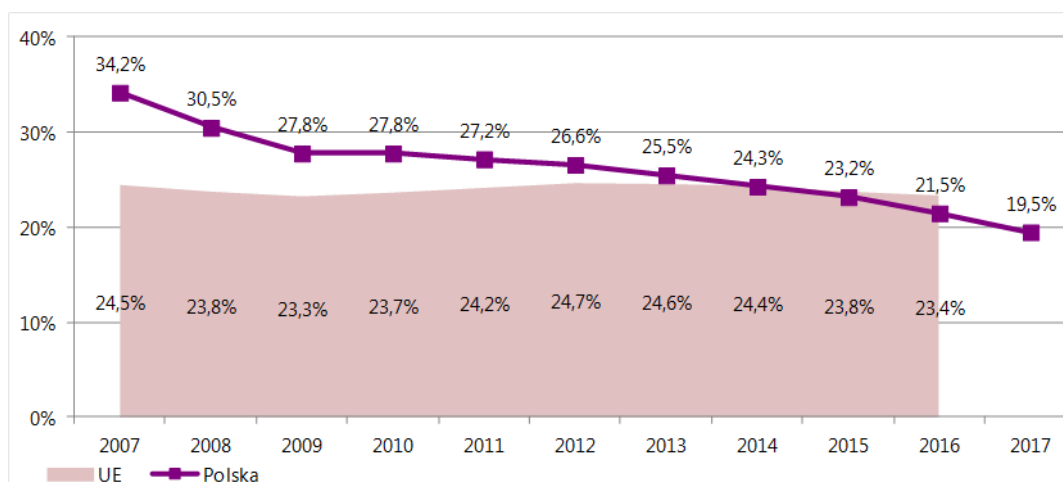

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; dane dla krajów dostępnych dnia 15.10.2018 r.

Polska – z wartością wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wynoszącą 19,5% – znajduje się w środku stawki analizowanych Państw europejskich pod względem omawianego wskaźnika (jest na 13 miejscu na 25 analizowanych państw). Wśród państw UE z najlepszą sytuacją mamy do czynienia w Czechach (12,2%). Choć od liderów dzieli Polskę spora różnica, to należy zwrócić uwagę, że najlepsza sytuacja pod względem zagrożenia ubóstwem występuje w państwach niewielkich powierzchniowo lub ludnościowo. W krajach tego typu radzenie sobie z problemami społecznymi jest z reguły łatwiejsze niż w większych państwach. Biorąc pod uwagę fakt, że niedaleko od Polski w rankingu są kraje wysoko rozwinięte gospodarczo (Belgia czy Niemcy), należy

wyciągnąć wniosek, że w Polsce – na tle krajów o zbliżonej wielkości – mamy do czynienia z dość dobrą sytuacją pod względem zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

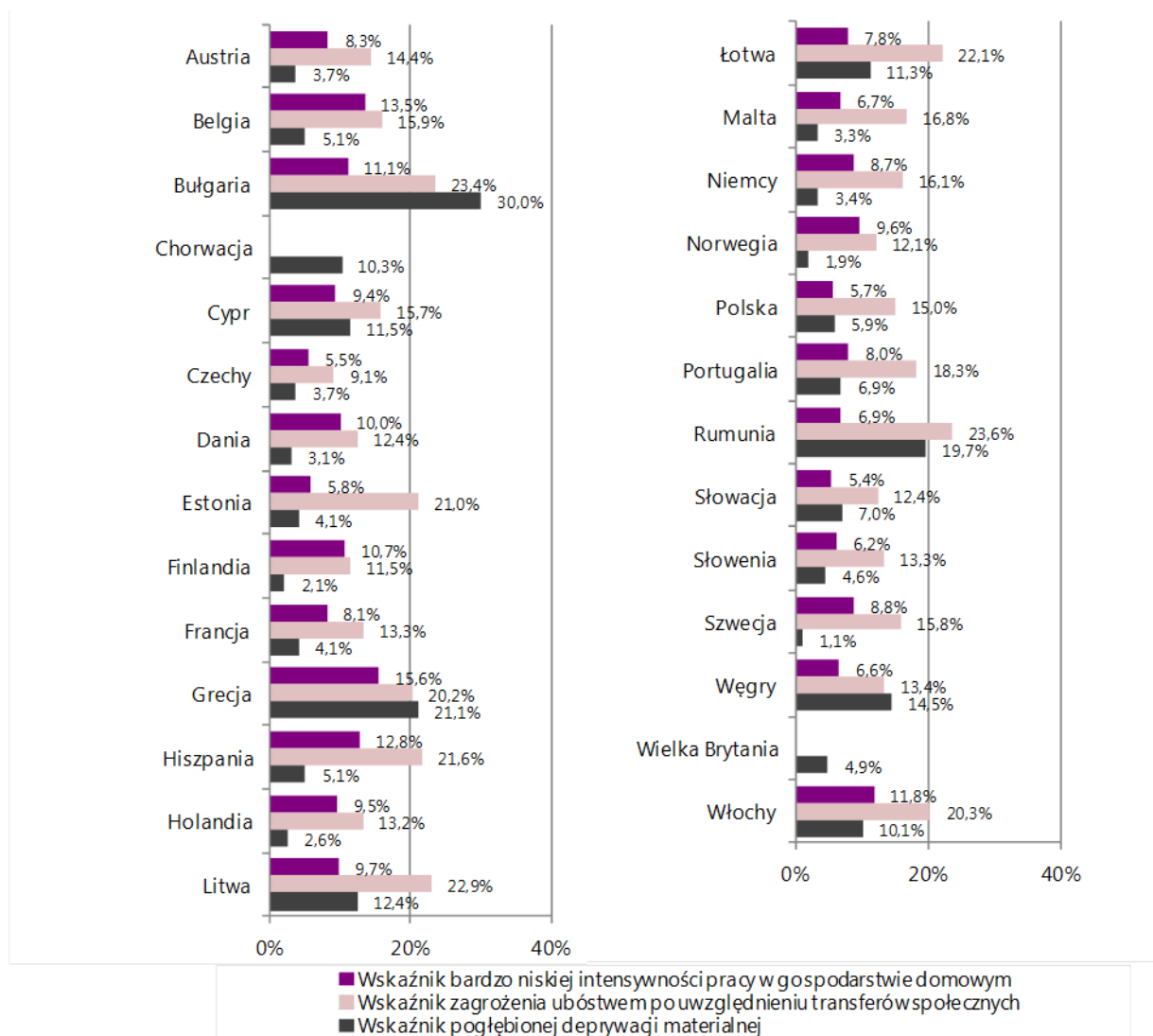
Wykres 23. Porównanie wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce do średniej krajów Unii Europejskiej w latach 2007-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

W niemal całym okresie od 2007 do 2017 roku na terenie Polski miał miejsce spadek wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (wyjątkiem są lata 2009-2010, w których wartość wskaźnika kształtowała się na niezmiennym poziomie). W analizowanym 10-letnim okresie wartość wskaźnika spadła prawie o połowę – z 34,2% w 2007 r. do 19,5% w roku 2017. Od 2014 roku wartość wskaźnika dla Polski jest niższa niż średnia krajów UE, z każdym kolejnym rokiem różnica – na korzyść Polski – zwiększa się. Warto zauważyć, że wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym malał lub pozostawał na niezmiennym poziomie również w okresie, gdy średnia dla całej UE rosła. Mowa tu o latach 2009-2012, w których średnia dla UE wzrosła o 1,4 pkt. proc., a wartość wskaźnika dla Polski spadła o 1,2 pkt. proc. W świetle powyższych wniosków – dynamiczny spadek wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem należy ocenić jednoznacznie pozytywnie.

Wykres 24. Wartość podwskaźników wchodzących w skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Europy w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

W skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wchodzi 3 podwskaźniki – wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwie domowym, wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych oraz wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej.

Wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy definiuje się jako odsetek osób w wieku 0-59 lat mieszkających w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy, tzn. takich, w których osoby dorosłe w wieku (18-59 lat) w minionym roku przepracowały mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy. W 2017 r. na terenie Polski tylko 5,7% osób mieszkało w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej

intensywności pracy. Niższa wartość tego wskaźnika wśród wszystkich analizowanych krajów dotyczy tylko Czech (5,5%) i Słowacji (5,4%).

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych oznacza odsetek osób z dochodem do dyspozycji poniżej progu zagrożenia ubóstwem, który wynosi 60% krajowej mediany dochodów do dyspozycji po transferach społecznych. Sytuacja Polski w zakresie zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych jest zdecydowanie mniej korzystna niż w przypadku wskaźnika omawianego wcześniej – w 2017 r. aż 15,0% osób mieszkało w gospodarstwach domowych, w których posiadano do dyspozycji mniej niż 60% mediany dochodów do dyspozycji. Wartość ta jest o 5,9% wyższa od obserwowanej w Czechach, które są liderem wśród państw UE z wartością 9,1%.

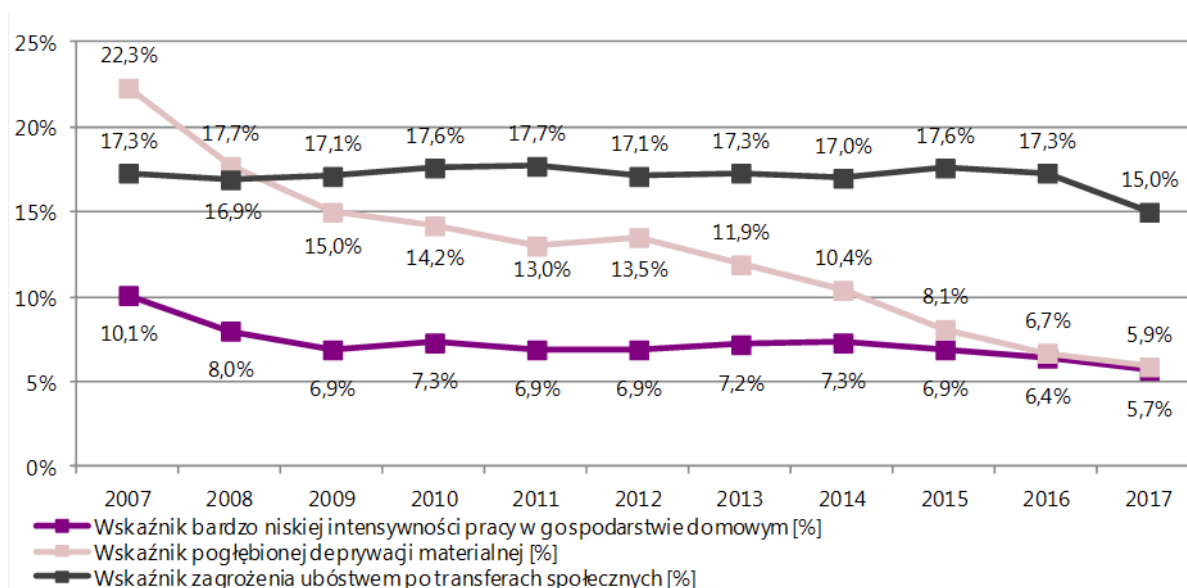
Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej definiowany jest jako odsetek osób w gospodarstwach domowych deklarujących brak możliwości zaspokojenia ze względów finansowych co najmniej 4 z 9 kategorii potrzeb związanych z posiadaniem przedmiotów trwałego użytkowania, wyjazdami wypoczynkowymi, utrzymaniem mieszkania oraz żywieniem. Wartość tego wskaźnika dla Polski wynosiła w 2017 r. 5,9%. Od niekwestionowanego lidera, którym pod tym względem jest Szwecja, dzieli Polskę aż 4,8 pkt. proc. W Szwecji na realizację potrzeb materialnych nie może sobie pozwolić tylko 1,1% osób.

Za istotne problemy w zakresie integracji społecznej w Polsce – mając na uwadze powyższe – uznać należy szeroką grupę osób z relatywnie niskimi dochodem rozporządzalnym oraz osób niemogących zaspokoić w wystarczającym stopniu potrzeb materialnych. W zdecydowanie mniejszym stopniu problem stanowi bierność zawodowa oraz zjawisko bezrobocia mające decydujący wpływ na występowanie niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych. Może to oznaczać, że podejmowanie pracy nie zawsze przekłada się na osiągnięcie dochodów, które pozwalają na zaspokojenie potrzeb materialnych gospodarstw domowych. Jednocześnie, niewielka skala zjawiska niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych współwystępuje z dużym rozwarstwieniem dochodów w gospodarstwach domowych (co potwierdza dość wysoki wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów

społecznych). Na taką sytuację mogą mieć wpływ niskie dochody uzyskiwane z podejmowanej pracy, dlatego też zaleca się większe skupienie w ramach interwencji EFS związanej z integracją społeczną na osiągnięciu efektów w postaci zatrudnienia w miejscach pracy „lepszego jakości”, tj. pozwalających na uzyskanie wyższego wynagrodzenia, czy dających perspektywę awansu.

W analizie rozwarstwienia dochodów, z którym związany jest osiągający dość wysokie wartości wskaźnik zagrożenia ubóstwem, należy wziąć pod uwagę również transfery społeczne. Na wartość wskaźnika mają wpływ nie tylko dochody z pracy najemnej, lecz również transfery społeczne w postaci różnego rodzaju zasiłków i innych form pomocy społecznej. Wyższy poziom transferów społecznych – jak ma to miejsce w krajach Europy Zachodniej – przekłada się na mniejsze rozwarstwienie dochodów oraz niższą wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem. W konsekwencji wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wynika nie tylko z wysokości dochodów z pracy najemnej, lecz również z charakteru przyjętego w danym kraju systemu pomocy społecznej.

Wykres 25. Wartość podwskaźników wchodzących w skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce w latach 2007-2017

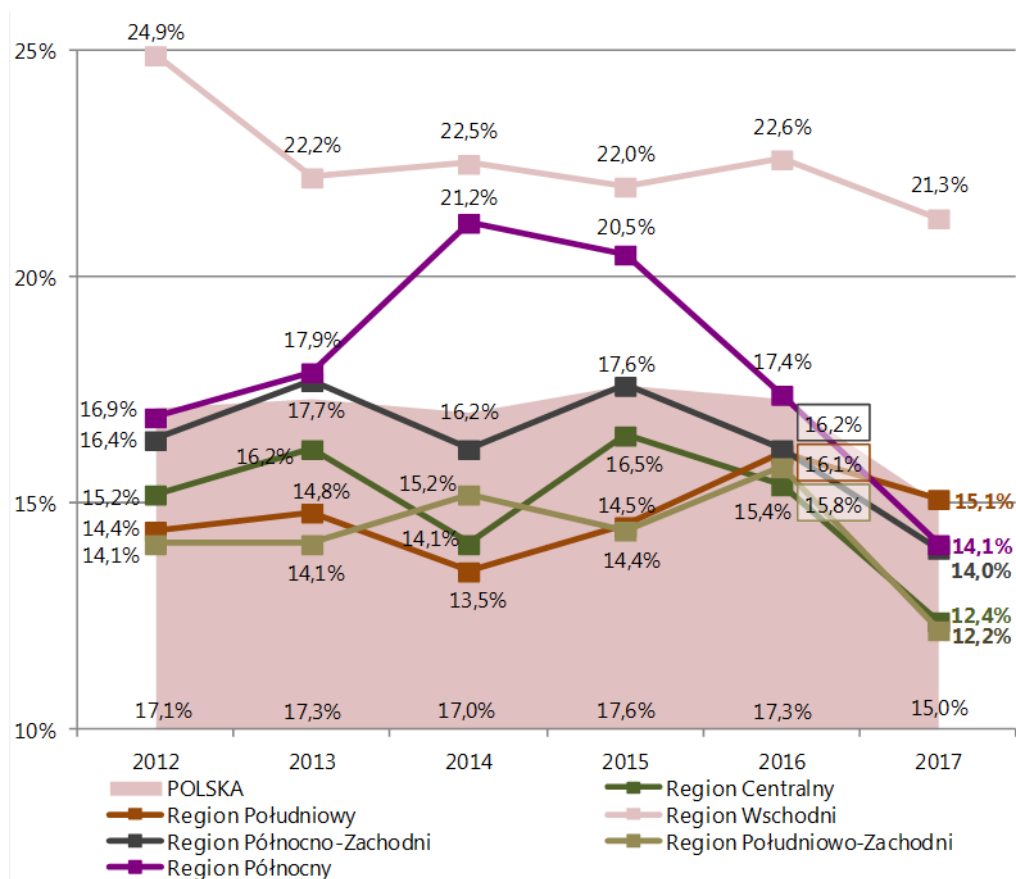
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Poszczególne podwskaźniki wchodzące w skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym charakteryzują się zróżnicowaną dynamiką zmian w okresie 2007-2017. W przypadku wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej mamy do

czynienia z systematycznym spadkiem wartości przez niemal cały okres. W ciągu 10 lat objętych analizą wartość wskaźnika spadła niemal czterokrotnie – z 22,3% w 2007 r. do 5,9% w 2017 r. W przypadku pozostałych wskaźników spadki nie były tak wysokie – wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych spadła o zaledwie 2,3 pkt. proc., a wartość wskaźnika bardzo niskiej intensywności o 4,4 pkt. proc.

Pomiar omówionych wyżej podwskaźników prowadzony był poprzez badania ankietowe. Sposób ich realizacji na terenie Polski nie pozwala na prezentację wyników w podziale na województwa, choć informacje te byłyby cenne z perspektywy charakterystyki sytuacji poszczególnych regionów. Potrzebę tę dostrzeżono w GUS, co stało się motywem przeprowadzenia jednorazowej analizy, w której za pomocą specjalistycznych narzędzi statystycznych dokonano oszacowania wartości wskaźników na poziomie województw. Analizy przeprowadzone w ramach *Dezagregacji wskaźników strategii Europa 2020 na poziom NTS²¹ 2 z zakresu pomiaru ubóstwa i wykluczenia społecznego* dotyczą jednak odległego okresu, tj. lat 2005-2012. Wg analiz GUS w 2012 r. najniższa wartość wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy występowała w województwach: małopolskim (4,5%), mazowieckim (4,8%) oraz wielkopolskim (5,1%). Z kolei najmniej korzystna sytuacja, na którą wskazuje wysoka wartość wskaźnika, miała miejsce w województwach: zachodniopomorskim (9,1%), warmińsko-mazurskim (8,8%) oraz lubuskim (8,7%). Wyniki te pokazują, że pomimo generalnie korzystnej sytuacji na poziomie kraju, jeśli chodzi o aktywność zawodową w gospodarstwach domowych, mamy do czynienia z istotnymi różnicowaniami międzywojewódzkimi. Kwestia ta została szerzej omówiona w rozdziale dotyczącym rynku pracy.

²¹ NTS – Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych

Wykres 26. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych według regionów Polski w latach 2012-2017

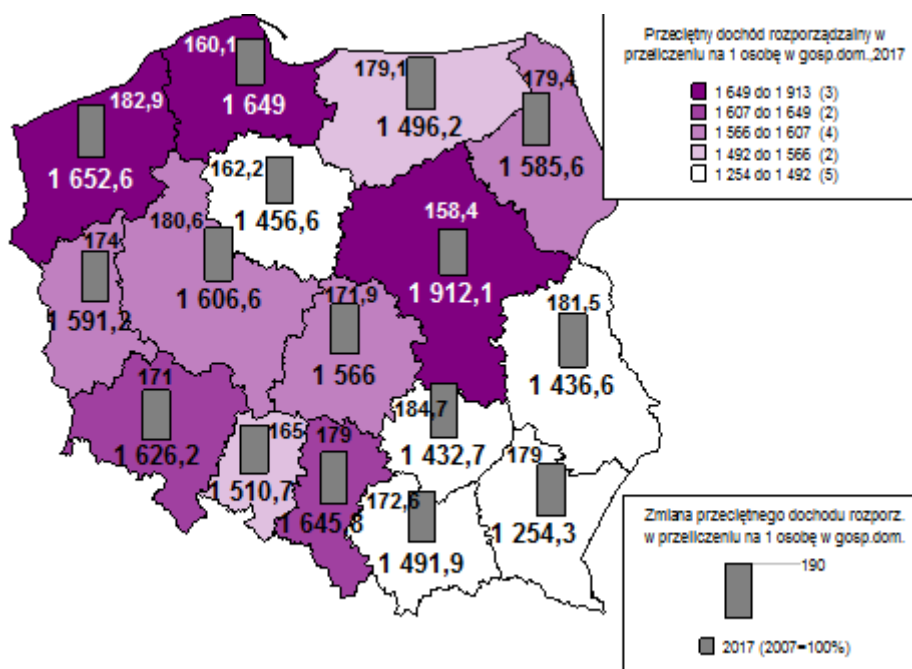
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Przedstawione na powyższym wykresie dane wskazują na dużą zmienność dynamiki wskaźnika zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych. W każdym z regionów oraz w Polsce ogółem mamy do czynienia z wahaniami wartości wskaźnika, które nie wskazują na występowanie jednolitej tendencji. Regionem, który wyraźnie odstaje od reszty terytorium kraju jest Region Wschodni, w którym wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych w 2007 r. wynosiła 24,9% i była o 8,8 pkt. proc. wyższa niż średnia dla Polski. Region Wschodni zanotował jednocześnie najwyższy spadek analizowanego wskaźnika – o 3,6 pkt. proc. Dzięki temu zmniejszony został dystans pomiędzy Regionem Wschodnim a resztą kraju – w 2017 r. różnica względem średniej ogólnopolskiej zmalała do 6,3 pkt. proc. Spadki zanotowano również w regionach: Północnym (o 2,8 pkt. proc.), Północno-Zachodnim (o 2,4 pkt. proc.), Centralnym (o 2,8 pkt. proc.) oraz Południowo-Zachodnim (o 1,9 pkt. proc.). Jedynym regionem, w którym porównując rok 2017 z 2012 notujemy wzrost wartości wskaźnika

zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych, jest Region Południowy. Wzrost wyniósł 0,7 pkt. proc. W 2017 r. zdecydowanie najtrudniejsza sytuacja miała miejsce w Regionie Wschodnim, w którym wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych wyniosła 21,3%. Z kolei najlepsza sytuacja występowała w regionach: Południowo-Zachodnim (12,2%) oraz Centralnym (12,4%).

Jak wspomiano wcześniej, wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych bazuje na wysokości dochodu rozporządzalnego i na jego podstawie wyznaczany jest próg ubóstwa. Z tego względu warto przyjrzeć się, jak kształtuje się wysokość dochodu rozporządzalnego.

Mapa 37. Przeciętny dochód rozporządzalny w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym w 2017 r. (w zł) oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych BDL GUS w 2017 r. w Polsce przeciętny dochód rozporządzalny w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym wynosił 1 598,3 zł. Z najniższym dochodem rozporządzalnym na osobę w gospodarstwie domowym w 2017 r. mamy do czynienia w województwie podkarpackim, w którym wynosi on 1 254,3 zł. Niski jest on również w sąsiadujących województwach: lubelskim (1 436,6 zł), świętokrzyskim (1 432,7 zł) oraz małopolskim (1491,9 zł), a także w województwie kujawsko-pomorskim (1456,6 zł). Zdecydowanie najwyższy dochód rozporządzalny występuje – ze względu na silną

pozycję ekonomiczną Warszawy – w województwie mazowieckim, w którym wynosi on 1 912,1 zł. Wysoką wartość wskaźnika zanotowano również w województwach: zachodniopomorskim (1652,6 zł), pomorskim (1 649 zł) oraz śląskim (1645,8 zł). Jednoznacznie pozytywnie ocenić należy dynamiczny wzrost dochodu rozporządzalnego – w każdym z województw dynamika wzrostu w okresie 2007-2017 przekracza 150% (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%). Oznacza to duży wzrost dochodu rozporządzalnego, który przekłada się na istotny wzrost zdolności nabywczych gospodarstw domowych. Zaznaczyć należy, że wzrost ten ma charakter nie tylko nominalny, lecz również realny (tj. przekłada się na wzrost możliwości nabywczych gospodarstw domowych), ponieważ dynamika wzrostu w każdym województwie przekracza skumulowaną stopę inflacji z lat 2007-2017, która wynosi 24,4%. Dynamika wzrostu mniejsza niż 124,4% oznaczałaby, że wzrost dochodu nie przekładałby się na wzrost możliwości nabywczych ze względu na obecny w analizowanym okresie wzrost cen. Z największym wzrostem dochodu rozporządzalnego w przeliczeniu na członka gospodarstwa domowego mamy do czynienia w województwach świętokrzyskim (dochód rozporządzalny w roku 2017 stanowił 184,7% wartości z roku 2007), zachodniopomorskim (182,9%), lubelskim (181,5%) oraz wielkopolskim (180,6%). Z kolei najmniejsze wzrosty dochodu odnotowano w województwach: mazowieckim (dochód rozporządzalny w roku 2017 stanowił 158,4% wartości z roku 2007), pomorskim (160,1%) oraz kujawsko-pomorskim (162,2%).

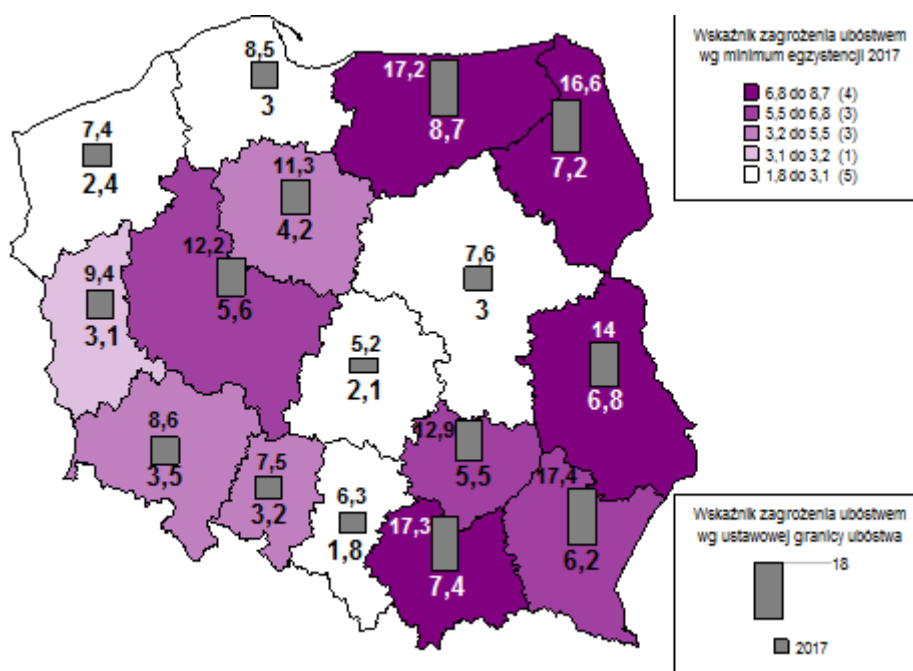
Istotnych danych przekrojowych w zakresie dochodów dostarcza również publikacja GUS *Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC²² 2016)*. Według zaprezentowanych w niej danych wysokość dochodów jest nie tylko zróżnicowana terytorialnie, występują również istotne różnice pomiędzy sytuacją w miastach i na wsi. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji netto na 1 osobę w gospodarstwie domowym na terenach wiejskich wynosi 1 220,8 zł, a na terenach miejskich jest on o prawie 500 zł wyższy i wynosi 1 705,3 zł²³.

²² EU-SILC – European Union Statistics on Income and Living Conditions

²³ Dochody i warunki życia ludności Polski (Raport z badania EU-SILC 2016), s. 86.

Przeciętny dochód nie jest wskaźnikiem, który w sposób optymalny pozwala na ocenę skali ubóstwa, ponieważ nie informuje o strukturze dochodów, przez co nie jest znana informacja jak duży jest udział najmniej zarabiających. Znacznie lepiej skalę problemu ubóstwa pokazują wskaźniki zagrożenia ubóstwem. W polskiej statystyce publicznej najczęściej wykorzystywane są wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji oraz tzw. ustawowej granicy ubóstwa. Oba wskaźniki wyrażają udział osób mieszkających w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej pewnego progu w całej populacji Polski. W przypadku minimum egzystencji jest to ustalany corocznie próg wyrażający koszt koszyka dóbr niezbędnych do podtrzymania funkcji życiowych człowieka i sprawności psychofizycznej. W 2016 r. minimum egzystencji w przeliczeniu na 1 członka gospodarstwa domowego wynosiło – w zależności od wielkości gospodarstwa domowego – od 439 zł do 555 zł. Z kolei granica ubóstwa ustawowego wynika z *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* i w IV kwartale wynosiła 634 zł na osobę w gospodarstwie jednoosobowym oraz 514 zł dla gospodarstwa wieloosobowego.

Mapa 38. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji w 2017 r. oraz wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa w 2017 r. (w %)

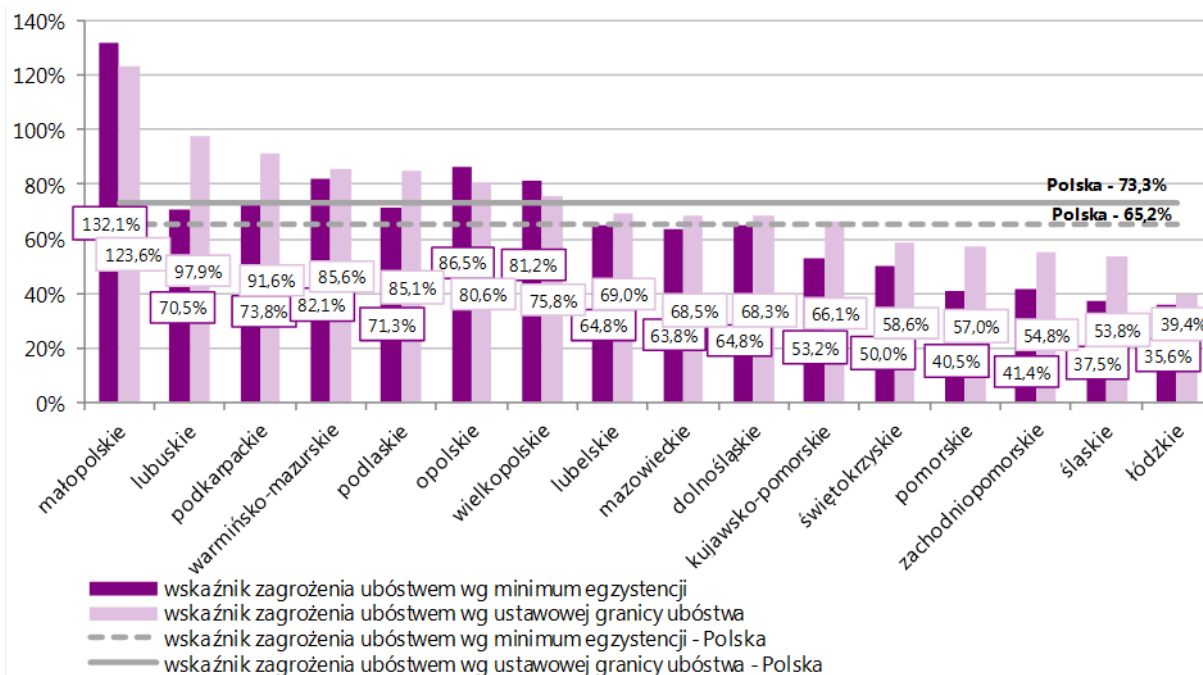

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji na terenie Polski w 2017 r. wynosił – na podstawie danych BDL GUS – 4,3%. Najwięcej osób z dochodami poniżej minimum egzystencji odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim – stanowiły one 8,7% ludności. Wysoki wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji występuje również w województwach: małopolskim (7,4%), podlaskim (7,2%) lubelskim (6,8%) oraz podkarpackim (6,2%). Z kolei najkorzystniejsza sytuacja występuje na terenie województwa śląskiego, w którym udział osób żyjących poniżej minimum egzystencji wynosi zaledwie 1,8%. Z korzystną sytuacją mamy do czynienia również w województwach: łódzkim (2,1%), zachodniopomorskim (2,4%), pomorskim (3,0%) oraz mazowieckim (3,0%).

Dla Polski ogółem wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa wynosi – wg danych BDL GUS – 10,7%. Rozkład terytorialny wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa jest zbliżony do tego analizowanego powyżej. W tym przypadku również z najtrudniejszą sytuacją mamy do czynienia w województwie podkarpackim, w którym poniżej ustawowej granicy ubóstwa w 2017 żyło aż 17,4% mieszkańców. Wysokie wartości wskaźnika zanotowano również w województwach: małopolskim (17,3%), warmińsko-mazurskim (17,2%) oraz podlaskim (16,6%). Z kolei najkorzystniejsza sytuacja pod względem udziału osób żyjących poniżej granicy ubóstwa ustawowego występuje w województwie łódzkim, gdzie wartość wskaźnika wynosi 5,2%. Niskie wartości zanotowano również w województwach: śląskim (6,3%), zachodniopomorskim (7,4%), opolskim (7,5%) oraz dolnośląskim (9,2%). Mając na uwadze powyższe stwierdzić należy, że na terenie Polski występuje duże zróżnicowanie międzywojewódzkie skali ubóstwa.

Wykres 27. Zmiana wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa oraz minimum egzystencji w latach w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

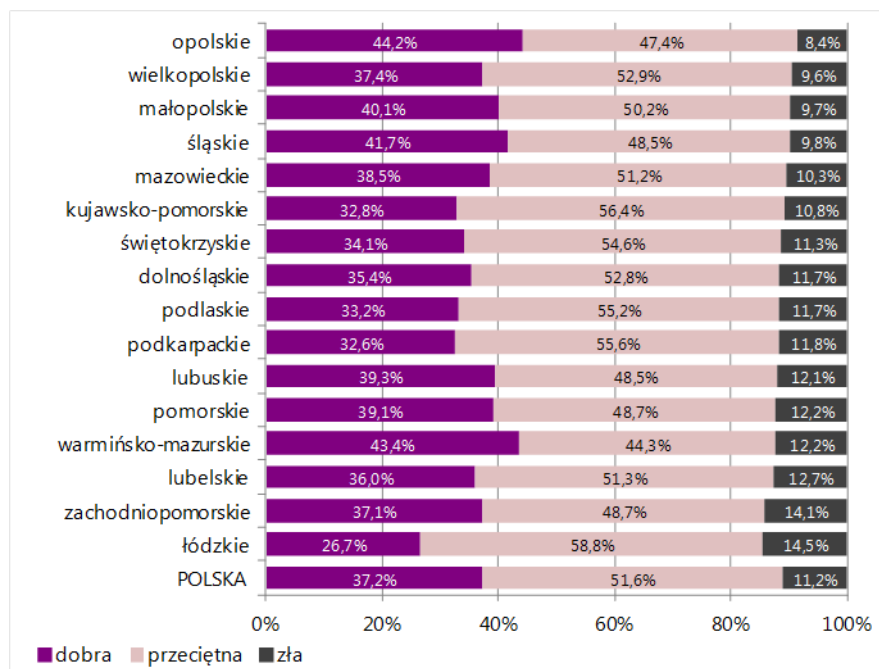
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W okresie od 2007 do 2017 r. na terenie Polski mamy do czynienia ze spadkiem wartości wskaźników zagrożenia ubóstwem. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy w 2017 r. stanowił 73,3% wartości z roku 2007, w przypadku wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji dynamika spadku była jeszcze wyższa – przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji w roku 2017 stanowił 65,2% wartości z roku 2007. W relacji do 2007 obserwuje się wzrost wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji tylko w województwie małopolskim (132,1%). W tym samym okresie największe spadki przedmiotowego wskaźnika odnotowano w województwach: łódzkim (35,6%) i zachodniopomorskim (41,4%). Podobna sytuacja występuje również w odniesieniu do wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa. Tu również tylko w woj. małopolskim występuje wzrost (123,6%). W tym samym okresie największe spadki wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa zanotowano w województwach: łódzkim (39,4%), zachodniopomorskim (54,8%) oraz śląskim (53,8%). Biorąc pod uwagę zaprezentowane powyżej dane dotyczące stanu oraz dynamiki wskaźników zagrożenia ubóstwem za regiony w najtrudniejszej sytuacji (tj. takie,

w których mamy do czynienia z wysokim udziałem osób w trudnej sytuacji materialnej lub niekorzystnymi tendencjami tj. wzrostem skali ubóstwa) uznać należy województwa: podkarpackie, warmińsko-mazurskie, lubelskie, świętokrzyskie, wielkopolskie, opolskie i małopolskie. W regionach tych zasadna jest intensyfikacja działań podejmowanych w ramach EFS na rzecz integracji społecznej.

Istotnym wymiarem opisu sytuacji materialnej gospodarstw domowych jest perspektywa subiektywna, mogąca mieć decydujące znaczenie dla społecznego oddziaływania sytuacji materialnej w kontekście integracji społecznej. Dane dotyczące tego zagadnienia zaprezentowano na dwóch kolejnych wykresach.

Wykres 28. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych wg województw w 2017 r.

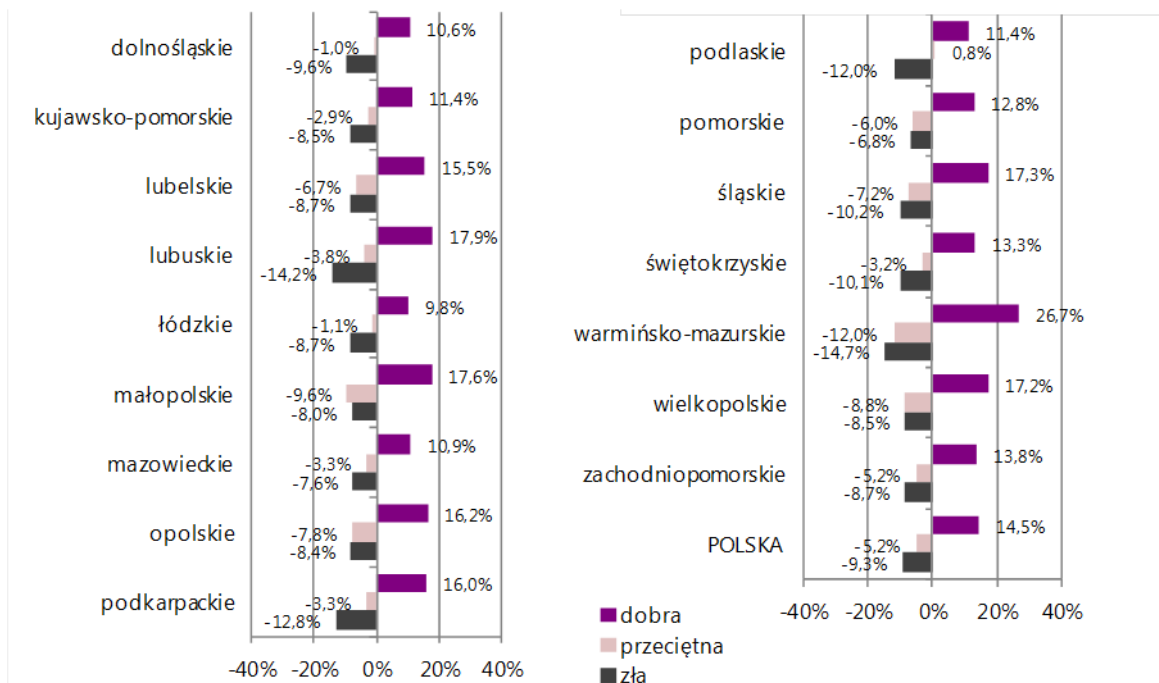

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na terenie Polski w ponad połowie (51,6%) gospodarstw domowych oceniono sytuację materialną jako przeciętną. W kolejnych 37,2% gospodarstw została ona oceniona jako dobra, z kolei najrzadziej sytuację materialną postrzegano jako złą – dotyczyło to 11,2% gospodarstw z terenu Polski. We wszystkich województwach również dominuje przekonanie o przeciętnej sytuacji materialnej, a odsetek gospodarstw domowych uznających swoją sytuację materialną za dobrą jest wyższy od oceniających ją jako złą. W kontekście analizy ubóstwa kluczowe znaczenie ma udział gospodarstw domowych

oceniających sytuację jako złą. Ze złą oceną sytuacji materialnej mamy do czynienia najrzadziej w województwach: opolskim (8,4%), wielkopolskim (9,6%), małopolskim (9,7%) oraz śląskim (9,8%). Z kolei najczęściej zła ocena sytuacji materialnej występuje w województwach: łódzkim (14,5%) i zachodniopomorskim (14,1%).

Wykres 29. Zmiana subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych wg województw w 2016 r. w porównaniu do roku 2013 (różnica w pkt. proc.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; wartości dodatnie oznaczają wzrost, a wartości ujemne spadek

Na terenie Polski pomiędzy 2013 a 2016 rokiem o 9,3 pkt. proc. spadł udział gospodarstw domowych oceniających sytuację materialną jaką złą. Spadek, choć już nie aż tak wysoki (o 5,2 pkt. proc.), ma miejsce również w odniesieniu do udziału gospodarstw, w których sytuację materialną oceniono jako przeciętną. Z kolei w przypadku udziału ocen sytuacji materialnej jako dobrej mamy do czynienia ze wzrostem o 14,5 pkt. proc. Największy spadek udziału ocen sytuacji materialnej jako złej miał miejsce w województwie warmińsko-mazurskim (o 14,7 pkt. proc.). Wysokie spadki zanotowano również w województwach: lubuskim (o 14,2 pkt. proc.), podkarpackim (o 12,8 pkt. proc.) oraz podlaskim (o 12,0 pkt. proc.). Z kolei najmniejszy spadek ma miejsce w województwach: pomorskim (o 6,8 pkt. proc.), mazowieckim (o 7,6 pkt. proc.) oraz małopolskim (o 8,0 pkt. proc.).

W dobie przemian społeczno-gospodarczych związanych z rozwojem społeczeństwa informacyjnego coraz większego znaczenia nabierają nowoczesne technologie. Jest to do tego stopnia istotne, że obok wykluczenia społecznego sformułowano także pojęcie wykluczenia cyfrowego, które oznacza brak możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii ze względu na brak umiejętności lub odpowiedniej infrastruktury.

W poniższej tabeli przedstawiono dane dotyczące dostępności w gospodarstwach domowych dwóch kategorii przedmiotów trwałego użytkowania bezpośrednio powiązanych z nowoczesnymi technologiami – telefonu komórkowego oraz komputera osobistego z dostępem do Internetu.

Tabela 5. Wyposażenie w wybrane przedmioty trwałego użytkowania w % ogółu gospodarstw domowych według województw w 2017 r. oraz zmiana w stosunku do roku 2007

	telefon komórkowy		komputer osobisty z dostępem do Internetu	
	udział gospodarstw domowych	dynamika 2007 r. = 100%	udział gospodarstw domowych	dynamika 2007 r. = 100%
dolnośląskie	95,3%	123,8%	73,4%	202,5%
kujawsko-pomorskie	98,1%	118,0%	74,3%	220,9%
lubelskie	94,4%	124,2%	68,5%	244,2%
lubuskie	96,9%	123,1%	74,1%	213,6%
łódzkie	96,6%	122,4%	70,8%	217,6%
małopolskie	94,8%	115,8%	78,1%	187,0%
mazowieckie	97,0%	118,5%	78,6%	194,0%
opolskie	94,3%	123,4%	71,4%	208,1%
podkarpackie	94,5%	126,2%	74,9%	242,5%
podlaskie	90,7%	131,3%	66,6%	196,3%
pomorskie	97,5%	114,2%	76,8%	163,5%
śląskie	97,1%	121,2%	77,0%	182,3%
świętokrzyskie	96,7%	133,1%	68,2%	307,5%
warmińsko-mazurskie	95,6%	128,9%	73,6%	256,5%
wielkopolskie	97,6%	118,4%	77,5%	212,3%
zachodniopomorskie	96,4%	121,3%	72,1%	202,4%
POLSKA	96,2%	121,3%	74,8%	204,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

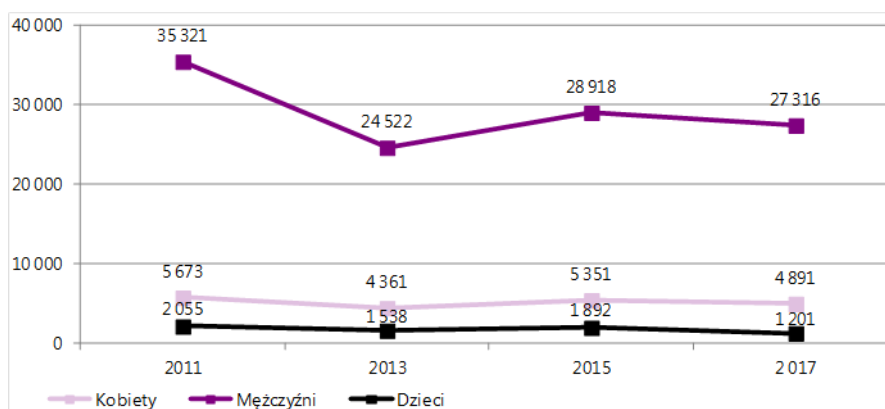
Zgodnie z przedstawionymi danymi, telefon komórkowy jest sprzętem, który już się w Polsce upowszechnił – posiada go 96,2% gospodarstw domowych. Pomiędzy

poszczególnymi województwami występują nieznaczne różnice, lecz w żadnym z nich nie występuje więcej niż 10% gospodarstw domowych bez telefonu komórkowego. Największe upowszechnienie telefonu komórkowego występuje w województwie kujawsko-pomorskim, na terenie którego sprzęt ten posiadało 98,1% gospodarstw domowych. Duża część gospodarstw domowych posiada telefon komórkowy również w województwach: wielkopolskim (97,6%) oraz pomorskim (97,5%). W każdym z województw w okresie 2007-2017 notowany był wzrost upowszechnienia telefonów komórkowych, największe wzrosty występowały w województwach: świętokrzyskim (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, udział gospodarstw domowych posiadających telefon komórkowy w 2017 r. stanowił 133,1% wartości z roku 2007), podlaskim (131,3%) oraz warmińsko-mazurskim (128,9%).

Mniej powszechne od telefonu komórkowego jest posiadanie komputera osobistego z dostępem do Internetu. Według przedstawionych danych na terenie Polski sprzęt ten posiada niemal $\frac{3}{4}$ gospodarstw domowych (74,8%). Jako województwa z największym upowszechnieniem posiadania komputera z dostępem do Internetu wymienić należy: mazowieckie (78,6%), małopolskie (78,1%) oraz wielkopolskie (77,5%), a wśród tych z najmniejszym upowszechnieniem znajdują się województwa: podlaskie (66,6%), świętokrzyskie (68,2%) oraz lubelskie (68,5%). Udział gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu na terenie Polski w latach 2007-2017 wzrósł ponad dwukrotnie (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, udział gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu w 2017 r. stanowił 204,2% wartości z roku 2007). Największa dynamika wzrostu upowszechnienia posiadania komputera z dostępem do Internetu występuje w województwach: świętokrzyskim (przyjmując wartość z roku 2007 za 100%, udział gospodarstw domowych posiadających komputer z dostępem do Internetu w 2017 r. stanowił 307,5% wartości z roku 2007), warmińsko-mazurskim (256,5%) oraz lubelskim (244,2%), a najmniejszy wzrost miał miejsce w województwach: pomorskim (163,5%) oraz śląskim (182,5%). Generalnym wnioskiem z przedstawionych danych jest dość szerokie rozpowszechnienie nowoczesnych technologii oraz zadowalająca dynamika wzrostu ich upowszechnienia.

Szczególnie istotnym problemem w zakresie integracji społecznej jest bezdomność, ponieważ osobie bezdomnej często towarzyszy cały zespół problemów – oprócz braku stałego miejsca zamieszkania, również brak stałego zatrudnienia, problemy z dostępem do żywności, czy problemy zdrowotne. Na kolejnych stronach niniejszego podrozdziału przedstawiono dane dot. liczby osób bezdomnych (wykorzystano w tym przypadku wyniki *Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych 8/9 lutego 2017*).

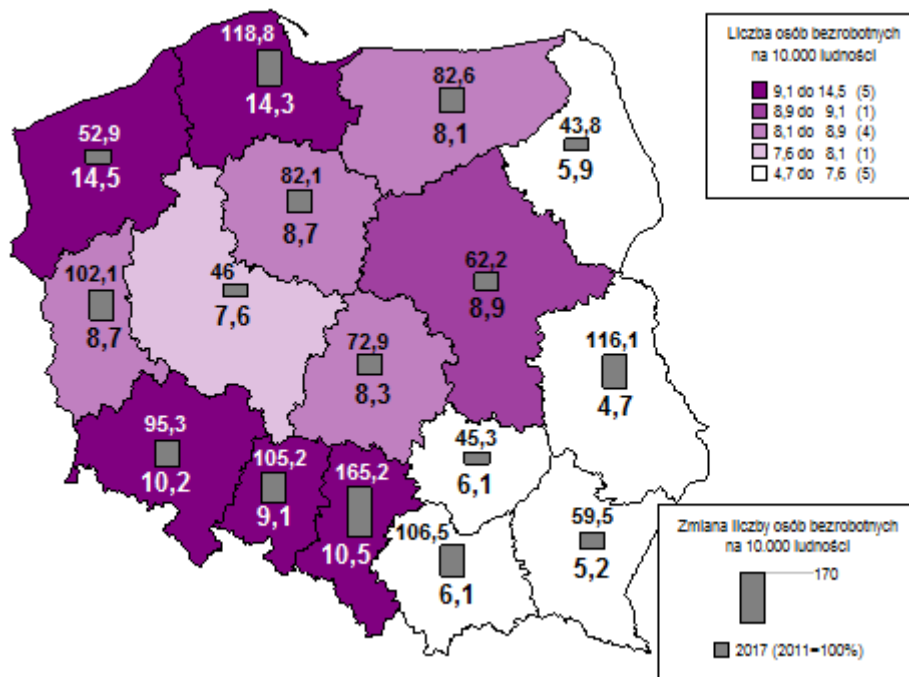
Wykres 30. Liczba osób bezdomnych w Polsce w podziale na mężczyzn, kobiety i dzieci w latach 2011-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS pochodzących z Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych 8/9 lutego 2017

Na przestrzeni lat 2011-2017 liczba osób bezdomnych ulegała wahaniom. Mimo tych wahań, porównując rok 2017 do 2011, generalnie mamy do czynienia z poprawą sytuacji, czyli spadkiem liczby osób bezdomnych. Zdecydowaną większość osób bezdomnych stanowią mężczyźni – w 2017 roku było to 27,3 tys. osób (81,7%), a wyraźnie rzadziej osobami bezdomnymi są kobiety (4,9 tys. osób, 14,6%) oraz dzieci (1,2 tys. osób, 3,6%).

Mapa 39. Liczba osób bezdomnych na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2011 (2011 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS pochodzących z Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych 8/9 lutego 2017

Na terenie kraju wartość wskaźnika liczby osób bezdomnych w przeliczeniu na 10 tys. ludności wynosiła – na podstawie wyników Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych – 8,7. Największa wartość wskaźnika dotyczyła województw: zachodniopomorskiego (14,5) oraz pomorskiego (14,3). Dużą liczbę osób bezdomnych zidentyfikowano również w województwach dolnośląskim, opolskim i śląskim. Z kolei najmniejsza liczba osób bezdomnych przebywała w województwach Polski południowo-wschodniej i wschodniej. Mowa tu o województwie lubelskim, w którym wartość wskaźnika liczby osób bezdomnych na 10 tys. ludności była ponad trzykrotnie mniejsza niż w województwach: zachodniopomorskim czy pomorskim, wynosząc 4,7. Mała wartość wskaźnika liczby osób bezdomnych na 10 tys. mieszkańców występowała również na terenie województw: podkarpackiego (5,2), podlaskiego (5,9), świętokrzyskiego i małopolskiego (6,1).

W okresie 2011–2017 mamy do czynienia ze spadkiem liczby osób bezdomnych w Polsce, jednak nie we wszystkich województwach odnotować możemy tę korzystną tendencję. W 6 województwach wystąpił wzrost liczby osób bezdomnych, przy czym największy wzrost miał miejsce w: śląskim (przyjmując wartość z roku 2011 za 100%,

liczba osób bezdomnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w roku 2017, stanowiła 165,2% wartości z roku 2011), pomorskim (118,8%) oraz lubelskim (116,1%). Z kolei województwami o największych spadkach – gdzie liczba osób bezdomnych spadła o ponad połowę – są: podlaskie (przyjmując wartość z roku 2011 za 100%, liczba osób bezdomnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w roku 2017, stanowiła 43,8% wartości z roku 2011), świętokrzyskie (45,3%) oraz wielkopolskie (46,0%).

Problem ubóstwa oraz bezdomności, mimo generalnie pozytywnych tendencji, wciąż pozostaje aktualny. Zarówno osobom bezdomnym, jak i osobom żyjącym w ubóstwie często towarzyszy cały zespół problemów – obok ekonomicznych, również społeczne lub zdrowotne. Ze względu na taki stan rzeczy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym powinno być zapewnione wsparcie o charakterze kompleksowym oraz wysoce zindywidualizowanym. Wniosek ten potwierdzają rezultaty metaanalizy wyników badań ewaluacyjnych, w której wskazano, że kluczowe jest przygotowanie wsparcia „szytego na miarę”, a nie obejmowanie uczestników standardowym i ujednoliconym wsparciem. Nierzadko istnieje potrzeba, aby integracja zawodowa osób zagrożonych była poprzedzona etapem integracji społecznej. W metaanalizie podkreślono również potrzebę elastyczności dostosowania form wsparcia do konkretnej osoby dopiero po rekrutacji uczestników²⁴.

Pomoc społeczna i usługi społeczne

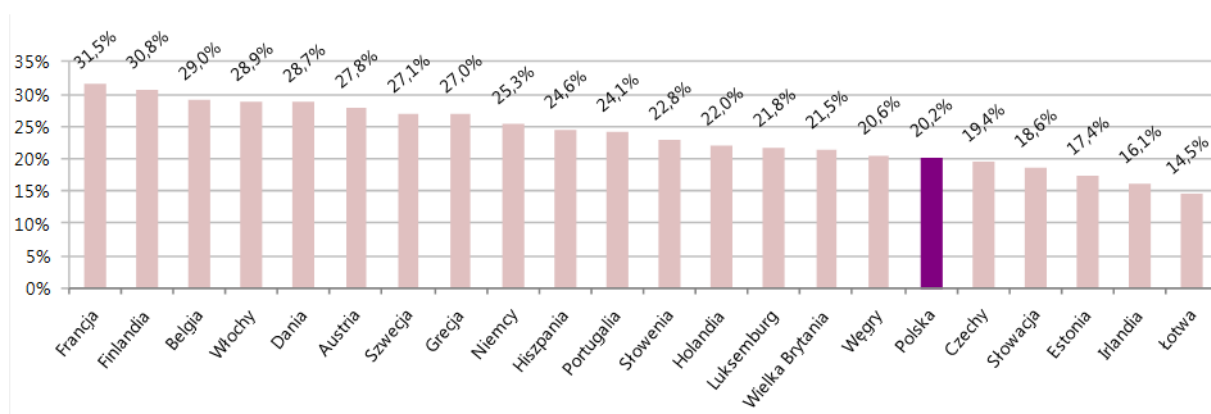
Pomoc społeczna ma na celu umożliwienie jednostkom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie samodzielnie pokonać. Zakres wydatków z tytułu polityki społecznej jest bardzo zróżnicowany, wśród najważniejszych wymienić należy:

- finansowanie placówek opiekuńczo-wychowawczych, domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia, ośrodków pomocy społecznej,
- świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego,

²⁴ Instytucja Zarządzająca PO WER (2016) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS – I raport częściowy, s. 79.

- zasiłki (w tym: zasiłki stałe) i pomoc w naturze,
- usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze,
- pomoc dla cudzoziemców,
- usuwanie skutków klęsk żywiołowych,
- finansowanie z Państwowego Funduszu Kombatantów,
- finansowanie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych²⁵.

Wykres 31. Wydatki na cele socjalne w krajach UE należących do OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) jako udział w PKB (Produkt Krajowy Brutto) w 2016 r.

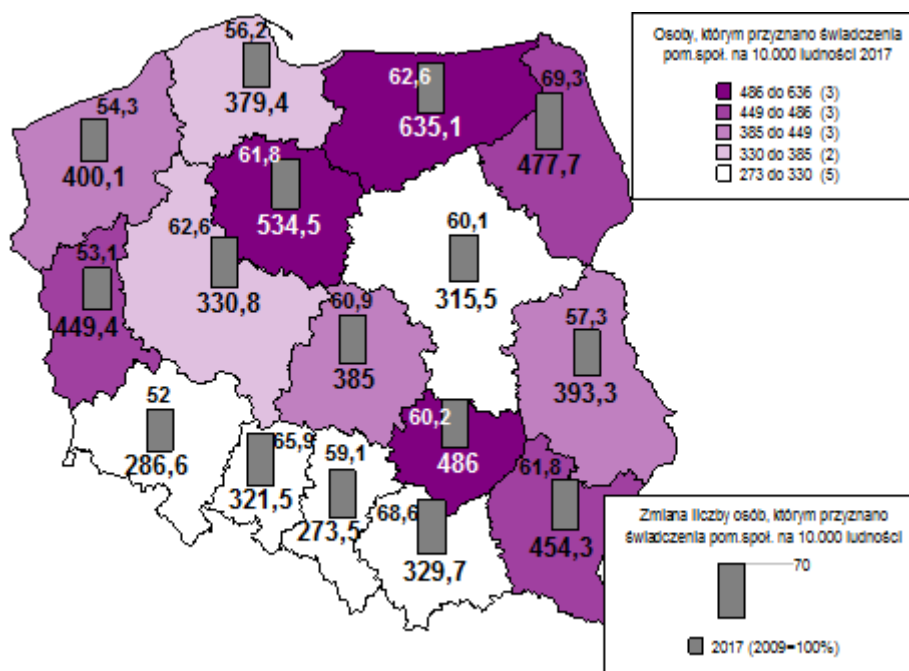

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD

Polska pod względem udziału wydatków na cele socjalne w PKB w 2016 roku znajdowała się na 17 pozycji wśród 22 analizowanych państw UE należących do OECD (udział ten wynosił dla Polski 20,2%). Polska znajduje się więc wśród krajów o niskim udziale wydatków na cele socjalne, lecz istnieją kraje, gdzie udział ten jest jeszcze niższy – Łotwa (14,5%), Irlandia (16,1%), czy Estonia (17,4%). Z kolei liderami pod względem wysokości udziału wydatków na cele socjalne są Francja (udział o 11,3 pkt. proc. wyższy niż w Polsce), Finlandia (10,6 pkt. proc.) oraz Belgia (8,8 pkt. proc.).

²⁵ Julian Auleytner (2017) Finansowanie polityki społecznej s. 60-61.

Mapa 40. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

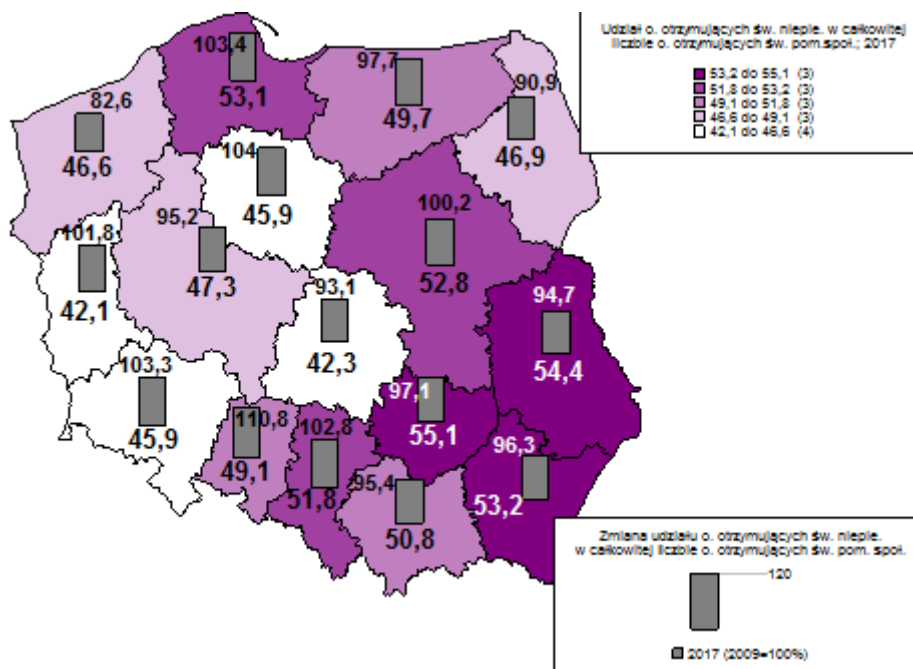
W Polsce w 2017 r. wartość wskaźnika dotyczącego liczby osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności, wyniosła 373,1. Są jednak województwa, gdzie wartość wskaźnika jest znacznie wyższa, mowa tu o województwach: warmińsko-mazurskim (635,1), kujawsko-pomorskim (534,5), czy świętokrzyskim (486 osoby). Najmniejsza wartość wskaźnika dotyczy województwa śląskiego (273,5). Niskie wartości wskaźnika obserwuje się również w województwach: dolnośląskim (286,6), mazowieckim (315,5) oraz opolskim (321,5). W okresie 2009-2017 w każdym z województw nastąpił spadek liczby osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej, jednak skala spadku jest zróżnicowana. Największy spadek wystąpił w województwie dolnośląskim, w którym liczba osób, którym przyznano świadczenia społeczne w 2017 roku w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców stanowi 52,0% wartości wskaźnika z roku 2009. Duże spadki miały miejsce również w województwach: lubuskim (w roku 2017 53,1% wartości roku z 2009) oraz zachodniopomorskim (54,3%). Z kolei najmniejszą dynamikę spadku liczby osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej, zanotowano w województwach: podlaskim (69,3%), małopolskim (68,6%) oraz opolskim (65,9%).

Rozkład intensywności pomocy społecznej nie do końca pokrywa się z mapą skali ubóstwa (zobacz Mapa 38) i w konsekwencji mamy do czynienia z województwami, gdzie intensywność pomocy społecznej jest wysoka, mimo niskiej lub przeciętnej na tle kraju skali ubóstwa (lubuskie oraz kujawsko-pomorskie). Występują także województwa, w których mimo dużej skali ubóstwa, intensywność pomocy społecznej jest niska lub przeciętna na tle kraju (lubelskie i wielkopolskie). Ubóstwo jest najważniejszym, ale nie jedynym powodem przyznawania świadczeń pomocy społecznej, dlatego różnice te mogą wynikać ze specyfiki problemów w poszczególnych województwach. Nie zmienia to jednak faktu, że w planowaniu intensywności wsparcia w zakresie pomocy społecznej w ograniczonym stopniu wykorzystywane są dane diagnostyczne. Jak wspomina J. Auleytner, *wydatki na pomoc społeczną są corocznie negocjowane pomiędzy ministrem finansów a wojewodami i mają charakter techniczny. Wielkość regionalnej dotacji budżetowej na pomoc społeczną nie jest wynikiem badań naukowych, lecz pozycją wynikającą z poprzedniego wykonania budżetu.*²⁶

Świadczenia pomocy społecznej podzielić można na dwie główne grupy – pieniężne i niepieniężne. Poniżej przedstawiono dane dotyczące skali wykorzystania tych dwóch rodzajów świadczeń.

²⁶ *Ibidem*, s. 55.

Mapa 41. Udział liczby osób otrzymujących świadczenia niepieniężne w całkowitej liczbie osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

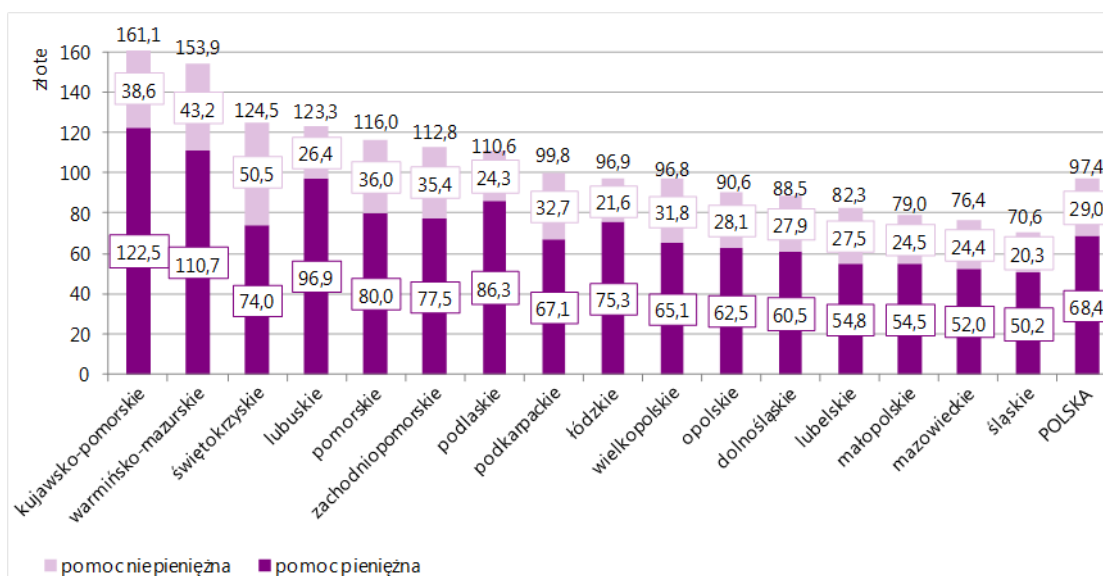

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wg danych BDL GUS, na terenie Polski około połowy osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej jest objęta świadczeniami niepieniężnymi (49,6%). Najmniejsze udziały liczby osób otrzymujących świadczenia niepieniężne występują w województwach: lubuskim (42,1%), łódzkim (42,3%), kujawsko-pomorskim (45,9%) oraz dolnośląskim (45,9%). Z kolei z największym udziałem osób otrzymujących świadczenia niepieniężne mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim (55,1%), lubelskim (54,4%) i podkarpackim (53,2%).

W okresie 2009-2017 mamy do czynienia z nieznacznym spadkiem udziału osób otrzymujących świadczenia niepieniężne. Na terenie Polski udział tego rodzaju świadczeń z 2017 r. stanowi 97,8% udziału z roku 2009 r. Wysoki spadek udziału osób otrzymujących świadczenia niepieniężne w okresie 2009-2017 miał miejsce w województwach: zachodniopomorskim (udział osób otrzymujących świadczenia niepieniężne w roku 2017 stanowił 82,6% wartości roku 2009) oraz podlaskim (90,9%). W siedmiu województwach miał miejsce wzrost udziału osób otrzymujących świadczenia niepieniężne. Największe wzrosty miały miejsce w województwach: opolskim (110,8%), kujawsko-pomorskim (104,0%) oraz pomorskim (103,4%).

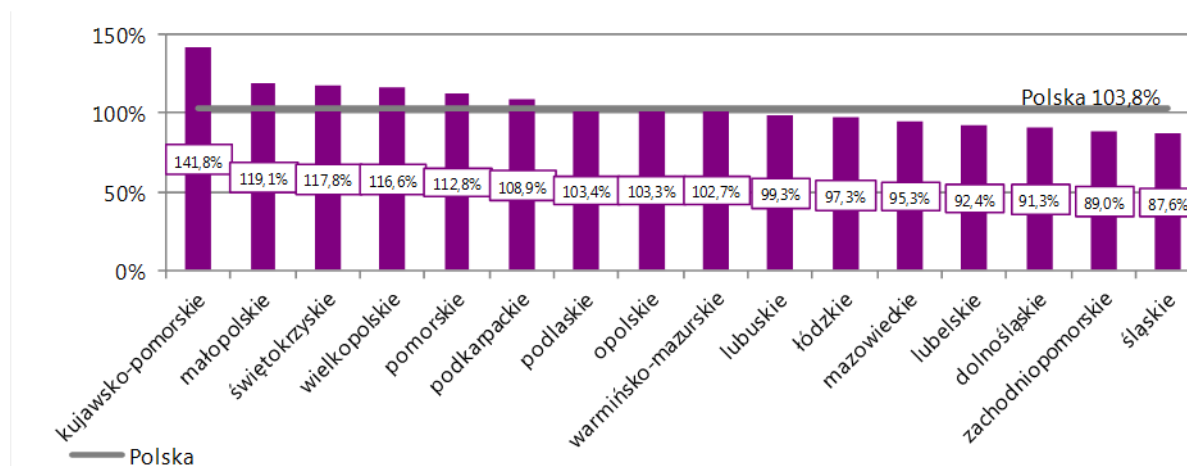
Wykres 32. Kwota świadczeń pomocy społecznej przyznanych decyzją według głównych form pomocy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wg województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W Polsce na 1000 mieszkańców w 2017 r. przypadało 97,4 zł świadczeń pomocy społecznej, z czego 68,4 zł (70,2%) stanowią świadczenia pieniężne, a 29 zł (29,7%) stanowią świadczenia niepieniężne. Największa kwota świadczeń pomocy społecznej przypada na 1000 mieszkańców województw: kujawsko-pomorskiego (161,1 zł), a następnie warmińsko-mazurskiego (153,9 zł), świętokrzyskiego (124,5 zł) i lubuskiego (123,3 zł). Z kolei najmniejsza kwota świadczeń pomocy społecznej przypada na 1000 mieszkańców województw: śląskiego (70,6 zł), mazowieckiego (76,4 zł) oraz małopolskiego (79,0 zł). Największe kwoty świadczeń pieniężnych występują w tych samych województwach, w których ogólne kwoty świadczeń są wysokie, tj.: warmińsko-mazurskim (110,7 zł), kujawsko-pomorskim (122,5 zł) i lubuskim (96,9 zł). Z kolei najwyższe kwoty świadczeń niepieniężnych występują w województwach: świętokrzyskim (50,5 zł) oraz warmińsko-mazurskim (43,2 zł).

Wykres 33. Zmiana kwoty świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

W okresie 2009-2017 na terenie Polski nastąpił nieznaczny nominalny wzrost kwoty świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców – kwota z 2017 r. stanowi 103,8% kwoty z 2009 r. Choć nominalnie mamy do czynienia ze wzrostem, to realnie – uwzględniając skumulowaną stopę inflacji z lat 2009-2016 na poziomie 10,3% – odnotować należy spadek kwoty świadczeń. Oznacza to, że mimo nominalnego wzrostu beneficjenci świadczeń mogą dzięki nim nabyć mniejszą ilość dóbr. Nie we wszystkich województwach mamy do czynienia z nominalnym wzrostem kwoty świadczeń, największe spadki mają miejsce w województwach: śląskim (kwota świadczeń w roku 2017 stanowiła 87,6% wartości z roku 2009), zachodniopomorskim (89%), dolnośląskim (91,3%) oraz lubelskim (92,4%). Z kolei w pięciu województwach nastąpił na tyle duży nominalny wzrost kwoty świadczeń, że przekroczył on skumulowany wskaźnik inflacji, co przekłada się na realnie większą pomoc dla beneficjentów pomocy społecznej. Mowa tu o województwach: pomorskim (kwota świadczeń w roku 2017 stanowiła 112,8% wartości z roku 2009), wielkopolskim (116,6%), świętokrzyskim (117,8%), małopolskim (119,1%) oraz kujawsko-pomorskim (141,9%).

Powody przyznawania świadczeń pomocy nie zawsze związane są z trudną sytuacją jednostki lub gospodarstwa domowego, lecz mogą wynikać z różnorodnych czynników. W poniższej tabeli przedstawiona została struktura osób objętych świadczeniami ze względu na powód przyznania świadczenia.

Tabela 6. Struktura osób objętych świadczeniami wg powodów przyznania świadczenia w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2014

Powód przyznania świadczenia	udział w całkowitej liczbie osób objętych świadczeniami	dynamika - 2014=100%
ubóstwo	24,6%	69,3%
bezrobocie	20,4%	60,5%
długotrwała lub ciężka choroba	15,4%	88,1%
niepełnosprawność	13,5%	83,1%
bezradność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	10,5%	67,6%
potrzeba ochrony macierzyństwa	9,1%	76,1%
alkoholizm	2,5%	76,9%
przemoc w rodzinie	1,0%	80,0%
klęska żywiołowa lub ekologiczna	0,8%	1087,7%
bezdomność	0,8%	90,8%
sytuacja kryzysowa	0,4%	72,8%
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0,4%	68,6%
zdarzenie losowe	0,3%	74,6%
narkomania	0,1%	103,2%
sieroctwo	0,1%	57,6%
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0,04%	113,5%
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0,003%	131,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sprawozdania MPiPS-03

Za najczęstszą przyczynę przyznawania świadczeń pomocy społecznej należy uznać ubóstwo – 24,6% wszystkich osób objętych świadczeniami społecznymi uzyskało je z powodu ubóstwa. Częstymi powodami przyznawania świadczeń pomocy społecznej są również: bezrobocie (20,4% osób), długotrwała lub ciężka choroba (15,4%), niepełnosprawność (13,5%), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (10,5%), a także potrzeba ochrony macierzyństwa (9,1%). Pozostałe powody przyznawania świadczeń pomocy społecznej mają niewielkie znaczenie pod względem skali ich występowania.

Warto przyjrzeć się również dynamice zmian w zakresie wymienionych powyżej istotnych powodów przyznawania świadczeń pomocy społecznej. W przypadku żadnego

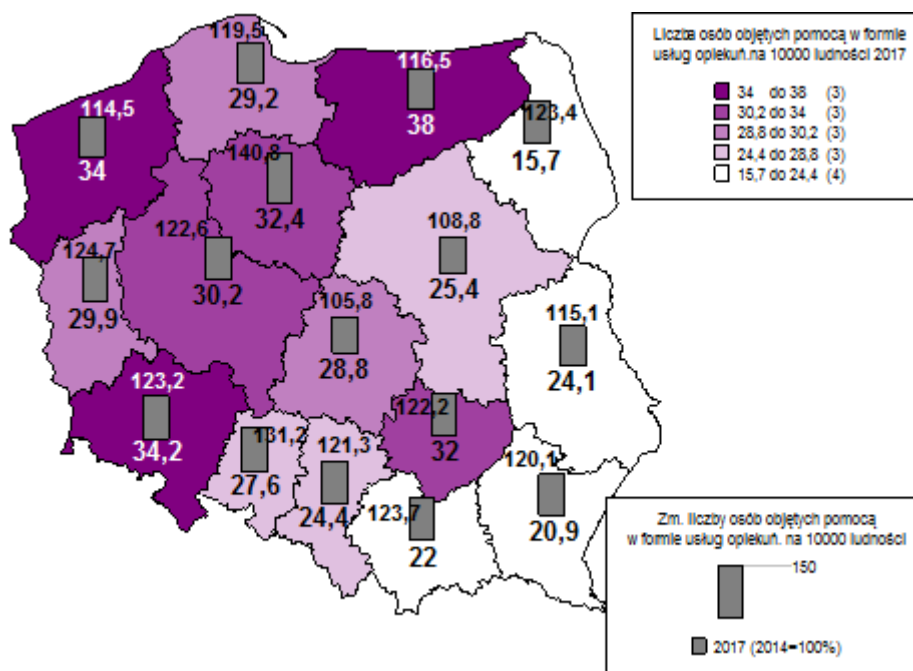
z istotnych powodów przyznawania świadczeń w okresie 2014-2016 nie nastąpił wzrost liczby osób objętych świadczeniami. W przypadku prawie wszystkich powodów mamy do czynienia ze spadkami, największe z nich dotyczyły bezrobocia – liczba osób objętych świadczeniami z powodu bezrobocia w 2017 r. stanowiła 60,5% liczby z roku 2014.

Duże spadki miały miejsce w przypadku świadczeń z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (67,6% wartości z roku 2014) oraz ubóstwa (69,3%). Biorąc pod uwagę wszystkie powody przyznawania świadczeń pomocy społecznej, z tendencją wzrostową mamy do czynienia w przypadku narkomanii (103,2% wartości z roku 2014), trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (113,5%), potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi (131,3%) oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej (1087,7%).

Wsparcie EFS bardzo trudno jest wykorzystać w kontekście niwelowania skutków klęsk żywiołowych, lecz wśród innych problemów posiadających rosnącą dynamikę, możliwości oddziaływania są większe. Powyższe dane świadczą o rosnącym problemie narkomanii oraz rosnących wyzwaniach związanych ze wzmożoną migracją. Potwierdzają one potrzebę podejmowania w ramach EFS działań dedykowanych tym kategoriom problemów społecznych.

Jednym z ważnych świadczeń pomocy społecznej o charakterze niepieniężnym są usługi opiekuńcze. Obejmują one pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Dotyczą one więc osób w wyjątkowo trudnej sytuacji. Zgodnie z zapisami *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Tego rodzaju pomoc może być przyznana również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie zamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Mapa 42. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2014

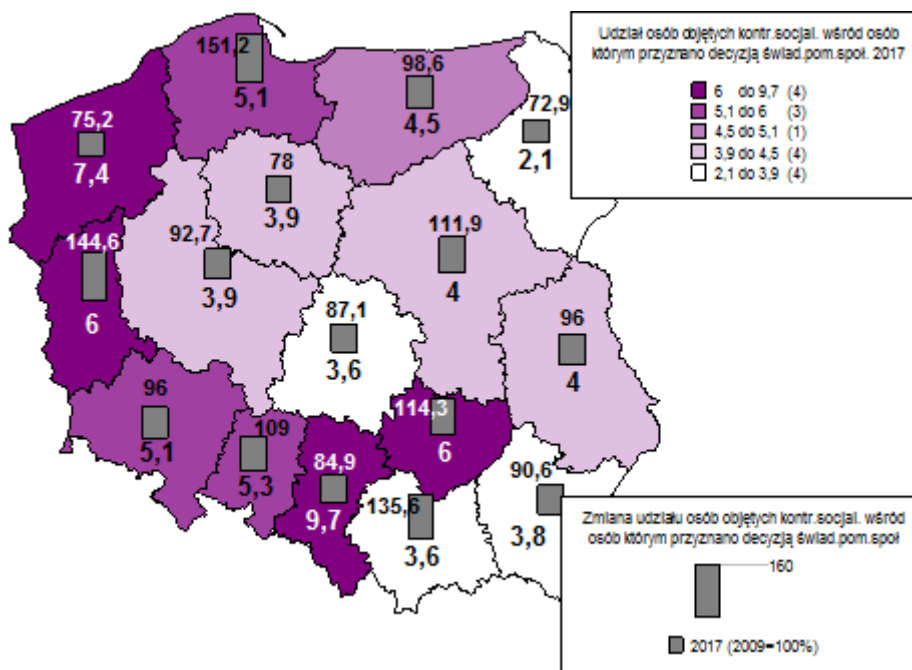

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wskaźnik dotyczący liczby osób objętych pomocą formie usług opiekuńczych na 10 tys. mieszkańców osiągnął w 2017 r. wartość 27,5. W stosunku do 2014 nastąpił wzrost liczby osób objętych tego rodzaju usługami, (przyjmując wartość z roku 2014 za 100%, wartość wskaźnika w 2017 r. stanowiła 119,1% wartości z roku 2014). W 2017 r. najwięcej osób (w stosunku do liczby ludności) objęto usługami opiekuńczymi w województwie warmińsko-mazurskim (wartość wskaźnika 38). Duża liczba osób korzystających z tego rodzaju usług występowała również w województwach: zachodniopomorskim (34) oraz dolnośląskim (34,2). Z kolei najmniej korzystających z usług opiekuńczych było w województwach: podlaskim (wartość wskaźnika: 15,7), podkarpackim (20,9) oraz małopolskim (22,0). We wszystkich województwach w latach 2014-2017 miał miejsce wzrost liczby osób objętych usługami opiekuńczymi. Największy wzrost dotyczył województw: kujawsko-pomorskiego (przyjmując wartość z roku 2014 za 100%, wartość wskaźnika w 2017 r. stanowiła 140,8% wartości z roku 2014) oraz opolskiego (131,2%), z kolei najmniejszy wzrost miał miejsce w województwach: łódzkim (105,8%) i mazowieckim (108,8%).

Istotną formą pomocy społecznej jest również kontrakt socjalny. Jest to pisemna umowa pomiędzy osobą zgłaszającą się z prośbą o udzielenie pomocy społecznej a pracownikiem socjalnym, która jest spisywana w celu rozwiązania trudnej sytuacji życiowej. W kontrakcie socjalnym zarówno świadczeniobiorca pomocy społecznej, jak i pracownik socjalny zobowiązują się do wykonania określonych działań w wyznaczonym terminie, a jego realizacja jest poddawana systematycznej ocenie. Forma ta, z jednej strony, stanowi narzędzie mobilizacji świadczeniobiorców do podejmowania własnych działań mających na celu przezwyciężenie trudnej sytuacji. Z drugiej strony, kontrakt socjalny może być traktowany przez świadczeniobiorców jako forma przymusu, co może prowadzić do negatywnego nastawienia wobec tej formy pomocy.

Mapa 43. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi wśród osób, którym przyznano decyzją świadczenia pomocy społecznej w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

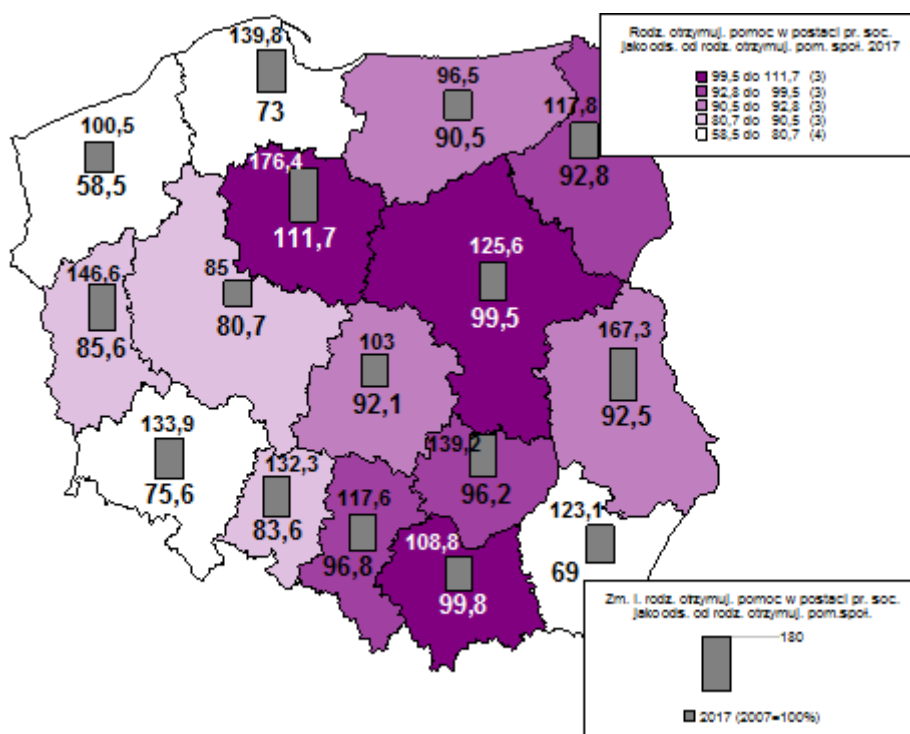
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sprawozdania MRPiPS-03

Na terenie Polski w 2017 r. kontraktami socjalnymi objętych było – wg danych Sprawozdania MPiPS-03 – 4,8% osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej. W stosunku do roku 2009 r. udział ten się zmniejszył – stanowi 96% wartości z 2009 r. Największy udział osób objętych kontraktami socjalnymi występował w województwie śląskim (9,7%). Wysokie udziały osób objętych tą formą pomocy

występują również w województwach: zachodniopomorskim (7,4%), świętokrzyskim (6%) oraz lubuskim (6%). Natomiast najrzadziej to narzędzie wsparcia stosowano w województwach: podlaskim (2,1%), małopolskim (3,6%), łódzkim (3,6%) i podkarpackim (3,8%). W okresie 2009-2017 w większości województw nastąpił spadek udziału osób objętych kontraktami socjalnymi. Największy miał miejsce w województwach: podlaskim (przyjmując wartość z roku 2009 za 100%, udział osób objętych kontraktami socjalnymi w roku 2017 stanowił 72,9% wartości roku z 2009), zachodniopomorskim (75,2%) oraz kujawsko-pomorskim (78%). W sześciu województwach mamy do czynienia z tendencją odwrotną niż ogólnopolska, tj. wzrostem skali wykorzystania kontraktu socjalnego. Największe wzrosty miały miejsce w województwach: pomorskim (151,2% wartości z roku 2009), lubuskim (144,6%) oraz małopolskim (135,6%)

Bardzo istotną formą pomocy społecznej jest praca socjalna stanowiąca zindywidualizowaną pomoc dla rodzin. Celem tego rodzaju wsparcia jest przywrócenie lub wzmocnienie zdolności osób i rodzin do funkcjonowania w społeczeństwie oraz doprowadzenie ich do samodzielności życiowej i rozwoju. W ramach pracy socjalnej stosowany jest bardzo szeroki wachlarz metod i narzędzi pomocy.

Mapa 44. Liczba rodzin otrzymujących pomoc udzielaną w postaci pracy socjalnej jako odsetek od liczby rodzin otrzymujących pomoc społeczną w 2017 r. wg województw oraz zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

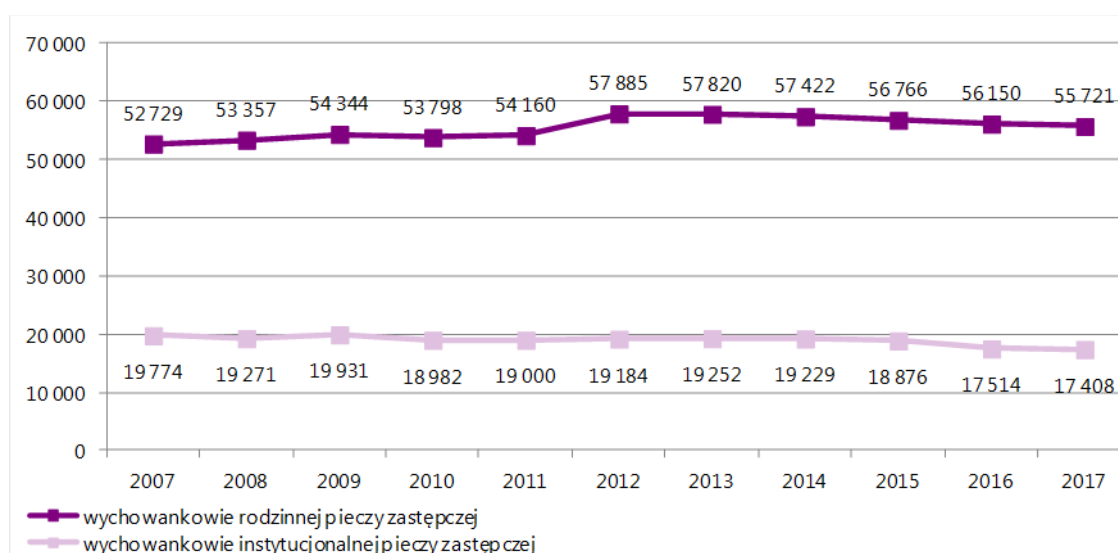
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sprawozdania MRPiPS-03

Według danych Sprawozdania MRPiPS-03 w 2017 r. na terenie Polski pracą socjalną objętych było 88,8% rodzin otrzymujących pomoc społeczną. Od 2007 odsetek ten stale rośnie – udział z 2017 r. stanowi 121,1% udziału z roku 2007. W części województw praca socjalna jest formą pomocy stosowaną niemal powszechnie – ponad 90% rodzin korzystających z pomocy społecznej jest obejmowanych pracą socjalną w województwach: warmińsko-mazurskim, małopolskim, mazowieckim, śląskim, świętokrzyskim, lubelskim, łódzkim oraz kujawsko-pomorskim.

W tym ostatnim regionie liczba rodzin objętych pracą socjalną przekracza liczbę rodzin objętych pomocą społeczną (sytuacja ta wynika prawdopodobnie z błędu w danych MRPiPS). Są jednak województwa, gdzie praca socjalna jest stosowana relatywnie rzadko: zachodniopomorskie (58,5% rodzin), podkarpackie (69%), pomorskie (73%), czy dolnośląskie (75,6%). W większości województw w okresie 2007-2017 miał miejsce wzrost udziału liczby rodzin objętych pracą socjalną, największy wzrost występował w województwach kujawsko-pomorskim (176,4% udziału z 2007 r., co oznacza prawie dwukrotny wzrost udziału liczby rodzin objętych pracą socjalną), lubelskim (167,3%) oraz

lubuskim (146,6%). Tylko w dwóch województwach miał miejsca spadek udziału rodzin objętych pomocą społeczną: wielkopolskim (85,0%) oraz warmińsko-mazurskim (96,5%). Istotnym elementem polityki społecznej jest zapewnienie pieczy zastępczej dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej. Piecza zastępcza może być sprawowana w formie rodzinnej (rodzina zastępcza, rodzinny dom dziecka) lub w formie instytucjonalnej (placówka opiekuńczo-wychowawcza, regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna oraz interwencyjny ośrodek preadopcyjny).

Wykres 34. Wychowankowie rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w Polsce w latach 2007-2016

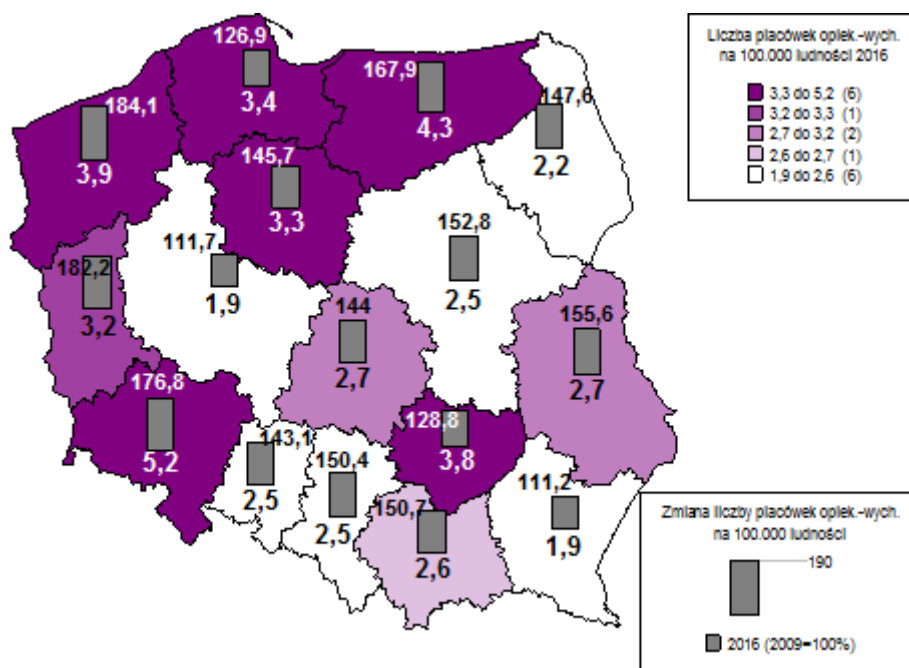

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: 2007-2016 – GUS *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną*; 2017 r. – Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2017 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

W 2017 r. pieczą zastępczą objętych było ponad 73 tys. wychowanków, z czego blisko 56 tys. osób (76,2%) objętych było rodzinną pieczą zastępczą, a nieco ponad 17 tys. osób (23,8%) – instytucjonalną pieczą zastępczą. Taką proporcję rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej ocenić należy pozytywnie, ponieważ wiele opracowań wskazuje, że rodzinna piecza zastępcza stanowi korzystniejszą dla osób małoletnich formę opieki w sytuacji, gdy zastosowanie pieczy zastępczej jest konieczne. W latach 2007-2012 mamy do czynienia z wahaniami liczby wychowanków w ramach obu rodzajów pieczy zastępczej, natomiast od 2013 r. można zaobserwować systematyczny spadek zarówno liczby wychowanków rodzinnej, jak i instytucjonalnej pieczy zastępczej. Jednak porównując rok 2017 do roku 2007 odnotować należy spadek liczby wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej

o 2 260 osób oraz wzrost liczby wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej o 3 421 osób. Tendencję tę należy ocenić pozytywnie.

Mapa 45. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

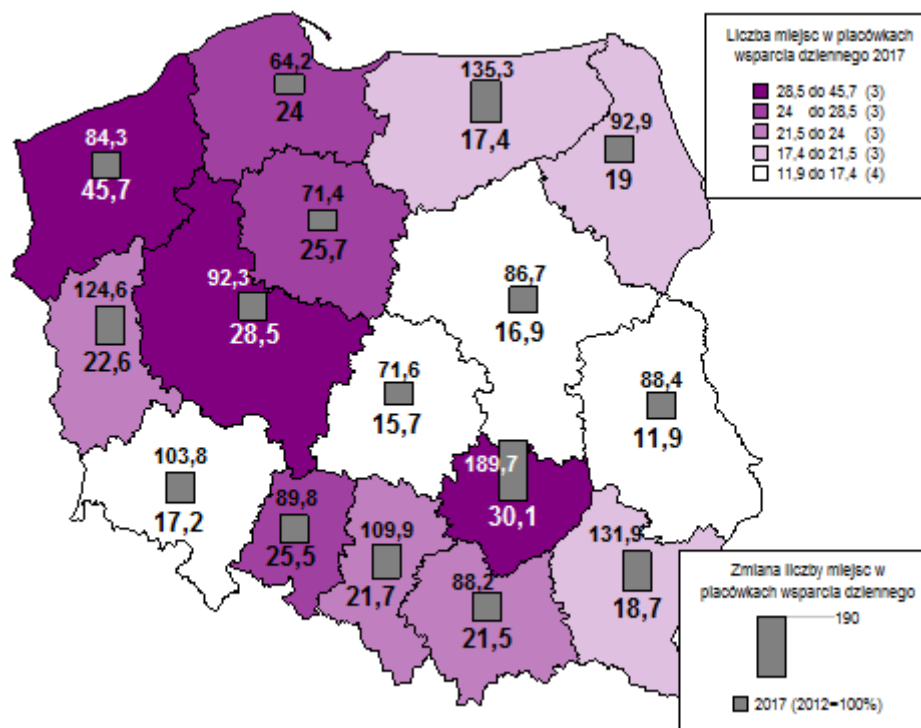
Na terenie Polski w 2016 r. wartość wskaźnika liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych na 100 tys. ludności wyniosła 2,9. W okresie 2009–2016 miał miejsce wyraźny wzrost liczebności tego rodzaju instytucji – liczba placówek w 2016 r. stanowiła 148,6% ich liczby z roku 2009. Warto zwrócić uwagę, że jest to tendencja odwrotna względem liczby wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej, w przypadku której mamy do czynienia z tendencją spadkową. W 2016 r. najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych w przeliczeniu na 100 tys. ludności było w województwach: dolnośląskim (5,2) oraz warmińsko-mazurskim (4,3). Z kolei najmniejsza liczba tego rodzaju placówek występuje w województwach: wielkopolskim (1,9) oraz podkarpackim (1,9). We wszystkich województwach mamy do czynienia ze wzrostem liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych. Największy wzrost miał miejsce w województwach: zachodniopomorskim (liczba placówek w 2016 r. stanowiła 184,1% ich liczby z roku 2009), lubuskim (182,2%) oraz dolnośląskim (176,8%). Z kolei z najmniejszą dynamiką

wzrostu mamy do czynienia na terenie województw: podkarpackiego (111,2%) oraz wielkopolskiego (111,7%).

Zwiększenie liczby placówek wynika z ustawowego obowiązku ograniczania liczby dzieci przebywających w jednej placówce. Obecnie trwa proces restrukturyzacji placówek, tak by spełnić wymagania ustawowe, wedle których od 1 stycznia 2021 r. w placówce będzie mogło przebywać maksymalnie 14 dzieci. Polski system instytucjonalnej pieczy zastępczej systematycznie zbliża się do tego celu. Wskazuje na to systematycznie zmniejszająca się średnia liczba dzieci w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Według danych zawartych w Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2017 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, średnia liczba dzieci spadła z 25 w roku 2012 do 16 w roku 2017.

Do dzieci i młodzieży wywodzących się z rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze kierowane jest wsparcie w placówkach wsparcia dziennego, które w praktyce przyjmują formę różnego rodzaju świetlic czy klubów. W placówkach tego rodzaju dziecko otrzymuje wsparcie w prawidłowym rozwoju, nabywa umiejętności pokonywania codziennych trudności, niweluje deficyty w nauce, uczy się poprzez zabawę.

Mapa 46. Liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

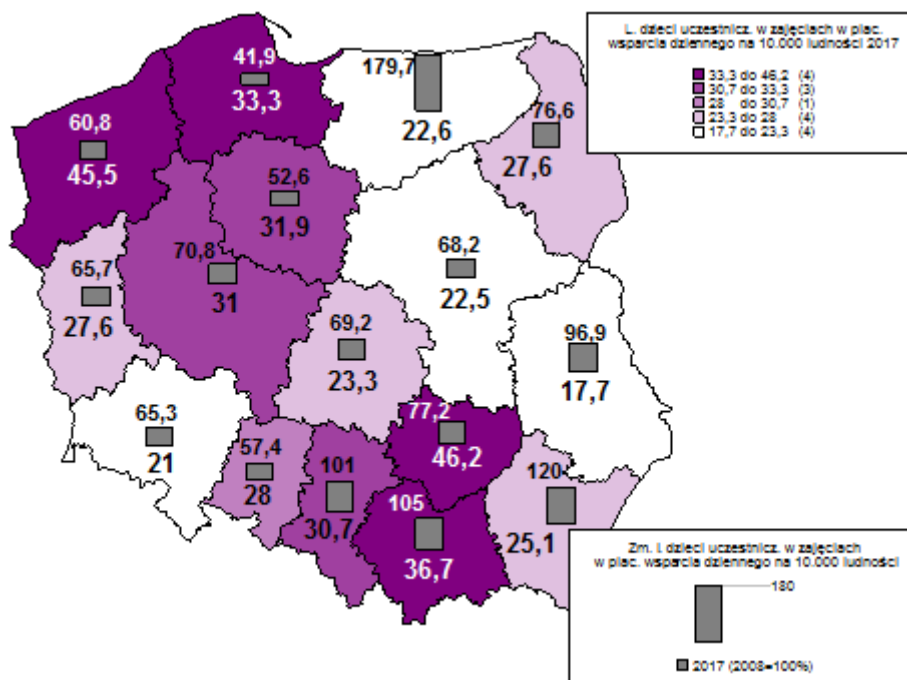
Na terenie Polski w 2017 r. dostępnych było średnio 21,8 miejsc w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tys. ludności. W okresie 2012-2017 miał miejsce spadek liczby miejsc – liczba miejsc z 2017 r. stanowi 92% miejsc dostępnych w roku 2012.

Najwięcej miejsc w placówkach wsparcia dziennego dostępnych było na terenie województwa zachodniopomorskiego – 45,7 miejsc na 10 tys. ludności. Z dużą liczbą miejsc mamy do czynienia również w województwach: świętokrzyskim (30,1) oraz wielkopolskim (28,5). Występują jednak województwa, w których liczba miejsc jest wyraźnie niższa, z najmniejszą liczbą miejsc na 10 tys. ludności mamy do czynienia w województwach: lubelskim (11,9), łódzkim (15,7) oraz mazowieckim (16,9). W 10 województwach w okresie 2012-2017 nastąpił spadek liczby miejsc wsparcia w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Największe spadki miały miejsce w województwach: pomorskim (liczba miejsc wsparcia w 2017 roku stanowiła 64,2% wartości z 2012 roku), kujawsko-pomorskim (71,4%) oraz łódzkim (71,6%). Występują jednak województwa, w których nastąpił wzrost liczby miejsc. Wzrost ten był największy w województwach: świętokrzyskim (189,7% wartości z 2012 roku), warmińsko-mazurskim (135,2%) i podkarpackim (131,9%).

Jak wskazała NIK (Najwyższa Izba Kontroli) w swojej informacji pokontrolnej, placówki wsparcia dziennego funkcjonują tylko w 18% gmin w Polsce, co znacznie ogranicza ich dostępność. W dokumencie podkreślono istotną rolę tej kategorii placówek pomocowych w systemie wspierania rodziny mającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Zdaniem NIK: *placówki zapewniają wychowankom wszechstronne wsparcie: począwszy od potrzeb podstawowych, jak opieka, bezpieczeństwo, wyżywienie, poprzez pomoc w nauce, wsparcie emocjonalne w sytuacjach trudnych, aż po ciekawe zajęcia rozwojowe. W efekcie, dzięki uczęszczaniu do placówek, dzieci lepiej się zachowują, lepiej uczą, lepiej radzą sobie w grupie rówieśniczej, a także odkrywają swoje silne strony, nabierają poczucia własnej wartości*²⁷. NIK jako główną przyczynę zamykania placówek wskazała brak środków finansowych samorządów na ich utrzymanie. Mając na uwadze powyższe, a także niekorzystne tendencje związane ze spadkiem liczby miejsc w placówkach wsparcia oraz dysproporcje międzywojewódzkie w zakresie liczby miejsc, zaleca się kontynuowanie w ramach EFS działań mających na celu tworzenie nowych i wsparcie działalności już funkcjonujących placówek wsparcia dziennego.

²⁷ NIK (2017) Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego dla dzieci, informacja pokontrolna, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/funkcjonowanie-placowek-wsparcia-dziennego-dla-dzieci.html> [data dostępu: 29.09.2018]

Mapa 47. Liczba dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

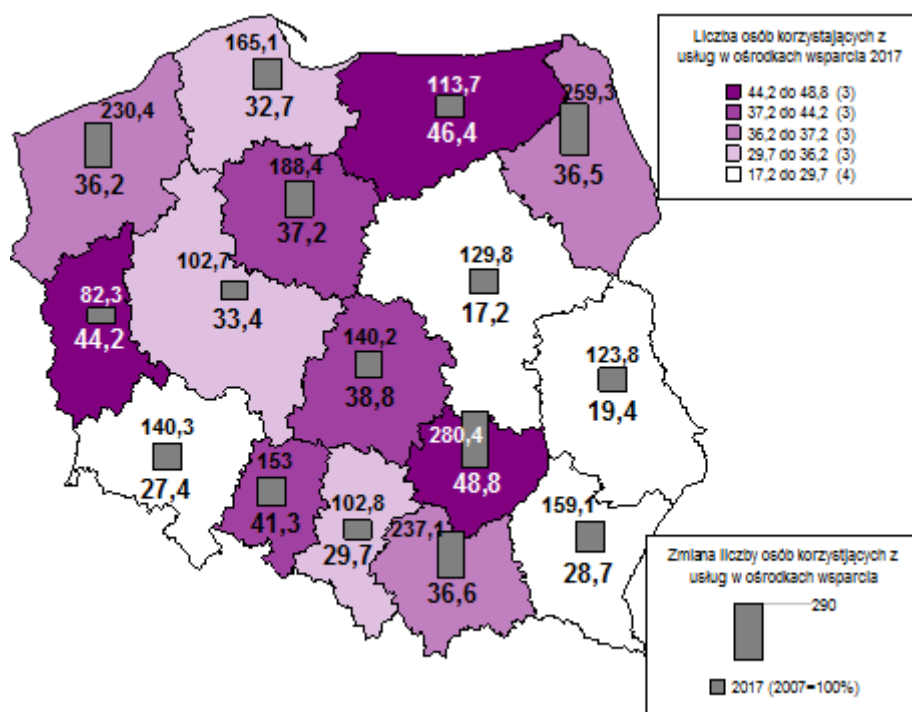

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2017 r. wartość wskaźnika liczby dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tys. ludności wynosiła na terenie Polski 28,7. Na przestrzeni lat 2008-2017 miał miejsce istotny spadek liczby dzieci uczestniczących w zajęciach – liczba uczestniczących z 2017 r. stanowi zaledwie 73,1% liczby z roku 2008. Najwięcej dzieci uczestniczących w zajęciach było na terenie województw: świętokrzyskiego (wartość wskaźnika wynosząca 46,2) i zachodniopomorskiego (45,5). Z kolei najmniejsza liczba dzieci uczestniczących w zajęciach występowała w województwach: lubelskim (wartość wskaźnika wynosząca 17,7) i dolnośląskim (21,0). W 12 województwach na przestrzeni lat 2008-2017 mamy do czynienia ze spadkiem liczby dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego. Z największymi spadkami mamy do czynienia w województwach: pomorskim (wartość wskaźnika z 2017 r. stanowi 41,9% wartości z roku 2008), kujawsko-pomorskim (52,6%) i opolskim (57,4%). W tym samym okresie wyraźny wzrost liczby dzieci miał miejsce tylko w przypadku dwóch województw: warmińsko-mazurskiego (179,7% wartości z roku 2008) oraz podkarpackiego (120,0%).

Istotnym elementem działań pomocy społecznej kierowanej do osób będących w szczególnie trudnej sytuacji są ośrodki wsparcia. Placówki te stanowią jednostki organizacyjne pomocy społecznej dziennego pobytu, w których mogą być również tworzone miejsca pobytu całodobowego. Są w nich świadczone m.in. usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zalicza się dzienne domy pomocy, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska i domy dla bezdomnych, kluby samopomocy i środowiskowe domy samopomocy, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Mapa 48. Liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

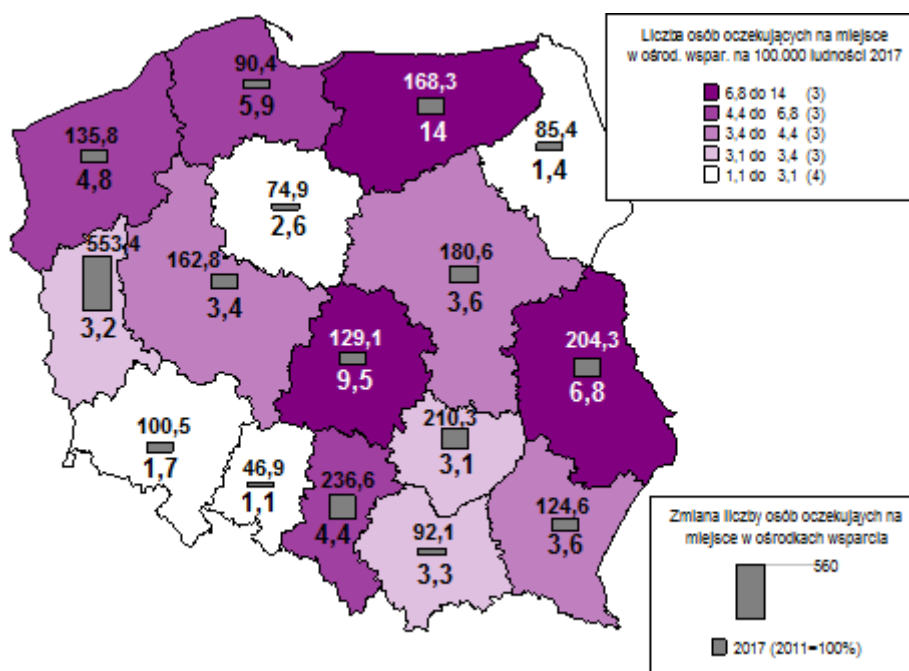

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS

W 2017 r. na terenie Polski wskaźnik liczby osób korzystających z usług opiekuńczych w ośrodkach wsparcia na 10 tys. ludności wynosił 31,7. W okresie 2007-2017 miał miejsce wzrost liczby osób korzystających z tego rodzaju placówek, dynamika wzrostu kształtowała się na poziomie 141,6%, co oznacza, że liczba osób korzystających z usług w 2017 r. stanowi 141,6% tej z roku 2007. Najwięcej osób korzystających z usług

ośrodków wsparcia na 10 tys. ludności w 2017 r. było w województwach: świętokrzyskim (wartość wskaźnika wynosząca 48,8), warmińsko-mazurskim (46,4) oraz lubuskim (44,2). Natomiast najmniej osób korzystających było w województwach: mazowieckim (17,2) oraz lubelskim (19,4). W niemal wszystkich województwach – tak jak na terenie Polski ogółem – mamy do czynienia ze wzrostem liczby osób korzystających z usług ośrodków wsparcia dziennego. Największe wzrosty miały miejsce w województwach: świętokrzyskim (wartość wskaźnika w 2017 r. stanowi 280,4% wartości z roku 2007), podlaskim (259,3%) oraz małopolskim (237,1%).

Mapa 49. Liczba osób oczekujących na miejsce środowiskowych domach samopomocy na 100 tys. ludności w 2017 r. wg województw oraz jej zmiana w stosunku do roku 2011 (2011 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS

W 2017 r. na terenie Polski, wartość wskaźnika liczby osób oczekujących na miejsce w środowiskowym domu samopomocy na 100 tys. ludności wyniosła 4,4. W stosunku do roku 2011 miał miejsce wzrost liczby oczekujących – wartość wskaźnika w 2017 r. stanowi 139,4% wartości z roku 2011. Najwięcej osób oczekujących było na terenie województw: warmińsko-mazurskiego (14), łódzkiego (9,5) oraz lubelskiego (6,8). Z kolei najmniejsza wartość wskaźnika liczby osób oczekujących na miejsce w środowiskowym domu samopomocy cechuje województwa: opolskie (1,1), podlaskie (1,4) oraz dolnośląskie (1,7). W większości województw mamy do czynienia ze wzrostem

liczby osób oczekujących, największe wzrosty miały miejsce w województwach: lubuskim (wartość wskaźnika w roku 2017 stanowi 553,4% jego wartości z roku 2011), śląskim (236,6%) oraz świętokrzyskim (210,3%). W 5 województwach wystąpił spadek liczby osób oczekujących, mowa tu o: małopolskim (92,1% wartości z roku 2011), pomorskim (90,4%), podlaskim (85,4%), kujawsko-pomorskim (74,9%) oraz opolskim (46,9%).

Osoby będące w złej sytuacji zdrowotnej oraz osoby z niepełnosprawnościami, wymagające całodobowej opieki, mogą liczyć na pomoc w placówkach oferujących pobyt całodobowy, takich jak domy pomocy społecznej, hospicja stacjonarne, zakłady opiekuńczo-lecznicze oraz zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze.

Tabela 7. Liczba przebywających w DPS (Dom Pomocy Społecznej), ZOL (Zakład Opiekuńczo-Leczniczy), ZPO (Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy) oraz hospicjach stacjonarnych na 10 tys. ludności

	DPS 2017 r.		Hospicja stacjonarne 2016 r.		ZOL 2016 r.		ZPO 2016 r.	
	liczba przebywających na 10 tys. ludności	dynamika 2010 r. = 100%	liczba przebywających na 10 tys. ludności	dynamika 2010 r. = 100%	liczba przebywających na 10 tys. ludności	dynamika 2010 r. = 100%	liczba przebywających na 10 tys. ludności	dynamika 2010 r. = 100%
dolnośląskie	20,0	105,1%	6,4	105,8%	13,3	110,3%	5,4	92,1%
kujawsko - pomorskie	18,7	101,5%	3,1	63,9%	9,0	119,2%	5,0	109,2%
lubelskie	20,6	103,2%	4,9	114,5%	6,3	134,1%	3,5	134,5%
lubuskie	23,0	100,2%	8,4	130,5%	8,3	73,7%	0,8	70,2%
łódzkie	24,9	104,7%	0,1	20,9%	13,6	129,0%	2,0	71,8%
małopolskie	23,3	107,0%	5,7	195,8%	15,8	114,3%	0,5	95,6%
mazowieckie	17,4	101,8%	5,9	114,3%	11,6	124,4%	3,5	92,6%
opolskie	30,8	111,4%	3,1	47,7%	15,9	95,5%	0,6	bd*
podkarpackie	21,9	106,7%	8,3	181,9%	10,4	97,9%	4,8	78,7%
podlaskie	19,5	103,5%	8,7	237,7%	5,1	90,6%	6,8	111,7%
pomorskie	17,7	101,0%	10,8	149,2%	11,0	150,4%	1,4	871,1%
śląskie	18,9	107,4%	0,9	31,5%	10,0	135,5%	6,0	94,6%
świętokrzyskie	25,3	100,7%	5,2	184,5%	12,9	118,1%	0,5	125,1%
warmińsko-mazurskie	25,6	107,7%	5,5	159,9%	7,5	108,1%	3,9	89,7%
wielkopolskie	18,0	100,7%	1,4	159,0%	4,4	102,0%	2,1	182,9%
zachodnio-pomorskie	22,4	103,6%	5,5	163,7%	9,1	212,7%	4,7	95,5%
POLSKA	20,7	104,1%	4,8	123,3%	10,5	119,0%	3,4	99,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS. * - nie jest możliwe obliczenie dynamiki ze względu na brak danych za 2010 r.

Na terenie Polski w 2017 r. wartość wskaźnika liczby osób przebywających w domu pomocy społecznej na 10 tys. ludności wynosiła 20,7. Na przestrzeni lat 2010-2017 liczba osób przebywających w DPS nieznacznie wzrosła – wartość wskaźnika z roku 2017 stanowiła 104,1% wartości z roku 2010. Zdecydowanie największa liczba przebywających w DPS występuje na terenie województwa opolskiego – wartość wskaźnika wyniosła w tym przypadku 30,8 na 10 tys. ludności. Duża liczba osób przebywających w DPS występuje również w województwach: świętokrzyskim (25,3) oraz warmińsko-mazurskim (25,6). We wszystkich województwach miał miejsce wzrost liczby osób przebywających w DPS, przy czym największy występował w województwach: opolskim (111,4% wartości z roku 2010), warmińsko-mazurskim (107,7%) oraz śląskim (107,4%).

Wartość wskaźnika liczby osób przebywających w hospicjach stacjonarnych w 2016 r. wyniosła 4,8 w przeliczeniu na 10 tys. ludności. W okresie 2010-2016 miał miejsce wzrost liczby przebywających (123,3% wartości z roku 2010). Najwięcej osób przebywało w hospicjach stacjonarnych na terenie województw: pomorskiego (wartość wskaźnika wynosząca 10,8), podlaskiego (8,7) oraz lubuskiego (8,4). Z kolei z najmniejszą wartością wskaźnika dotyczącego liczby osób przebywających w hospicjach stacjonarnych mamy do czynienia na terenie województw: łódzkiego (0,14) oraz śląskiego (0,85 osoby).

W większości województw miał miejsce wzrost liczby osób przebywających w hospicjach stacjonarnych, przy czym największe wzrosty występowały w województwach: podlaskim (237,7% wartości z roku 2010) oraz małopolskim (195,8%). Spadek liczby osób przebywających w hospicjach stacjonarnych wystąpił w trzech województwach: łódzkim (20,9% wartości z roku 2010), opolskim (47,7%) oraz śląskim (31,5%).

Wartość wskaźnika liczby osób przebywających w zakładach opiekuńczo-leczniczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wynosiła na terenie Polski w 2016 r. 10,5.

W okresie 2010-2016 liczba przebywających w ZOL uległa wzrostowi, dynamika wzrostu wynosiła 119%, co oznacza, że wartość wskaźnika w roku 2016 stanowiła 119% tej wartości z roku 2010. Najwięcej osób przebywało w zakładach opiekuńczo leczniczych na terenie województw: opolskiego (wartość wskaźnika wynosząca 15,9) oraz małopolskiego (15,8). Z kolei najmniejsza wartość wskaźnika dotyczyła województw:

wielkopolskiego (wartość wskaźnika wynosząca 4,4) oraz podlaskiego (5,2). W większości województw w okresie 2010-2016 miał miejsce wzrost liczby przebywających w ZOL, przy czym największy dotyczył województwa zachodniopomorskiego (wartość wskaźnika w 2016 r. stanowi 212,7% wartości z roku 2010). W przypadku 4 województw mamy do czynienia ze spadkiem liczby osób przebywających w ZOL, mowa tu województwach: lubuskim (73,7% wartości z roku 2010), podlaskim (90,6%), opolskim (95,5%) oraz podkarpackim (97,9%).

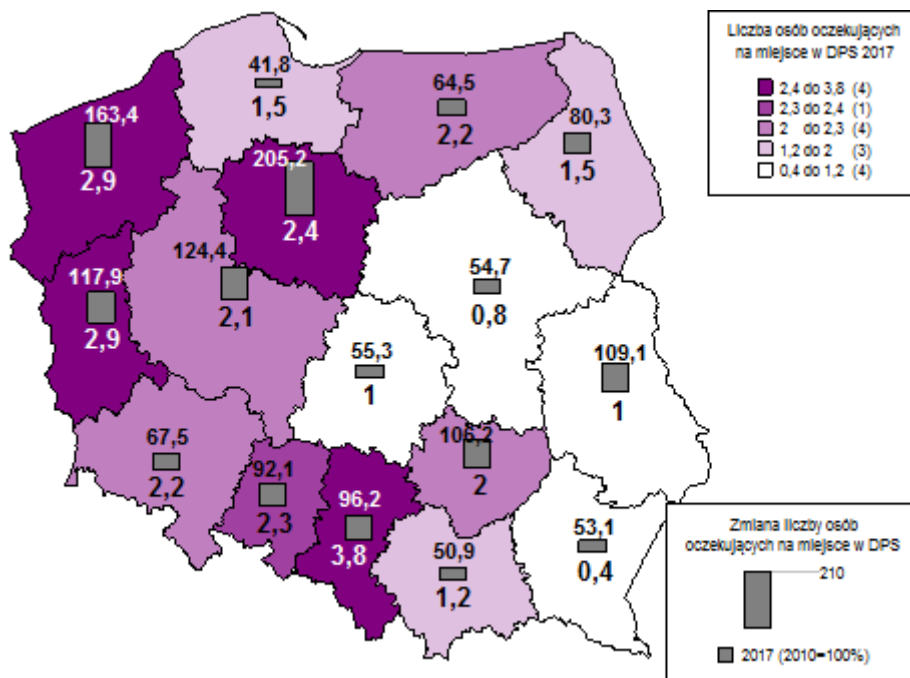
Wartość wskaźnika liczby osób przebywających w zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych na 10 tys. ludności wyniosła na terenie Polski w 2016 r. 3,4. W stosunku do roku 2010 mamy do czynienia z niewielkim spadkiem – wartość wskaźnika w roku 2016 stanowi 99,7% wartości z roku 2010. Najwięcej osób przebywało w ZPO na terenie województwa podlaskiego (wartość wskaźnika wynosząca 6,8) oraz śląskiego (6). Z kolei najmniej takich osób w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców było w województwach: małopolskim i świętokrzyskim (wartość wskaźnika wynosząca 0,5). Szczególnie duży wzrost liczby osób przebywających w zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych miał miejsce w województwie zachodniopomorskim (wartość wskaźnika w 2016 roku stanowi 871,1% wartości z roku 2010). Z kolei z największymi spadkami liczby osób mamy do czynienia w województwach: lubuskim (70,2% wartości z roku 2010) oraz łódzkim (71,8%).

Rosnąca liczba osób korzystających z usług ośrodków wsparcia oraz przebywających w DPS, hospicjach stacjonarnych oraz ZOL świadczy o rosnącym zapotrzebowaniu na wsparcie opiekuńcze i opiekuńczo-lecznicze. W świetle omówionych wcześniej zmian demograficznych, polegających na starzeniu się społeczeństwa Polski, należy przewidywać, że zapotrzebowanie na tego rodzaju wsparcie będzie systematycznie rosło.

Rosnący popyt na usługi opiekuńcze będzie stanowić dodatkowe wyzwanie dla działań deinstytucjonalizacyjnych w zakresie usług opiekuńczych, podejmowanych w ramach EFS. Wsparcie EFS ukierunkowane na zapewnianie opieki w środowisku lokalnym (lub ewentualnie w małych placówkach, pozbawionych tzw. kultury instytucjonalnej) jest zdecydowanie korzystniejsze w zakresie wpływu na integrację społeczną. W świetle

niekorzystnych trendów demograficznych, z pewnością uzasadnione jest kontynuowanie tego rodzaju wsparcia w ramach EFS.

Mapa 50. Liczba osób oczekujących na miejsce w DPS w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)

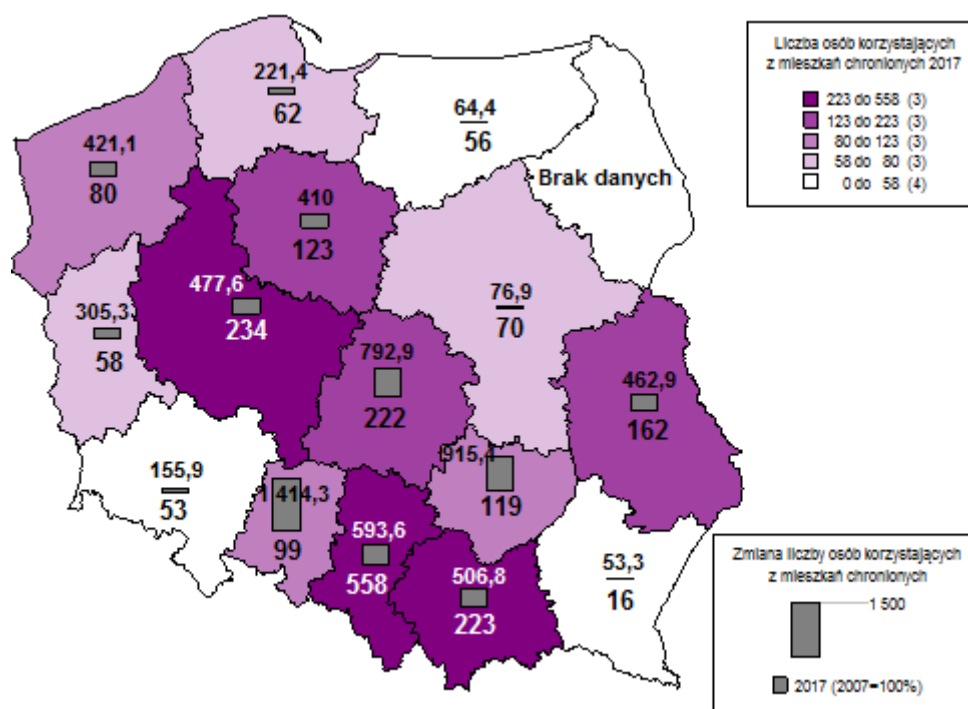
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS

W 2017 r. wartość wskaźnika liczby osób oczekujących na miejsce w DPS w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wynosiła 1,8. W relacji do roku 2010 mamy do czynienia ze spadkiem – dynamika w tym okresie kształtuje się na poziomie 82,9%, co oznacza, że wartość wskaźnika w 2017 r. stanowi ponad 80% wartości wskaźnika z roku 2010. Najwięcej osób oczekiwało na miejsce w DPS w województwach: śląskim (wartość wskaźnika wynosząca 3,8) oraz zachodniopomorskim i lubuskim (2,9). Z kolei z najmniejszą liczbą osób oczekujących mamy do czynienia w województwach: podkarpackim (wartość wskaźnika wynosząca 0,4), mazowieckim (0,8) oraz lubelskim i łódzkim (1). W większości województw – tak jak w Polsce ogółem – mamy do czynienia ze spadkiem liczby osób oczekujących, największe spadki dotyczyły województw: pomorskiego (wartość wskaźnika z 2017 r. stanowi 41,8% wartości z roku 2010), małopolskiego (50,9%) oraz podkarpackiego (53,1%). Z kolei w województwach, w których liczba oczekujących na miejsce w DPS w analizowanym okresie wzrosła,

największa dynamika wzrostu dotyczyła województw: kujawsko-pomorskiego (205,2% wartości wskaźnika z roku 2010) oraz zachodniopomorskiego (163,4%).

Istotnym narzędziem pomocy społecznej, mającym na celu przygotowanie (pod opieką specjalistów) osób do prowadzenia samodzielnego życia, są mieszkania chronione. Mają one znaczenie szczególnie z tego względu, że pozwalają na skuteczną adaptację do samodzielnego funkcjonowania, co ma duże znaczenie w przypadku osób opuszczających ośrodki opiekuńczo-wychowawcze lub zakłady poprawcze.

Mapa 51. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS

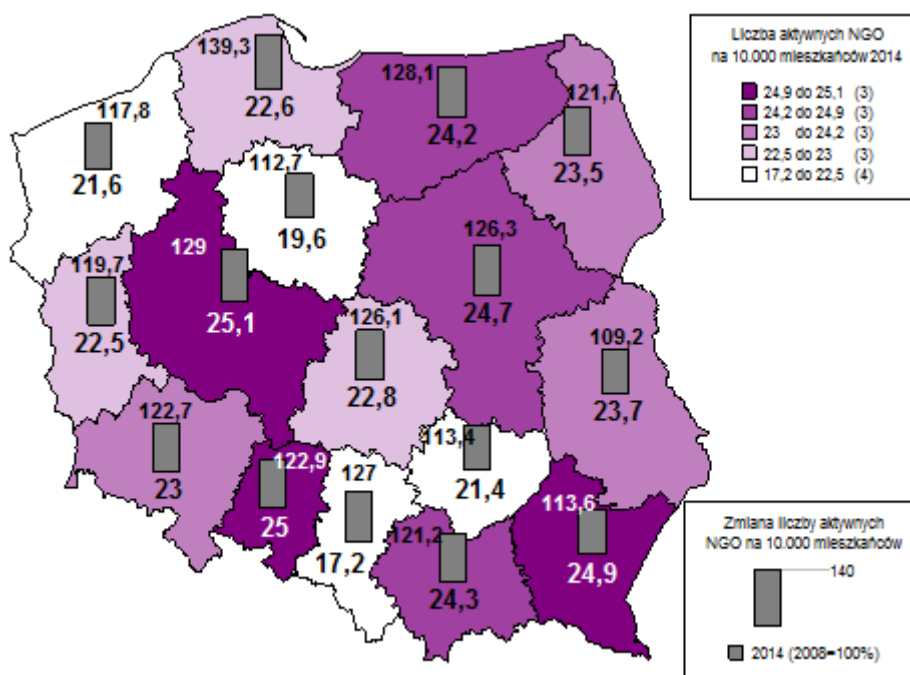
W 2017 r. na terenie Polski – wg danych MRPiPS – z mieszkań chronionych korzystało 2 135 osób. Od 2007 ich liczba wzrosła ponad trzykrotnie (liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w 2017 r. stanowi 338,4% liczby z roku 2007). Rosnącą popularność tego narzędzia należy ocenić jednoznacznie pozytywnie, jednak w dalszym ciągu liczba osób korzystających z niego jest niewielka w stosunku do liczby osób, które potencjalnie mogłyby skorzystać z tego rozwiązania. Najwięcej osób korzystało z mieszkań chronionych na terenie województw: śląskiego (558 osób, czyli 26% wszystkich osób korzystających z mieszkań chronionych w Polsce) oraz wielkopolskiego

(234 osoby). Z kolei najmniej osób korzystających było w województwach: podkarpackim (16 osób), warmińsko-mazurskim (56 osób) oraz dolnośląskim (53 osoby). W większości województw miał miejsce wzrost liczby osób korzystających z mieszkań chronionych, w niektórych województwach był on bardzo dynamiczny – w województwie opolskim zanotowano ponad 14-krotny wzrost, a w świętokrzyskim ponad 9-krotny. Tylko w 3 województwach nastąpił spadek liczby osób korzystających z mieszkań chronionych, mowa tu o województwach: mazowieckim (liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w 2017 r. stanowi 76,9% liczby z roku 2007), warmińsko-mazurskim (64,4%) oraz podkarpackim (53,3%).

Ekonomia społeczna

Oprócz instytucjonalnego systemu pomocy społecznej istotną rolę w zakresie wspierania integracji społecznej i zawodowej pełnią podmioty ekonomii społecznej. Są to organizacje pozarządowe, spółdzielnie pracy, spółdzielnie socjalne, centra integracji społecznej oraz kluby integracji społecznej, czy zakłady aktywności zawodowej prowadzące zarówno działalność ekonomiczną, jak i działalność pożytku publicznego służącą integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem, tworzeniu miejsc pracy oraz świadczeniu usług społecznych.

Mapa 52. Liczba aktywnych NGO (Non-Government Organization) na 10 tys. ludności w 2014 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

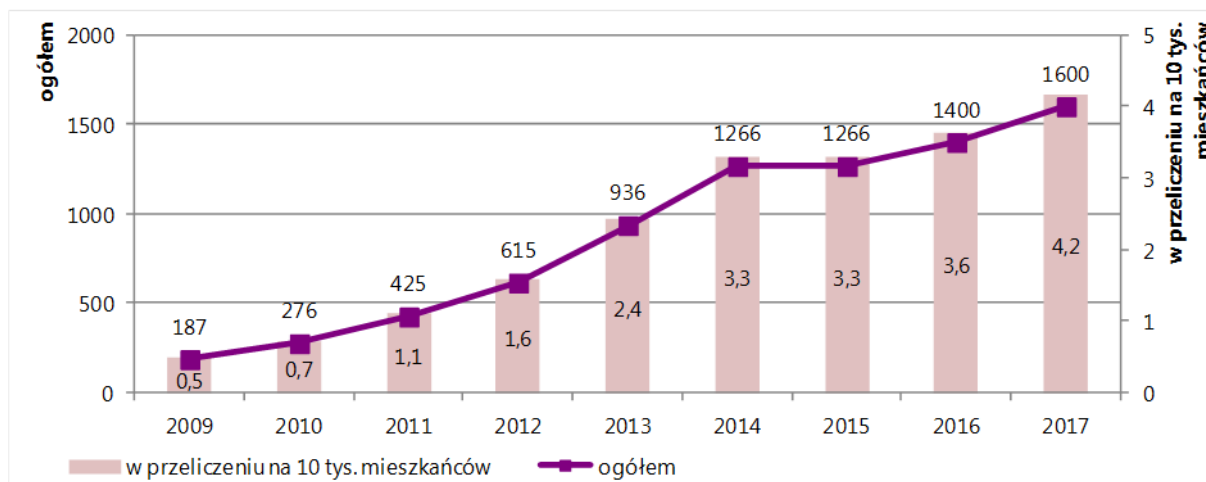
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2014 r. na terenie Polski działało aktywnie 22,8 organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. ludności. W okresie 2008-2014 nastąpił wzrost liczby organizacji pozarządowych – mamy do czynienia z dynamiką na poziomie 122,6%. Najwięcej organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. ludności działało na terenie województw: wielkopolskiego (25,1 organizacji), opolskiego (25 organizacji) oraz podkarpackiego (24,9 organizacji). Z kolei najmniejsza liczba aktywnych organizacji cechowała województwa: śląskie (17,2 organizacji) oraz kujawsko-pomorskie (19,6 organizacji). We wszystkich regionach – tak jak na terenie Polski ogółem – miał miejsce w okresie 2008-2014 wzrost liczby aktywnych NGO. Wzrosty o największej dynamice miały miejsce na terenie województw: pomorskiego (liczba organizacji w roku 2014 stanowiła 139,3% ich liczby w roku 2008) oraz wielkopolskiego (129,0%). Z kolei najmniejsze wzrosty występowały w województwach: lubelskim (109,2%) oraz kujawsko-pomorskim (112,7%).

Rosnąca liczba aktywnych organizacji pozarządowych świadczy o lepszej kondycji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Stwarza to szansę dla rozwoju ekonomii

społecznej. Istotną rolę dla sektora ekonomii społecznej stanowią spółdzielnie socjalne, dane dotyczące tego rodzaju organizacji przedstawione zostały poniżej.

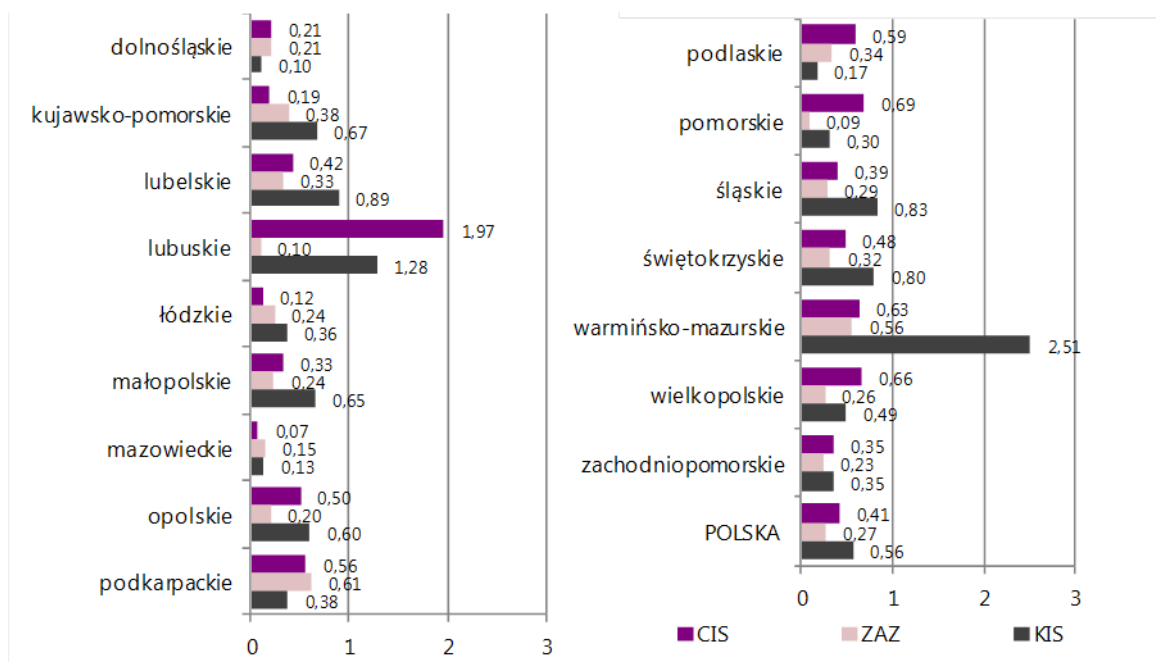
Wykres 35. Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Polsce w latach 2009-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2017 r. na terenie Polski zarejestrowanych było 1,6 tys. spółdzielni socjalnych, co daje 4,2 spółdzielni na 10 tys. ludności. W okresie 2009-2017 mamy do czynienia z systematycznym wzrostem liczby spółdzielni socjalnych. Jeśli weźmiemy pod uwagę, że w 2009 roku zarejestrowanych było tylko 187 takich organizacji, to wzrost ten określić można jako bardzo dynamiczny – mamy tu do czynienia z niemal 10-krotnym wzrostem liczby spółdzielni socjalnych. Należy jednak pamiętać, że zaprezentowane wyżej dane dotyczą zarejestrowanych spółdzielni socjalnych, a liczba aktywnie działających spółdzielni może być mniejsza.

Pomoc w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej świadczą również kluby integracji społecznej (KIS), centra integracji społecznej (CIS) oraz zakłady aktywności zawodowej (ZAZ). Na kolejnych stronach niniejszego podrozdziału przedstawione zostały dane dotyczące tych kategorii instytucji.

Wykres 36. Liczba KIS, CIS i ZAZ na 100 tys. mieszkańców w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS i GUS

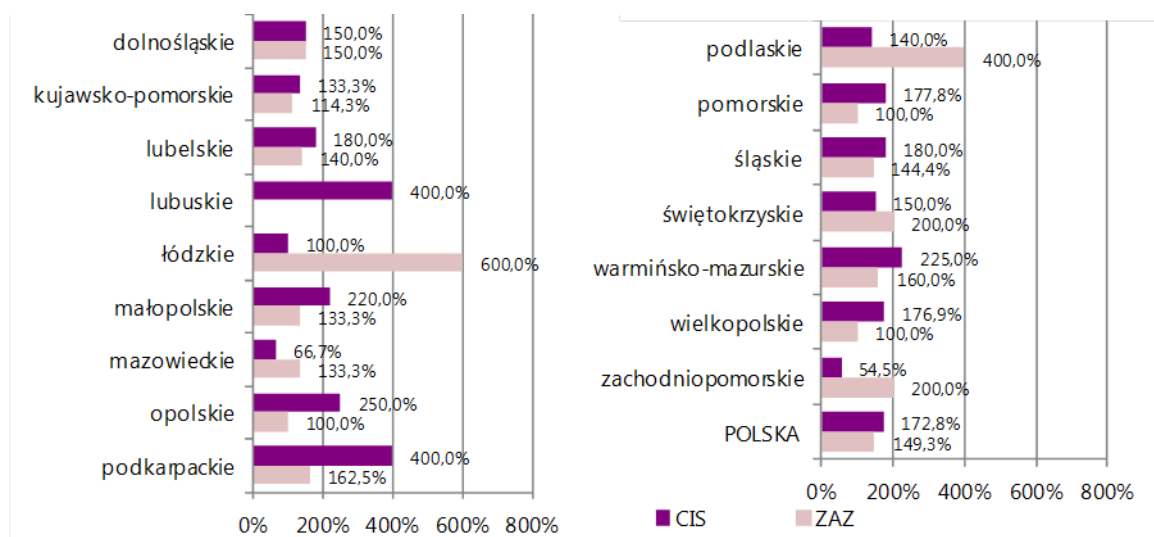
Na terenie Polski w 2016 r. funkcjonowało 217 klubów integracji społecznej (w przeliczeniu na 100 tys. ludności daje to wartość wskaźnika wynoszącą 0,56), 159 centrów integracji społecznej (0,41) oraz 103 zakłady aktywności zawodowej (0,27). Najwięcej centrów integracji społecznej funkcjonowało na terenie województw: lubuskiego (1,97 na 100 tys. ludności), pomorskiego (0,69) i wielkopolskiego (0,66), Z kolei najmniej funkcjonowało ich na terenie województw: mazowieckiego (0,07) i łódzkiego (0,12). Mamy więc w tym przypadku do czynienia z dużymi dysproporcjami międzywojewódzkimi. Podobna sytuacja występuje w przypadku klubów integracji społecznej – największa ich liczba w przeliczeniu na 100 tys. ludności dotyczy województw: warmińsko-mazurskiego (2,51) i lubuskiego (1,28). Z kolei bardzo mała liczba tej kategorii podmiotów występuje w województwach: dolnośląskim (0,10), mazowieckim (0,13) i podlaskim (0,17). W świetle przedstawionych wyżej danych możemy mówić o wysokich dysproporcjach międzyregionalnych w zakresie liczby KIS i CIS.

Warto w tym miejscu wspomnieć, że uczestnicy CIS stanowili w 2016 r. 1,9% osób długotrwale bezrobotnych. Największy udział uczestników CIS w liczbie długotrwale bezrobotnych występował w województwach: wielkopolskim (4,6%) oraz świętokrzyskim

(4,3%). Natomiast wartość analizowanego wskaźnika najmniejsza była na terenie województw: opolskiego (0,2%) oraz lubelskiego (0,6%).

Osobną rolę pełnią zakłady aktywności zawodowej (ZAZ), ponieważ są one przeznaczone wyłącznie dla osób z niepełnosprawnościami. Najwięcej zakładów aktywności zawodowej w przeliczeniu na 100 tys. ludności prowadziło działalność na terenie województw: lubuskiego (0,61) oraz kujawsko-pomorskiego (0,56), natomiast najmniej tego rodzaju placówek znajdowało się województwach: zachodniopomorskim (0,09), śląskim (0,10) oraz podlaskim (0,15). Pomoc świadczona w analizowanych placówkach trafia do bardzo małej części osób z niepełnosprawnościami. Osoby zatrudnione w ZAZ w 2016 r. stanowiły tylko 0,2% osób z niepełnosprawnościami.

Wykres 37. Zmiana liczby CIS i ZAZ wg województw w 2016 r. w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)

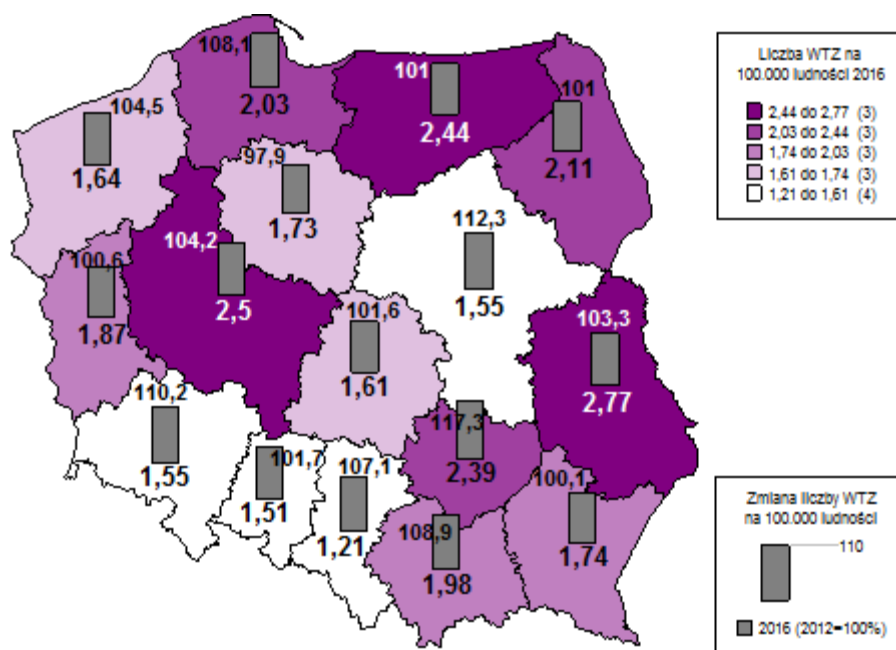
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS

Na terenie Polski w latach 2012-2016 miał miejsce wzrost liczby CIS i ZAZ. Największy przyrost miał miejsce w przypadku centrów integracji społecznej. Ich liczba w 2016 r. stanowiła 172,8% liczebności z roku 2012, z nieco mniejszą dynamiką mamy do czynienia w przypadku zakładów aktywności zawodowej (149,3%). Wzrostowa tendencja liczby CIS jest utrzymana w niemal wszystkich województwach (największe wzrosty dotyczyły województw lubuskiego i podkarpackiego – 400%), spadki miały miejsce tylko w województwach: mazowieckim (66,7% liczby z roku 2012) i zachodniopomorskim (54,5%). W przypadku liczby ZAZ w żadnym z województw nie miał miejsce spadek,

w większości regionów odnotować należy wzrost (największy w województwach: łódzkim – 600% i podlaskim – 400%), a tylko w trzech województwach (opolskim, pomorskim i wielkopolskim) liczba ZAZ utrzymała się na tym samym poziomie.

W przypadku osób z niepełnosprawnością, których stopień niepełnosprawności utrudnia pełną integrację społeczną i zawodową istotną rolę pełnią warsztaty terapii zajęciowej (WTZ).

Mapa 53. Liczba WTZ na 100 tys. mieszkańców w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS *Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2016 r.*

Na terenie Polski w 2016 r. funkcjonowało 708 warsztatów terapii zajęciowej, w przeliczeniu na 100 tys. ludności daje to 1,84 warsztatu. Dysproporcje międzyregionalne występujące w zakresie liczby warsztatów terapii zajęciowej nie są wysokie, co wynika prawdopodobnie z wieloletniego funkcjonowania tego rodzaju ośrodków, które sprzyjało ich rozpowszechnieniu. Najwięcej tego typu placówek funkcjonowało w województwach: lubelskim (2,77 w przeliczeniu na 100 tys. ludności) i wielkopolskim (2,50). Natomiast z najmniejszą ich liczbą mamy do czynienia w województwach: śląskim (1,21) oraz opolskim (1,51). W żadnym z województw nie występuje zatem liczba WTZ na 100 tys. mieszkańców mniejsza niż 1.

W okresie 2012-2016 w przypadku niemal wszystkich województw wystąpił niewielki wzrost liczby WTZ na 100 tys. mieszkańców, przyjmując wartość z roku 2012 za 100% (od 100,1% w woj. podkarpackim do 117,3% w woj. świętokrzyskim), a tylko w oj. kujawsko-pomorskim miał miejsce spadek liczby WTZ (97,9% wartości z roku 2012).

Pomoc świadczona w analizowanych placówkach trafia do bardzo małej części osób z niepełnosprawnościami. Uczestnicy zajęć w WTZ w 2016 r. stanowili tylko 0,8% osób z niepełnosprawnościami, co częściowo wynika ze specyfiki tych placówek – prowadzą one zajęcia skierowane do osób, których poziom niepełnosprawności stanowi istotną przeszkodę dla integracji społecznej i zawodowej. Osoby z lżejszą niepełnosprawnością często nie wymagają tego rodzaju wsparcia.

Wzrost zarówno liczby spółdzielni socjalnych, jak i centrów integracji społecznej oraz zakładów aktywności zawodowej świadczy o rozwoju sektora ekonomii społecznej w Polsce. Podmioty ekonomii społecznej borykają się jednak z wieloma problemami, z których najważniejszym jest finansowanie działalności. Jak wskazano *Informacji dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej o funkcjonowaniu Centrów i Klubów Integracji Społecznej w latach 2016 – 2017* możliwości realizacji programów reintegracyjnych zależą od wielkości środków, jakimi dysponują podmioty sektora ekonomii społecznej. Jednocześnie wskazano zwrócono uwagę na dużą zmienność wielkości środków finansowych będących w dyspozycji CIS i KIS w poszczególnych latach, co jest okolicznością niesprzyjającą budowaniu stabilnych strategii reintegracyjnych²⁸. Choć postulowanym przez środowisko sektora ekonomii społecznej rozwiązaniem tego problemu jest wprowadzenie zmian legislacyjnych zapewniających stabilne funkcjonowanie ich działalności, to warto przyjrzeć się również rozwiązaniom alternatywnym, takim jak instrumenty finansowe. W ramach EFS dokonano weryfikacji zasadności zastosowania takiego rodzaju finansowania działalności PES (podmioty ekonomii społecznej) w postaci dwóch badań ewaluacyjnych o charakterze ex-ante. Ich wyniki potwierdziły potrzebę stworzenia szerokiego spektrum instrumentów zwrotnych,

²⁸ Informacja dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej o funkcjonowaniu Centrów i Klubów Integracji Społecznej w latach 2016 – 2017, s. 54.

uwzględniających zróżnicowaną sytuację przedsiębiorstw społecznych²⁹. Jak zidentyfikowano w zrealizowanym badaniu – wiele organizacji napotykało istotne problemy starając się o kredyt bankowy, co jest związane z brakiem oferty dostosowanej do specyfiki PES, brakiem odpowiednich zabezpieczeń kredytu i trudną sytuacją finansową PES³⁰. Przetestowana w badaniach koncepcja wsparcia PES została przeformułowana w praktyczne działanie w postaci stworzenia w ramach PO WER Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej. Ocena jego skuteczności – ze względu na dość wczesny etap działania – nie jest jednak jeszcze możliwa.

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
Za istotne problemy w zakresie integracji społecznej w Polsce uznać należy występowanie dużej grupy osób z niskim dochodem oraz osób niemogących zaspokoić w wystarczającym stopniu potrzeb materialnych. Zdecydowanie mniejszą skalę mają problemy związane ze zjawiskiem bezrobocia czy bierności zawodowej – intensywność pracy w gospodarstwach domowych pozostaje na zadowalającym poziomie. Może to oznaczać, że podejmowanie pracy nie zawsze przekłada się na osiągnięcie dochodów, które pozwalają na zaspokojenie potrzeb materialnych gospodarstw	Większe skupienie w ramach interwencji EFS związanej z integracją społeczną na osiągnięciu efektów w postaci zatrudnienia w miejscach pracy „lepszego jakości”.	Wprowadzenie w programach współfinansowanych ze środków EFS kryteriów premiujących osiągnięcie w projektach z zakresu integracji społecznej wskaźników dot. zatrudnienia w miejscach pracy „lepszego jakości” tj. pozwalających na uzyskanie wyższego niż minimalne wynagrodzenia, czy dających perspektywę awansu zawodowego.

²⁹ Instytucja Zarządzająca PO KL (2014) Ocena ex ante instrumentów finansowych w zakresie wsparcia podmiotów ekonomii społecznej i osób młodych, s. 4.

³⁰ Instytucja Zarządzająca PO WER (2015) Ocena ex-ante ryzyka dla zastosowania instrumentów finansowych o charakterze gwarancyjnym oferowanych podmiotom ekonomii społecznej w PO WER s. 5.

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
domowych.		
Problem ubóstwa oraz bezdomności, mimo generalnie pozytywnych tendencji, wciąż pozostaje aktualny.	Dążenie do większej kompleksowości i indywidualizacji wsparcia w ramach EFS dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Premiowanie projektów, w których planowane jest objęcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zespołem form wsparcia oraz kontynuowanie stosowania wymogu, aby katalog form wsparcia był dostosowywany do potrzeb uczestnika na podstawie indywidualnej diagnozy. ▪ Uelastycznienie procesu realizacji projektów skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w taki sposób, aby w projektach było możliwe dostosowanie katalogu form wsparcia dla konkretnych uczestników, przy zapewnieniu możliwości wykorzystania form wsparcia wykraczających poza formy pierwotnie planowane w projekcie. ▪ Przetestowanie skuteczności takiej formuły realizacji projektów w dziedzinie integracji społecznej, w której zakres form wsparcia nie jest ustalany na etapie wniosku o dofinansowanie, lecz na uczestnika projektu przypada pewna pula środków finansowych, a decyzja o sposobie ich wykorzystania (doborze form wsparcia) następuje po diagnozie potrzeb konkretnego uczestnika, np. w postaci bardziej elastycznych budżetów projektów.
Placówki wsparcia dziennego	Wspieranie powstawania nowych oraz	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie formuły projektu

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>posiadają istotną rolę w systemie wsparcia rodzin mających problemy w zakresie opieki i wychowania dzieci, a jednocześnie spada liczba miejsc w tego rodzaju placówkach oraz występują istotne dysproporcje międzywojewódzkie w zakresie dostępności miejsc w placówkach wsparcia dziennego.</p>	<p>działalności już istniejących placówek wsparcia dziennego.</p>	<p>zintegrowanego w zakresie tworzenia nowych placówek wsparcia dziennego w taki sposób, aby z EFRR była finansowana budowa / przebudowa / rozbudowa budynków oraz wyposażenie / doposażenie sal, a ze środków EFS szkolenie personelu oraz współfinansowanie zajęć w placówce.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontynuowanie w ramach EFS wsparcia już istniejących placówek wsparcia dziennego w postaci doposażenia, podnoszenia kompetencji personelu oraz współfinansowania zajęć w placówkach przy zachowaniu warunku zwiększenia liczby miejsc w placówce lub rozszerzenia zakresu wsparcia.
<p>Rosnąca liczba osób korzystających z usług ośrodków wsparcia oraz przebywających w DPS, hospicjach stacjonarnych oraz ZOL świadczy o rosnącym zapotrzebowaniu na wsparcie opiekuńcze i opiekuńczo-lecznicze. W świetle omówionych wcześniej zmian demograficznych polegających na starzeniu się społeczeństwa Polski, należy przewidywać, że zapotrzebowanie na tego rodzaju wsparcie będzie systematycznie rosło.</p>	<p>Przetestowanie i zweryfikowanie zasadności wprowadzenia na szerszą skalę wsparcia asystenckiego dla osób w podeszłym wieku mających problemy zdrowotne.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Przeprowadzenie pilotażu, którego zadaniem byłoby zweryfikowanie zasadności (na różnego rodzaju obszarach, tj. miejskich oraz wiejskich) szerszego stosowania usług asystenckich dla osób w podeszłym wieku, które posiadają problemy ze zdrowiem. Asystent seniora świadczyłby cykliczne usługi opiekuńcze oraz pełniłby rolę koordynatora zindywidualizowanej pomocy w zakresie aktywizacji społecznej oraz usług pielęgnacyjno-leczniczych. ▪ Dalsze wspieranie rozwoju usług opiekuńczych w społeczności lokalnej stanowiących alternatywę

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		dla systemu opieki instytucjonalnej.
Istnieją duże dysproporcje międzywojewódzkie w zakresie liczby CIS, KIS i ZAZ.	Premiowanie w ramach wsparcia EFS skierowanego do KIS, CIS i ZAZ podmiotów z województw, w których znajduje się niewielka liczba tego rodzaju podmiotów.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Intensyfikacja działań skierowanych na tworzenie nowych lub rozwój istniejących KIS, CIS i ZAZ w województwach, w których działa niewielka ich liczba, poprzez przeprowadzenie dodatkowych naborów wniosków o dofinansowanie.

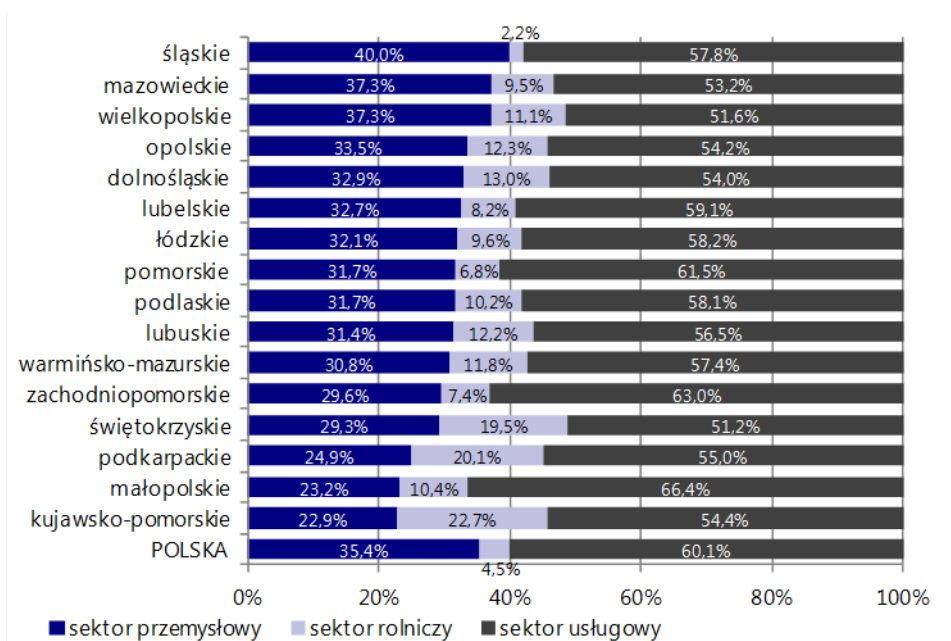
SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW

W niniejszym podrozdziale przeprowadzono analizę i dokonano oceny sytuacji pracowników i sektora przedsiębiorstw. Analiza skoncentrowana będzie na czterech głównych wątkach problemowych. Po pierwsze, będzie to struktura pracujących wg sektorów gospodarki. Po drugie, struktura przedsiębiorstw oraz uwarunkowania zjawiska przedsiębiorczości w Polsce. Po trzecie, trwałość działających firm oraz tworzonych miejsc pracy. Po czwarte, funkcjonowanie różnych form zatrudnienia pracowników.

Struktura pracujących według sektora gospodarki

Działające w Polsce przedsiębiorstwa prowadzą działalność o zróżnicowanym przedmiocie. Działalność przedsiębiorstw przekłada się potem na strukturę osób pracujących w poszczególnych sektorach. W statystyce publicznej wyróżnia się trzy podstawowe sektory gospodarki: rolnictwo, przemysł i usługi.

Wykres 38. Struktura zatrudnienia według sektorów gospodarki i województw w 2017 r.

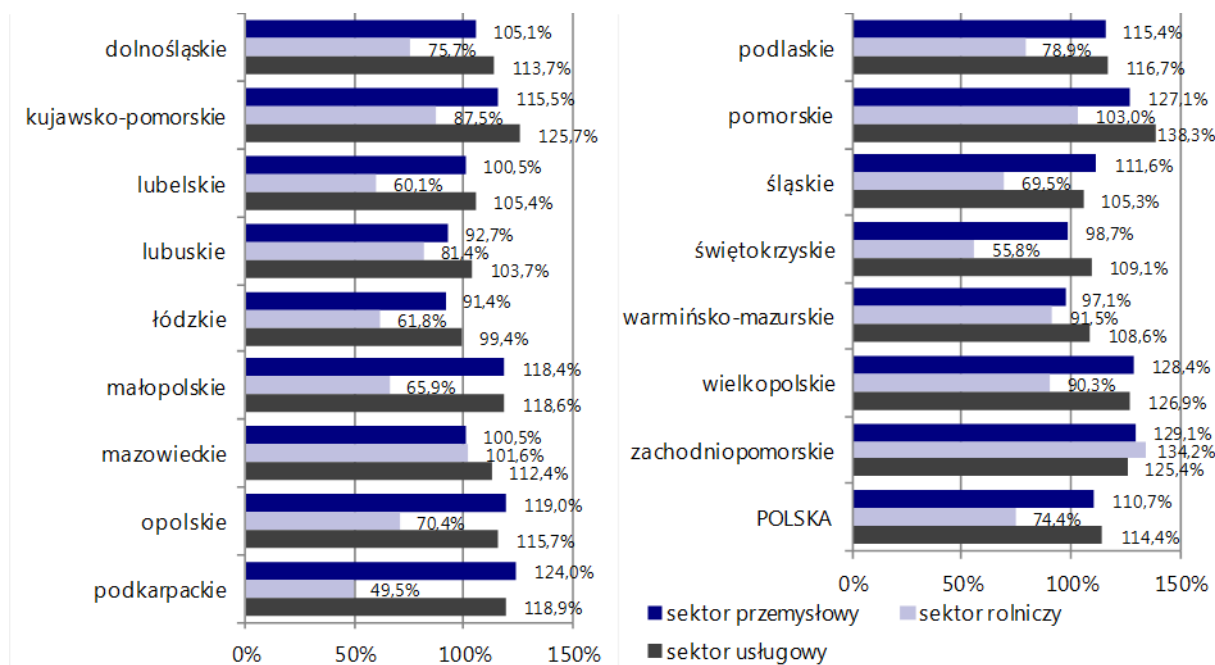

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2017 r. na terenie Polski większość (60,1%) pracujących należało do sektora usługowego, kolejne 35,4% pracowało w przemyśle, a pozostałe 4,5% w sektorze rolniczym. Największy udział pracujących w przemyśle występował na terenie województw: śląskiego (40%), mazowieckiego (37,3%) i wielkopolskiego (37,3%).

Natomiast z najmniejszym udziałem pracujących w przemyśle mamy do czynienia w województwach: kujawsko-pomorskim (22,9%), małopolskim (23,2%) oraz podkarpackim (24,9%). W przypadku sektora usługowego wysokie udziały liczby osób pracujących obserwuje się w województwach: małopolskim (66,4%) oraz zachodniopomorskim (63%), natomiast relatywnie niskie udziały pracujących w tym sektorze dotyczą województw: świętokrzyskiego (51,2%) oraz wielkopolskiego (51,6%). Dość duże różnicowania międzywojewódzkie występują z kolei w odniesieniu do udziału pracujących w rolnictwie, z największymi mamy do czynienia w województwach: kujawsko-pomorskim (22,7%), podkarpackim (20,1%) oraz świętokrzyskim (19,5%). Natomiast niskie udziały pracujących w rolnictwie występują w województwach: śląskim (2,2%) oraz pomorskim (6,8%).

Wykres 39. Zmiana liczby pracujących wg sektorów gospodarki i województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na przestrzeni lat 2007-2017 w Polsce miał miejsce wzrost liczby pracujących w sektorze usługowym (liczba osób pracujących w tym sektorze w 2017 r. stanowiła 114,4% tej liczby z roku 2007) oraz w przemyśle (110,7%), natomiast o ponad ¼ spadła liczba pracujących w rolnictwie, co wynika w dużej mierze z rozwoju rolnictwa intensywnego i postępującej mechanizacji, które powodują zmniejszenie zapotrzebowania na pracę

w rolnictwie. W większości województw mamy do czynienia ze wzrostem liczby osób pracujących w przemyśle, przy czym wzrost ten był najbardziej dynamiczny w województwach: zachodniopomorskim (129,1% liczby z roku 2007), wielkopolskim (128,4%) oraz pomorskim (127,1%). Tylko w 4 województwach miał miejsce spadek liczby zatrudnionych w przemyśle. Mowa tu o: łódzkim (91,4%), lubuskim (92,7%), warmińsko-mazurskim (97,1%) oraz świętokrzyskim (98,7%).

W prawie w wszystkich województwach w okresie 2007-2017 miał miejsce wzrost liczby osób zatrudnionych w sektorze usługowym, wyjątkiem jest tutaj województwo łódzkie w którym wystąpił spadek liczby zatrudnionych w tym sektorze (99,4% liczby z roku 2007). Największe wzrosty miały miejsce w województwach: pomorskim (138,3%), wielkopolskim (126,9%), kujawsko-pomorskim (125,7%) oraz zachodniopomorskim (125,4%).

Zgodnie ze wskazaną wyżej tendencją ogólnopolską, w większości województw mamy również do czynienia ze spadkiem liczby osób pracujących w rolnictwie. Największe spadki miały miejsce w województwach: podkarpackim (49,5% wartości z roku 2007), świętokrzyskim (55,8%) oraz lubelskim (60,1%). Jedynie w trzech regionach zanotowano wzrost liczby pracujących w sektorze rolniczym, dotyczy to województw: zachodniopomorskiego (134,2%), pomorskiego (103,0%) oraz mazowieckiego (101,6%). Wzrostu liczby pracujących w rolnictwie nie należy jednak traktować jako zjawiska o charakterze negatywnym. Polska jest krajem, w którym rolnictwo jest istotną gałęzią gospodarki również w zakresie międzynarodowej wymiany handlowej, a polskie produkty są doceniane także poza granicami kraju. Obecnie również w rolnictwie coraz częściej mamy do czynienia z przewagą popytu na pracę nad podażą, szczególnie jeśli chodzi o prace sezonowe. W związku z powyższym wzrost pracujących w rolnictwie nie jest zjawiskiem negatywnym, a świadczy o rozwoju sektora rolniczego w danym regionie.

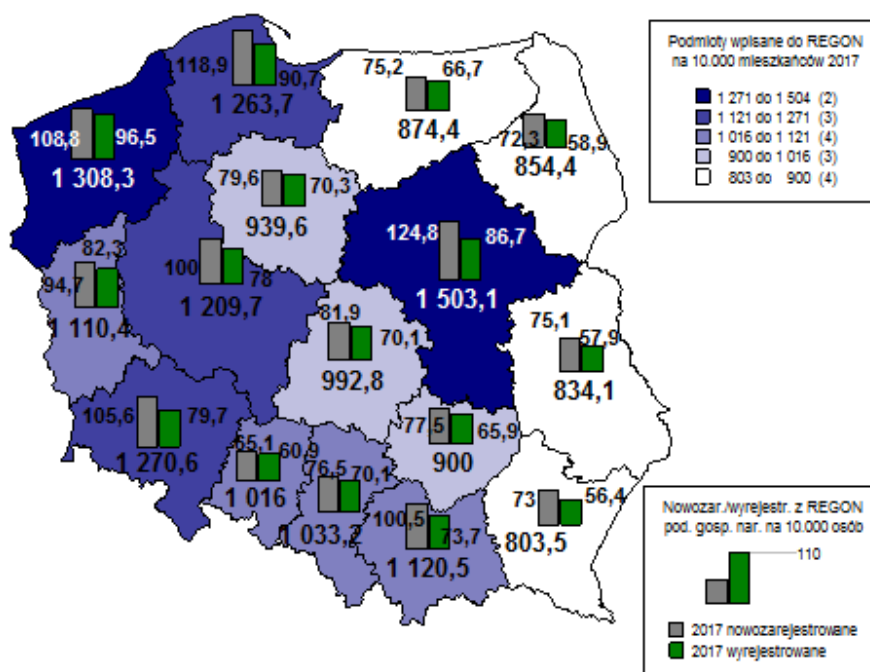
Struktura przedsiębiorstw i przedsiębiorczość w Polsce

Według danych BDL GUS w 2016 r. w Polsce było 2 mln przedsiębiorstw, z czego 1,9 mln (96,2%) stanowiły mikroprzedsiębiorstwa – podmioty zatrudniające do 9 osób.

Przedsiębiorstw zatrudniających 10 i więcej osób było 76,1 tys. (3,8%), w tym 57,2 tys. przedsiębiorstw małych – zatrudniających do 49 osób (2,8%), 13,4 tys. przedsiębiorstw średnich zatrudniających od 20 do 249 osób (0,8%) oraz 3,6 tys. przedsiębiorstw dużych, zatrudniających więcej niż 250 osób. W latach 2012-2016 miał miejsce wzrost liczby przedsiębiorstw o 73,9 tys. podmiotów, mieliśmy w tym okresie do czynienia z dynamiką wzrostu na poziomie 103,3% (w relacji do roku 2012).

Źródłem najbardziej aktualnych danych o poziomie przedsiębiorczości jest rejestr REGON (Rejestr Gospodarki Narodowej). Analizując dane o niego oparte należy pamiętać, że w rejestrze REGON znajdują się nie tylko przedsiębiorstwa, lecz całość podmiotów gospodarki narodowej, w tym np. jednostki samorządu czy szerzej administracji publicznej. Dodatkowo często wskazywaną wadą jest obecność w rejestrze podmiotów nieprowadzących działalności, czy też zlikwidowanych. Mimo wskazanych ograniczeń dane oparte na rejestrze REGON doskonale nadają się do porównań międzywojewódzkich, ponieważ wskazane wady dotyczą wszystkich regionów w mniej więcej równym stopniu.

Mapa 54. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. oraz liczba nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych z REGON podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 10 tys. mieszkańców w 2017 r.

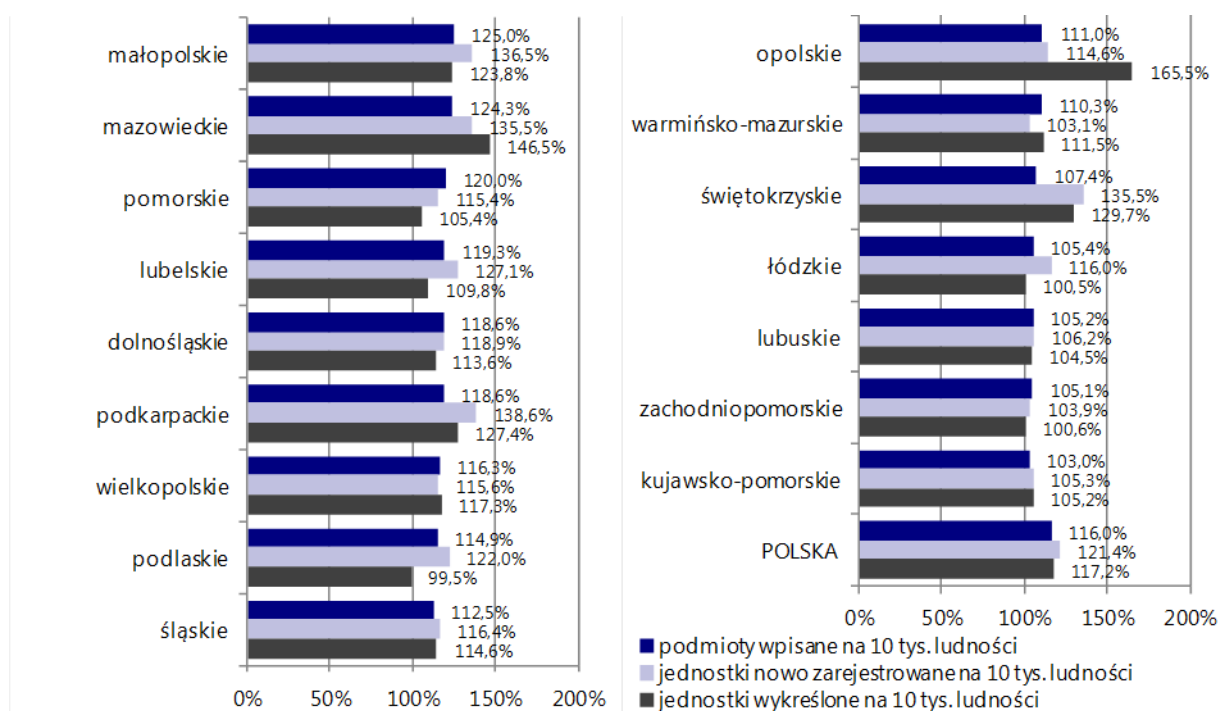
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na terenie Polski w 2017 r. na 10 tys. ludności przypadało 1 120,4 podmiotów wpisanych do rejestru REGON. Województwami z największą liczbą podmiotów wpisanych do rejestru REGON i tym samym z największym poziomem przedsiębiorczości są województwa: mazowieckie (1 503,1 podmiotu), zachodniopomorskie (1 308,3 podmiotu) oraz dolnośląskie (1 270,6 podmiotu). Z wyraźnie niższym poziomem przedsiębiorczości mamy do czynienia w województwach Polski wschodniej. Najmniejsza liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności dotyczy województwa podkarpackiego (803,5). Niskie wartości tego wskaźnika dotyczą również województw: lubelskiego (834,1), podlaskiego (854,4) oraz warmińsko-mazurskiego (874,4).

W 2017 r. na 10 tys. ludności w Polsce przypadały 94 podmioty nowozarejestrowane w rejestrze REGON. Największa wartość wskaźnika dotyczącego liczby podmiotów nowozarejestrowanych cechuje województwa: mazowieckie (124,8), pomorskie (118,9) oraz dolnośląskie (108,8p). Z kolei najmniejsza liczba nowozarejestrowanych podmiotów na 10 tys. ludności występuje na terenie województw: opolskiego (65,1), podlaskiego (72,3) i podkarpackiego (73).

W przypadku podmiotów wykreślonych z rejestru REGON na 10 tys. ludności przypadało w Polsce w 2017 r. 74,7 podmiotu. W odniesieniu do międzywojewódzkich różnicowań liczby podmiotów wykreślonych z rejestru REGON mamy do czynienia z podobną sytuacją, jak w przypadku liczby podmiotów nowozarejestrowanych. Tu również największe liczebności występują w województwach, w których generalnie występuje duża liczba podmiotów wpisanych do REGON. Najwięcej wykreślonych podmiotów było w województwach: zachodniopomorskim (96,5), pomorskim (90,7) oraz mazowieckim (86,7). Z kolei najmniejsza liczba podmiotów wykreślonych z rejestru w przeliczeniu na 10 tys. ludności występuje w województwach: podkarpackim (56,4), lubelskim (57,9) oraz podlaskim (58,9).

Wykres 40. Zmiana liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy mieszkańców, liczby nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych z REGON podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 10 tysięcy mieszkańców wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

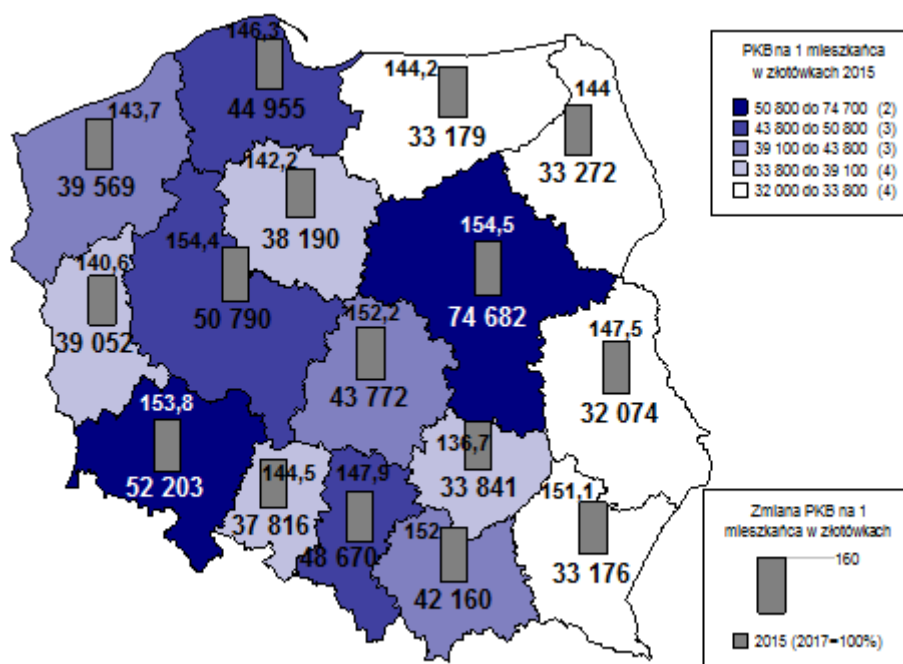
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W okresie 2007-2017 na terenie Polski wzrosła liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON – liczba dla 2017 r. stanowi 116,1% liczby z roku 2007. Z największą dynamiką wzrostu mamy do czynienia na terenie województw: małopolskiego (125,0% liczby z roku 2007) i mazowieckiego (124,3%). Z kolei najmniejszy wzrost występował w województwach: kujawsko-pomorskim (103%), zachodniopomorskim (105,1%) oraz lubuskim (105,2%). Dynamika wzrostu liczby nowozarejestrowanych podmiotów wyniosła na terenie Polski 121,4%, przy czym największy wzrost liczby przedsiębiorstw nowozarejestrowanych miał miejsce w województwach: podkarpackim (138,6% liczby z roku 2007) oraz małopolskim (136,5%), a najmniejszy w warmińsko-mazurskim (103,1%) i zachodniopomorskim (103,9%). Pozytywnie ocenić należy fakt, że dynamika wzrostu liczby podmiotów wykreślonych z rejestru REGON jest mniejsza niż dynamika wzrostu liczby podmiotów nowozarejestrowanych. Oznacza to rosnącą dynamikę wzrostu liczby podmiotów i tym samym rosnącą dynamikę poziomu przedsiębiorczości. Na terenie Polski dynamika wzrostu liczby podmiotów wykreślonych z rejestru REGON wynosi 117,2%. Tendencja wzrostu liczby podmiotów wyrejestrowanych jest utrzymana

na terenie niemal wszystkich województw, wyjątek stanowi województwo podlaskie, w którym dokonał się spadek liczby podmiotów wykreślonych z rejestru REGON. Z kolei największe wzrosty miały miejsce w województwach: opolskim (165,5% liczby z roku 2007) oraz mazowieckim (146,5%).

Istotnym wskaźnikiem opisującym kondycję sektora przedsiębiorstw jest produkt krajowy brutto. Na poniższej mapie zaprezentowane zostały wartości tego wskaźnika w 2015 r. wraz z określeniem dynamiki w okresie 2007-2015.

Mapa 55. PKB na 1 mieszkańca (w zł) w 2015 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na terenie Polski w 2015 r. produkt krajowy brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniósł 46 792 zł, w stosunku do roku 2007 mamy więc do czynienia ze wzrostem PKB na poziomie 150,2%. Zdecydowanie największa wartość PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca występowała w województwie mazowieckim, było to 74 682 zł. Z wysoką wartością wskaźnika PKB mamy do czynienia również na terenie województw: dolnośląskiego (52 203 zł), wielkopolskiego (50 790 zł) oraz śląskiego (48 670 zł). Z kolei najmniejsza wartość PKB, tak jak w przypadku omawianego wcześniej wskaźnika związanego z poziomem przedsiębiorczości, występuje w przypadku województw Polski wschodniej: lubelskiego (32 074 zł), podkarpackiego (33 176 zł), warmińsko-

mazurskiego (33 179 zł) oraz podlaskiego (33 272 zł). We wszystkich województwach mamy do czynienia ze wzrostem PKB, co wskazuje na polepszenie się kondycji sektora przedsiębiorczości. Największy wzrost PKB miał miejsce w województwach: mazowieckim (wartość dla roku 2015 stanowi 154,5% wartości dla roku 2007), wielkopolskim (154,4%) oraz dolnośląskim (153,8%). Z kolei z najmniejszym wzrostem PKB mamy do czynienia w województwach świętokrzyskim (136,7% w relacji do roku 2007) oraz lubuskim (140,6%).

Omówione wyżej dane wskazują na generalnie pozytywne tendencje dotyczące kondycji sektora przedsiębiorstw, lecz w województwach Polski wschodniej – podkarpackim, lubelskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim – mamy do czynienia z niskim poziomem przedsiębiorczości (niewielka liczba zarejestrowanych podmiotów) oraz najmniej korzystną kondycją sektora przedsiębiorstwa (niskie PKB).

Oprócz rosnącego PKB o polepszającej się kondycji sektora przedsiębiorstw świadczy również szereg innych czynników zdiagnozowanych w cyklicznych opracowaniach dotyczących sytuacji przedsiębiorstw:

- większe inwestycje w innowacje i współpraca w zakresie działalności innowacyjnej,
- istotny wzrost liczby miejsc pracy w przedsiębiorstwach,
- wzrost przychodów w przedsiębiorstwach,
- poprawa dynamiki polskiego eksportu i importu,³¹
- bardzo wysoki odsetek inwestujących firm,
- wyraźny wzrost wskaźnika ogólnego klimatu koniunktury gospodarczej w przetwórstwie przemysłowym³².

Trwałość firm i miejsca pracy

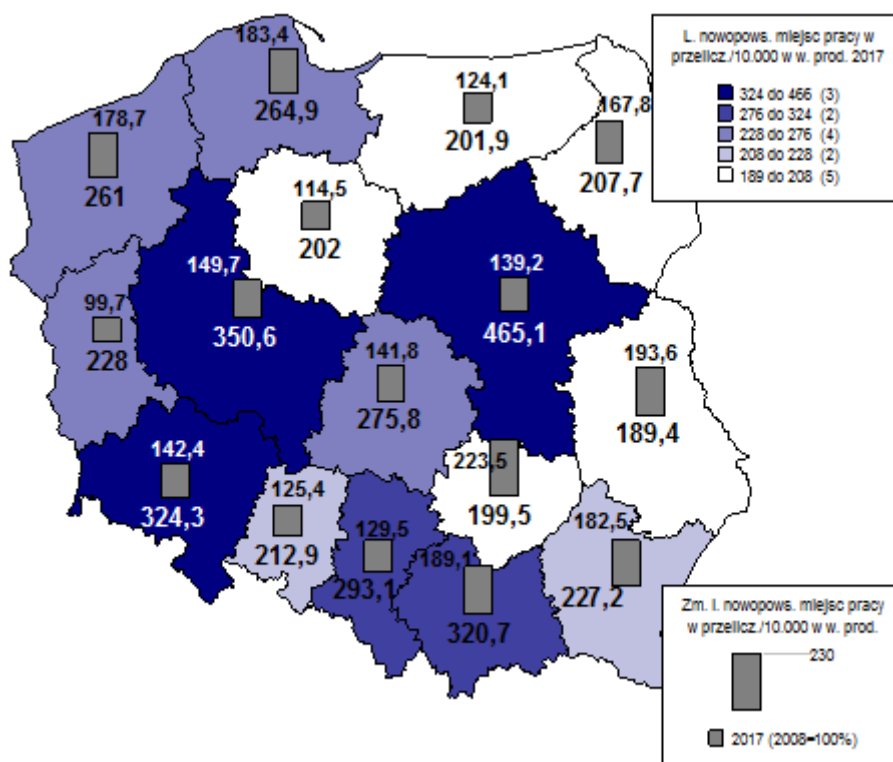
O korzystnych tendencjach rozwojowych w sektorze przedsiębiorstw świadczy liczba nowopowstających miejsc pracy. Jest to wskaźnik niezwykle użyteczny ponieważ

³¹ Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (2018) Raport o stanie sektora MŚP 2018 s. 5-8.

³² Bank Pekao (2018) Raport o sytuacji Mikro i Małych Firm (2018) s. 105-107.

koresponduje nie tylko ze skalą nowo powstających przedsiębiorstw, ale również skalą rozwoju już istniejących firm oraz prowadzonych inwestycjach, które prowadzą do zwiększania liczby miejsc pracy.

Mapa 56. Liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2017 r. na terenie Polski powstało w przeliczeniu na 10 tys. ludności 295,1 miejsc pracy. W okresie 2008-2017 miał miejsce wzrost liczby nowopowstałych miejsc pracy, którego dynamika wyniosła 147,9% (wartość dla roku 2017 stanowiła 147,9% wartości dla roku 2008). Najwięcej nowych miejsc pracy w 2017 r. w przeliczeniu na 10 tys. ludności powstało w województwach: mazowieckim (465,1), wielkopolskim (350,6), dolnośląskim (324,3), oraz małopolskim (320,7). Z kolei z najmniejszą liczbą nowopowstałych miejsc pracy mamy do czynienia na terenie województw: lubelskiego (189,4 miejsc na 10 tys. ludności), świętokrzyskiego (199,5), warmińsko-mazurskiego (201,9) oraz kujawsko-pomorskiego (202). W przypadku niemal wszystkich województw na przestrzeni lat 2008-2017 mamy do czynienia ze wzrostem liczby nowopowstałych miejsc pracy, wyjątkiem jest województwo lubuskie, w którym miał miejsce niewielki

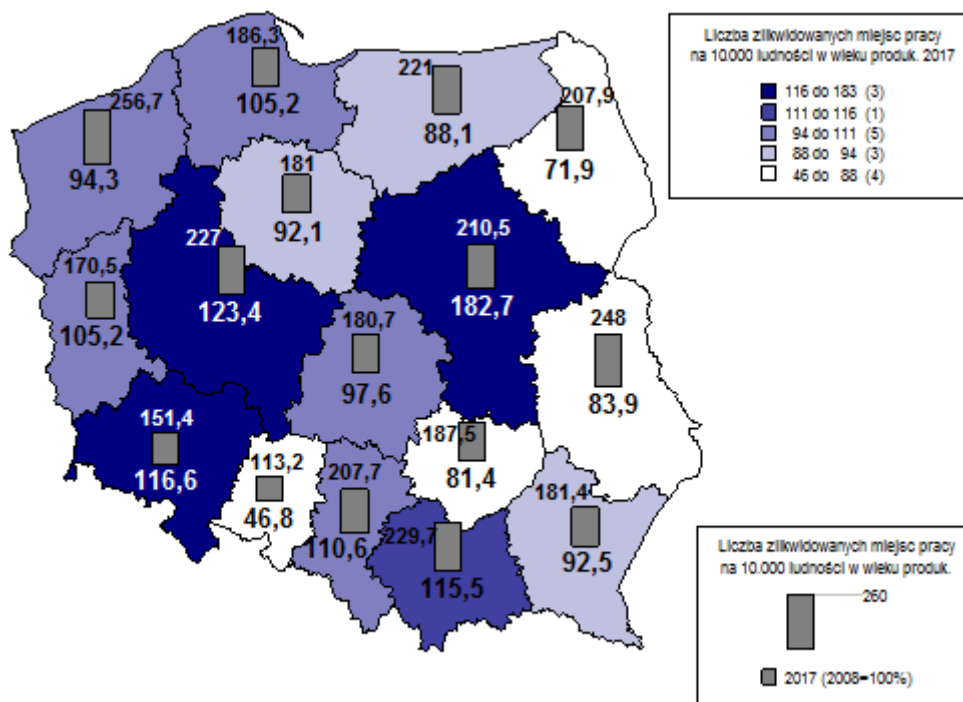
spadek (liczba nowopowstałych miejsc pracy w 2017 r. stanowiła 99,7% liczby dla roku 2008). Największe wzrosty miały miejsce w województwach: świętokrzyskim (223,5% w relacji do roku 2008), lubelskim (193,6%) oraz małopolskim (189,1%).

Rosnąca liczba osób pracujących w sektorze przemysłu i usług, o której wspomiano na początku niniejszego rozdziału oraz rosnąca liczba nowopowstających miejsc pracy wskazuje, że w przedsiębiorstwach występować będzie zapotrzebowanie na podnoszenie kwalifikacji pracowników. Jednocześnie poprawiająca się kondycja ekonomiczna przedsiębiorstw, na którą wskazuje wzrost PKB sprawia, że przedsiębiorstwa coraz częściej będą mogły partycypować w kosztach podnoszenia poziomu kwalifikacji. Powyższe wnioski stanowią uzasadnienie dla częstszego stosowania podejścia popytowego we wsparciu podnoszenia kwalifikacji pracowników. O użyteczności systemów popytowych pozytywnie świadczą pierwsze doświadczenia związane z ich wdrażaniem w części regionalnych programów operacyjnych, jak choćby nadspodziewanie wysokie zainteresowanie Podmiotowym Systemem Finansowania w województwie śląskim oraz generalnie pozytywne oceny systemu przez osoby z niego korzystające³³.

Na pogorszenie się sytuacji przedsiębiorstw może natomiast wskazywać duża liczba likwidowanych miejsc pracy, należy jednak mieć na uwadze, że pewna liczba miejsc pracy jest likwidowana również w przypadku dobrej koniunktury gospodarczej. Takie sytuacje – choć często stawiają pracowników likwidowanych miejsc pracy w trudnej sytuacji życiowej – wynikają z naturalnych procesów ekonomicznych, takich jak choćby modyfikacja zakresu prowadzonej działalności, czy też jako efekt walki konkurencyjnej w danej branży.

³³ IZ RPO WSL (2018) Ocena skuteczności i trafności przyjętego modelu finansowania usług rozwojowych w województwie śląskim

Mapa 57. Liczba zlikwidowanych miejsc pracy na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

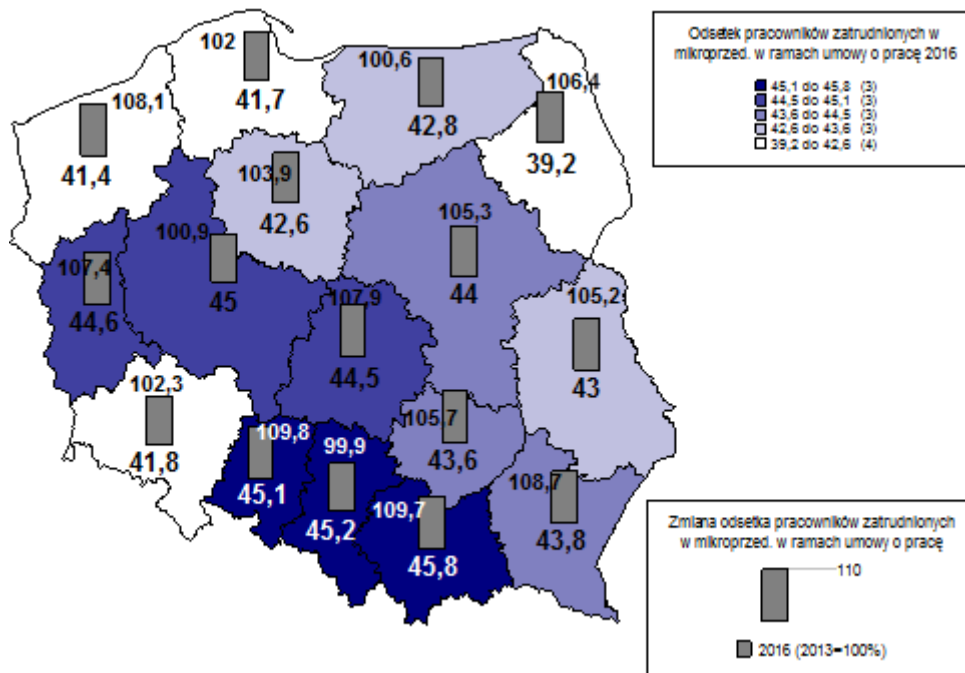
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2017 r. na terenie Polski zlikwidowanych zostało 112,3 miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Porównując tę wartość z 2008 rokiem możemy mówić o ponad dwukrotnym wzroście liczby likwidowanych miejsc pracy (200,2%). Należy jednak pamiętać, że w roku 2008 w Polsce nie były jeszcze odczuwalne skutki globalnego kryzysu gospodarczego z 2008 r. Rok później liczba likwidowanych miejsc pracy znacząco wzrosła i porównując rok 2017 z rokiem 2009 mamy do czynienia z wyraźnym spadkiem liczby likwidowanych miejsc pracy – zmiana w roku 2017 w relacji do roku 2009 wyniosła 55,2%. W konsekwencji na przestrzeni lat 2009-2017 mamy do czynienia z wyraźną poprawą sytuacji, lecz obecnie nie jest ona jeszcze tak korzystna jak była przed globalnym kryzysem gospodarczym. Największa liczba likwidowanych miejsc pracy występuje w tych samych województwach, co największa liczba nowopowstających miejsc pracy, tj.: mazowieckim (wartość wskaźnika wynosząca 182,7 miejsc pracy), wielkopolskim (123,4), dolnośląskim (116,6) oraz małopolskim (115,5). Z kolei z najmniejszą wartością wskaźnika dotyczącego likwidowanych miejsc pracy mamy do czynienia w województwach: opolskim (46,8 miejsc) oraz podlaskim (71,9).

Formy zatrudnienia pracowników

Istotnym elementem zapewnienia odpowiedniej stabilności zatrudnienia oraz odpowiedniego respektowania praw pracowników jest stosowanie umowy o pracę w przypadku wszelkich form świadczenia pracy noszących znamiona stosunku pracy. Przeprowadzone w ostatnich latach zmiany legislacyjne oraz rosnący popyt na pracę w stosunku do podaży, wymuszający w wielu przypadkach oferowanie przez pracodawców lepszych warunków zatrudnienia miały pozytywny wpływ na redukcję skali stosowania nietypowych form zatrudnienia, w tym: umów cywilno-prawnych.

Mapa 58. Odsetek pracowników zatrudnionych w ramach umowy o pracę w mikroprzedsiębiorstwach w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2013 (2013 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2016 r. na terenie Polski na umowę o pracę zatrudnionych było 43,8% osób pracujących w mikroprzedsiębiorstwach. Nie oznacza to jednak, że pozostała część pracujących to osoby zatrudnione na podstawie innego rodzaju umów, ponieważ wśród pracujących znajdują się również przedsiębiorcy oraz ich rodziny, jeżeli faktycznie podejmują pracę w przedsiębiorstwie. W stosunku do roku 2013 mamy do czynienia ze wzrostem udziału zatrudnionych na umowę pracę, dynamika wynosiła w tym okresie 104,4%.

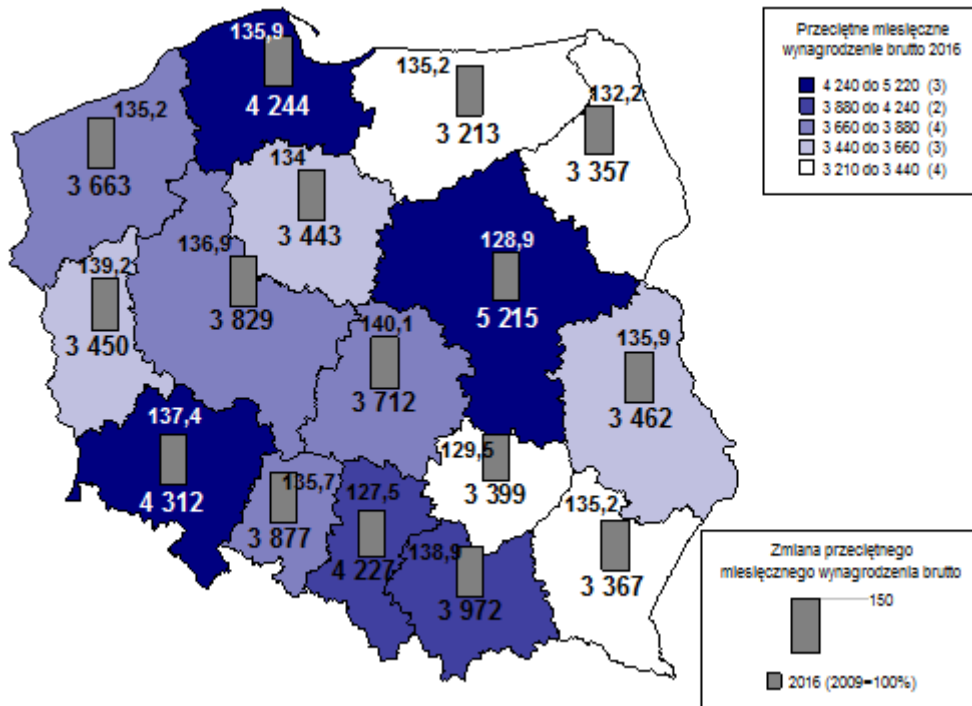
Największy udział osób zatrudnionych na umowę o pracę występował w województwach: małopolskim (45,8%), śląskim (45,2%), opolskim (45,1%) oraz wielkopolskim (45,0%). Z kolei najmniejszy był on w województwach: podlaskim (39,2%) oraz zachodniopomorskim (41,4%), jednak różnicowania międzywojewódzkie są w tym zakresie niewielkie. Udział osób zatrudnionych na umowę o pracę w latach 2013-2016 wzrósł w niemal wszystkich województwach, wyjątkiem jest województwo śląskie, w którym mamy do czynienia z nieznacznym spadkiem (99,9% w relacji do roku 2013). Największy wzrost udziału osób zatrudnianych na umowę o pracę miał miejsce w województwach: opolskim (109,8%) oraz małopolskim (109,7%). Choć niniejszy wskaźnik jest w ograniczonym stopniu użyteczny dla identyfikacji skali zatrudnienia w nietypowych formach zatrudnienia, to generalną tendencję zwiększenia skali zatrudnienia na umowę o pracę należy ocenić pozytywnie.

Lepszym źródłem informacji w zakresie form zatrudnienia jest publikacja GUS *Pracujący w nietypowych formach zatrudnienia*, w której przedstawiono dane oparte o BAEL. Przeanalizowano w niej udział pracujących z tytułu umów cywilno-prawnych oraz umów o świadczenie usług przez samozatrudnionego prowadzącego działalność gospodarczą w całkowitej liczbie pracujących. Wg analizowanej publikacji wskazano, że w 2014 r. jakkolwiek pracę w ramach nietypowych form zatrudnienia zadeklarowało 1087 tys. osób, co stanowiło 6,9% ogółu wszystkich pracujących, z czego 700 tys. osób (4,4% ogółu pracujących) wykonywało taką pracę jako swoją pracę główną. Wśród nietypowych form zatrudnienia dominowała umowa-zlecenie (65,7%)³⁴. Przedstawione odsetki odnoszące się do ogółu pracujących ocenić należy raczej jako niewielkie, lecz jednoznaczną ocenę utrudnia brak w przedmiotowej publikacji analiz dynamiki czy porównań międzywojewódzkich.

Jedną z najważniejszych cech decydujących o atrakcyjności warunków zatrudnienia jest dla pracownika wysokość wynagrodzenia.

³⁴ GUS (2016) *Pracujący w nietypowych formach zatrudnienia*, notatka informacyjna

Mapa 59. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (zł) w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

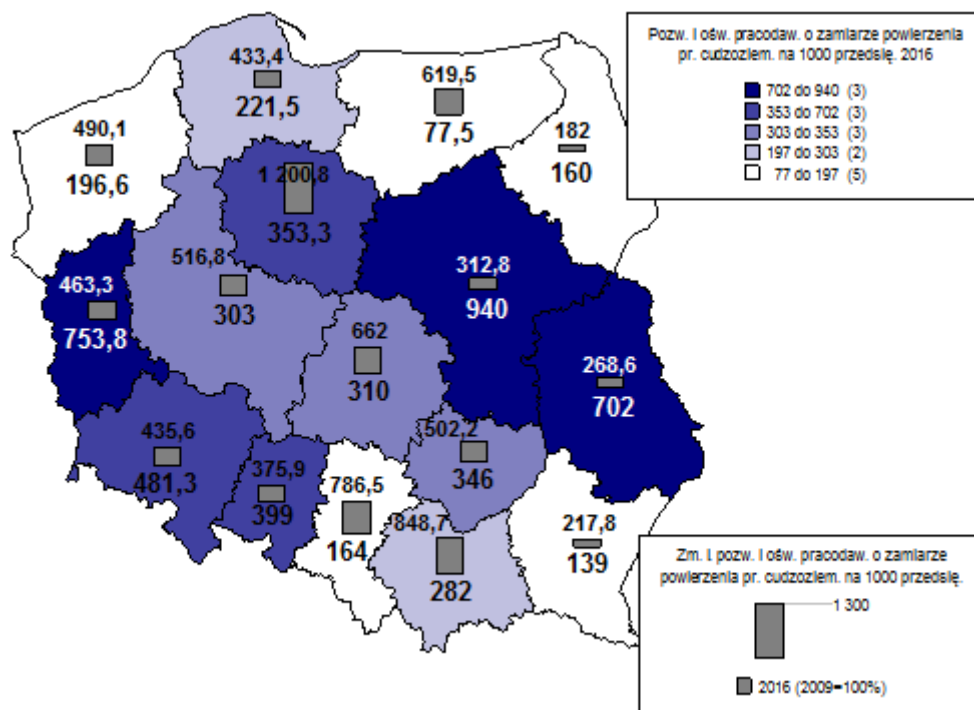

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2016 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło w Polsce 4 182 zł, na przestrzeni lat 2009-2016 wysokość wynagrodzeń uległa wzrostowi, którego dynamika wyniosła 133,2%. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie występowało w województwach: mazowieckim (5 215 zł), dolnośląskim (4 312 zł) oraz pomorskim (4 244 zł). Z kolei z najniższymi wynagrodzeniami mamy do czynienia w województwach: warmińsko-mazurskim (3 213 zł), podlaskim (3 357 zł) oraz podkarpackim (3 367 zł). Wzrost poziomu przeciętnego wynagrodzenia miał miejsce we wszystkich województwach, przy czym największy miejsce był on w województwach: łódzkim (140,1%) oraz lubuskim (139,2%).

Rosnący popyt na pracę przy jednoczesnych trudnościach w znalezieniu pracowników na niektóre stanowiska pracy sprawia, że coraz popularniejsze jest zatrudnianie cudzoziemców będących migrantami ekonomicznymi. Zatrudnienie pracownika będącego obywatelem innego kraju jest oparte o pozwolenie na pracę, bądź – w formie uproszczonej – o oświadczenie o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi. Dane dotyczące liczby pozwoleń i oświadczeń przedstawiono na poniższej mapie.

Mapa 60. Liczba pozwoleń na pracę i oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi w przeliczeniu na 1000 przedsiębiorstw³⁵ w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS

W 2016 r. na terenie Polski łączna liczba pozwoleń na pracę oraz oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi wyniosła 425,3 w przeliczeniu na 1000 przedsiębiorstw, w okresie 2009-2017 liczba tych dokumentów wzrosła o 407,4%. Najwięcej dokumentów związanych z pracą cudzoziemców na 1000 przedsiębiorstw wydano w województwach: mazowieckim (940), lubuskim (753,8) oraz lubelskim (702). We wszystkich województwach ma miejsce dynamiczny wzrost liczby dokumentów związanych z zatrudnieniem cudzoziemców. Największy wzrost miał miejsce w województwie kujawsko-pomorskim, gdzie liczba tego rodzaju dokumentów wzrosła ponad 12-krotnie.

Powyższe dane wskazują na lawinowy wzrost skali zatrudnienia na terenie Polski cudzoziemców. Uwzględniając dane o migracji przedstawione w części analizy poświęconej demografii, należy spodziewać się, że zjawisko to będzie ulegało dalszemu nasileniu.

³⁵ Brano pod uwagę przedsiębiorstwa zatrudniające 10 i więcej osób.

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>W województwach Polski wschodniej – podkarpackim, lubelskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim – mamy do czynienia z niskim poziomem przedsiębiorczości (niewielka liczba zarejestrowanych podmiotów) oraz najmniej korzystną kondycją sektora przedsiębiorstw (niskie PKB).</p>	<p>Większe skupienie na wspieraniu przedsiębiorczości oraz potencjału konkurencyjnego przedsiębiorstw z województw: podkarpackiego, lubelskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.</p>	<p>Stosowanie kryteriów premiujących projekty obejmujące swoim zakresem działania mające na celu zwiększanie poziomu przedsiębiorczości oraz wzrost potencjału konkurencyjnego firm (poprzez podnoszenie kompetencji kadr przedsiębiorstw) z województw: podkarpackiego, lubelskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.</p>
<p>Rosnąca liczba osób pracujących w sektorze przemysłu i usług oraz rosnąca liczba nowopowstających miejsc pracy wskazuje, że w przedsiębiorstwach występować będzie zapotrzebowanie na podnoszenie kwalifikacji pracowników. Jednocześnie poprawiająca się kondycja ekonomiczna przedsiębiorstw, na którą wskazuje wzrost PKB, sprawia, że przedsiębiorstwa coraz częściej będą mogły partycypować w kosztach podnoszenia kwalifikacji.</p>	<p>Podjęcie działań mających na celu szersze stosowanie podejścia popytowego we wsparciu podnoszenia kwalifikacji pracowników.</p>	<p>Przyjęcie jako obligatoryjne tworzenia w każdym województwie Podmiotowego Systemu Finansowania Usług Rozwojowych oraz taktowanie tego systemu jako główne narzędzie wsparcia przedsiębiorstw w zakresie podnoszenia kwalifikacji i innych usług rozwojowych.</p>

EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE

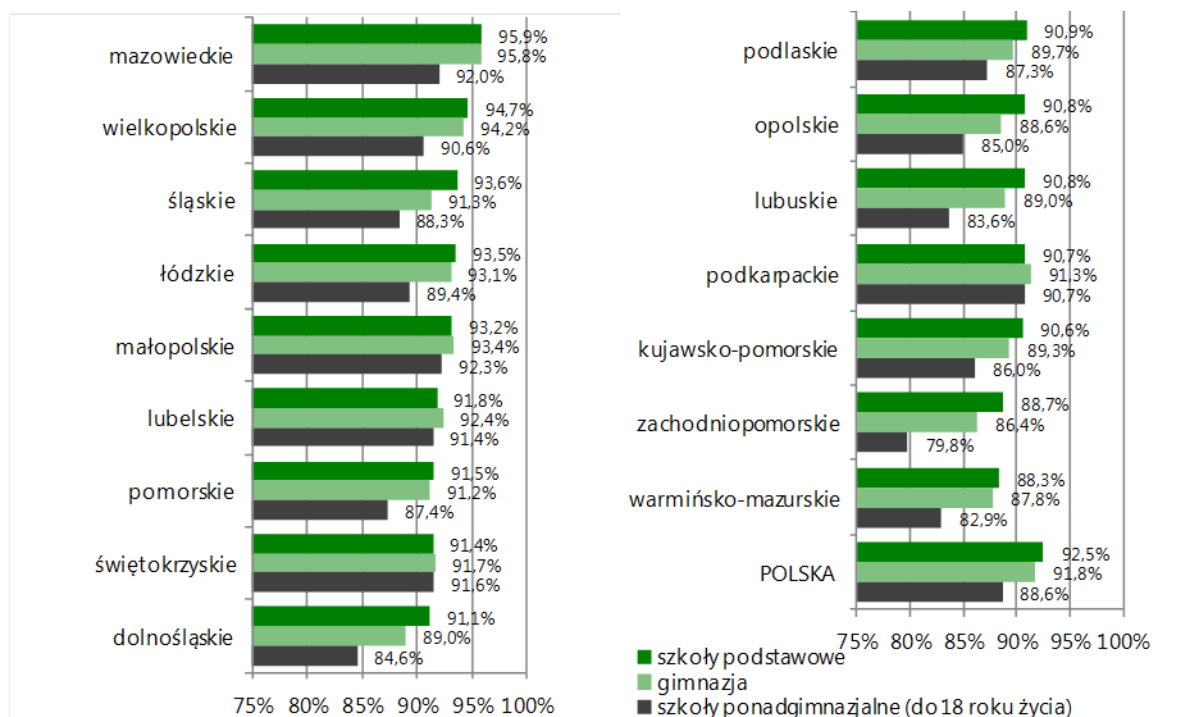
Poniżej przedstawiono dane dotyczące zagadnień edukacyjnych. W pierwszej kolejności zaprezentowano wyniki wielowymiarowej analizy poziomu wykształcenia Polaków. Następnie dokonano oceny sytuacji w zakresie upowszechniania edukacji przedszkolnej. W niniejszym podrozdziale podjęto również zagadnienie oceny efektów nauczania, a w końcowej części – zidentyfikowano i poddano ocenie najważniejsze kwestie związane z kształceniem ustawicznym.

Wykształcenie ludności

W analizie poziomu wykształcenia uwzględniono zarówno dane dotyczące liczby / odsetka uczniów na poszczególnych poziomach kształcenia, jak i informacje odnoszące się do liczby / odsetka osób o określonym poziomie wykształcenia.

W pierwszej kolejności przedstawiono dane dotyczące stopnia objęcia kształceniem, tj. współczynnik skolaryzacji netto. Współczynnik ten określa stosunek liczby uczniów w nominalnym wieku kształcenia określonym dla danego poziomu nauczania do liczby wszystkich osób wieku nominalnie określonym dla danego poziomu nauczania.

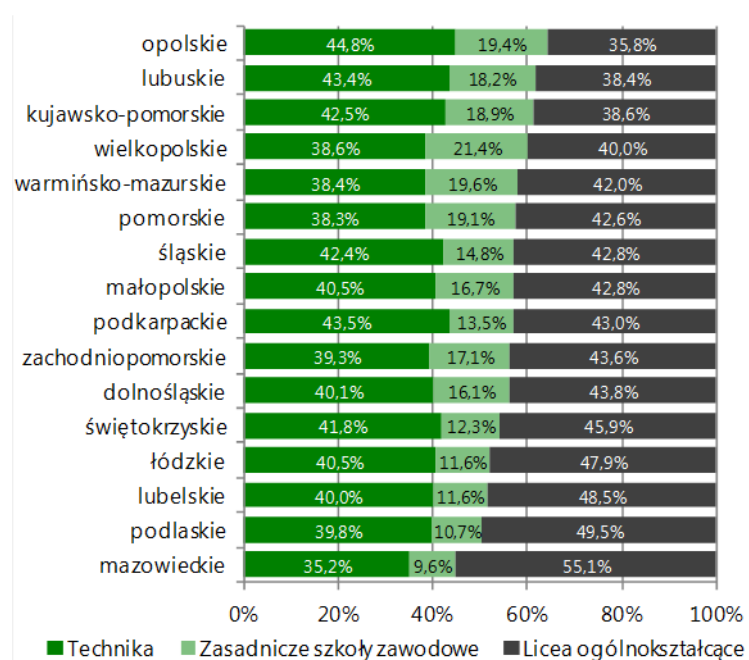
Wykres 41. Współczynnik skolaryzacji netto wg województw w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Zarówno na poziomie ogólnopolskim, jak i w większości województw, występuje sytuacja wyższego współczynnika skolaryzacji netto w szkołach podstawowych / gimnazjach niż w szkołach ponadgimnazjalnych, co wynika z zakresu obowiązku szkolnego w Polsce. Współczynnik skolaryzacji netto, w żadnym regionie nie przekracza 96%, a jednocześnie nie jest niższy niż 79%. Z najwyższym współczynnikiem mamy do czynienia w przypadku szkół podstawowych województwa mazowieckiego (95,9%), a z najniższym w przypadku szkół ponadgimnazjalnych województwa zachodniopomorskiego (79,8%). Dwa województwa wyróżniają się współczynnikiem skolaryzacji netto dla wszystkich kategorii szkół wynoszącym powyżej 92% i są to województwa: mazowieckie i małopolskie. Natomiast województwami, w przypadku których można zaobserwować wartość współczynnika dla wszystkich trzech kategorii szkół poniżej 89% są województwa: zachodniopomorskie i warmińsko-mazurskie.

Wykres 42. Odsetek uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży wg województw w 2016 r.

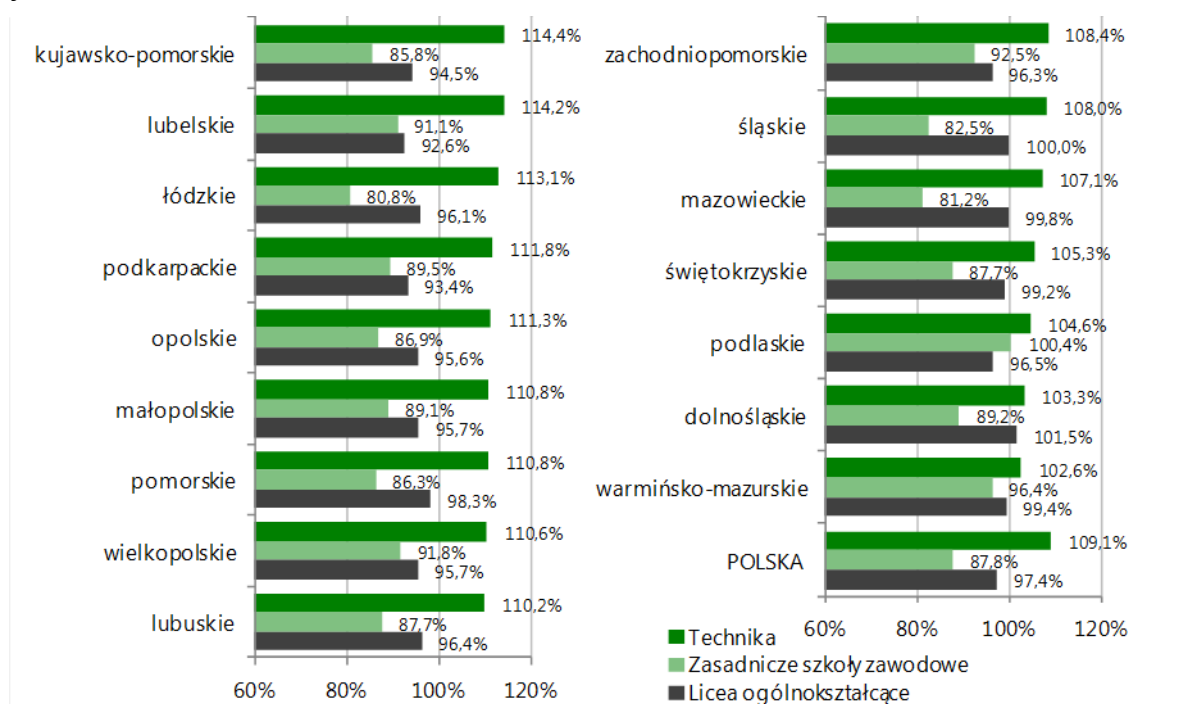
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2016 roku większość uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych, uczęszczała do liceów ogólnokształcących. Następnie w kolejności uplasowały się technika, na końcu zaś zasadnicze szkoły zawodowe. Choć występują różnice w liczbie uczniów klas pierwszych pomiędzy liceami ogólnokształcącymi a technikami (z większą liczbą mamy

do czynienia w pierwszym typie szkół), to jednak nie są one tak duże jak pomiędzy ww. typami a zasadniczymi szkołami zawodowymi. W przypadku liceów rozkład odsetka, w zależności od województwa, kształtuje się pomiędzy 55,1% (woj. mazowieckie), a 35,8% (woj. opolskie). Z kolei w odniesieniu do techników, udział uczniów klas pierwszych z tego typu szkół najwyższy okazał się w woj. opolskim (44,8%), najniższy zaś – w woj. mazowieckim (35,2%). Województwo mazowieckie, jako reprezentant wartości skrajnej, pojawia się raz jeszcze, w przypadku zasadniczych szkół zawodowych, których uczniowie stanowią jedynie 9,6% uczniów klas pierwszych wszystkich szkół ponadgimnazjalnych w regionie. Województwem z najwyższą wartością tego odsetka, dla zasadniczych szkół zawodowych, jest woj. wielkopolskie, gdzie 21,4% uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych to uczniowie tego typu placówek.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące zmienności odsetka uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych w podziale na typy szkół.

Wykres 43. Zmiana odsetka uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży wg województw w 2016 r. w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)

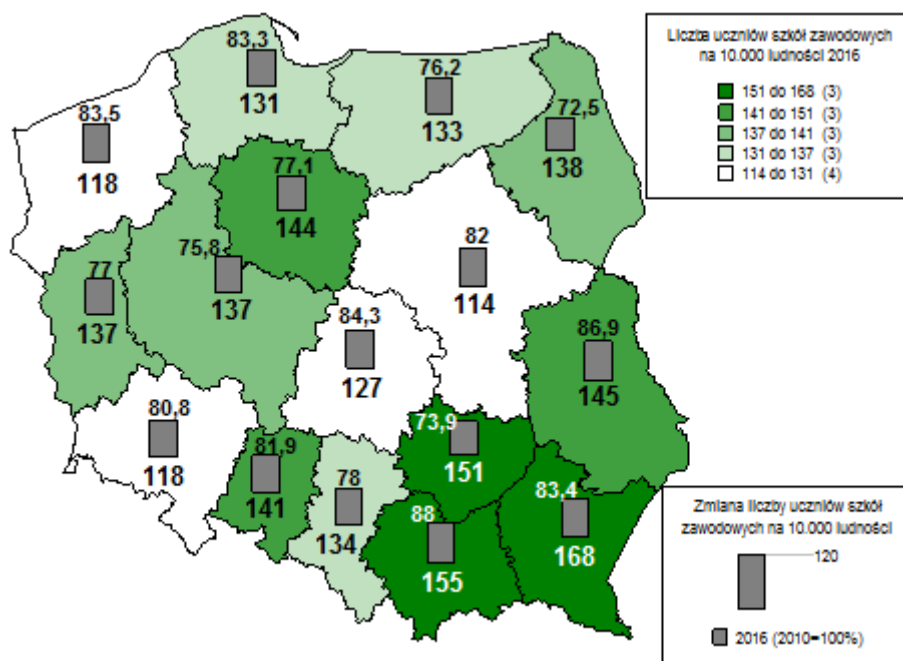

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Dynamika zmian odsetka uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych w trzech kategoriach szkół, została ukazana przez pryzmat lat 2012-2016, gdzie 2012 rok, stanowi

punkt odniesienia. W oparciu o powyższe dane można zauważyć wzrost w.w. odsetka dla techników – co najmniej o 2,6 pkt. proc. (woj. warmińsko-mazurskie), najwyżej natomiast o 14,4 pkt. proc. (woj. kujawsko-pomorskie). Wzrost ten, tylko w dwóch przypadkach nie przekłada się na istotne zmiany odsetka dwóch pozostałych kategorii szkół (odsetek dla zasadniczych szkół zawodowych w woj. podlaskim wzrósł o 0,4 pkt. proc., a licea ogólnokształcące w woj. śląskim pozostały bez zmian). Największe obniżenie tego odsetka jest widoczne w przypadku województwa łódzkiego (obniżka o 19,2 pkt. proc. dla zasadniczych szkół zawodowych), a dla liceów ogólnokształcących w przypadku woj. lubelskiego, gdzie spadł on o 7,4 pkt. proc.

Mapa 61. Liczba uczniów szkół zawodowych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016r. oraz ich zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)

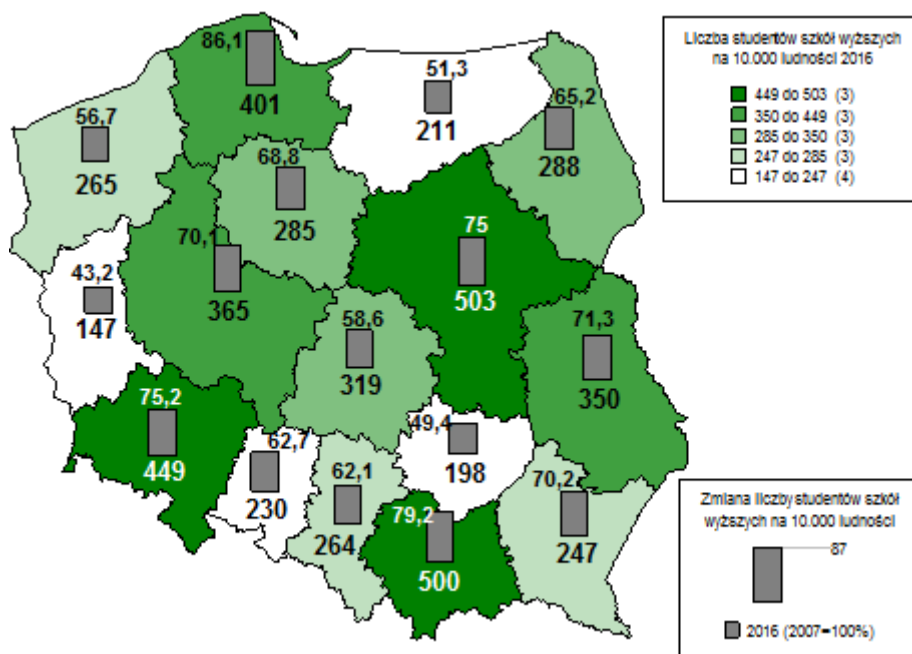
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Największą liczbę uczniów szkół zawodowych w Polsce (w przeliczeniu na 10 tys. ludności), można zaobserwować w województwie podkarpackim (168 na 10 tys. ludności), następnie w kolejności (dopiero z wartością 155 uczniów na 10 tys. ludności) w województwie małopolskim. Najniższą liczbę tych uczniów, zauważyć można natomiast w województwie mazowieckim, gdzie na 10 tys. ludności przypada ich 114, a następnie (z liczebnością 118 uczniów na 10 tys. ludności) znajdują się województwa: zachodniopomorskie i dolnośląskie. Dynamika zmian liczby uczniów szkół zawodowych

w przeliczeniu na 10 tys. ludności w latach 2010-2016, ukazuje jednoznacznie (dla wszystkich województw) tendencję spadkową dla liczebności uczniów tych szkół. Najmniejszy spadek obserwujemy w województwie małopolskim (wartość wskaźnika dla roku 2016 stanowi 88% jego wartości z roku 2010), największy natomiast w woj. podlaskim, gdzie wartość wskaźnika dla roku 2016 to tylko 72,5% jego wartości z roku 2010.

Ostatni aspekt analizy struktury osób uczących się dotyczy studentów szkół wyższych. Poniżej przedstawiono dane odnoszące się do liczby studentów szkół wyższych w przeliczeniu na 10 tys. ludności.

Mapa 62. Liczba studentów szkół wyższych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

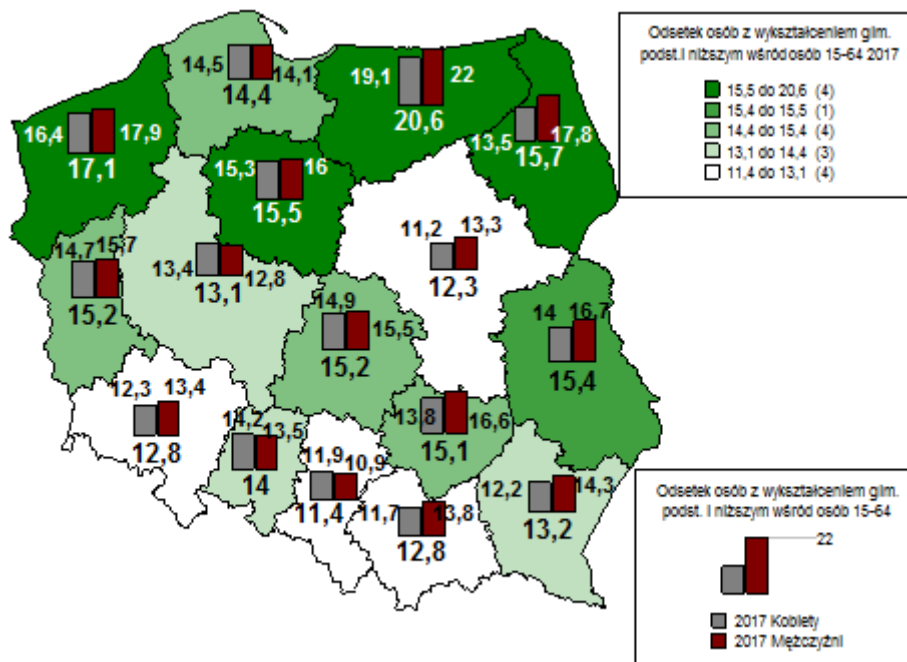
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Strateg

Przeliczając liczbę studentów szkół wyższych na 10 tys. ludności, można zauważyć, że ich liczba mocno różni się w zależności od analizowanego województwa. Przykładowo, w województwach o największej liczbie studentów szkół wyższych (mazowieckie i małopolskie) liczba studentów szkół wyższych wyniosła odpowiednio: 503 i 500 studentów na 10 tys. ludności. Z kolei w regionach o najmniejszej liczebności studentów (lubuskie i świętokrzyskie) liczebność ta wynosi, odpowiednio: 147 i 198 studentów na 10 tys. ludności.

Analizując kwestię liczebności studentów z perspektywy okresu lat 2007–2016, można zauważyć duży spadek w przypadku wszystkich województw. Największy spadek dotyczył województw: lubuskiego (wartość wskaźnika dla 2016 r. stanowi jedynie 43,2% wartości z roku 2007) i świętokrzyskiego (49,4%). Skalę tego zjawiska ujawnia również fakt, że tylko cztery województwa reprezentują spadek liczby studentów na 10 tys. ludności maksymalnie do 75% stanu z roku 2007 (w skali od 86,1% dla woj. pomorskiego do 75% dla woj. mazowieckiego).

W dalszej części przedstawiono dane dotyczące poziomu wykształcenia osób w wieku 15–64 lata, w odniesieniu do poszczególnych poziomów kształcenia.

Mapa 63. Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wśród osób w wieku 15–64 lata w 2017 r. oraz odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wśród osób w wieku 15–64 lata w podziale na płeć w 2017r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wśród osób w wieku 15–64 lat nie przekraczał w 2017 roku, w przypadku wszystkich województw, 21%, z najwyższą wartością dla województwa warmińsko-mazurskiego wynoszącą 20,6%. W pozostałych województwach odsetek ten jest wyraźnie niższy – następane w kolejności jest woj. zachodniopomorskie (17,1%), dalej woj. podlaskie (15,7%). O najniższym odsetku osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym

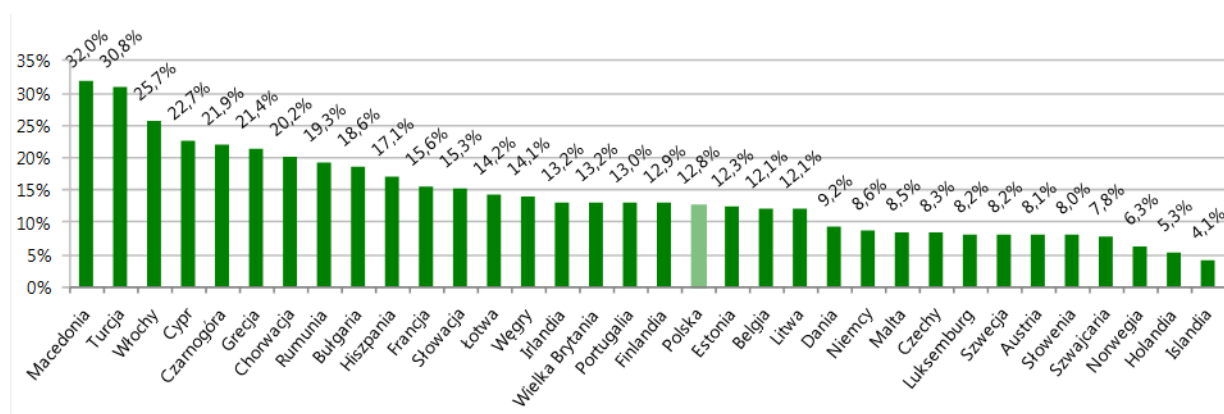
wśród osób w wieku 15-64 lat, mówić możemy w przypadku woj. śląskiego (11,4%), następnie mazowieckiego (12,3%) i *ex-aequo* województw: dolnośląskiego i małopolskiego (12,8%).

Uwzględniając podział na płeć, tylko w przypadku czterech województw można dostrzec „przewagę” odsetka kobiet o najniższym poziomie wykształcenia nad mężczyznami. Są to województwa: pomorskie, wielkopolskie, opolskie i śląskie. Największą różnicę pomiędzy płciami można natomiast zauważyć w województwie podlaskim, gdzie odsetek osób z najniższym poziomem wykształcenia wśród mężczyzn wynosi 17,8%, zaś wśród kobiet – 13,5%.

Warto w tym miejscu wspomnieć, iż według danych BDL GUS na terenie Polski udział osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym w 2017 r. był wyraźnie wyższy na terenach wiejskich (18,4%) niż w miastach (10,8%). Tendencja ta utrzymuje się również w każdym z województw, przy czym największe różnice między miastem a wsią występują na terenie województw: zachodniopomorskiego (15,1%) oraz warmińsko-mazurskiego (13,1%), a najmniejsze w województwach: śląskim (1,8%), lubuskim (6,6%), łódzkim (6,6%) oraz małopolskim (6,6%).

Dla porównania uwzględniono także dane dotyczące odsetka osób w wieku 18-24 lat z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym niekontynuujących dalszej nauki w formach szkolnych i pozaszkolnych w poszczególnych krajach europejskich.

Wykres 44. Odsetek osób w wieku 18-24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym niekontynuujących dalszej nauki w formach szkolnych i pozaszkolnych w krajach Europy w 2017 r.

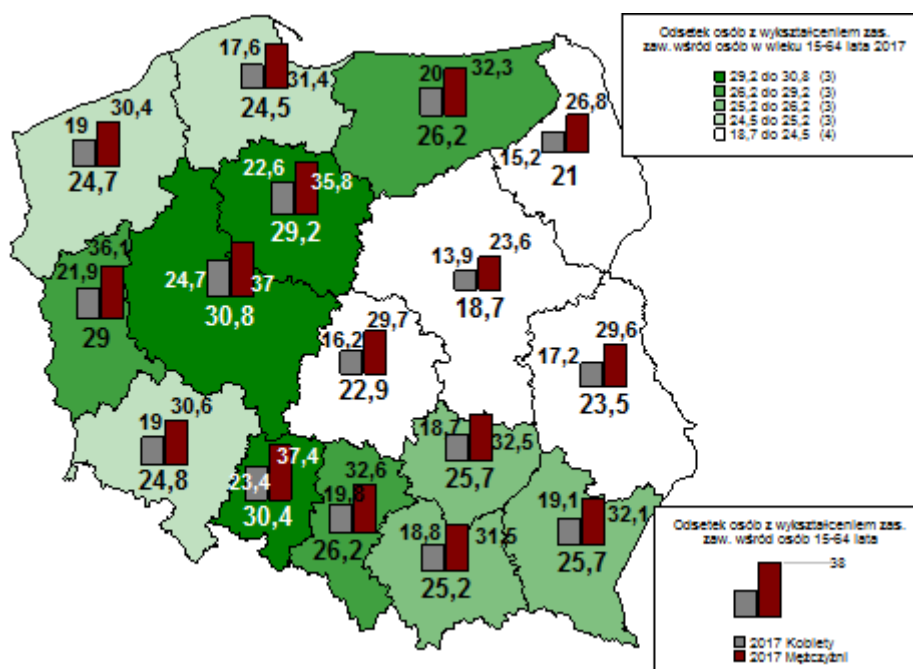

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Sytuacja odsetka osób z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym niekontynuujących dalszej nauki w formach szkolnych i pozaszkolnych, w wieku 18-24 lat, w roku 2017, na skalę europejską stawia Polskę, z wynikiem 12,8%, w „korzystniejszej” połowie krajów. Polska znajduje się na skali podziału krajów Europy ze względu na niniejszy odsetek osób z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, między Finlandią (12,9%), a Estonią (12,3%). Z najwyższym odsetkiem osób o najniższym poziomie wykształcenia mamy do czynienia w Macedonii (32%) oraz Turcji (30,8%), zaś z najniższym – w Islandii (4,1%), Holandii (5,3%) i Norwegii (6,3%).

Poniżej przedstawiono dane dotyczące odsetka osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r., także z uwzględnieniem podziału na płeć.

Mapa 64. Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. wg województw oraz odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r. wg województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

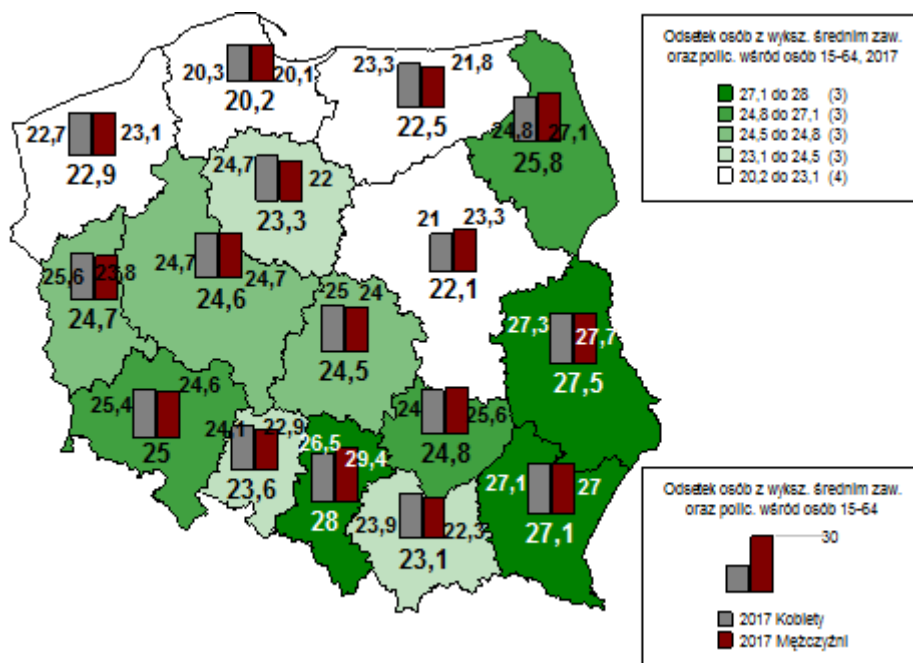
Regionami o najmniejszym odsetku osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób w wieku 15-64 lata były w 2017 r. województwa: mazowieckie (18,7%), podlaskie (21%), łódzkie (22,9%) oraz lubelskie (23,5%). Z najwyższym udziałem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym mamy natomiast do czynienia

w województwach: wielkopolskim (30,8%), opolskim (30,4%), kujawsko-pomorskim (29,2%) oraz lubuskim (29%).

Analizując z kolei występujące zróżnicowanie w odsetku osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym w grupie osób w wieku 15-64 lata wśród kobiet i mężczyzn zauważyć należy występowanie we wszystkich województwach takiej samej prawidłowości. Polega ona występowaniu wyraźnie wyższego odsetka osób o takim poziomie wykształcenia wśród mężczyzn niż wśród kobiet. Jeśli chodzi o mężczyzn, to największy udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym dotyczy woj. opolskiego (37,4%), z kolei w przypadku kobiet – woj. wielkopolskiego (24,7%).

W dalszej kolejności przedstawiono dane dotyczące odsetka osób z wykształceniem średnim – zawodowym i policealnym oraz ogólnokształcącym.

Mapa 65. Odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017r. oraz odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017r.

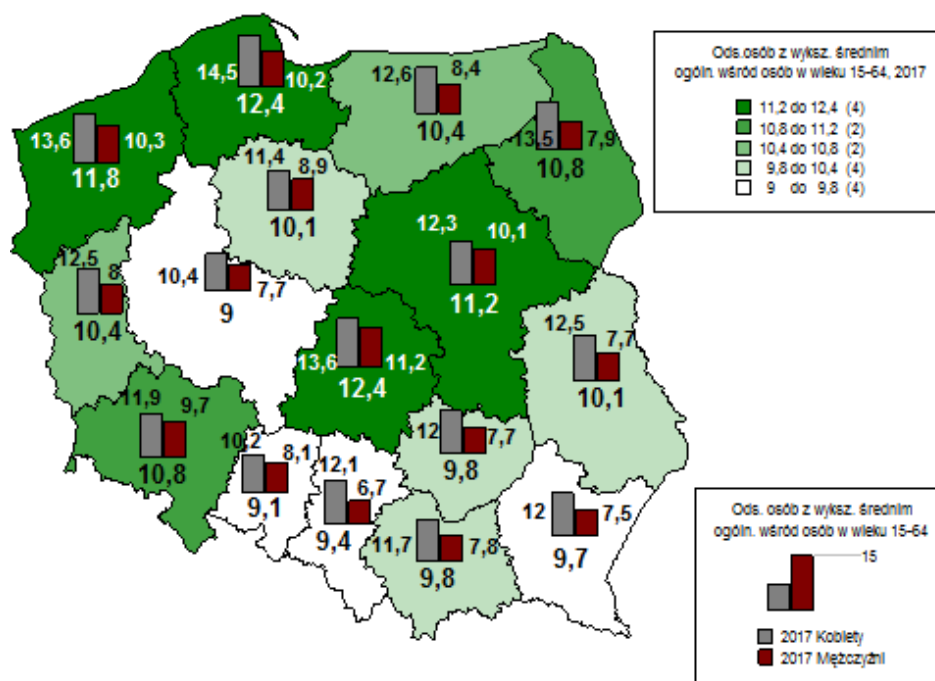
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Odsetki osób z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym wśród osób w wieku 15-64 lata, dla poszczególnych województw, w roku 2017, wynoszą od 20,2% (woj. pomorskie) do 28% (woj. śląskie). Nie zidentyfikowano znaczących zróżnicowań pomiędzy płciami w odniesieniu do analizowanego wskaźnika. Największy stopień

zróznicowania wynosi 2,9 pkt. proc. w woj. śląskim, a w woj. wielkopolskim odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym jest identyczny wśród kobiet i mężczyzn.

Warto w tym miejscu dodać, iż wg danych BDL GUS w 2017 r. w Polsce udział osób z wykształceniem średnim zawodowym na terenach miejskich i wiejskich był taki sam i wynosił 24,4%. W większości województw mamy do czynienia z sytuacją podobną – występowaniem bardzo niewielkich różnic pomiędzy miastem a wsią. Wyraźną przewagę obszarów miejskich zaobserwowano w województwach: warmińsko-mazurskim (różnica 7,4%), zachodniopomorskim (4,0%) i pomorskim (3,4%). Z kolei istotna przewaga obszarów wiejskich występowała w województwach: małopolskim (3,1%), mazowieckim (3,9%) oraz podkarpackim (3,5%).

Mapa 66. Odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. oraz odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Różnica pomiędzy najmniejszym i największym odsetkiem osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 roku, dla województw, wynosi 3,4 pkt. proc. i wynika z różnicy między województwem łódzkim

(odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata 12,4%) i wielkopolskim (9%). Tym samym stwierdzić należy, że nie mamy do czynienia ze znaczącymi różnicowaniami międzywojewódzkimi w zakresie odsetka osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata.

Wprowadzenie podziału na płcie w analizie niniejszego odsetka wśród województw, pozwala na stwierdzenie, że we wszystkich regionach odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym jest wyższy wśród kobiet niż wśród mężczyzn, co świadczy o relatywnej feminizacji kształcenia na szczeblu średnim ogólnokształcącym.

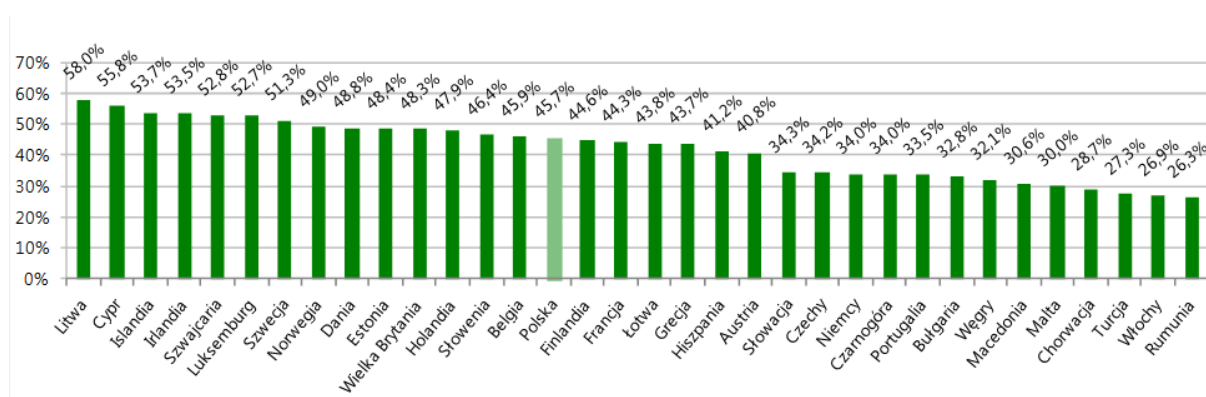
Najbardziej jest ona dostrzegalna w województwie podlaskim (5,6% pkt. proc. różnicy), najmniej natomiast w mazowieckim (2,2 pkt. proc.).

Według danych BDL GUS na terenie Polski w 2017 r. w miastach udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym był nieco wyższy (11,7%) niż na terenach wiejskich (8,7%). Przewaga terenów miejskich utrzymuje się również w każdym z województw, jednak różnica pomiędzy miastem a wsią w żadnym województwie nie jest duża. Z największą różnicą udziałów osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym mamy do czynienia w województwach: opolskim (5,4%), podkarpackim (4,8%) oraz zachodniopomorskim (4,7%), z kolei najmniejsze różnicowanie występowało w: pomorskim (1,4%), lubuskim (1,6%) oraz lubelskim (1,8%).

Ostatni uwzględniony w analizie poziom kształcenia to poziom studiów wyższych.

W pierwszej kolejności przedstawiono dane obrazujące odsetek osób w wieku 30-34 lat z wykształceniem wyższym w poszczególnych krajach Europy w 2017 r.

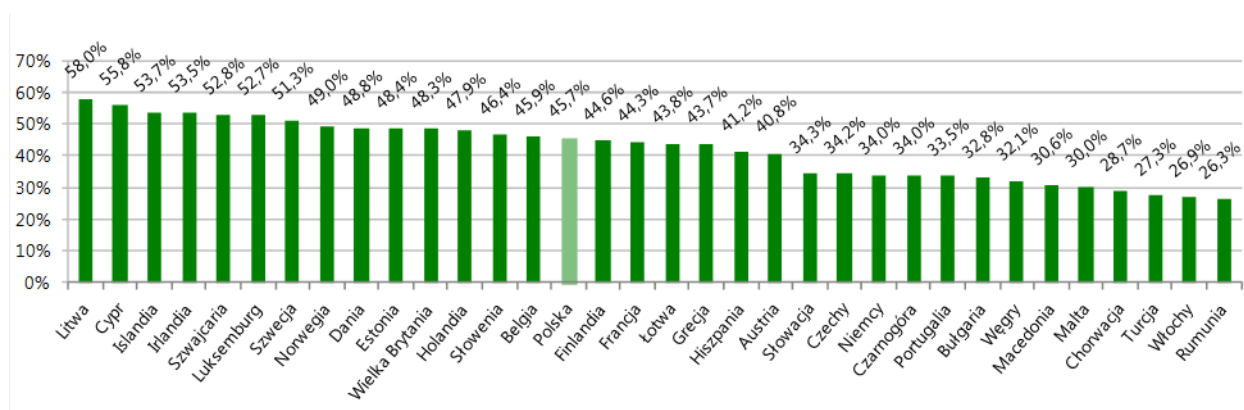
Wykres 45. Odsetek osób w wieku 30-34 lata z wykształceniem wyższym w krajach Europy w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Odsetek osób w wieku 30-34 lata z wykształceniem wyższym wyniósł w Polsce, w 2017 r., 45,7%. Spośród 34 wymienionych krajów, wynik ten plasuje Polskę na 15 miejscu w rankingu (pomiędzy Belgią – 45,9%, a Finlandią – 44,6%). Z najwyższym odsetkiem osób z wykształceniem wyższym w omawianej grupie wiekowej mamy do czynienia na Litwie (58%), z najniższym – w Rumunii (26,3%).

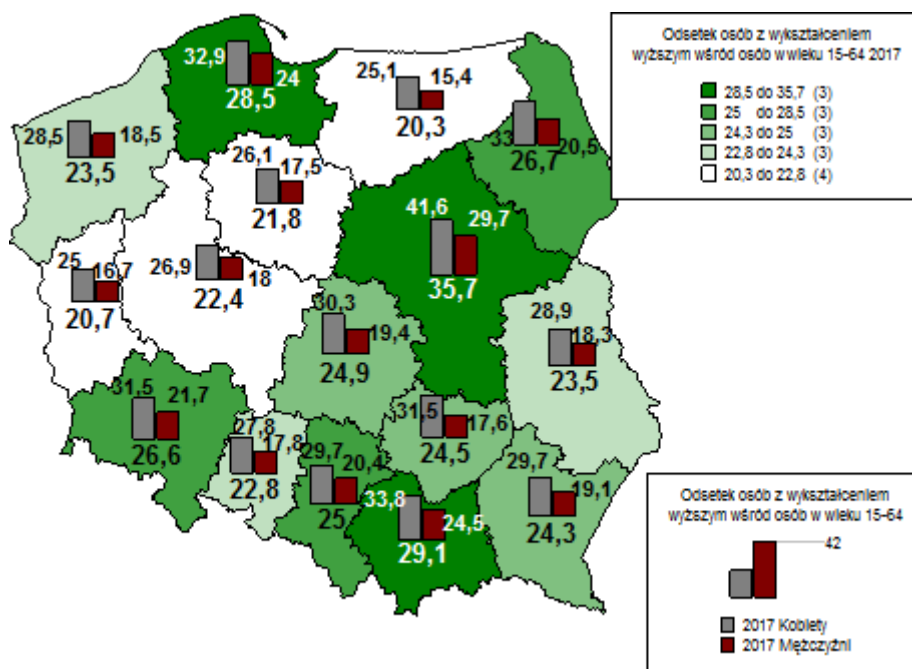
Wykres 46. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata w krajach Europy w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Dokonując analizy odsetka osób z wykształceniem wyższym w ramach szerszej grupy wiekowej niż wcześniej, a więc dla osób w wieku 15-64 lat, stwierdzić należy, że odsetek ten jest w poszczególnych krajach odpowiednio niższy. Dotyczy to również Polski, która w rankingu krajów europejskich pod względem odsetka osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lat, znajduje się na 21 miejscu (spośród 34 krajów). Na pierwszym miejscu wśród krajów Europy ze względu na w.w. odsetek znajduje się Irlandia (38,3%), na ostatnim natomiast Rumunia (15,3%). W Polsce odsetek ten wynosi 26,3% i ta wartość plasuje się między wynikiem Grecji (27,2%) i Niemiec (24,7%).

Mapa 67. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. oraz odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analiza odsetka osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata (dla 2017 roku) wskazuje, że różnica między województwem z największym odsetkiem (mazowieckie – 35,7%) oraz najmniejszym (warmińsko-mazurskie – 20,3%), wynosi 15,4 pkt. proc.

Biorąc pod uwagę podział na płeć w odniesieniu do powyższego wskaźnika, można stwierdzić, że województwem cechującym się największym zróżnicowaniem pomiędzy wartością wskaźnika dla kobiet i mężczyzn jest województwo świętokrzyskie, z różnicą na poziomie 13,9 pkt. proc. Większy odsetek osób z wykształceniem wyższym cechuje grupę kobiet, co jest zresztą prawidłowością charakterystyczną dla wszystkich województw. Świadczy to o – podobnie jak w przypadku kształcenia na poziomie średnim ogólnokształcącym – relatywnej feminizacji kształcenia na szczeblu wyższym.

Według danych BDL GUS w 2017 r. na terenie Polski udział osób z wyższym wykształceniem był w miastach (33,3%) ponad dwukrotnie wyższy niż na wsi (16,3%). Tendencja większego udziału osób z wyższym wykształceniem na terenach miejskich utrzymuje się w każdym z województw. Największe różnice udziałów pomiędzy miastem a wsią występują na terenie województw: mazowieckiego (27,2%), lubelskiego (21,0%)

oraz małopolskiego (20,5%). Z kolei z najmniejszymi różnicami mamy do czynienia w województwach śląskim (8,8%), warmińsko-mazurskim (12,0%) oraz lubuskim.

Tabela 8. Zmiana udziału osób z poszczególnymi poziomami wykształcenia wśród osób w wieku 15-64 lata wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

	gimnazjalne, podstawowe i niższe		zasadnicze zawodowe		średnie ogólnokształcące		policealne oraz średnie zawodowe		wyższe	
	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
dolnośląskie	68%	72%	86%	90%	87%	123%	89%	97%	178%	152%
kujawsko-pomorskie	61%	70%	88%	93%	88%	125%	102%	98%	212%	194%
lubelskie	65%	69%	80%	93%	97%	107%	109%	113%	153%	151%
lubuskie	68%	78%	89%	94%	101%	111%	95%	98%	172%	167%
łódzkie	74%	65%	76%	89%	94%	130%	98%	109%	166%	156%
małopolskie	66%	73%	84%	88%	75%	89%	95%	94%	179%	188%
mazowieckie	64%	73%	89%	87%	83%	94%	82%	94%	157%	155%
opolskie	67%	65%	94%	99%	81%	125%	88%	100%	203%	144%
podkarpackie	56%	63%	85%	89%	99%	107%	96%	116%	190%	172%
podlaskie	53%	69%	96%	99%	102%	87%	94%	108%	173%	159%
pomorskie	65%	71%	81%	90%	104%	112%	83%	87%	191%	186%
śląskie	69%	69%	78%	88%	90%	108%	95%	104%	184%	163%
świętokrzyskie	59%	66%	85%	94%	95%	143%	98%	110%	181%	153%
warmińsko-	72%	85%	94%	93%	96%	142%	95%	93%	174%	152%
wielkopolskie	66%	66%	99%	92%	68%	117%	102%	111%	174%	157%
zachodniopomorskie	76%	78%	91%	96%	89%	107%	99%	104%	149%	136%
POLSKA	66%	70%	86%	91%	87%	110%	94%	101%	173%	162%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analizując dynamikę zmian udziałów osób z poszczególnymi poziomami wykształcenia, wśród osób w wieku 15-64 lat, ze względu na poszczególne województwa w latach 2007-2017, uznając rok 2007 za punkt odniesienia, można dostrzec w przypadku zarówno kobiet i mężczyzn, we wszystkich województwach obniżenie udziału osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym/zawodowym. Patrząc na te dwa poziomy wykształcenia z perspektywy Polski ogółem, dla tego pierwszego, udział kobiet legitymujących się najniższym poziomem wykształcenia zmniejszył się o 36 pkt. proc, zaś udział mężczyzn o takim poziomie wykształcenia – o 30 pkt. proc. Dla wykształcenia zawodowego natomiast wśród kobiet spadek osób o takim poziomie wykształcenia wyniósł 14 pkt. proc, zaś dla mężczyzn 9 pkt. proc. W przypadku

wykształcenia średniego ogólnokształcącego, u kobiet możemy mówić, w przypadku większości województw, o spadku udziału osób z tym poziomem wykształcenia (tylko dla trzech województw nastąpił wzrost o 1-4 pkt. proc.), u mężczyzn natomiast o zdecydowanym wzroście, od 7 pkt. proc. do nawet 43 pkt. proc. (poza tym w przypadku trzech województw występuje zmniejszenie tego udziału od 6 pkt. proc. do 13 pkt. proc.). Dynamika zmian udziału osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym wśród osób w wieku 15-64 lata, tylko w kilku przypadkach świadczy o dużej zmienności. Dominuje tendencja polegająca na utrzymywaniu się w całym okresie analizy zbliżonego odsetka osób legitymujących się tym poziomem wykształcenia. Zupełnie inaczej wygląda sytuacja w przypadku wyższego szczebla edukacji – wszystkie województwa odnotowały tutaj tendencję wzrostową, przy czym w większości województw większa dynamika wzrostu udziału osób z wykształceniem wyższym dotyczy kobiet.

Podsumowując analizę dotyczącą wykształcenia ludności stwierdzić należy, że podlegała ona w analizowanym okresie różnym tendencjom, które całościowo określić możemy jako poprawę poziomu wykształcenia polskiego społeczeństwa (malejący udział osób z najniższym poziomem wykształcenia, rosnący udział osób z wykształceniem wyższym). Z punktu widzenia potrzeb gospodarki kluczowe jest w chwili obecnej, z jednej strony – jak wskazano wcześniej – zwiększenie odsetka osób kształcących się na szczeblu zawodowym, z drugiej zaś – w przypadku osób z wykształceniem wyższym – zapewnienie dostępności wsparcia wspomagającego kształcenie ustawiczne pozwalające aktualizować swoje kwalifikacje i dostosowywać je do zmieniających się wymagań rynku pracy³⁶. W przypadku kształcenia zawodowego – i dążenia do zapewnienia możliwie najwyższego poziomu nauczania – istotne jest także zapewnienie odpowiedniego poziomu kwalifikacji kadry nauczycielskiej. W praktyce przekłada się to na potrzebę zapewnienia wsparcia w zakresie rozwijania kompetencji przez nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli zawodowych³⁷.

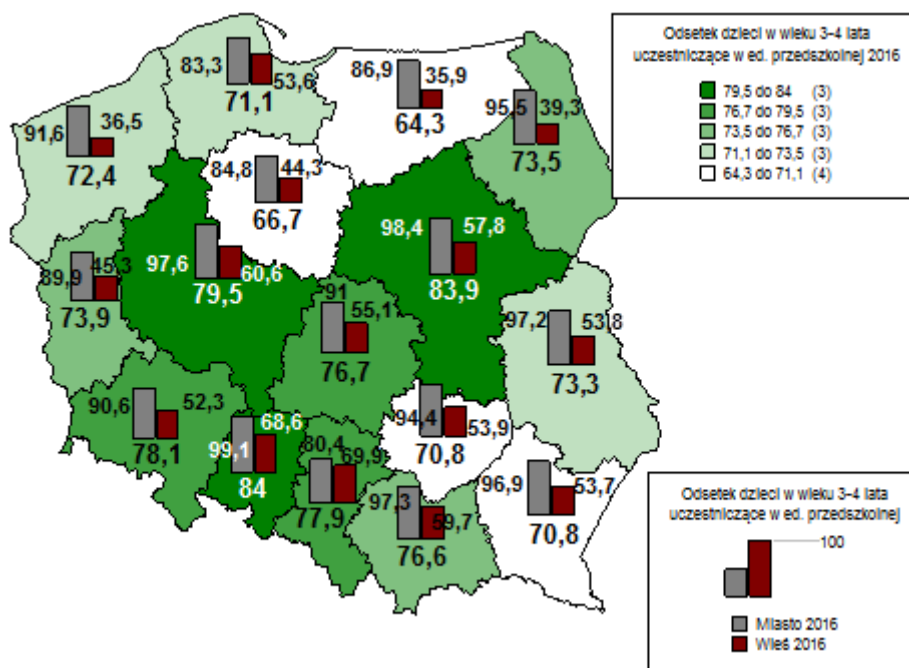
³⁶ Kwestia ta i związana z nią rekomendacja została uwzględniona w części poświęconej kształceniu ustawicznemu.

³⁷ Instytucja Zarządzająca RPO Woj. Podkarpackiego 2014-2020 (2017) Ewaluacja ex ante wsparcia kształcenia osób dorosłych w formie poza szkolnych form kształcenia zawodowego, s. 99

Upowszechnienie edukacji przedszkolnej

W niniejszej części przedstawiono wyniki analiz dotyczących stopnia upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Poniżej przedstawiono dane określające odsetek dzieci w wieku 3-4 lata uczestniczących w edukacji przedszkolnej w 2016 r.

Mapa 68. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat uczestniczących w edukacji przedszkolnej w 2016 r. oraz odsetek dzieci w wieku 3-4 lat uczestniczących w edukacji przedszkolnej w podziale na miasto i wieś w 2016 r.

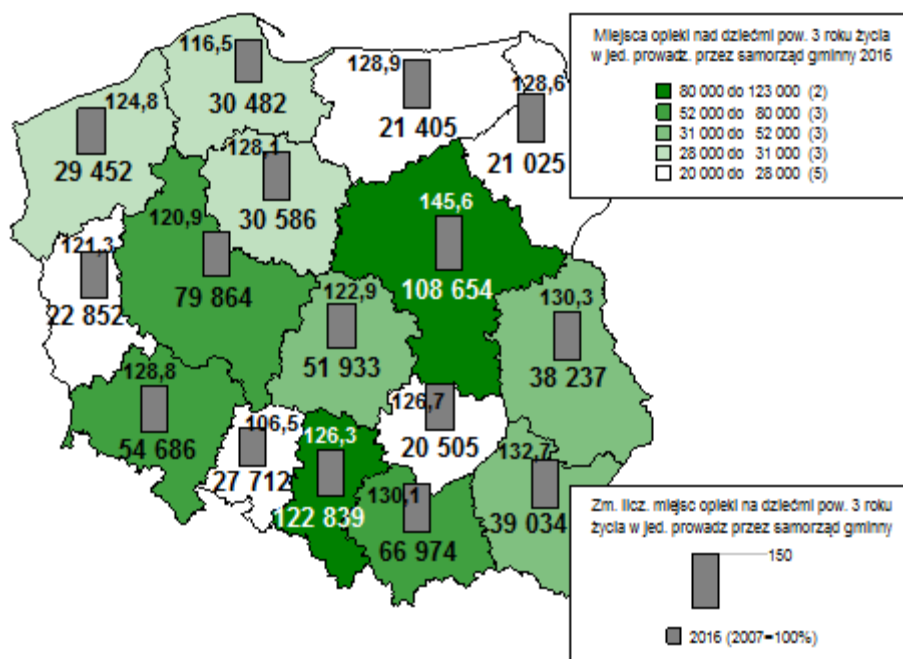
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat uczestniczących w edukacji przedszkolnej ukazany dla województw, dla roku 2016, pozwala dostrzec, że mimo odległych od siebie skrajnych wartości (83,9% – woj. mazowieckie i 64,3% – woj. warmińsko-mazurskie), zidentyfikowane różnice pomiędzy województwami nie są bardzo znaczące. Choć trzeba tutaj zauważyć, że najniższym stopniem objęcia dzieci w wieku 3-4 lat edukacją przedszkolną mamy do czynienia w województwach: warmińsko-mazurskim (64,3%), kujawsko-pomorskim (66,7%), podkarpackim i świętokrzyskim (70,8%). W tych województwach występuje w tej chwili największa potrzeba związana z zapewnieniem wsparcia na rzecz edukacji przedszkolnej.

Różnice są zauważalne natomiast, jeśli spojrzeć na to zjawisko przez pryzmat podziału na miasto i wieś. Tutaj największą różnicę stanowi województwo podlaskie (z różnicą

w wysokości 56,2 pkt. proc.), z przewagą obszarów miejskich jako cechujących się większym odsetkiem dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną. Taka prawidłowość (większy odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną) cechuje zresztą wszystkie województwa. Tym samym o większej pilności potrzeb dotyczących zapewnienia opieki przedszkolnej mówić możemy w przypadku obszarów wiejskich.

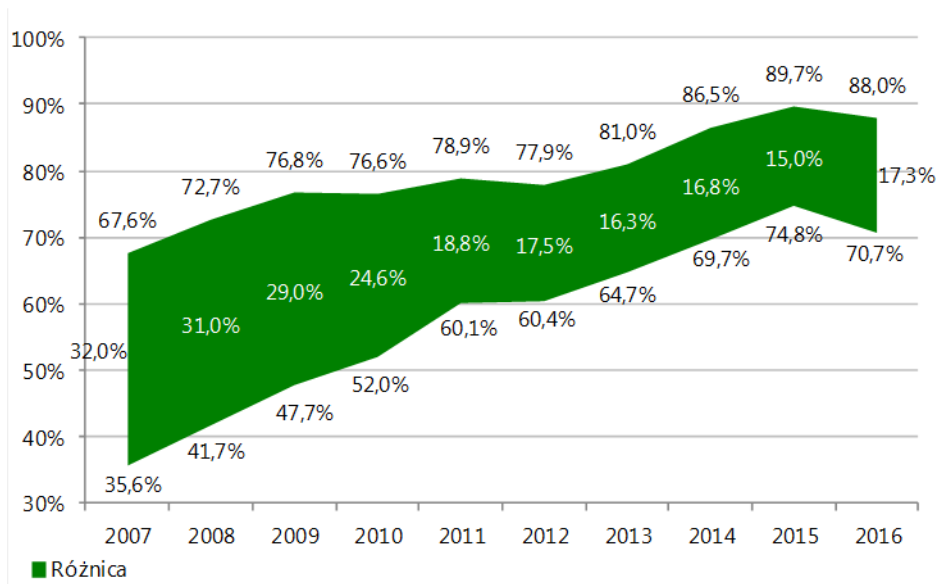
Mapa 69. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w jednostkach prowadzonych przez samorząd gminny w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W kwestii liczby miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia, w jednostkach prowadzonych przez samorząd gminny (dane dotyczą 2016 roku), największe ich liczebności można zaobserwować w województwach: śląskim (122839) oraz mazowieckim (108654), najniższe natomiast w: świętokrzyskim (20505) oraz podlaskim (21025). W przypadku wszystkich województw mamy do czynienia z tendencją wzrostową, jeśli chodzi o liczbę miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia, w jednostkach prowadzonych przez samorząd gminny. Najbardziej jest ona widoczna w województwie mazowieckim (wartość dla 2016 r. stanowi 145,6% wartości z roku 2007), najmniej zaś w opolskim (106,5%).

Wykres 47. Różnica pomiędzy województwem z najwyższym i najniższym poziomem upowszechnienia edukacji przedszkolnej w latach 2007-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Różnica między województwem z najwyższym i najniższym poziomem upowszechnienia edukacji przedszkolnej, dla lat 2007-2016, w roku 2007 stanowiła 32 pkt. proc., natomiast w roku 2016 – 17,3 pkt. proc. Tym samym, uprawniony jest wniosek, że w analizowanym okresie nastąpiło wyraźne zmniejszenie dysproporcji w zakresie dostępności edukacji przedszkolnej w Polsce. Pozytywnej ocenie tej tendencji musi jednak towarzyszyć wcześniejsze zalecenie dotyczące dalszego wspierania procesu upowszechniania edukacji przedszkolnej (szczególnie w tych województwach, w których odsetek objętych nią dzieci jest mniejszy oraz na obszarach wiejskich).

W tym kontekście warto podkreślić, że edukacja przedszkolna nie powinna być traktowana tylko jako forma zapewnienia opieki nad dziećmi (*ergo* instrument wspierający rodziców w powrocie na rynek pracy), lecz jako istotny element wspierania rozwoju dziecka. Korzystanie z edukacji przedszkolnej pozwala dzieciom na opanowanie kompetencji podstawowych i przyczynia się do poprawy poziomu nauczania w dłuższej perspektywie czasowej³⁸.

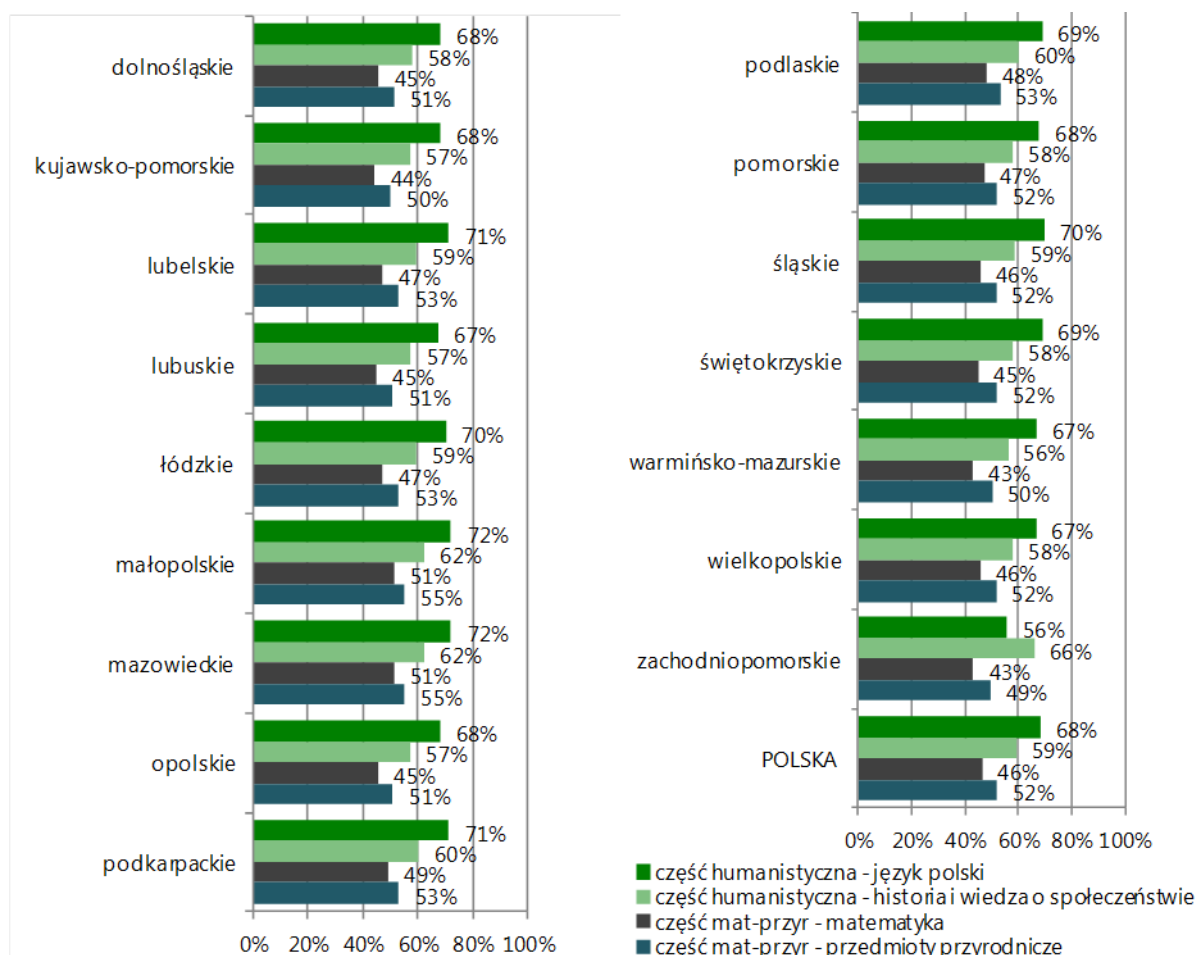
³⁸ Komisja Europejska (2017) Monitor edukacji i kształcenia 2017. Polska, s. 5

Ocena efektów nauczania

W niniejszej części przeprowadzono analizę dotyczącą różnych aspektów oceny efektów nauczania. Analiza ta obejmować będzie wyniki egzaminów zewnętrznych, dane dotyczące sytuacji zawodowej osób z różnym poziomem wykształcenia oraz ocenę wybranych czynników mogących wpływać na jakość kształcenia i osiągnięte efekty nauczania.

W pierwszej kolejności przedstawiono dane dotyczące średnich wyników uczniów z egzaminu gimnazjalnego w 2017 r.

Wykres 48. Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego wg województw w 2017 r.

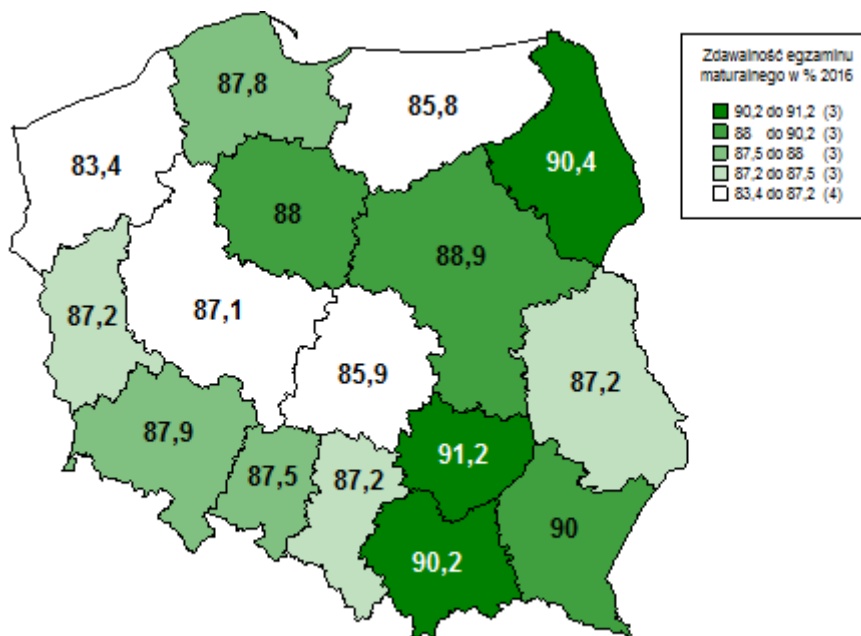
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE (Okręgowe Komisje Egzaminacyjne)

Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego w podziale na dwie części humanistyczne (język polski oraz historia i wiedza o społeczeństwie) oraz dwie matematyczno-przyrodnicze (matematyka oraz przedmioty przyrodnicze), dla 2017 roku, biorąc pod uwagę wszystkie województwa, nie przekroczyły 72% (to wynik egzaminu

z języka polskiego dla województw: małopolskiego i mazowieckiego), a jednocześnie nie były niższe niż 43% (matematyka dla województw: warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego).

Analizując rezultaty egzaminów dla Polski ogółem, można stwierdzić, że średnie wyniki uczniów stawiają poszczególne przedmioty egzaminacyjne w następującej kolejności pod względem średnich wyników uzyskiwanych przez uczniów: matematyka (46%), przedmioty przyrodnicze (52%), historia i wiedza o społeczeństwie (59%) oraz język polski (68%). Ten ostatni przedmiot, w prawie wszystkich przypadkach cechuje najwyższy wynik egzaminu (nie jest tak jedynie w województwie zachodniopomorskim, gdzie lepszy wynik uzyskano z historii i wiedzy o społeczeństwie). Regułą we wszystkich przypadkach jest natomiast uplasowanie wyników z przedmiotów przyrodniczych na miejscu przedostatnim, na ostatnim natomiast z matematyki.

Zróznicowania międzywojewódzkie wyników egzaminu gimnazjalnego nie są znaczące – we wszystkich województwach uzyskiwano zbliżony wynik egzaminu gimnazjalnego dla każdego z przedmiotów. Taki stan rzeczy sprawia, że większego znaczenia niż zalecenie o regionalnym różnicowaniu wsparcia zorientowanego na poprawę wyników egzaminu zewnętrznego poprzedzającego edukację na szczeblu średnim (egzamin gimnazjalny lub egzamin na zakończenie szkoły podstawowej) nabiera rekomendacja o zapewnieniu wsparcia dotyczącego obszaru, w którym uzyskiwane są najniższe wyniki, czyli nauk matematyczno-przyrodniczych.

Mapa 70. Odsetek zdawalności egzaminu maturalnego w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przedstawiona w postaci odsetka zdawalność egzaminu maturalnego dla roku 2016 wskazuje, że występują w niektórych przypadkach zauważalne różnice między województwami. Największa z nich (wynosząca 7,8 pkt. proc) dotyczy województw: świętokrzyskiego (91,2% zdawalności) i zachodniopomorskiego (83,4% zdawalności). Generalnie, z najniższym poziomem zdawalności, poza woj. zachodniopomorskim, mamy do czynienia w województwach: warmińsko-mazurskim (85,8%), łódzkim (85,9%) i wielkopolskim (87,1%). W tych regionach mówić możemy o największym zapotrzebowaniu na ewentualne działania wspierające dotyczące podniesienia jakości nauczania na szczeblu średnim.

W kontekście efektów nauczania mierzonych poprzez system egzaminów zewnętrznych na różnych szczeblach nauczania, warto także odnieść się do innej formuły identyfikacji poziomu i zakresu wiedzy uczniów, tj. wyników badania Programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (PISA – Programme for International Student Assessment). Jak pokazują wyniki ostatniego pomiaru (rok 2015) polscy uczniowie uzyskują wysokie wyniki we wszystkich trzech głównych obszarach: rozumowanie w naukach

przyrodniczych, czytanie i interpretacja oraz matematyka³⁹. Dostępna dzięki programowi formuła międzynarodowego benchmarkingu pozwala stwierdzić, że w ramach polskiego systemu edukacji uzyskiwane są wyniki wysokie w porównaniu z większością krajów uczestniczących w badaniach PISA. Podobnie było w przypadku badania biegłości w czytaniu PIRLS 2016, gdzie polscy uczniowie zajęli 6 lokatę w grupie 50 państw⁴⁰. Poniżej przedstawiono dane dotyczące wskaźnika zatrudnienia wg poziomu wykształcenia oraz województw. Przyjęto w tym przypadku założenie, że wskaźnik zatrudnienia jest pośrednią miarą efektów nauczania w tym znaczeniu, iż wskazuje, jak radzą sobie na rynku pracy absolwenci danego szczebla edukacji. Takie uzupełnienie sposobu pomiaru efektów nauczania wynika z konstatacji, że odwoływanie się wyłącznie do wyników egzaminów zewnętrznych, czy testów międzynarodowych może uniemożliwiać uchwycenie rzeczywistych efektów procesu nauczania, które wykraczają poza prosty, skwantyfikowany pomiar⁴¹.

Tabela 9. Wskaźnik zatrudnienia wg poziomu wykształcenia i województw w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

	gimnazjalne, podstawowe i niższe (%)	zasadnicze zawodowe (%)	średnie ogólno- kształcące (%)	policealne oraz średnie zawodowe (%)	wyższe (%)
dolnośląskie	13,8 (106)	51,6 (98)	47,2 (121)	60,7 (103)	77,7 (105)
kujawsko-pomorskie	15 (86)	53 (98)	48,1 (115)	59,7 (97)	79,7 (111)
lubelskie	14,4 (60)	55,6 (87)	42,7 (112)	61,1 (91)	75,4 (99)
lubuskie	17,3 (112)	56,3 (95)	48,8 (121)	60,7 (104)	80 (99)
łódzkie	15,7 (84)	58,7 (98)	55,7 (132)	63,4 (97)	77,7 (98)
małopolskie	11,5 (66)	55,6 (95)	43,2 (121)	60,9 (101)	78 (104)
mazowieckie	15,5 (83)	55,7 (94)	50,4 (130)	60,1 (96)	78,6 (105)
opolskie	15,8 (107)	57,9 (99)	51,5 (132)	58,9 (102)	77,6 (105)
podkarpackie	11,6 (49)	54,9 (94)	44,7 (122)	59,5 (97)	76,7 (101)
podlaskie	15,5 (68)	57,2 (90)	42,9 (107)	63,2 (100)	79,1 (100)
pomorskie	18,9 (122)	57,6 (102)	48,4 (126)	58,6 (95)	78,8 (103)
śląskie	11,7 (106)	45,2 (90)	44,3 (125)	59 (102)	79,1 (103)
świętokrzyskie	15,3 (62)	56,1 (89)	43 (109)	59,5 (99)	73,8 (101)

³⁹ Instytut Badań Edukacyjnych (2017) Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności uczniów. Wyniki badania PISA 2015 w Polsce

⁴⁰ Instytucja Zarządzająca PO WER (2018) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS – III raport cząstkowy, s. 67

⁴¹ Instytucja Zarządzająca PO WER (2017) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS – II raport cząstkowy, s. 51

	gimnazjalne, podstawowe i niższe (%)	zasadnicze zawodowe (%)	średnie ogólno- kształcące (%)	policealne oraz średnie zawodowe (%)	wyższe (%)
warmińsko-mazurskie	17,2 (102)	55,5 (94)	45,9 (118)	58,7 (98)	79,4 (99)
wielkopolskie	15,8 (92)	61,1 (104)	49,4 (114)	65,2 (103)	79,5 (106)
zachodniopomorskie	17,9 (127)	52,1 (99)	47,4 (137)	58,6 (109)	76 (101)
POLSKA	14,8 (84)	54,7 (96)	47,5 (123)	60,6 (99)	78,2 (103)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS; przed nawiasem wskazano wartość wskaźnika zatrudnienia, a w nawiasie wskazano dynamikę – 2007 r. = 100%

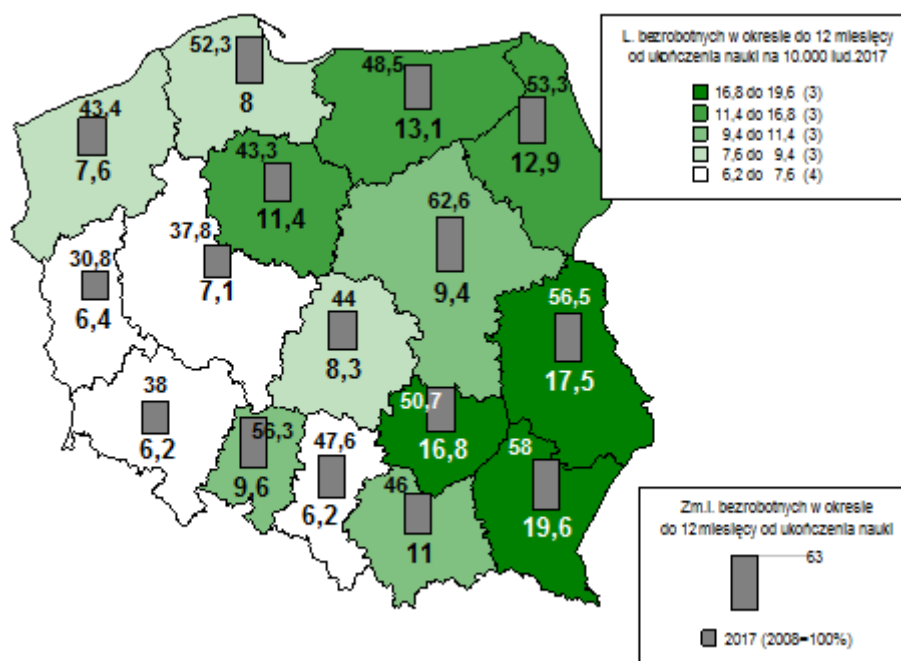
Wartość wskaźnika zatrudnienia na tle województw, w 2017 roku rośnie ze względu na poziom wykształcenia (na spektrum od gimnazjalnego, podstawowego i niższego od wyższego). Jest to zależność, której odchylenie można dostrzec jedynie w zestawieniach, w których znajdują się: wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz średnie ogólnokształcące (gdzie we wszystkich województwach to pierwsze zawsze ma przewagę nad drugim pod względem wartości wskaźnika zatrudnienia, ale nigdy nad policealnym, średnim zawodowym, czy wyższym). Najniższą wartość wskaźnika zatrudnienia można zatem zidentyfikować dla wykształcenia gimnazjalnego, podstawowego i niższego (11,5% – woj. małopolskie), najwyższą natomiast dla wykształcenia wyższego (80% – woj. lubuskie).

Dynamika, ukazana na przestrzeni lat 2007-2017 nie jest już tak jednolita, zwłaszcza dla wykształcenia gimnazjalnego, podstawowego i niższego, gdzie pojawia się największe odchylenie pomiędzy wartością najwyższą wskaźnika (wzrost w 2017 r. w woj. zachodniopomorskim, o 27 pkt. proc. w relacji do roku 2007), a najniższą (obniżenie o 51 pkt. proc. w woj. podkarpackim). O niewielkich spadkach (w przypadku 14 województw) możemy mówić w przypadku wykształcenia zasadniczego zawodowego oraz policealnego i średniego zawodowego (dla którego w 9 województwach pojawia się obniżenie osiąganego wskaźnika zatrudnienia). Wskaźnik zatrudnienia dla wykształcenia wyższego w tym zestawieniu, reprezentuje tendencję wzrostową (w przypadku 10 województw), jednak maksymalnie o 11 pkt. (wartość ta dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego). Największy wzrost pod względem wskaźnika zatrudnienia wg poziomu wykształcenia – i to występujący we wszystkich województwach – odnosi się do

wykształcenia średniego ogólnokształcącego: od 9 pkt. proc. (woj. świętokrzyskie) do 32 pkt. proc. (woj. łódzkie).

Generalnie więc, w oparciu o powyższe dane stwierdzić należy, że z punktu widzenia poziomu wykształcenia, im wyższy poziom wykształcenia, tym lepsza sytuacja danej grupy na rynku pracy mierzona wartością wskaźnika zatrudnienia. Oczywiście, wniosek ten uzupełnić należy dodatkowo zastrzeżeniem, że z punktu widzenia szans na znalezienie zatrudnienia, poza samym poziomem wykształcenia istotny jest także jego profil / kierunek, a mówiąc bardziej precyzyjnie – jego adekwatność do potrzeb regionalnej gospodarki.

Mapa 71. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPIPS

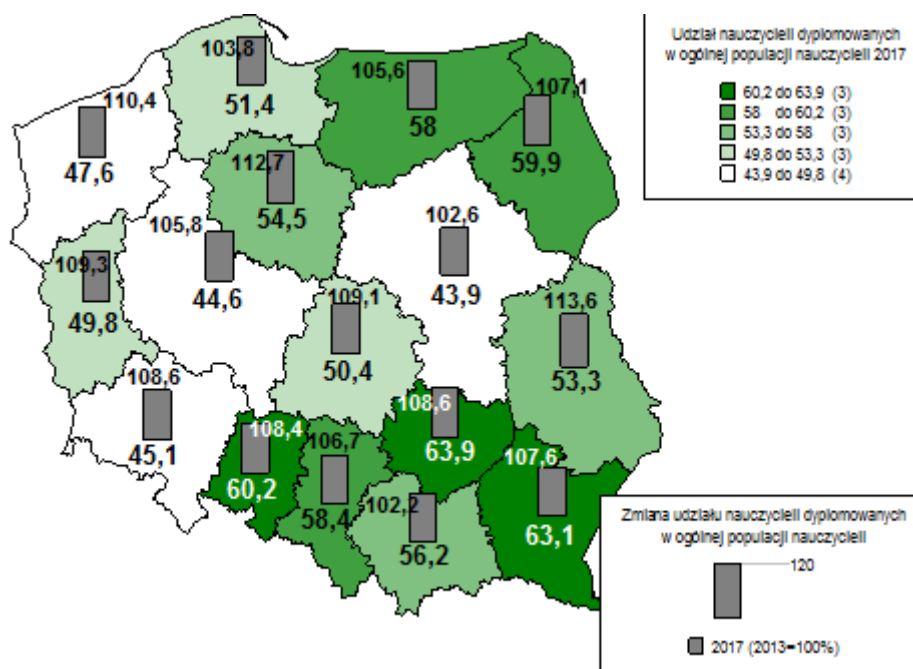
Analiza liczby bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w przeliczeniu na 10 tys. ludności dla roku 2017, ukazana według podziału na województwa, pokazuje różnicę pomiędzy województwami, wynoszącą 13,4. Wynika ona z relacji największej wartości (woj. podkarpackie – 19,6) do najmniejszej (dla woj. dolnośląskiego oraz śląskiego – 6,2).

Dynamika – również ukazana dla poszczególnych województw – dla lat 2008-2017, we wszystkich przypadkach pokazuje tendencję spadkową w.w. zjawiska, tj. występowania

bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Największy jego spadek można dostrzec w województwie lubuskim (wartość wskaźnika dla 2017 r. stanowi 30,8% wartości z roku 2008), najmniejszy natomiast w województwie mazowieckim (62,6%). Tym samym stwierdzić należy, że w analizowanym okresie obniżeniu ulegały trudności związane ze znalezieniem zatrudnienia tuż po zakończeniu nauki, co oceniać należy zarówno jako wypadkową tendencji makroekonomicznych (generalna poprawa sytuacji gospodarczej), jak i uzyskania takich kwalifikacji i wiedzy w trakcie kształcenia, które pozwalają na znalezienie zatrudnienia po zakończeniu edukacji.

Na uzyskiwane efekty nauczania mogą mieć wpływ różnego rodzaju czynniki charakteryzujące funkcjonowanie systemu oświaty. Analizie poddano dwa z nich: udział nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli oraz liczba uczniów przypadających na 1 oddział (klasę szkolną).

Mapa 72. Udział % nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2013 (2013 r. = 100%)

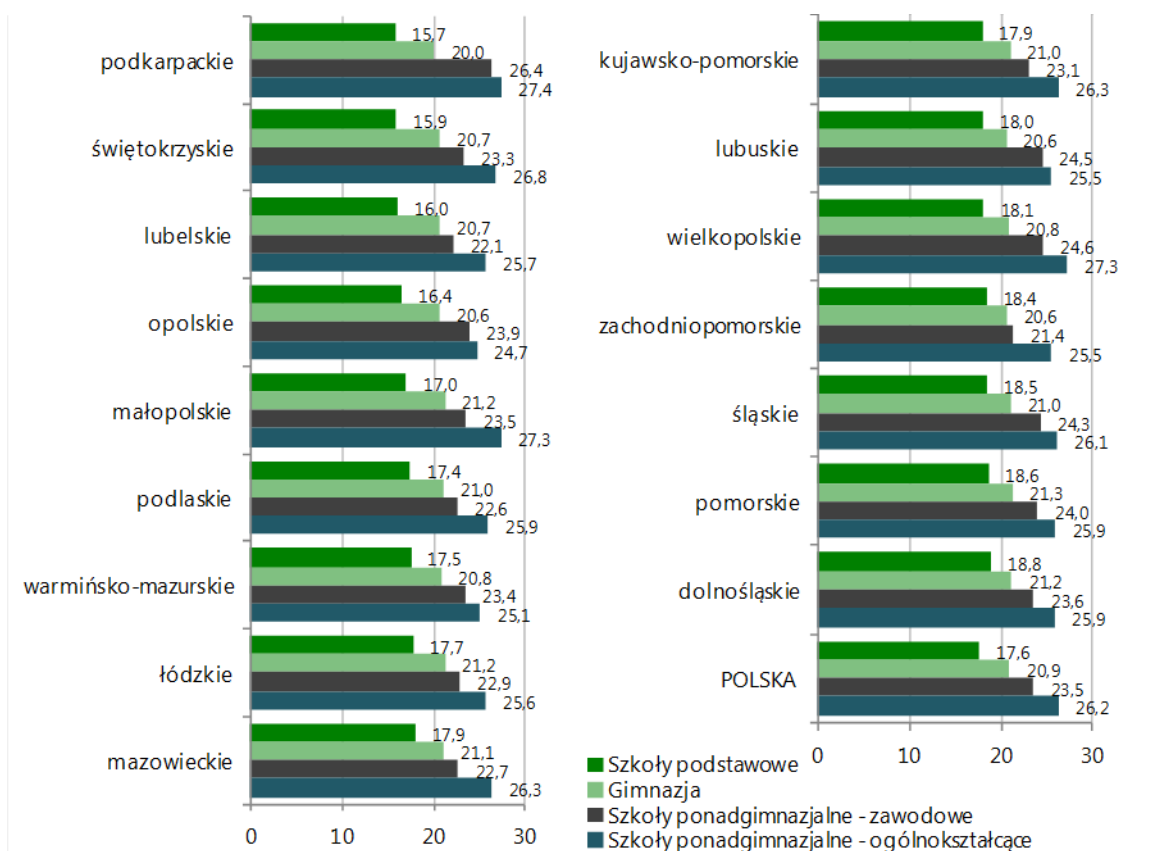
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CIE MEN (Centrum Informatyczne Edukacji Ministerstwa Edukacji Narodowej)

W 2017 roku udział nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli, ukazany w podziale na województwa, wynosił od 43,9% (woj. mazowieckie) do 63,9% (woj. świętokrzyskie). Porównywalnie do województwa mazowieckiego, niski udział tej

kategorii nauczycieli, pojawia się również w przypadku województw: wielkopolskiego (44,6%) oraz dolnośląskiego (45,1%). Natomiast poza województwem świętokrzyskim, podobnie wysoki udział obserwujemy w województwach: podkarpackim (63,1%) oraz opolskim (60,2%).

Dynamika między latami 2013-2017, udziału nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli, pozawala stwierdzić, że tendencja tego udziału jest w przypadku wszystkich województw wzrostowa. Najbardziej jest to zjawisko widoczne w województwie lubelskim (wzrost o 13,6 pkt. proc.), najmniej natomiast w małopolskim (wzrost o 2,2 pkt. proc.). Z punktu widzenia zapewnienia odpowiedniej jakości nauczania i efektów procesu dydaktycznego trend ten ocenić należy zdecydowanie pozytywnie.

Wykres 49. Liczba uczniów przypadających na 1 oddział (klasę szkolną) w szkołach wg województw w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

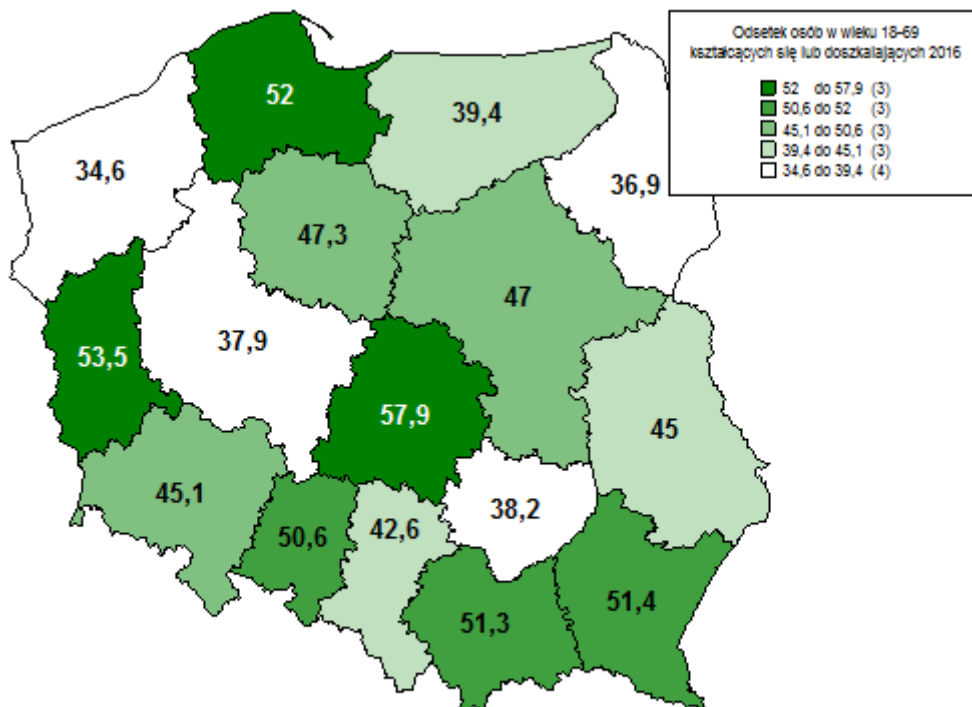
Liczba uczniów przypadających na 1 oddział (klasę szkolną) w szkołach, przedstawiona dla stanu w 2016 roku, w przypadku wszystkich województw wykazuje następującą kolejność dla poszczególnych kategorii szkół (od najmniejszej liczby uczniów przypadającej na 1 oddział do liczby największej): szkoły podstawowe (dla Polski ogółem

– wartość wskaźnika wynosząca 17,6), gimnazja (20,9), szkoły ponadgimnazjalne – zawodowe (23,5), szkoły ponadgimnazjalne – ogólnokształcące (26,2). Największa liczba uczniów przypadających na 1 oddział (klasę szkolną) w szkołach, przypada województwom: wielkopolskiemu i małopolskiemu (wartość wskaźnika wynosząca 27,3 w szkole ponadgimnazjalnej – zawodowej), najmniejsza natomiast woj. podkarpackiemu (15,7 w szkole podstawowej). Natomiast dokonując takich porównań na tym samym poziomie kształcenia, pomiędzy województwami, zauważyć należy, że nie występują znaczące (a tym samym – mogące mieć rzeczywisty wpływ na przebieg procesu nauczania i jego efekty) różnicowania.

Kształcenie ustawiczne

W ramach niniejszej części analizie poddano zjawisko kształcenia ustawicznego i aktywność osób w wieku produkcyjnym w tym zakresie. W pierwszej kolejności przedstawiono dane dotyczące odsetka osób w wieku 18-69 kształcących się lub doszkalających w 2016 r. wg województw.

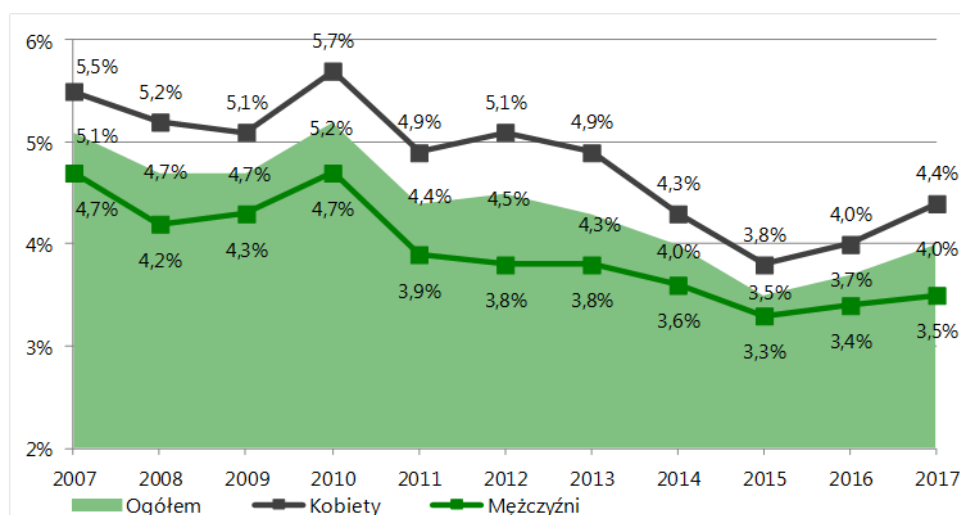
Mapa 73. Odsetek osób w wieku 18-69 lat kształcących się lub doszkalających w 2016 r.

W 2016 roku, odsetek osób w wieku 18-69 lat kształcących się lub doszkalających, przedstawiony w podziale na województwa, wykazuje zróżnicowanie jego wartości między regionami. Różnica ta, dostrzegalna przy porównaniu województwa z największym odsetkiem osób kształcących się lub doszkalających (57,9% – woj. łódzkie), z województwem z najmniejszym odsetkiem (34,6% woj. zachodniopomorskie), wynosi 23,3 pkt. proc.

Choć jak wynika z powyższych danych, w każdym województwie co najmniej jedna trzecia osób kształci się lub doksztala, to zwrócić trzeba uwagę, że przyjęty dolny próg wiekowy (18 lat) sprawia, że mamy tutaj do czynienia częściowo z osobami kształcącymi się na szczeblu średnim i całością populacji osób kształcących się na szczeblu wyższym. By w sposób bardziej trafny zidentyfikować skalę aktywności w obszarze kształcenia ustawicznego przedstawione zostaną dane dotyczące udziału osób kształcących i doksztalających się w wieku 25-64 lata w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w Polsce.

Wykres 50. Udział osób w wieku 25-64 lata kształcących i doksztalających się w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w podziale na płeć w Polsce w latach 2007-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Udział osób w wieku 25-64 lat kształcących i doksztalających się, w ogólnej liczbie ludności w tym wieku ukazany w latach 2007-2017, w podziale na płeć, między dwoma skrajnymi rocznikami z tego spektrum czasowego, wykazuje tendencję spadkową w obu grupach. Niezmienną tendencją w całym spektrum tych lat, jest fakt niższego udziału

osób w wieku 25-64 lata kształcących i doksztalających się w ogólnej liczbie ludności w przypadku mężczyzn (w porównaniu do kobiet), co świadczy o mniejszej skłonności mężczyzn do podejmowania kształcenia ustawicznego.

Generalnie jednak zauważyć należy, że osoby w wieku 25-64 lat cechuje bardzo niski poziom aktywności w zakresie kształcenia i doksztalania się. Taki stan rzeczy sugeruje, że po zakończeniu kształcenia formalnego aktywność edukacyjna większości osób ustaje. W celu poprawy tej sytuacji istotne jest zapewnienie możliwie najbardziej dostępnych i adekwatnych form podnoszenia kwalifikacji w formule kształcenia ustawicznego. Jako szczególnie użyteczne ocenić tutaj należy instrumenty dofinansowania aktywności szkoleniowej oferowane w ramach systemu popytowego. Warto przy tym rozważyć, wprowadzanie w ramach systemu popytowego określonych preferencji (wzrost dostępnego poziomu dofinansowania) dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (osoby starsze, osoby o niskim poziomie kwalifikacji, osoby z niepełnosprawnościami), które pozwoliłyby zwiększyć aktywność w obszarze kształcenia ustawicznego osób, które bez wsparcia zewnętrznego mogą mieć największą trudność w kształceniu i doksztalaniu się. Bazowanie w procesie kształcenia ustawicznego przede wszystkim na modelu popytowym jest tym bardziej uzasadnione, że realizowana we wcześniejszych latach interwencja z EFS w zakresie kształcenia ustawicznego nie spowodowała jakościowego skoku w poziomie aktywności Polaków w procesie ciągłego uczenia się⁴².

Dodatkowo, skoro poziom aktywności w obszarze kształcenia ustawicznego jest tak niski, to należy domniemywać, że problem nie dotyczy tylko dostępności adekwatnych usług rozwojowych, ale także niskiego poziomu świadomości potrzeby doksztalania się. Z tego powodu, w prowadzonych działaniach na rzecz kształcenia ustawicznego istotne jest także podejmowanie działań uświadamiających w tym zakresie⁴³.

⁴² Zakład Ubezpieczeń Społecznych (2017) Finansowanie polityki społecznej, s. 151

⁴³ Instytucja Zarządzająca RPO Woj. Podkarpackiego 2014-2020 (2017) Ewaluacja ex ante wsparcia kształcenia osób dorosłych w formie poza szkolnych form kształcenia zawodowego, s. 102

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>W odniesieniu do struktury uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych mamy do czynienia z bardzo dużymi dysproporcjami pomiędzy różnymi typami szkół w poszczególnych województwach. Jednocześnie, we wszystkich województwach najmniejszy odsetek uczniów klas pierwszych reprezentuje zasadnicze szkoły zawodowe.</p>	<p>Kontynuacja działań zorientowanych na podnoszenie jakości kształcenia we wszystkich typach szkół.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie dofinansowania działań zorientowanych na poprawę jakości kształcenia we wszystkich typach szkół ponadpodstawowych. ▪ Zapewnienie wsparcia dla placówek kształcenia zawodowego w zakresie zarówno poprawy jakości kształcenia, jak i dostępności kształcenia zawodowego w wymiarze praktycznym (tj. nauki zawodu w rzeczywistych warunkach pracy). ▪ Podejmowanie przez Instytucje Zarządzające RPO aktywnych działań skierowanych do dyrektorów szkół i placówek kształcenia zawodowego / organów prowadzących do realizacji (w oparciu o finansowanie ze środków EFS) kompleksowych projektów w obszarze kształcenia zawodowego (w tym, także obejmujących element aktywnej promocji kształcenia zawodowego w ramach promocji realizowanych przedsięwzięć). ▪ Podejmowanie działań w formule projektów systemowych realizowanych na szczeblu wojewódzkim, których celem byłaby promocja kształcenia

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>Najtrudniejsza sytuacja w zakresie dostępności opieki przedszkolnej dla dzieci w wieku 3-4 lat dotyczy województw: warmińsko-mazurskiego, kujawsko-pomorskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego.</p> <p>We wszystkich województwach dostępność opieki przedszkolnej jest większa na obszarach miejskich.</p>	<p>Podjęcie działań zorientowanych na zwiększenie skali i zasięgu terytorialnego interwencji dotyczącej zapewnienia opieki przedszkolnej, przy jednoczesnym położeniu nacisku na zapewnienie odpowiedniej skuteczności i trwałości projektów, a także ich trafności terytorialnej w zależności od zróżnicowanych potrzeb w poszczególnych gminach.</p>	<p>zawodowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzenie kryteriów dostępowych dotyczących minimalnego wymaganego poziomu realizacji wskaźników dotyczących liczby utworzonych / wspartych miejsc opieki przedszkolnej. ▪ Wyodrębnienie części alokacji skierowanej na wspieranie działań dotyczących opieki przedszkolnej nad dziećmi w wieku 3-4 lat na nabory kierowane tylko do tych gmin, w których: (a) stopień objęcia opieką przedszkolną dzieci w wieku 3-4 lat jest niższy niż średnia ogólnowojeńdzka, lub (b) liczba dzieci w wieku 3-4 lat przypadających na 1 miejsce w placówce przedszkolnej jest większa niż średnia ogólnowojeńdzka. ▪ Wyodrębnienie części alokacji na wspieranie działań upowszechniających edukację przedszkolną (tj. zwiększających jej dostępność) na obszarach wiejskich i/lub stosowanie we wszystkich naborach dotyczących projektów zorientowanych na upowszechnianie edukacji przedszkolnej kryteriów premiujących realizację projektów na obszarach wiejskich. ▪ Stosowanie kryteriów premiujących dla projektów dotyczących zapewnienia opieki przedszkolnej nad dziećmi

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		w wieku 3-4 lat, w przypadku których wielkość premii punktowej uzależniona jest od zapewnienia ponadprzeciętnej trwałości projektu (tj. zapewnienia trwałości utworzonych miejsc opieki ponad minimalny wymagany okres trwałości).
Najniższe wyniki egzaminu gimnazjalnego dotyczą we wszystkich województwach obszaru nauk matematyczno-przyrodniczych.	Zapewnienie wsparcia dotyczącego poprawy jakości nauczania w odniesieniu do przedmiotów o najniższych uzyskiwanych wynikach egzaminu (gimnazjalnego / na zakończenie ósmej klasy szkoły podstawowej).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie w ramach naborów dotyczących projektów z zakresu podnoszenia jakości nauczania (które odnosiłyby się do przedmiotów z obszaru nauk matematyczno-przyrodniczych) kryteriów premiujących dotyczących niestandardowych i nowatorskich metod nauczania w tym obszarze.
Najniższa zdawalność egzaminu maturalnego dotyczy województw: zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, łódzkiego i wielkopolskiego.	Zapewnienie wsparcia dotyczącego poprawy jakości nauczania w odniesieniu do przedmiotów maturalnych w województwach o najniższej zdawalności egzaminu maturalnego.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosowanie kryteriów dostępowych lub premiujących w ramach naborów z zakresu podnoszenia jakości nauczania, które odnosiłyby się realizacji projektów dotyczących najczęściej wybieranych przedmiotów maturalnych. ▪ Stosowanie kryteriów dostępowych lub premiujących w ramach naborów dotyczących projektów z zakresu podnoszenia jakości nauczania, które odnosiłyby się dotychczasowych wyników egzaminu maturalnego szkoły, której dotyczy projekt.
W Polsce mamy do czynienia z bardzo niskim poziomem aktywności osób w wieku 25-64 lata w zakresie kształcenia i doksztalcenia	Zapewnienie możliwie najbardziej dostępnych i adekwatnych form podnoszenia kwalifikacji w formule kształcenia ustawicznego.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie dostępności – pracownikom i pracodawcom – możliwości uzyskania dofinansowania działań z zakresu

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
się.		<p>kształcenia ustawicznego w formule systemu popytowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wprowadzanie w ramach systemu popytowego określonych preferencji (wzrost dostępnego poziomu dofinansowania) dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (osoby starsze, osoby o niskim poziomie kwalifikacji, osoby z niepełnosprawnościami). ▪ Stosowanie preferencji dla tych projektodawców realizujących projekty w obszarze kształcenia ustawicznego, którzy zapewnią w projektach udział osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (osoby starsze, osoby o niskim poziomie kwalifikacji, osoby z niepełnosprawnościami). ▪ Prowadzenie w ramach realizowanych projektów operatorskich dotyczących wsparcia w modelu popytowym oraz projektów w obszarze kształcenia ustawicznego (poza modelem popytowym) działań uświadamiających dotyczących celowości kształcenia ustawicznego. Działania te stanowiłyby element promocji dofinansowanych przedsięwzięć.

ZDROWIE

W niniejszej części przeprowadzono analizę dotyczącą obszaru zdrowia. Analiza ta została podzielona na trzy główne zagadnienia problemowe. Po pierwsze, przeprowadzono ocenę ogólnej sytuacji zdrowotnej w Polsce, z uwzględnieniem zarówno stanu zdrowia mieszkańców kraju, jak i potencjału osób i instytucji sektora ochrony zdrowia. Po drugie, przeprowadzono ocenę relacji pomiędzy sytuacją zdrowotną a aktywnością zawodową. Po trzecie, dokonano identyfikacji najważniejszych przyczyn zgonów, w tym: śmiertelności niemowląt.

Ogólna sytuacja zdrowotna w Polsce

W pierwszej kolejności dokonano porównania ogólnej sytuacji zdrowotnej w Polsce z innymi krajami europejskimi, wykorzystując w tym celu dwa parametry: Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (EHCI – Euro Health Consumer Index) oraz wielkość wydatków na ochronę zdrowia mierzona jako % PKB.

Tabela 10. Wartość Europejskiego Konsumenckiego Indeksu Zdrowia (EHCI) w 2017 r. oraz wydatków na ochronę zdrowia jako % PKB w krajach UE w 2016 r. oraz ich zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

	Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (EHCI) 2017 r.		Wydatki na ochronę zdrowia jako % PKB 2016 r.	
	Wartość wskaźnika	Dynamika – 2007 r. = 100%	% PKB	Dynamika 2007 r. = 100%
Holandia	924	116,4%	7,7%	114,9%
Dania	864	121,3%	8,6%	111,7%
Luksemburg	850	123,7%	4,8%	111,6%
Finlandia	846	117,7%	7,2%	109,1%
Niemcy	836	109,0%	7,2%	114,3%
Belgia	832	118,7%	7,4%	110,4%
Francja	825	105,0%	8,1%	109,5%
Austria	816	101,2%	8,0%	108,1%
Szwecja	807	109,1%	6,9%	107,8%
Słowacja	749	140,8%	7,4%	121,3%
Portugalia	747	131,1%	5,9%	83,1%
Wielka Brytania	735	126,5%	7,6%	116,9%
Czechy	726	118,6%	7,4%	108,8%
Słowenia	726	128,7%	6,7%	115,5%
Hiszpania	695	111,4%	6,0%	105,3%
Estonia	691	109,2%	5,3%	123,3%

	Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (EHCI) 2017 r.		Wydatki na ochronę zdrowia jako % PKB 2016 r.	
	Wartość wskaźnika	Dynamika – 2007 r. = 100%	% PKB	Dynamika 2007 r. = 100%
Włochy	673	116,0%	7,0%	104,5%
Malta	642	113,0%	5,6%	101,8%
Irlandia	630	106,4%	5,2%	83,9%
Chorwacja	620	bd	6,5%	112,1%
Łotwa	587	134,9%	3,7%	92,5%
Polska	584	130,6%	4,6%	102,2%
Węgry	584	113,8%	4,8%	98,0%
Litwa	574	115,7%	5,8%	111,5%
Grecja	569	101,4%	4,9%	81,7%
Bułgaria	548	123,1%	5,0%	125,0%
Rumunia	439	86,4%	4,0%	111,1%
Cypr	bd	bd	2,6%	100,0%

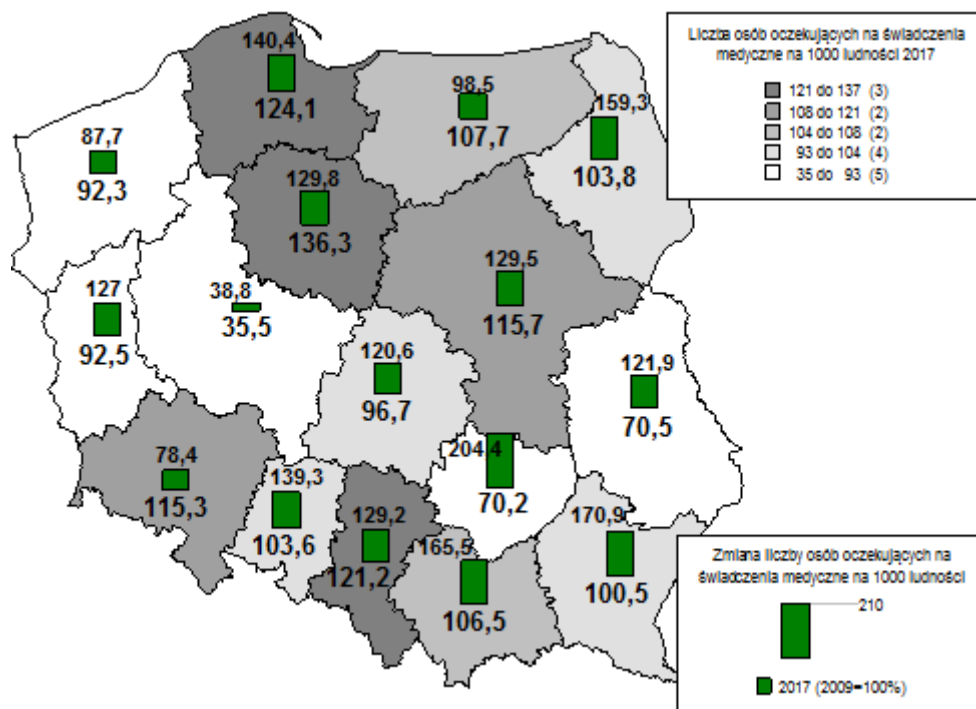
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Wskaźnik EHCI stanowi syntetyczny indeks pozwalający ocenić (w oparciu o katalog wskaźników cząstkowych uwzględniających tak zróżnicowane aspekty jak np.: dostępność usług medycznych, działania profilaktyczne, efekty leczenia, przestrzeganie praw pacjenta) skuteczność funkcjonowania systemu ochrony zdrowia. W 2017 r. Polska znalazła się w gronie krajów o najniższej wartości omawianego wskaźnika – na 1000 możliwych punktów Polska uzyskała 584 punkty (tak samo jak Węgry). Gorszy wynik cechuje jedynie: Litwę (574 pkt.), Grecję (569 pkt.), Bułgarię (548 pkt.) oraz Rumunię (439 pkt.). Tymczasem kraje o najwyższej wartości wskaźnika EHCI uzyskały wyniki następujące: Holandia (924 pkt.), Dania (864 pkt.), Luksemburg (850 pkt.). Oznacza to, że w wymiarze całościowym mówić możemy o dużej niewydolności systemu opieki zdrowotnej. Jednocześnie jednak, pozytywnie ocenić należy fakt, że w analizowanym okresie (2007-2017) Polskę cechowała ponadprzeciętnie wysoka dynamika poprawy sytuacji w obszarach mierzonych wskaźnikiem EHCI – wartość wskaźnika dla Polski w 2017 r. to aż 130,6% wartości z roku 2007. Większa poprawa dotyczyła jedynie: Słowacji (140,8%), Łotwy (134,9%) oraz Portugalii (131,1%). Utrzymanie się w kolejnych latach takiego trendu powinno pozwolić Polsce awansować w omawianym rankingu, tym bardziej, że większość krajów, które obecnie cechuje zbliżony poziom funkcjonalności systemu ochrony zdrowia (mierzony wskaźnikiem EHCI), do tej pory odnotowywała wzrost o wyraźnie mniejszej dynamice.

Pod względem poziomu nakładów na służbę zdrowia, Polska znajduje się w gronie państw europejskich, gdzie poziom ten jest najniższy. W 2017 r. na funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia przeznaczono 4,6% PKB, podczas gdy np. w krajach o zbliżonym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, jak Czechy, czy Słowacja wartość ta wyniosła ponad 7%. Niższy od Polski poziom nakładów na ochronę zdrowia cechuje jedynie: Cypr (2,6% PKB), Łotwę (3,7%) oraz Rumunię (4%). Nieco lepiej kształtuje się sytuacja Polski pod względem dynamiki wzrostu rzeczonych nakładów w latach 2007-2017 (wzrost ten wystąpił we wszystkich krajach, za wyjątkiem: Portugalii, Irlandii i Grecji). Poziom nakładów na ochronę zdrowia mierzony jako % PKB w 2017 r. stanowił 102,2% poziomu nakładów z roku 2007, co jest wynikiem lepszym od dynamiki wzrostu w 7 innych krajach. Warto przy tym zauważyć, że dynamika wzrostu nakładów na ochronę zdrowia jest wyraźnie mniejsza niż dynamika wzrostu wskaźnika EHCI, co pozwala sądzić, iż ten ostatni osiągnany jest nie tylko dzięki zwiększeniu nakładów finansowych, ale także np. zmianom legislacyjnym lub dotyczącym organizacji systemu ochrony zdrowia.

Poniżej poddano analizie wybrane wskaźniki dotyczące funkcjonowania systemu ochrony i jego potencjału. W pierwszej kolejności przedstawione zostaną dane dotyczące liczby osób oczekujących na świadczenia medyczne w przeliczeniu na 1 tys. ludności.

Mapa 74. Liczba osób oczekujących na świadczenia medyczne w przeliczeniu na 1 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NFZ (Narodowy Fundusz Zdrowia)

Średnia wartość powyższego wskaźnika dla Polski wynosi 101,2, mamy jednak do czynienia z bardzo dużymi różnicowaniami międzywojewódzkimi. Najmniejsza wartość wskaźnika dotyczy województw: wielkopolskiego (35,5), świętokrzyskiego (70,2) i lubelskiego (70,5). Z kolei największa wartość wskaźnika cechuje województwa: kujawsko-pomorskie (136,3), pomorskie (124,1), śląskie (121,2), mazowieckie (115,7) oraz dolnośląskie (115,3). Jednocześnie, bardzo zróżnicowana jest także dynamika oraz kierunek zmienności wartości omawianego wskaźnika.

W większości województw w analizowanym okresie wzrosła liczba osób oczekujących na świadczenie medyczne na 1 tys. ludności (w niektórych regionach znacząco, np. w woj. łódzkim – ponad dwukrotnie), w innych zaś nastąpił wyraźny spadek liczby oczekujących na świadczenia medyczne.

W ramach EFS ograniczona jest możliwość oddziaływania na kwestię liczby osób oczekujących na świadczenie medyczne, gdyż wymagałoby to zwiększenia puli środków finansowych na świadczenia medyczne i/lub zwiększenia potencjału organizacyjnego i ludzkiego placówek medycznych. Pośrednio jednak możliwe jest takie oddziaływanie, np. poprzez realizację profilaktycznych programów zdrowotnych, które mogą docelowo

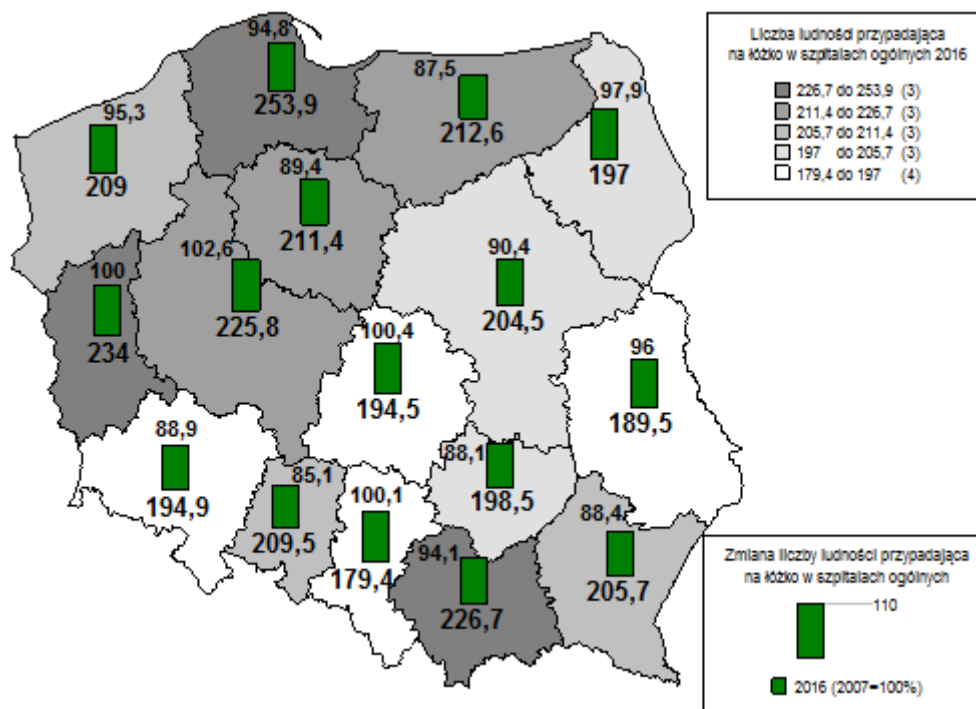
prować do zmniejszenia zachorowalności na określone jednostki chorobowe, a tym samym zmniejszać zapotrzebowanie na świadczenia medyczne. Projektując i realizując tego rodzaju działania trzeba pamiętać o tym, by zagwarantować odpowiedni poziom dostępności i informacji o prowadzonych działaniach projektowych oraz zapewnić możliwie szeroką grupę adresatów prowadzonych działań, dzięki czemu ograniczone zostałyby jedno z głównych ryzyk tego rodzaju przedsięwzięć, które dotyczy niewłaściwego angażowania odbiorców i prowadzenia działań informacyjnych i rekrutacyjnych⁴⁴. Za istotny czynnik sukcesu w przypadku realizacji programów profilaktycznych uznać należy także różnorodność i kompleksowość prowadzonych działań, zarówno na etapie informacyjnym, jak i realizacji faktycznych zadań merytorycznych stanowiących istotę danego programu⁴⁵.

Kolejny aspekt dotyczący dostępności usług medycznych związany jest z opieką szpitalną i dotyczy liczby ludności przypadającej na łóżko w szpitalach ogólnych. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące tej kwestii.

⁴⁴ Instytucja Pośrednicząca PO KL Woj. Łódzkiego (2014) Ocena potrzeb realizacji projektów dotyczących profilaktyki w zakresie chorób cywilizacyjnych i zawodowych w kontekście wydłużenia wieku aktywności zawodowej, s. 8

⁴⁵ Instytucja Zarządzająca RPO Woj. Lubelskiego 2014-2020 (2014) Ocena potrzeb województwa lubelskiego w zakresie realizacji projektów dotyczących profilaktyki w zakresie chorób cywilizacyjnych i zawodowych

Mapa 75. Liczba ludności przypadająca na łóżko w szpitalach ogólnych w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W Polsce w 2016 r. na łóżko szpitalne w szpitalu ogólnym przypadało 206 osób. Z lepszą sytuacją pod tym względem mamy do czynienia w następujących województwach, w których liczba ta była mniejsza: śląskim (wartość wskaźnika wynosząca 179,4), lubelskim (189,5), łódzkim (194,5) oraz dolnośląskim (194,9). Z kolei, największa liczba ludności na łóżko szpitalne przypada w regionach: pomorskim (wartość wskaźnika wynosząca 253,9), lubuskim (234), małopolskim (226,7) i wielkopolskim (225,8). W tych województwach potencjalna skala ograniczonej dostępności opieki szpitalnej jest największa.

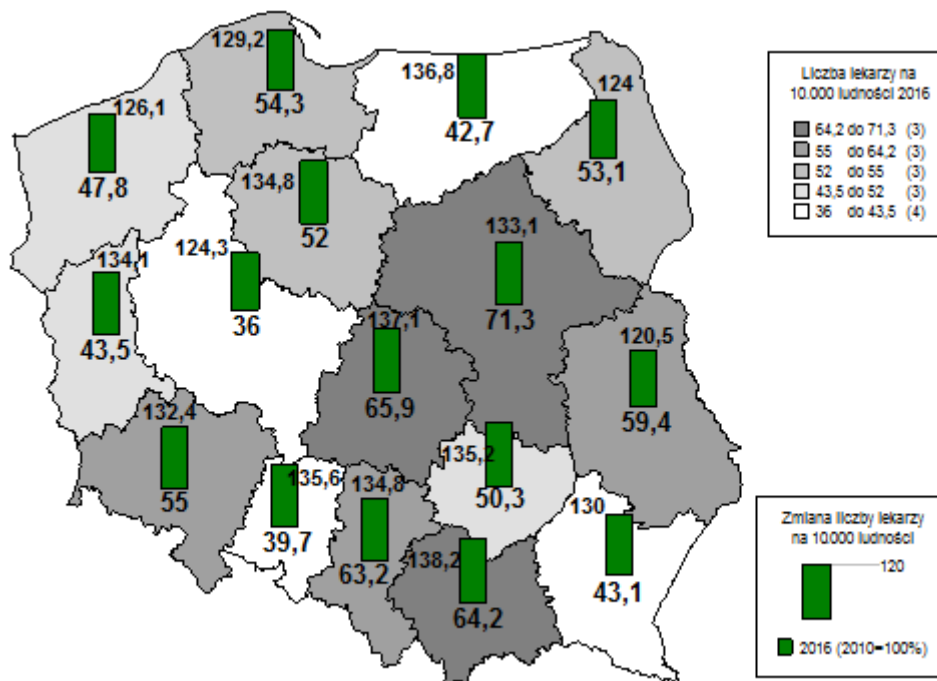
Tylko w czterech województwach nastąpił wzrost liczby osób przypadających na 1 łóżko szpitalne w szpitalu ogólnym (lubuskie, wielkopolskie, łódzkie, śląskie). W pozostałych regionach nastąpił spadek w tym zakresie, co jest tendencją korzystną, gdyż świadczy o malejącym potencjalnym obciążeniu placówek szpitalnych.

W przypadku niniejszej kwestii występuje taka sama sytuacja, jak w odniesieniu do liczby osób oczekujących na świadczenie medyczne – możliwości interwencji w ramach EFS są tutaj ograniczone. Pośrednio jednak możliwe jest takie oddziaływanie, np. poprzez deinstytucjonalizację w sferze opieki zdrowotnej i rehabilitacji medycznej, która

zmniejsza zapotrzebowanie na opiekę szpitalną oraz poprzez realizację profilaktycznych programów zdrowotnych, które mogą docelowo prowadzić do zmniejszania zachorowalności na określone jednostki chorobowe, a tym samym zmniejszać zapotrzebowanie na opiekę szpitalną.

Kolejny aspekt analizy potencjału (a zarazem stopnia obciążenia) systemu ochrony zdrowia dotyczy liczby pracowników tego systemu – lekarzy i pielęgniarek. Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące liczby lekarzy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r.

Mapa 76. Liczba lekarzy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W Polsce w 2016 r. na 10 tys. ludności przypadało 56 lekarzy, jednakże w większości województw liczba ta była większa, co świadczy o jeszcze większym obciążeniu pracujących lekarzy. Problem ten dotyczy w największym stopniu województw: wielkopolskiego (wartość wskaźnika wynosząca 36), opolskiego (39,7), warmińsko-mazurskiego (42,7), podkarpackiego (43,1) oraz lubuskiego (43,5). Z kolei największa liczba lekarzy w przeliczeniu na 10 tys. ludności cechuje województwa: mazowieckie (wartość wskaźnika wynosząca 71,3), łódzkie (65,9), małopolskie (64,2) oraz śląskie (63,2).

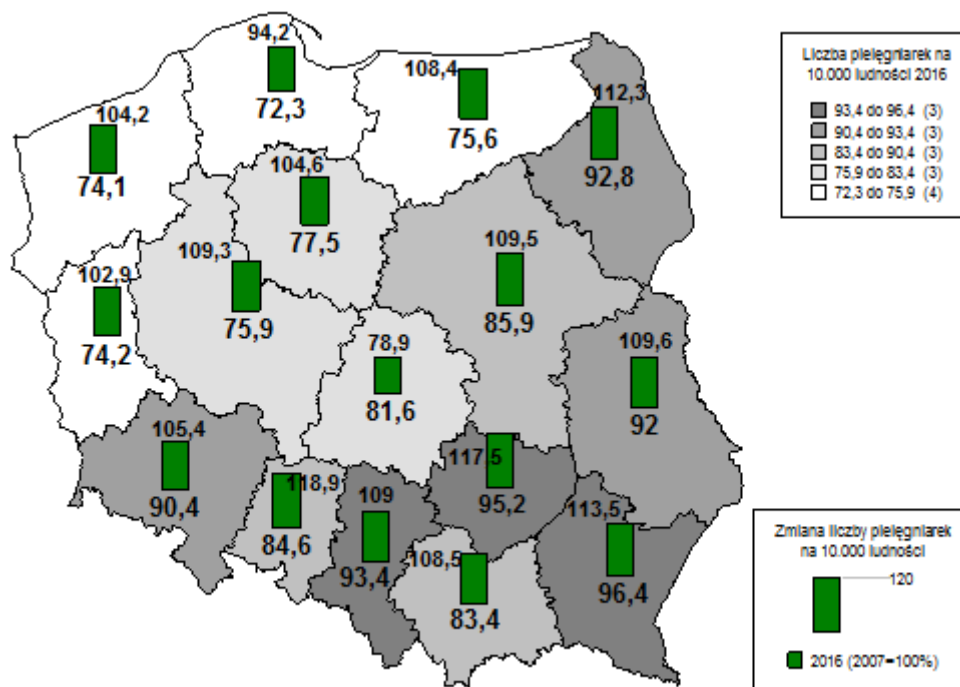
Zdecydowanie pozytywnie ocenić należy fakt, że we wszystkich województwach nastąpił wyraźny wzrost liczby lekarzy na 10 tys. ludności – oscyluje on we wszystkich regionach na poziomie ok. 120%-130%. Utrzymanie takiej dynamiki wzrostu w kolejnych latach pozwoliłoby na dalsze zwiększanie dostępności opieki lekarskiej.

W kontekście nakreślonych wcześniej tendencji związanych ze starzeniem się społeczeństwa szczególnego znaczenia nabiera liczebność lekarzy w dziedzinie geriatrici. W ramach tej specjalizacji w Polsce w 2016 r. było jedynie 165 lekarzy i choć jest tutaj zauważalna tendencja wzrostowa (w 2014 r. było ich 135, w 2015 zaś – 155), to jednak trudno mówić w tej sytuacji o zaspokojeniu rosnących potrzeb w zakresie opieki medycznej skierowanej do osób starszych. Tym bardziej, że w okresie 2007-2017 nastąpił w Polsce wzrost liczby osób w wieku 65 lat i więcej aż o ponad 130%. W efekcie mówić możemy o znaczącym niedostosowaniu liczby lekarzy geriatriców do rzeczywistych potrzeb (i to nawet przy zastrzeżeniu, że osoby starsze korzystają w pierwszej kolejności z opieki lekarzy innych specjalizacji). Trudno oczekiwać skokowego wzrostu liczby lekarzy geriatriców w krótkim okresie, dlatego też jako działania pośrednio wspomagające niewystarczającą opiekę geriatriczną należałoby rozważyć wprowadzanie problematyki geriatricznej do treści profilaktycznych programów zdrowotnych realizowanych na szczeblu regionalnym i krajowym.

W przypadku kwestii obciążenia lekarzy i pielęgniarek występuje taka sama sytuacja, jak w odniesieniu do liczby osób oczekujących na świadczenie medyczne, czy liczby pacjentów przypadających na łóżko szpitalne – możliwości interwencji w ramach EFS są tutaj ograniczone. Pośrednio jednak możliwe jest takie oddziaływanie, np. poprzez realizację profilaktycznych programów zdrowotnych, które mogą docelowo prowadzić do zmniejszania zachorowalności na określone jednostki chorobowe, a tym samym zmniejszać zapotrzebowanie na opiekę medyczną.

Obok lekarzy istotną rolę w funkcjonowaniu systemu opieki zdrowotnej pełni także personel pielęgniarski (obejmujący również położne). Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące liczby personelu pielęgniarskiego na 10 tys. ludności.

Mapa 77. Liczba pielęgniarek w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Liczba pielęgniarek przypadająca na 10 tys. ludności jest większa niż liczba lekarzy w takim samym przeliczeniu. W 2016 r. w Polsce wartość wskaźnika liczby pielęgniarek na 10 tys. mieszkańców wynosiła 84,6. Regionami o najwyższej wartości omawianego wskaźnika są województwa: podkarpackie (wartość wskaźnika wynosząca 96,4), świętokrzyskie (95,2), śląskie (93,4), podlaskie (92,8), lubelskie (92) oraz dolnośląskie (90,4). Największa skala problemu odnoszącego się do dostępności personelu pielęgniarskiego dotyczy natomiast województw: pomorskiego (wartość wskaźnika wynosząca 72,3), zachodniopomorskiego (74,1), lubuskiego (74,2), warmińsko-mazurskiego (75,6) i wielkopolskiego (75,9). Jednocześnie, w zdecydowanej większości województw, w latach 2007-2016, dostępność personelu pielęgniarskiego poprawiła się; wyjątek stanowi tu jedynie woj. pomorskie (a więc region o najmniejszej liczbie pielęgniarek na 10 tys. mieszkańców), w którym wystąpił nieznaczny spadek wartości omawianego wskaźnika.

W przypadku kwestii obciążenia lekarzy i pielęgniarek występuje taka sama sytuacja, jak w odniesieniu do liczby osób oczekujących na świadczenie medyczne, czy liczby pacjentów przypadających na łóżko szpitalne – możliwości interwencji w ramach EFS są

tutaj ograniczone. Pośrednio jednak możliwe jest takie oddziaływanie, np. poprzez realizację profilaktycznych programów zdrowotnych, które mogą docelowo prowadzić do zmniejszania zachorowalności na określone jednostki chorobowe, a tym samym zmniejszać zapotrzebowanie na opiekę medyczną.

Jednocześnie, zamykając wątek potencjału instytucjonalnego i osobowego systemu ochrony zdrowia, należy zwrócić uwagę, że poza niedoborami ilościowymi mogą także występować niedobory kompetencyjne wśród personelu medycznego. Z tego względu istotne są działania zorientowane na podnoszenie poziomu wiedzy i kompetencji lekarzy oraz personelu pielęgniarskiego⁴⁶.

Ostatni aspekt analizy w ramach zagadnienia ogólnej sytuacji zdrowotnej dotyczy zachorowalności na najczęstsze choroby układu krążenia oraz choroby nowotworowe.

Tabela 11. Zachorowalność na najczęstsze choroby układu krążenia (2014 r.) oraz choroby nowotworowe (2015 r.) w przeliczeniu na 100 tys. ludności wg województw

	Choroby układu krążenia w 2014 r.				Choroby nowotworowe w 2015 r.	
	Nadciśnienie tętnicze	Miażdżyca tętnic	Zakrzepica i/lub zatorowość płucna	Żylaki kończyn	zachorowalność	dynamika 2007 r. = 100%
	zachorowalność	zachorowalność	zachorowalność	zachorowalność	zachorowalność	dynamika 2007 r. = 100%
dolnośląskie	6764,2	2157,6	1187,5	3402,0	452,2	109,5%
kujawsko-pomorskie	6675,9	1914,9	1310,8	3807,4	474,5	138,4%
lubelskie	7657,9	1684,5	1660,6	3144,9	426,5	123,7%
lubuskie	7007,9	2777,1	1931,0	3994,7	409,4	129,9%
łódzkie	6348,3	1832,9	1758,6	4807,6	446,3	133,2%
małopolskie	7438,6	1789,3	1490,8	3461,1	392,7	120,1%
mazowieckie	7521,8	1844,0	1772,2	4066,8	362,6	116,0%
opolskie	7290,2	2101,2	1600,0	3717,8	413,1	122,3%
podkarpackie	6371,3	1549,7	1558,8	3414,8	419,9	125,9%
podlaskie	8398,3	1838,4	1799,3	3729,7	361,1	130,6%
pomorskie	8764,6	2329,4	2127,8	4597,4	472,3	137,1%
śląskie	7896,5	2830,5	1975,8	4772,9	422,1	126,4%
świętokrzyskie	6395,7	1299,5	1501,9	2870,6	470,1	130,3%
warmińsko-mazurskie	5749,7	1672,6	1503,1	3313,1	449,3	150,4%
wielkopolskie	6389,6	1700,4	1381,8	4239,2	458,2	149,5%

⁴⁶ Ministerstwo Zdrowia (2016) Analiza potrzeb szkoleniowych pracowników sektora zdrowia

	Choroby układu krążenia w 2014 r.				Choroby nowotworowe w 2015 r.	
	Nadciśnienie tętnicze	Miażdżycza tętnic	Zakrzepica i/lub zatorowość płucna	Żylaki kończyn	zachorowalność	dynamika 2007 r. = 100%
	zachorowalność	zachorowalność	zachorowalność	zachorowalność		
zachodniopomorskie	7421,5	2489,8	1618,8	3937,5	434,0	143,9%
POLSKA	7284,3	2035,1	1664,8	3995,6	424,9	128,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (1) w odniesieniu do chorób układu krążenia dane epidemiologiczne MZ (Ministerstwo Zdrowia) pochodzące z Map potrzeb zdrowotnych województw (2) w odniesieniu do chorób nowotworowych dane Krajowego Rejestru Nowotworów

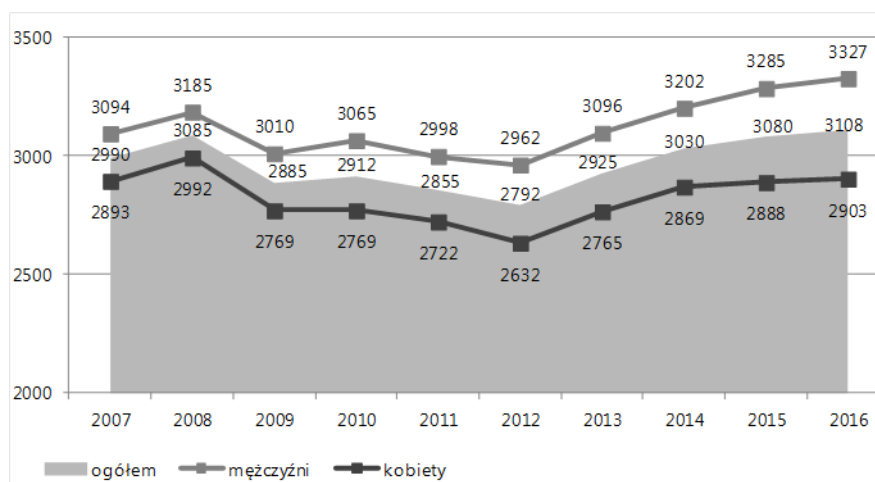
W przypadku chorób układu krążenia zdecydowanie dominujące znaczenie ma nadciśnienie tętnicze, które cechuje najwyższy poziom zachorowalności w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców. Województwami, w których zachorowalność na tę chorobę jest największa są: pomorskie (8764,6 zachorowań na 100 tys. ludności), podlaskie (8398,3) oraz śląskie (7896,5). W przypadku pozostałych chorób układu krążenia województwami o największej zachorowalności są:

- **miażdżycza tętnic** – śląskie (2830,5 zachorowań na 100 tys. mieszkańców), lubuskie (2777,1), zachodniopomorskie (2489,8);
- **zakrzepica i/lub zatorowość płucna** – pomorskie (2127,8), śląskie (1975,8), lubuskie (1931);
- **żylaki kończyn** – łódzkie (4807,6), śląskie (4772,9), pomorskie (4597,4).

Z kolei w przypadku chorób nowotworowych, z największym poziomem zachorowalności mamy do czynienia w województwach: kujawsko-pomorskim (474,5 zachorowań na 100 tys. ludności), pomorskim (472,3) oraz świętokrzyskim (470,1). Tymczasem w Polsce, w tym samym momencie pomiaru (2015) poziom zachorowalności na choroby nowotworowe wyniósł 424,9 zachorowań na 100 tys. ludności. Warto przy tym podkreślić, że w okresie 2007-2015 w odniesieniu do zachorowalności na choroby nowotworowe mieliśmy do czynienia z tendencją wzrostową we wszystkich województwach, co zwiększa uzasadnienie podejmowania działań prewencyjnych i profilaktycznych dotyczących chorób nowotworowych.

Tendencja wzrostowa dotyczy zresztą także chorób układu krążenia, co potwierdzają dane na poniższym wykresie obrazujące liczbę hospitalizacji z powodu chorób układu krążenia.

Wykres 51. Liczba hospitalizacji z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. ludności w Polsce w latach 2007-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników Badania Chorobowości Szpitalnej Ogólnej

Z większą zachorowalnością na choroby układu krążenia mamy do czynienia w przypadku mężczyzn. Co więcej, w latach 2007-2016, dystans pod względem zachorowalności na choroby układu krążenia pomiędzy kobietami a mężczyznami uległ zwiększeniu. Niemniej jednak, w obu grupach wyróżnionych ze względu na płeć odnotować należy wzrost skali zachorowalności (choć jest on większy w przypadku mężczyzn).

Zidentyfikowane tendencje związane ze wzrostem zachorowalności na choroby układu krążenia i choroby nowotworowe traktować należy jako symptom rosnącego zapotrzebowania na działania związane z profilaktyką kardiologiczną i onkologiczną. Działania te powinny być podejmowane na obszarze całego kraju, lecz szczególne uzasadnienie mają w województwach o zidentyfikowanym najwyższym poziomie zachorowalności.

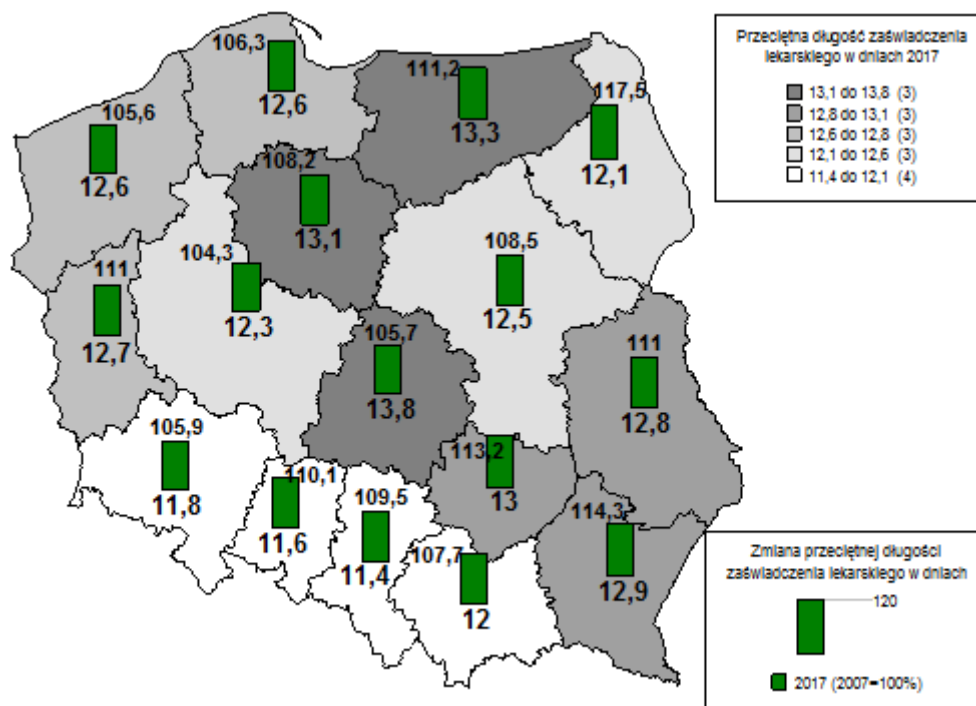
Zdrowie a rynek pracy

Analiza relacji pomiędzy kwestią zdrowia a aktywnością zawodową dotyczyć będzie tego, na ile problemy zdrowotne mogą oddziaływać na rynek pracy, zarówno

w kontekście ewentualnej absencji chorobowej z tytułu choroby własnej, jak i bierności zawodowej spowodowanej chorobą lub niepełnosprawnością.

Na poniższej mapie przedstawiono dane dotyczące przeciętnej długości zaświadczenia lekarskiego w poszczególnych województwach.

Mapa 78. Przeciętna długość zaświadczenia lekarskiego w dniach (absencja chorobowa z tytułu choroby własnej) w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

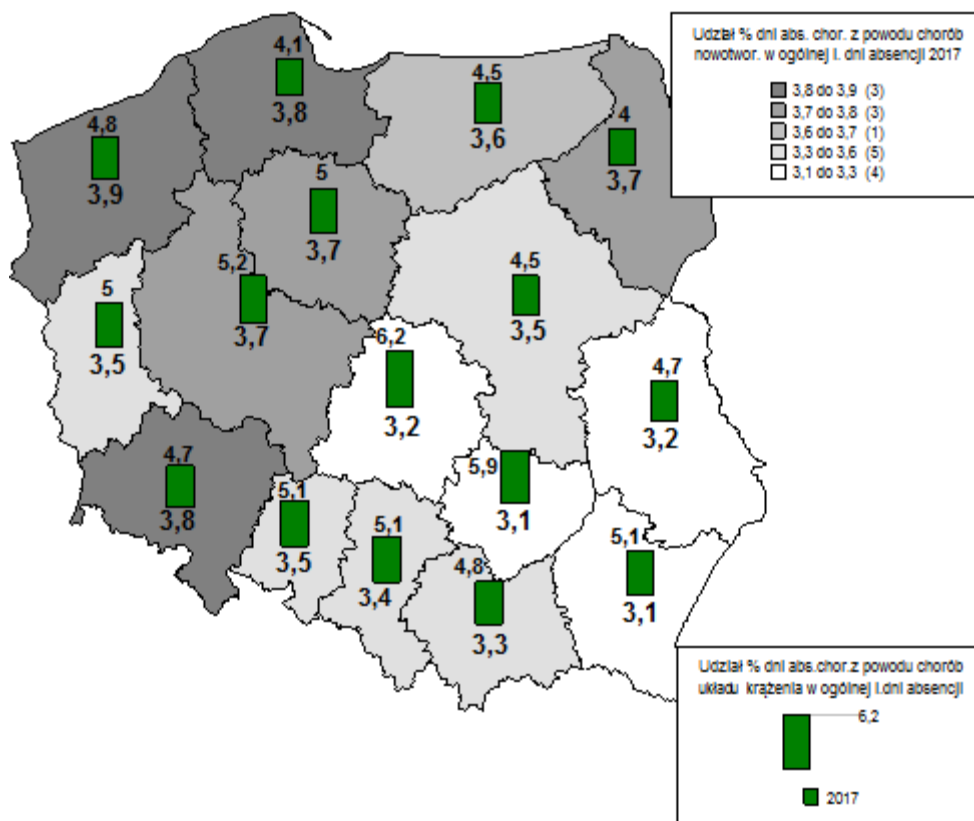
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZUS (Zakład Ubezpieczeń Społecznych)

Przeciętna długość absencji chorobowej z tytułu choroby własnej w Polsce w 2017 r. wynosiła 12,4 dni. W większości województw była ona dłuższa, zaś największa długość absencji chorobowej dotyczyła województw: łódzkiego (13,8 dni absencji chorobowej), warmińsko-mazurskiego (13,3), kujawsko-pomorskiego (13,1) oraz świętokrzyskiego (13). Zestawiając te dane z danymi dotyczącymi województw o najkrótszej średniej absencji chorobowej (śląskie – 11,4 dni, opolskie – 11,6 dni, dolnośląskie – 11,8 dni), uprawnionym staje się wniosek, że zróżnicowanie polskich województw pod względem przeciętnej długości zaświadczenia lekarskiego nie jest znaczące i nie ma uzasadnienia, by w sposób szczególny koncentrować się na wybranych województwach w podejmowaniu ewentualnych działań zorientowanych na skrócenie czasu absencji chorobowej.

Podobieństwo regionów ujawnia się także w fakcie, że wszystkie cechuje w analizowanym okresie (2007-2017) wydłużanie się okresu absencji chorobowej z powodu choroby własnej, jednakże w żadnym województwie nie mamy do czynienia ze wzrostem o charakterze skokowym. Nie zmienia to jednak faktu, że skoro taki wzrost ma miejsce, to może on utrzymać się także w kolejnych latach prowadząc do dalszego wydłużania się czasu absencji spowodowanej chorobą. Dlatego też uzasadnione jest kontynuowanie działań w obszarze opracowywania i realizacji profilaktycznych programów zdrowotnych zorientowanych na zapobieganie krótko- i długotrwałej absencji chorobowej.

Jako uzupełnienie powyższych wniosków przedstawiono poniżej dane dotyczące udziału w ogólnej liczbie dni absencji chorobowej tych dni, w przypadku których przyczynę absencji stanowiły choroby nowotworowe i choroby układu krążenia.

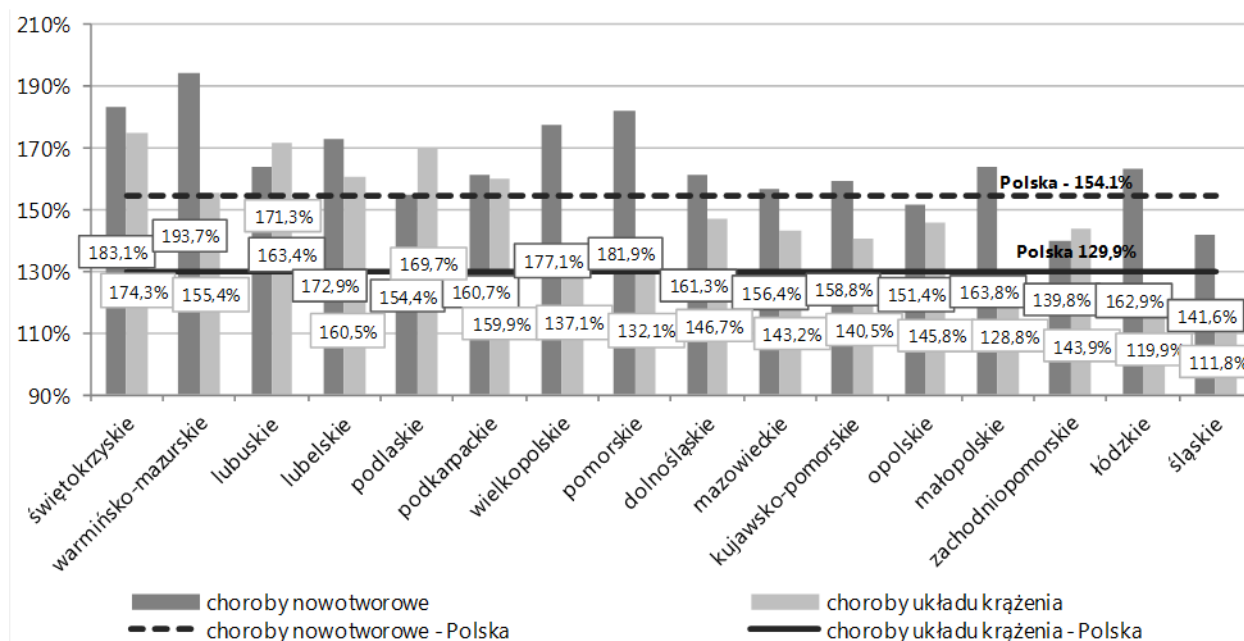
Mapa 79. Udział % dni absencji chorobowej z powodu chorób nowotworowych w ogólnej liczbie dni absencji oraz udział % dni absencji chorobowej z powodu chorób układu krążenia w ogólnej liczbie dni absencji w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZUS

Udział obu omawianych grup chorób jako przyczyn absencji chorobowej jest niewielki, przy czym nieco większy okazuje się on w przypadku chorób układu krążenia. Taki stan rzeczy może wynikać z faktu, że częstość występowania obu grup chorób jest zdecydowanie mniejsza niż chorób, które z reguły stanowią podstawę wystawienia zaświadczenia lekarskiego skutkującego absencją chorobową (a więc chorób infekcyjnych, stanów zapalnych itp.). W takiej sytuacji, nawet jeśli absencja chorobowa z powodu chorób układu krążenia, czy chorób nowotworowych jest długa, to i tak w łącznej puli dni absencji chorobowej przeważać będą inne jednostki chorobowe. Poniżej przedstawiono jeszcze dane dotyczące kierunku i dynamiki zmienności liczby dni absencji chorobowej spowodowanej chorobami układu krążenia lub chorobami nowotworowymi.

Wykres 52. Zmiana liczby dni absencji chorobowej z powodu chorób nowotworowych oraz chorób układu krążenia w latach wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

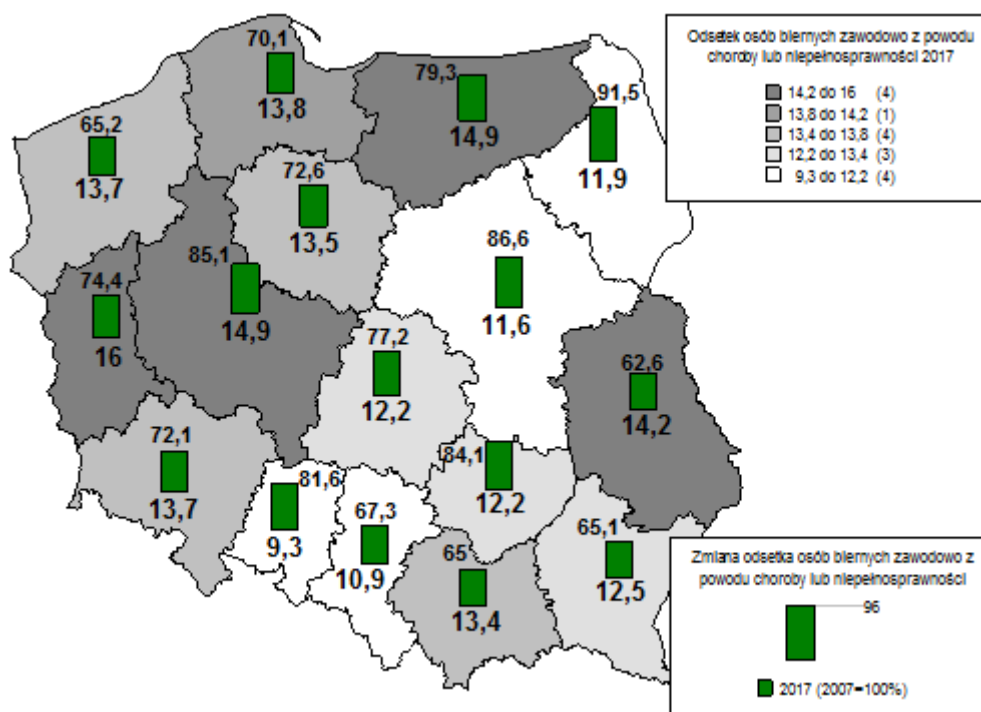
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZUS

W analizowanym okresie mamy do czynienia ze wzrostem liczby dni absencji chorobowych spowodowanych chorobami układu krążenia i chorobami nowotworowymi. Dotyczy to wszystkich województw, a w większości z nich wzrost ten był znaczący – liczba dni absencji chorobowej w 2017 r. stanowiła w większości regionów co najmniej 150% wartości wskaźnika z roku 2007. Tak duży (i powszechny)

wzrost stanowi dodatkowe uzasadnienie dla wcześniejszego zalecenia dotyczącego realizacji programów profilaktycznych dotyczących wspomnianych grup chorób. Jak się bowiem okazuje, uzasadnienie dla realizacji tego rodzaju programów wynika także z rosnącego (choć przyznać należy, że nadal mniejszego niż w przypadku częściej występujących, ale mniej poważnych chorób) problemu spowodowanej nimi absencji chorobowej.

Ostatnia kwestia dotyczy odsetka osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności. Tego rodzaju wskaźnik obrazuje jak istotne są czynniki zdrowotne w odniesieniu do długookresowego funkcjonowania poza rynkiem pracy.

Mapa 80. Odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W Polsce, w 2017 r. odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności wynosił 12,9%, co oznacza, że czynniki zdrowotne nie stanowią głównego powodu bierności zawodowej. Najwyższy był on w województwach: lubuskim (16%), wielkopolskim i warmińsko-mazurskim (14,9%) oraz lubelskim (14,2%).

Najmniejsza wartość omawianego wskaźnika cechuje natomiast regiony: opolski (9,3%), śląski (10,9%), mazowiecki (11,6%) oraz podlaski (11,9%).

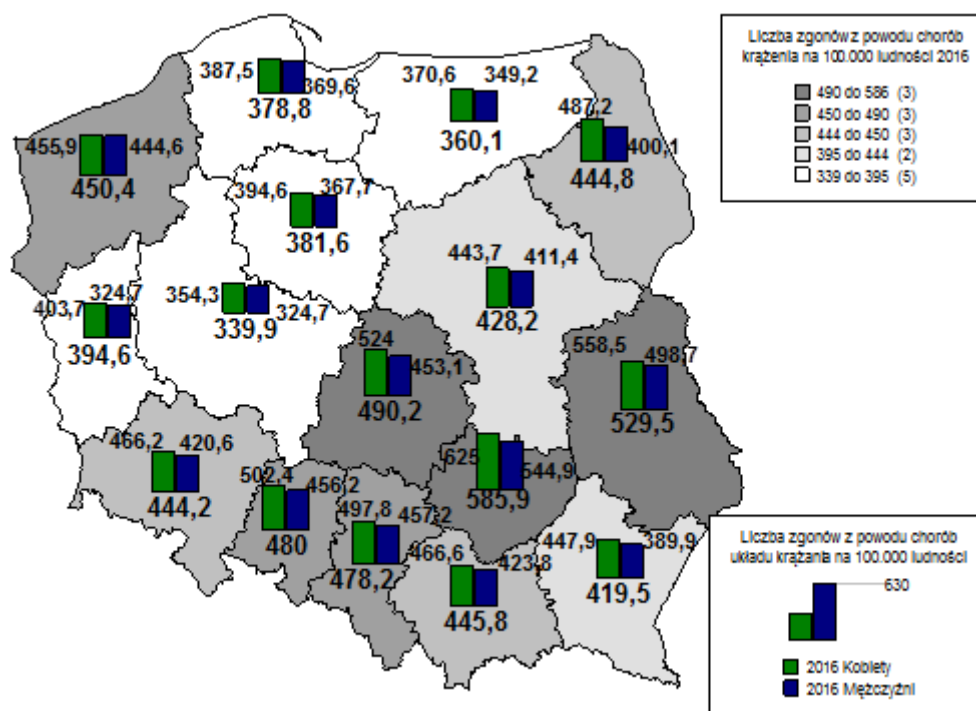
Jak z kolei wynika z danych dotyczących zmienności wartości omawianego wskaźnika w okresie 2007-2017, we wszystkich województwach mieliśmy do czynienia ze spadkiem znaczenia choroby lub niepełnosprawności jako przyczyn bierności zawodowej. Różna była dynamika tego spadku, niemniej jednak zidentyfikowana tendencja świadczy o tym, że w ostatniej dekadzie skala występowania problemu bierności zawodowej, która stanowi konsekwencję choroby lub niepełnosprawności ulegała stopniowemu zmniejszeniu.

Przyczyny zgonów

Ostatni aspekt analizy dotyczącej obszaru zdrowia dotyczy przyczyn zgonów.

W poniższym opisie uwzględniono: zgony spowodowane chorobami krążeniowymi, zgony spowodowane chorobami nowotworowymi (w tym: nowotworami złośliwymi) oraz zgony niemowląt.

Mapa 81. Liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia w podziale na płeć w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r.

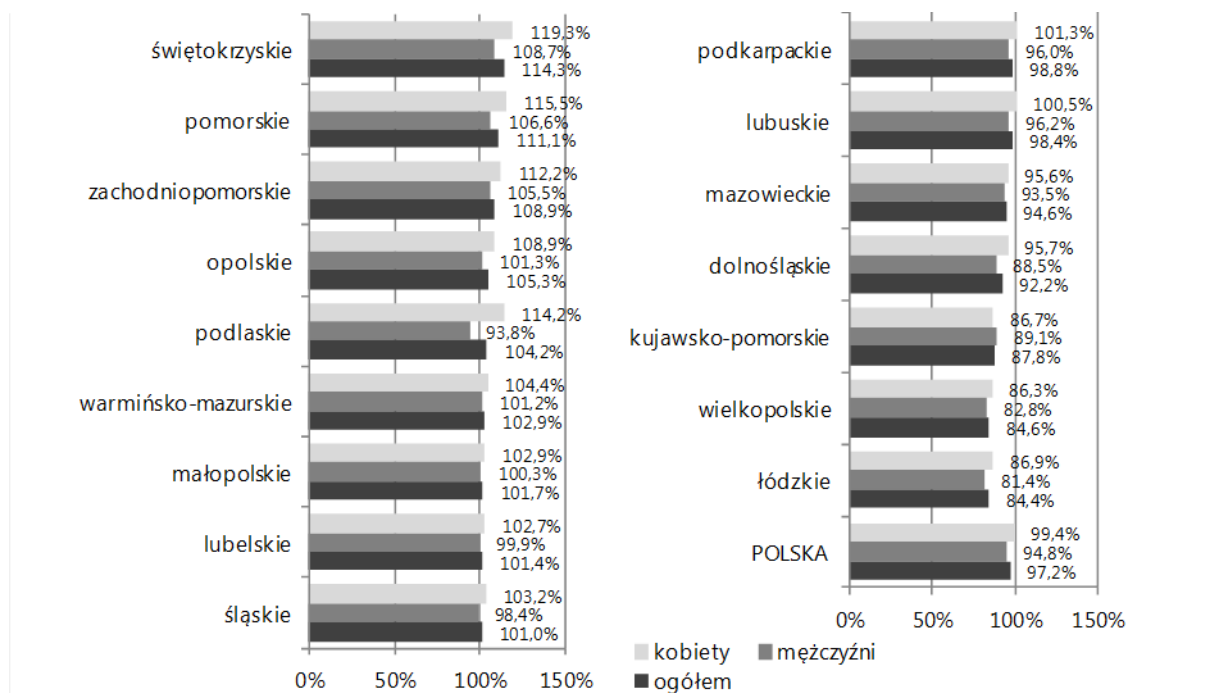
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, Strateg

W 2016 r. wartość wskaźnika dotyczącego liczby zgonów z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. mieszkańców wyniosła w Polsce 437,1. Największa skala zjawiska dotyczy województw: świętokrzyskiego (wartość wskaźnika wynosząca 585,9), lubelskiego (529,5), łódzkiego (490,2), opolskiego (480), śląskiego (478,2) oraz zachodniopomorskiego (450,4). Z kolei najmniejsza liczba zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców cechuje regiony: wielkopolski (wartość wskaźnika wynosząca 339,9), warmińsko-mazurski (360,1), pomorski (378,8), kujawsko-pomorski (381,6) oraz lubuski (394,6).

Analizy w podziale na płeć wykazały z kolei, że szczególną grupę ryzyka, jeśli chodzi o zagrożenie zgonem spowodowanym chorobą układu krążenia, są kobiety – we wszystkich województwach liczba zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia jest większa w przypadku kobiet niż mężczyzn.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące dynamiki i kierunku zmienności liczby zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia.

Wykres 53. Zmiana liczby zgonów z powodu chorób układu krążenia wg płci i województw w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

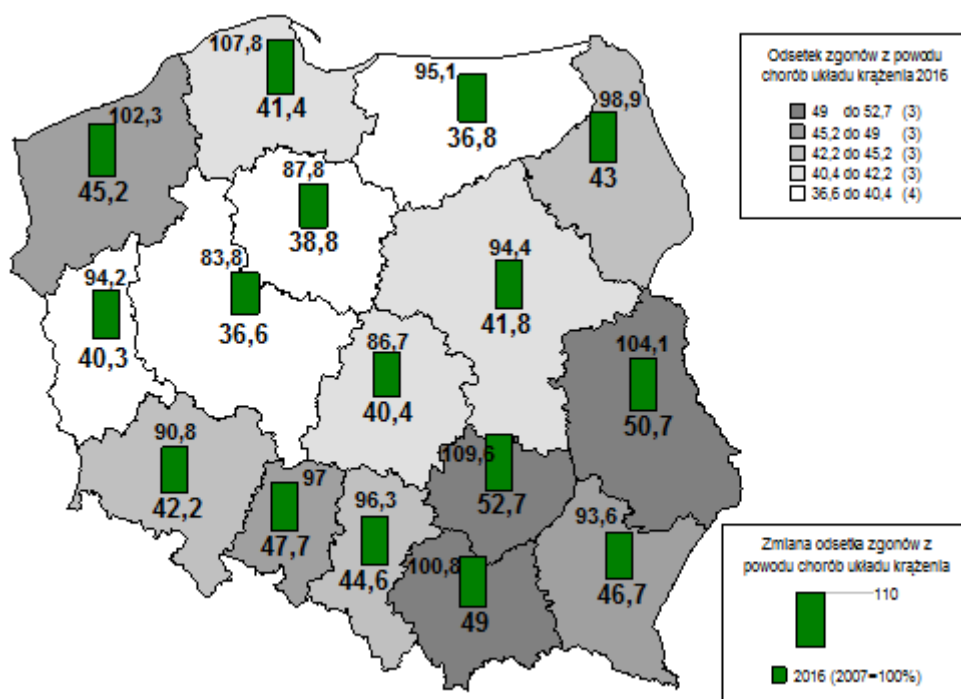

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na poziomie ogólnym, w większości województw mamy do czynienia z nieznacznym wzrostem liczby zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia. Analizując jednak szczegółowe dane dotyczące płci okazuje się, że dynamika wzrostu liczby zgonów jest niemalże we wszystkich przypadkach większa wśród kobiet (wyjątek stanowi tylko woj. kujawsko-pomorskie). Biorąc pod uwagę wcześniejsze dane dotyczące większej liczby zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia wśród kobiet, większa dynamika wzrostu liczby zgonów w tej kategorii płci sprawia, że uzasadnione jest stwierdzenie, że ewentualne działania związane z profilaktyką dotyczącą chorób układu krążenia powinny być wprawdzie adresowane do obu płci, ale niezbędne jest zapewnienie odpowiedniego poziomu uczestnictwa kobiet jako grupy cechującej się większą śmiertelnością związaną z chorobami układu krążenia.

Uzupełnieniem powyższych danych są dane dotyczące udziału zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia w ogólnej liczbie zgonów.

Mapa 82. Odsetek zgonów z powodu chorób układu krążenia w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Strateg

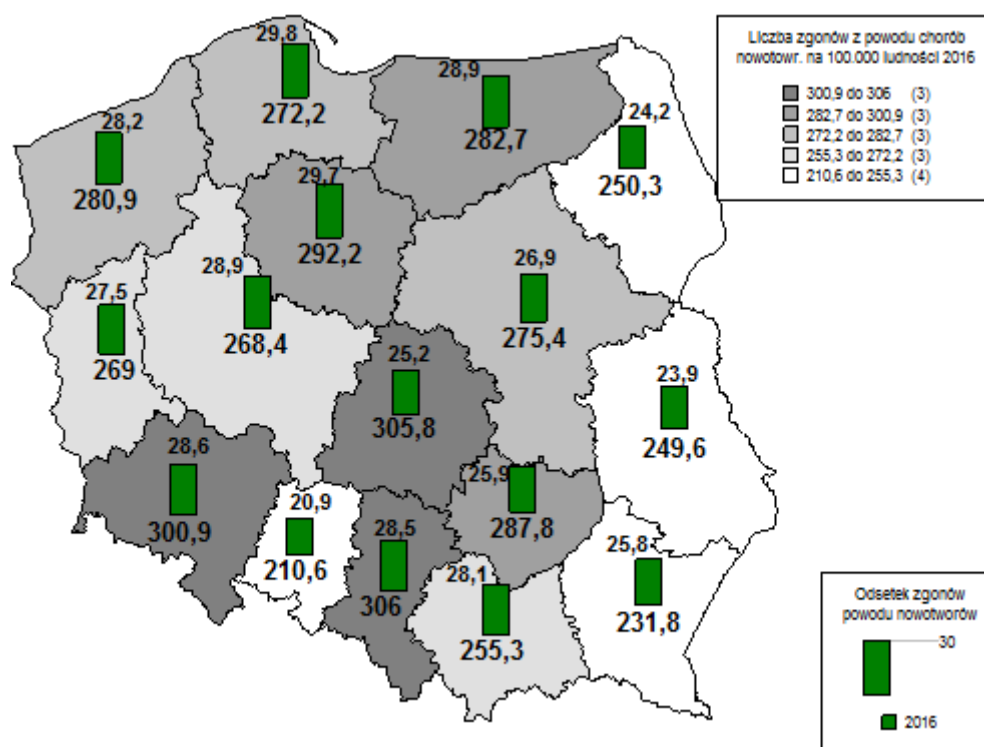
Regionami o największym odsetku zgonów z powodu chorób krążenia są województwa: świętokrzyskie (52,7%), lubelskie (50,7%) i małopolskie (49%). W Polsce odsetek ten

wyniósł z kolei w 2016 r. 43,3%. Najmniejszy udział zgonów z powodu chorób krążenia cechuje natomiast województwa: wielkopolskie (36,6%), warmińsko-mazurskie (36,8%), kujawsko-pomorskie (38,8%) oraz lubuskie (40,3).

W większości województw wartość omawianego wskaźnika zmniejszyła się w okresie 2007-2016, przy czym z reguły spadek ten nie był znaczący.

Analiza przyczyn zgonów została także przeprowadzona w odniesieniu do chorób nowotworowych (z wyodrębnieniem nowotworów złośliwych). Poniżej przedstawiono jej wyniki.

Mapa 83. Liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz udział % zgonów z powodu nowotworów w ogólnej liczbie zgonów z powodu nowotworów w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

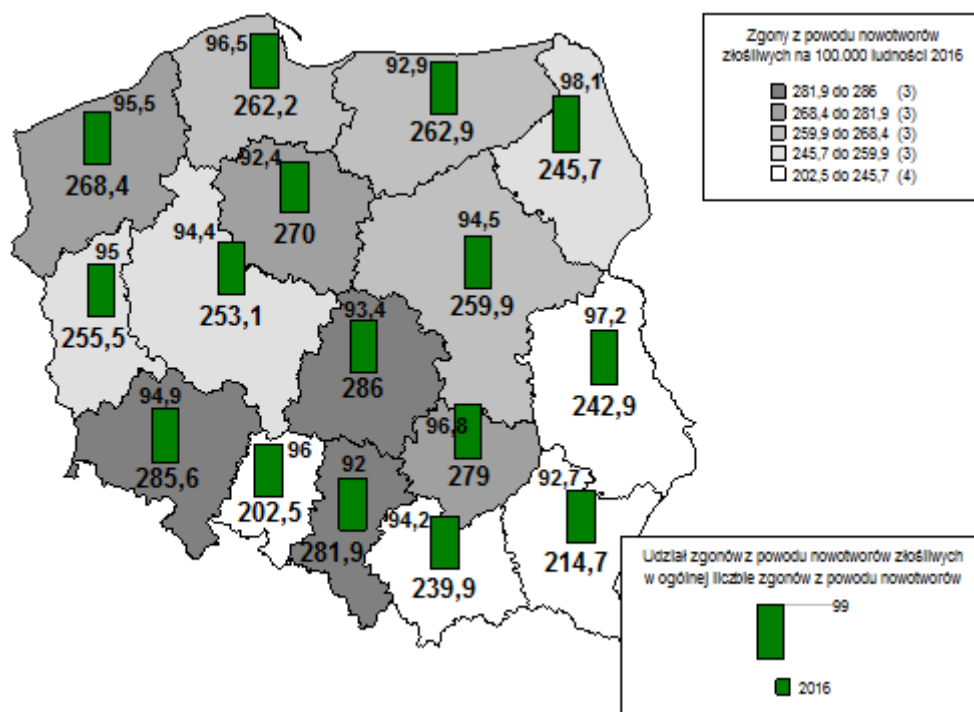
W 2016 r. wartość wskaźnika liczby zgonów z powodu chorób nowotworowych na 100 tys. mieszkańców wyniosła w Polsce 275,7. Największa skala zjawiska dotyczy województw: śląskiego (wartość wskaźnika wynosząca 306), łódzkiego (305,8), dolnośląskiego (300,9), kujawsko-pomorskiego (292,2). Z kolei najmniejsza liczba zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi w przeliczeniu na 100 tys.

mieszkańców cechuje regiony: opolski (wartość wskaźnika wynosząca 210,6), podkarpacki (231,8), lubelski (249,6), podlaski (250,3).

Dodatkowo przeprowadzono analizę dotyczącą odsetka zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi. Z największym odsetkiem mamy do czynienia w województwach: pomorskim (29,8%), kujawsko-pomorskim (29,7%), warmińsko-mazurskim (28,9%), wielkopolskim (28,9%), dolnośląskim (28,6%), śląskim (28,5%), zachodniopomorskim (28,2%) oraz małopolskim (28,1%). Na poziomie ogólnopolskim odsetek ten wyniósł 27,3%.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące skali występowania zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi o charakterze złośliwym.

Mapa 84. Liczba zgonów z powodu nowotworów złośliwych w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz udział % zgonów z powodu nowotworów złośliwych w ogólnej liczbie zgonów z powodu nowotworów w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

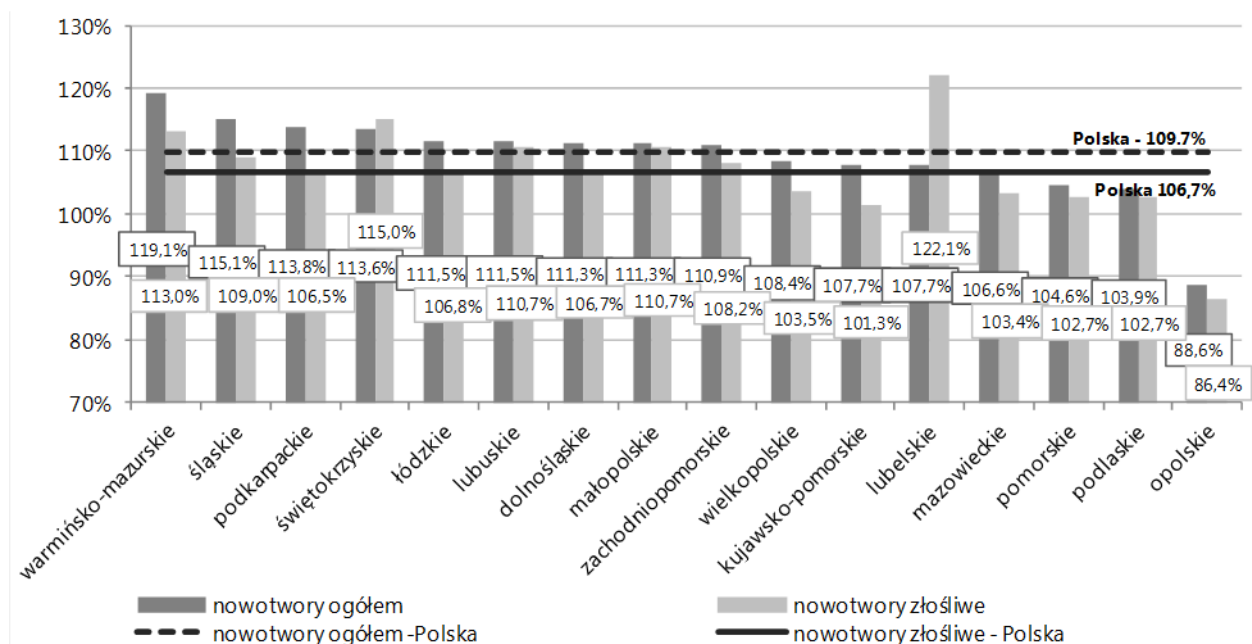
W 2016 r. wartość wskaźnika liczby zgonów z powodu nowotworów złośliwych na 100 tys. mieszkańców wyniosła w Polsce 260,1, co oznacza, że była nieco mniejsza niż liczba zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi ogółem. Taka sytuacja nie powinna dziwić biorąc pod uwagę, że nowotwory złośliwe stanowią jedną z kategorii

chorób nowotworowych. Największa skala zgonów spowodowanych nowotworami złośliwymi dotyczy województw: łódzkiego (wartość wskaźnika wynosząca 286), dolnośląskiego (285,6), śląskiego (281,9), świętokrzyskiego (279), kujawsko-pomorskiego (270) oraz zachodniopomorskiego (268,4). Z kolei najmniejsza liczba zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi o charakterze złośliwym w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców cechuje regiony: opolski (wartość wskaźnika wynosząca 202,5), podkarpacki (214,7), małopolski (239,9) oraz lubelski (242,9).

Dodatkowo przeprowadzono analizę dotyczącą odsetka zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi o charakterze złośliwym. We wszystkich województwach odsetek ten wyniósł ponad 90%, co oznacza, że w przypadku zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi to właśnie nowotwory złośliwe odpowiadają za zdecydowaną większość zejść śmiertelnych.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące dynamiki i kierunku zmienności liczby zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi ogółem oraz nowotworami złośliwymi.

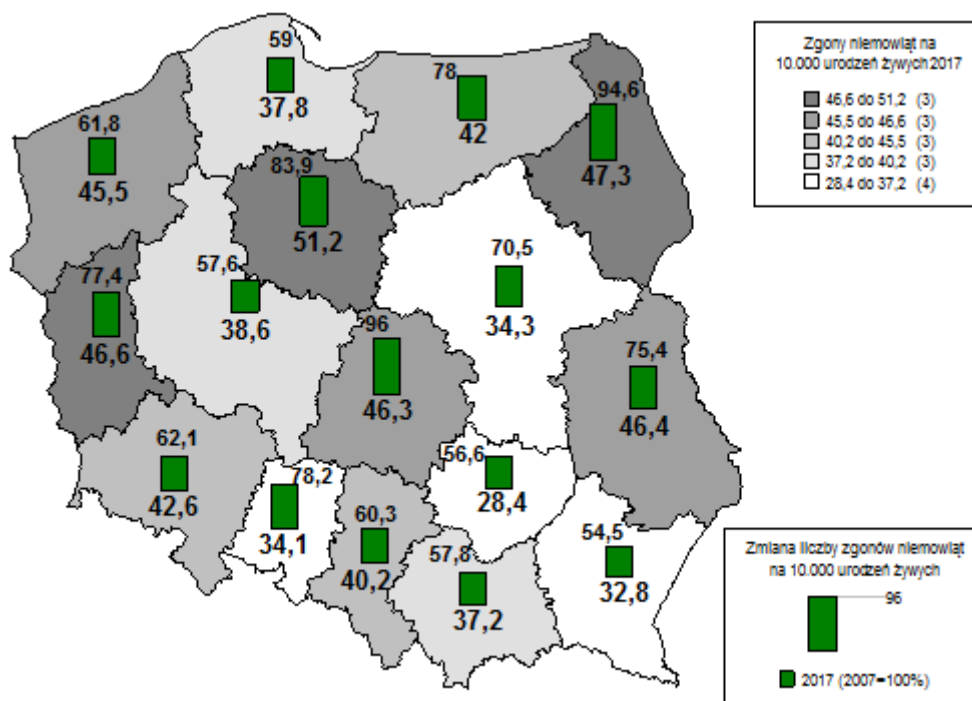
Wykres 54. Zmiana liczby zgonów z powodu nowotworów ogółem oraz nowotworów złośliwych wg województw w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na poziomie ogólnopolskim w okresie 2007–2016 nastąpił wzrost liczby zarówno zgonów spowodowanych nowotworami ogółem (wartość wskaźnika w roku 2016 stanowiła 109,7% wartości z roku 2007), jak i nowotworami złośliwymi (106,7%). Tendencja wzrostowa dotyczy niemalże wszystkich województw. Wyjątek stanowi woj. opolskie, w którym w analizowanym okresie spadła zarówno liczba zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi ogółem (liczba ta w 2016 r. stanowiła 88,6% wartości z roku 2007), jak i zgonów spowodowanych nowotworami złośliwymi (86,4%). Powszechność trendu wzrostowego powinna być traktowana jako uzasadnienie dla prowadzenia działań profilaktycznych na obszarze całego kraju, ze szczególnym jednak uwzględnieniem tych województw, w których wcześniej zidentyfikowano szczególnie dużą liczbą zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi. Ostatnie zagadnienie podejmowane w ramach analizy przyczyn zgonów dotyczy zgonów niemowląt. Dane dotyczące tej kwestii przedstawiono poniżej.

Mapa 85. Zgony niemowląt w przeliczeniu na 10 tys. urodzeń żywych w 2017 r. oraz zmiana ich liczby w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Regionami o największej wartości wskaźnika liczby zgonów na 10 tys. urodzeń żywych były w 2017 r. województwa: kujawsko-pomorskie (wartość wskaźnika wynosząca 51,2),

podlaskie (47,3), lubuskie (46,6), lubelskie (46,4) oraz łódzkie (46,3). Najmniejsza skala zjawiska dotyczy natomiast województw: świętokrzyskiego (wartość wskaźnika wynosząca 28,4), podkarpackiego (32,8), opolskiego (34,1) oraz mazowieckiego (34,3). Pozytywnie ocenić należy fakt, że we wszystkich regionach nastąpił w okresie 2007-2017 wyraźny spadek liczby zgonów niemowląt. Jedynie w części województw spadek ten był niewielki, natomiast w żadnym regionie nie odnotowano wzrostu.

Wnioski i rekomendacje (dla Polski i poszczególnych regionów) z uwzględnieniem proponowanych sposobów ich wdrożenia przy wykorzystaniu interwencji EFS

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
Z największą liczbą osób oczekujących na świadczenia medyczne mamy do czynienia w następujących województwach: kujawsko-pomorskie, pomorskie, śląskie, mazowieckie oraz dolnośląskie.	Podejmowanie działań o charakterze profilaktycznym, które mogą prowadzić do zmniejszenia zapotrzebowania na świadczenia medyczne i/lub ograniczenia potencjalnego obciążenia placówek szpitalnych oraz pracowników systemu ochrony zdrowia (lekarzy i pielęgniarek).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych. ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z deinstytucjonalizacją w sferze opieki zdrowotnej i rehabilitacji medycznej. ▪ Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych działaniami projektowymi.
Z największą liczbą osób przypadających na 1 łóżko w szpitalu ogólnym mamy do czynienia w następujących województwach: pomorskim, lubuskim, małopolskim i wielkopolskim.		
Z najmniejszą liczbą lekarzy przypadającą na 10 tys. ludności mamy do czynienia w województwach: wielkopolskim, opolskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim oraz lubuskim.		
Z najmniejszą liczbą pielęgniarek przypadającą na 10 tys. ludności mamy do czynienia w województwach: pomorskim, zachodniopomorskim, lubuskim,		

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
<p>warmińsko-mazurskim i wielkopolskim.</p>		
<p>Ogólnopolskim problemem jest bardzo mała liczba lekarzy geriatrów, przy jednoczesnym nasilaniu się procesów starzenia się społeczeństwa.</p>	<p>Podjęcie działań o charakterze profilaktycznym, które mogą prowadzić do zmniejszenia potencjalnego obciążenia lekarzy geriatrów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych podejmujących zagadnienia z zakresu geriatry. ▪ Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych wsparciem.
<p>W całym kraju mamy do czynienia w ostatnich latach ze wzrostem zachorowalności na choroby układu krążenia i choroby nowotworowe (oraz zwiększaniem się liczby dni absencji chorobowej spowodowanej tymi grupami chorób).</p> <p>W przypadku chorób układu krążenia najwyższy poziom zachorowalności na najczęstszą jednostkę chorobową, tj. nadciśnienie tętnicze, cechuje województwa: pomorskie, podlaskie i śląskie.</p> <p>W przypadku chorób nowotworowych najwyższy poziom zachorowalności cechuje województwa: kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie i pomorskie.</p>	<p>Podjęcie działań z zakresu profilaktyki kardiologicznej i onkologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem województw o najwyższym poziomie zachorowalności.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych podejmujących zagadnienia z zakresu chorób układu krążenia i onkologicznych. ▪ Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych działaniami projektowymi.
<p>W okresie 2007-2017 mieliśmy do czynienia w Polsce z wydłużaniem się okresu absencji chorobowej spowodowanej chorobą własną.</p>	<p>Kontynuowanie działań w obszarze opracowywania i realizacji profilaktycznych programów zdrowotnych zorientowanych na zapobieganie krótko- i długotrwałej absencji chorobowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych zorientowanych na zapobieganie krótko- i długotrwałej absencji

Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w EFS
		<p>chorobowej.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z wdrażaniem programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z deinstytucjonalizacją w sferze opieki zdrowotnej i rehabilitacji medycznej. ▪ Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych wsparciem.
<p>Z największą liczbą zgonów na 100 tys. mieszkańców spowodowanych chorobami układu krążenia mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim, lubelskim, łódzkim, opolskim, śląskim i zachodniopomorskim.</p>	<p>Kontynuowanie – na terenie całego kraju, jednak ze szczególnym uwzględnieniem województw o wysokim stopniu zagrożenia śmiercią z powodu chorób układu krążenia i chorób nowotworowych – działań w obszarze opracowywania i realizacji profilaktycznych programów zdrowotnych dotyczących chorób układu krążenia i chorób nowotworowych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych zorientowanych na profilaktykę w obszarze chorób układu krążenia i chorób nowotworowych. ▪ Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych działaniami projektowymi. ▪ W przypadku chorób układu krążenia – premiowanie w projektach rozwiązań pozwalających na skuteczne objęcie działaniami projektowymi jak największej liczby kobiet (dostosowanie zakresu merytorycznego projektu i sposobów rekrutacji).

Wyzwania i obszary problemowe w ujęciu wojewódzkim

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
DOLNOŚLĄSKIE	DEMOGRAFIA <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba zawieranych małżeństw na 1000 mieszkańców (4,8; PL – 5). ▪ Niski poziom współczynnika dzietności (1,36; PL – 1,45). ▪ Wysoka wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku produkcyjnym (35,8; PL – 34) i przedprodukcyjnym (129,6; PL – 115,5).
	RYNEK PRACY <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży udział osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych (32,2%; PL – 27,6%).
	INTEGRACJA SPOŁECZNA <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób objętych usługami opiekuńczymi na 10 tys. ludności (34,2, PL – 27,5)
	SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zlikwidowanych miejsc pracy na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym (116,6, PL – 112,3) ▪ Niewielki udział pracowników zatrudnionych na umowę o pracę w mikroprzedsiębiorstwach (41,8%, PL – 43,8%).
	EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mały odsetek nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli (45,1%; PL – 53,8%). ▪ Niski udział osób z wyższym wykształceniem (21,8%)
	ZDROWIE <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób oczekujących na świadczenie medyczne (115,3 osób; PL – 101,2 osób). ▪ Duża liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych (300,9 zgonów na 100 tys.

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p>mieszkańców; PL – 275,7).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zgonów z powodu złośliwych chorób nowotworowych (285,6 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 260,1).
KUJAWSKO-POMORSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego (14; PL – 10). ▪ Mały odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach na wsi (6,5%; PL – 8,6%). ▪ Niski współczynnik użłobkowania, który charakteryzuje liczbę dzieci objętych opieką w żłobku lub klubie dziecięcym na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat (65,4; PL – 86,4). <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży udział osób biernych zawodowo w ogóle ludności powyżej 15 lat (45,2%; PL – 43,6%). ▪ Duża liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy (26 osób; PL – 16,2). ▪ Duża stopa napływu bezrobotnych (8,9%; PL – 6,3%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia długotrwałego wg BAEL (28%; PL – 23,6%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata (63,4%; PL – 66,1%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 55-64 lata (44,3%; PL – 48,3%). ▪ Duży udział kobiet w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne (59,9%; PL – 55,1%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoka liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (596,1; PL – 363,7) Wysoka dynamika spadku liczby miejsc w placówkach wsparcia dziennego (71,4%, PL – 92,0%) <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wirku produkcyjnym (202,0; PL – 295,1). ▪ Niewielka dynamika liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców (103,0%; PL – 116,1%) <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną (66,7%). <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób oczekujących na świadczenie medyczne (136,3 osób; PL – 101,2 osób).

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża zachorowalność na choroby nowotworowe (474,5 zachorowań na 100 tys. ludności; PL – 424,9). ▪ Duża liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych (292,2 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 275,7). ▪ Duża liczba zgonów z powodu złośliwych chorób nowotworowych (270 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 260,1).
LUBELSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski poziom współczynnika dzietności (1,37 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym: PL – 1,45). ▪ Duża liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego na wsi (15; PL – 10). ▪ Mały odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach (6,1%; PL – 8,6%). ▪ Niski współczynnik użłobkowania, który charakteryzuje liczbę dzieci objętych opieką w żłobku lub klubie dziecięcym na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat (61; PL – 86,4). ▪ Duża różnica pomiędzy przeciętnym dalszym trwaniem życia noworodka płci męskiej, a wartością tego samego wskaźnika dla noworodka płci żeńskiej (9 lat; PL – 8,1 lat). ▪ Duża skala ujemnego salda migracji (-4731 osób). ▪ Duża skala ujemnego współczynnika salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym (-31,8 osób). ▪ Niski współczynnik urbanizacji (44,6%; PL - 60,1%) <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży udział osób biernych zawodowo w ogóle ludności powyżej 15 lat (45,1%; PL – 43,6%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia wg BAEL przy jednocześnie mniejszej niż ogólnokrajowa dynamice spadku tego wskaźnika (7,2%; PL – 4,9%). ▪ Duża liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy (42,8 osób; PL – 16,2). ▪ Duża stopa napływu bezrobotnych (8,7%; PL – 6,3%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia długotrwałego wg BAEL (29,9%; PL – 23,6%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata (63,4%; PL – 66,1%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-24 lata (24,8%; PL – 29,6%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia wśród osób z niepełnosprawnościami (20,3%; PL – 24,4%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat (15,2%; PL – 9,4%). ▪ Wysoki odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (18,4%; PL – 14,3%).

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoka wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji (6,8%; PL – 4,3%). ▪ Niewielka liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego na 10 tys. ludności (11,9; PL – 21,8) oraz malejąca ich liczba. <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności (834,1; PL – 1 120,4). ▪ Niska wartość PKB w przeliczeniu na mieszkańca (32 074 zł; PL – 46 792 zł). ▪ Niewielka liczba nowopowstających miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wirku produkcyjnym (189,4; PL – 295,1). <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski udział osób z wyższym wykształceniem (23,5%) ▪ Wysoka liczba bezrobotnych w okresie 12 miesięcy od ukończenia nauki na 10 tys. ludności (17,5; PL – 10,0) <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (529,5 zgonów na 100 tys. ludności; PL – 437,1 zgonów). ▪ Duży udział zgonów z powodu chorób układu krążenia w ogólnej liczbie zgonów (50,7%; PL – 43,3%).
LUBUSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoka dynamika wzrostu wskaźnika obciążenia demograficznego - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób wieku produkcyjnym (153,3%, PL – 137,1%) ▪ Ujemny współczynnik salda migracji zagranicznych (-0,17) <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży udział kobiet w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne (58,9%; PL – 55,1%). ▪ Wysoki odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (17,6%; PL – 14,3%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia na 10 tys. ludności (44,2; PL – 31,7) <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba nowopowstających miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wirku produkcyjnym (228,0; PL – 295,1). ▪ Niewielka dynamika wzrostu liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p>tys. mieszkańców (105,2%; PL – 116,1%)</p> <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Niski udział osób z wyższym wykształceniem (20,7%) <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Duża liczba osób przypadająca na 1 łóżko szpitalne w szpitalu ogólnym (234 osoby; PL – 206 osób). Mała liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. ludności (43,5 lekarzy; PL – 56).
ŁÓDZKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> Mała liczba zawieranych małżeństw na 1000 mieszkańców (4,6; PL – 5). Duża skala ujemnego przyrostu naturalnego (-3; PL – -0,1). Duża różnica pomiędzy przeciętnym dalszym trwaniem życia noworodka płci męskiej, a wartością tego samego wskaźnika dla noworodka płci żeńskiej (8,7 lat; PL – 8,1 lat). Krótkie przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn (72 lata; PL – 73,9 lat). Krótkie przeciętne dalsze trwanie życia kobiet (80,8 lat; PL – 81,9 lat). Wysoka wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku produkcyjnym (38,5 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym; PL – 34) i przedprodukcyjnym (136,9 osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym; PL – 115,5). <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> Duży udział osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych (30,8%; PL – 27,6%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> Niewielka liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego na 10 tys. ludności (15,7; PL – 21,8) oraz malejąca ich liczba. <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> Niewielka dynamika wzrostu liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców (105,4%; PL – 116,1%) <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Niska zdawalność egzaminu maturalnego (85,9%; PL – 88%). <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Duża liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (490,2 zgonów na 100 tys. ludności; PL – 437,1 zgonów). Duża liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych (305,8 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 275,7). Duża liczba zgonów z powodu złośliwych chorób nowotworowych (286 zgonów na

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	100 tys. mieszkańców; PL – 260,1).
MAŁOPOLSKIE	DEMOGRAFIA <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski współczynnik urbanizacji (48,3%; PL - 60,1%)
	RYNEK PRACY <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-24 lata (25,4%; PL – 29,6%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia wśród osób z niepełnosprawnościami (22,1%; PL – 24,4%).
	INTEGRACJA SPOŁECZNA <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoka wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji (7,4%; PL – 4,3%) oraz wg ustawowej granicy ubóstwa (17,3%; PL – 10,7%). ▪ Wzrost wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa przy ogólnopolskiej tendencji spadkowej (115,0%, PL – 87,2%) ▪ Duża liczba osób objętych usługami opiekuńczymi na 10 tys. ludności (27,1; PL – 25,9)
	SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zlikwidowanych miejsc pracy na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym (115,5; PL – 112,3).
	EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym (11,5%; PL – 14,8%)
	ZDROWIE <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób przypadająca na 1 łóżko szpitalne w szpitalu ogólnym (226,7 osób; PL – 206 osób). ▪ Duży udział zgonów z powodu chorób układu krążenia w ogólnej liczbie zgonów (50,7%; PL – 49%).
MAZOWIECKIE	DEMOGRAFIA <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego (35,0; PL – 34,0)
	RYNEK PRACY <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoki udział osób pozostających bez pracy powyższej 12 miesięcy w liczbie bezrobotnych ogółem (44,3%, PL – 40,5)
	INTEGRACJA SPOŁECZNA <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego na 10 tys. ludności (16,9; PL – 21,8) oraz malejąca ich liczba.
	SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zlikwidowanych miejsc pracy na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym (182,7; PL – 112,3).

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Mały odsetek nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli (43,9%; PL – 53,8%). <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Duża liczba osób oczekujących na świadczenie medyczne (115,7 osób; PL – 101,2 osób).
OPOLSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> Mała liczba zawieranych małżeństw na 1000 mieszkańców (4,8; PL – 5). Niski poziom współczynnika dzietności (1,29 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym: PL – 1,45). Niski poziom współczynnika reprodukcji brutto (0,63; PL – 0,71). Ujemny współczynnik salda migracji zagranicznych (-0,48) <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> Duży udział osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych (31,6%; PL – 27,6%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> Mała dynamika spadku liczby osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (65,9%. PL – 60,1%) <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> Mała liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności (212,9; PL – 295,1) <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Niski udział osób z wyższym wykształceniem (22,8%) <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> Mała liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. ludności (39,7 lekarzy; PL – 56). Duża liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (480 zgonów na 100 tys. ludności; PL – 437,1 zgonów).
PODKARPACKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> Niski poziom współczynnika dzietności (1,37 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym: PL – 1,45). Niski współczynnik urbanizacji (41,1%; PL - 60,1%) <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> Wysoka stopa bezrobocia wg BAEL przy jednocześnie mniejszej niż ogólnokrajowa dynamice spadku tego wskaźnika (8,4%; PL – 4,9%). Duża liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy (49,9 osób; PL – 16,2).

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża stopa napływu bezrobotnych (9,8%; PL – 6,3%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata (62,9%; PL – 66,1%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-24 lata (25,2%; PL – 29,6%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat (16,8%; PL – 9,4%). ▪ Wysoki odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (17,9%; PL – 14,3%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski dochód rozporządzalny w przeliczeniu na 1 członka gospodarstwa domowego (1 254,3 zł; PL – 1 598,1 zł). ▪ Wysoka wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji (6,2%; PL – 4,3%) oraz wg ustawowej granicy ubóstwa (17,4%; PL – 10,7%). <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności (803,5; PL – 1 120,4) ▪ Niska wartość PKB w przeliczeniu na mieszkańca (33 176 zł; PL – 46 792 zł). ▪ Niskie przeciętne wynagrodzenie brutto (3 367 zł, PL – 4 182 zł). <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną (70,8%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym (11,6%; PL – 14,8%) ▪ Wysoka liczba bezrobotnych w okresie 12 miesięcy od ukończenia nauki na 10 tys. ludności (19,6; PL – 10,0) <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. ludności (43,1 lekarzy; PL – 56).
PODLASKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża skala ujemnego współczynnika salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym (-20,9 osób). ▪ Wysoka liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna (12, PL – 10) ▪ Duża różnica pomiędzy przeciętnym dalszym trwaniem życia noworodka płci męskiej, a wartością tego samego wskaźnika dla noworodka płci żeńskiej (8,6 lat; PL – 8,1 lat). <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy (31,7 osób; PL – 16,2). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia wśród osób z niepełnosprawnościami (18,5%; PL

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p data-bbox="528 259 619 288">– 24,4%)</p> <p data-bbox="501 315 794 344">INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul data-bbox="501 371 1449 445" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 371 1449 445">▪ Wysoka wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji (7,2%; PL – 4,3%) oraz wg ustawowej granicy ubóstwa (16,6%; PL – 10,7%). <p data-bbox="501 472 1059 501">SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul data-bbox="501 528 1437 792" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 528 1437 602">▪ Niewielka liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności (854,4; PL – 1 120,4). <li data-bbox="501 618 1326 647">▪ Niska wartość PKB w przeliczeniu na mieszkańca (33 272 zł; PL – 46 792 zł). <li data-bbox="501 663 1206 736">▪ Niewielki udział pracowników zatrudnionych na umowę o pracę w mikroprzedsiębiorstwach (39,2%, PL – 43,8%). <li data-bbox="501 752 1206 792">▪ Niskie przeciętne wynagrodzenie brutto (3 357 zł, PL – 4 182 zł). <p data-bbox="501 819 842 848">EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul data-bbox="501 875 1406 949" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 875 1406 949">▪ Wysoka liczba bezrobotnych w okresie 12 miesięcy od ukończenia nauki na 10 tys. ludności (12,9; PL – 10,0) <p data-bbox="501 976 619 1005">ZDROWIE</p> <ul data-bbox="501 1032 1437 1106" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 1032 1437 1106">▪ Duża zachorowalność na najczęstszą chorobę układu krążenia – nadciśnienie tętnicze (8398,3 zachorowań na 100 tys. ludności; PL – 7284,3).
POMORSKIE	<p data-bbox="501 1133 663 1162">DEMOGRAFIA</p> <ul data-bbox="501 1189 1350 1263" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 1189 1350 1263">▪ Wysoka liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna (12, PL – 10) <p data-bbox="501 1290 667 1319">RYNEK PRACY</p> <ul data-bbox="501 1346 1422 1420" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 1346 1422 1420">▪ Duży udział kobiet w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne (62,3%; PL – 55,1%). <p data-bbox="501 1447 794 1476">INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul data-bbox="501 1503 1453 1666" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 1503 1453 1576">▪ Duża liczba osób bezdomnych na 10 tys. ludności (14,3; PL – 8,7) przy jednoczesnej niekorzystnej tendencji wzrostu liczby osób bezdomnych w okresie 2010-2016. <li data-bbox="501 1592 1453 1666">▪ Wysoka dynamika spadku liczby miejsc w placówkach wsparcia dziennego (64,2%, PL – 92,0%) <p data-bbox="596 1693 1155 1722">SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul data-bbox="501 1749 1206 1823" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 1749 1206 1823">▪ Niewielki udział pracowników zatrudnionych na umowę o pracę w mikroprzedsiębiorstwach (41,7%, PL – 43,8%). <p data-bbox="501 1850 842 1879">EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul data-bbox="501 1906 1453 1980" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 1906 1453 1980">▪ Niski odsetek dzieci w wieku 3-4 lata uczestniczących w edukacji przedszkolnej (71,1%; PL – 76,1%). <p data-bbox="501 2007 619 2036">ZDROWIE</p> <ul data-bbox="501 2063 1390 2092" style="list-style-type: none"> <li data-bbox="501 2063 1390 2092">▪ Duża liczba osób oczekujących na świadczenie medyczne (124,1 osób; PL – 101,2)

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p>osób).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób przypadająca na 1 łóżko szpitalne w szpitalu ogólnym (253,9 osoby; PL – 206 osób). ▪ Duża zachorowalność na najczęstszą chorobę układu krążenia – nadciśnienie tętnicze (8764,6 zachorowań na 100 tys. ludności; PL – 7284,3). ▪ Duża zachorowalność na choroby nowotworowe (472,3 zachorowań na 100 tys. ludności; PL – 424,9).
ŚLĄSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Krótkie przeciętne dalsze trwanie życia kobiet (80,9 lat; PL – 81,9 lat). ▪ Wysoka wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku produkcyjnym (36 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym; PL – 34) i przedprodukcyjnym (129,8 osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym; PL – 115,5). ▪ Duża skala ujemnego salda migracji (-4246 osób). ▪ Ujemny współczynnik salda migracji zagranicznej (-0,22). <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży udział osób biernych zawodowo w ogóle ludności powyżej 15 lat (46,6%; PL – 43,6%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 55-64 lata (41,4%; PL – 48,3%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób bezdomnych na 10 tys. ludności (10,5; PL – 8,7) przy jednoczesnej niekorzystnej tendencji wzrostu liczby osób bezdomnych w okresie 2011-2017. ▪ Niewielka liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w przeliczeniu na 100 tys. ludności (2,5; PL – 2,9) <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <p>(brak)</p> <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym (11,7%; PL – 14,8%) <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób oczekujących na świadczenie medyczne (121,2 osób; PL – 101,2 osób). ▪ Duża zachorowalność na najczęstszą chorobę układu krążenia – nadciśnienie tętnicze (7896,5 zachorowań na 100 tys. ludności; PL – 7284,3). ▪ Duża liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (478,2 zgonów na 100 tys.

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p>ludności; PL – 437,1 zgonów).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych (306 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 275,7). ▪ Duża liczba zgonów z powodu złośliwych chorób nowotworowych (281,9 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 260,1).
ŚWIĘTOKRZYSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba zawieranych małżeństw na 1000 mieszkańców (4,7; PL – 5). ▪ Niski poziom współczynnika dzietności (1,26 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym: PL – 1,45). ▪ Niski poziom współczynnika reprodukcji brutto (0,62; PL – 0,71). ▪ Duża skala ujemnego przyrostu naturalnego (-2,7; PL – -0,1). ▪ Duża liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego na wsi(15; PL – 10). ▪ Mały odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach (5,7%; PL – 8,6%). ▪ Niski współczynnik użłobkowania, który charakteryzuje liczbę dzieci objętych opieką w żłobku lub klubie dziecięcym na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat (58; PL – 86,4). ▪ Wysoka wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku produkcyjnym (36,6; PL – 34) i przedprodukcyjnym (134,4; PL – 115,5). ▪ Duża skala ujemnego salda migracji (-2225 osób). ▪ Duża skala ujemnego współczynnika salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym (-26,6). ▪ Niski współczynnik urbanizacji (44,6%; PL - 60,1%) <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży udział osób biernych zawodowo w ogóle ludności powyżej 15 lat (45,1%; PL – 43,6%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia wg BAEL przy jednocześnie mniejszej niż ogólnokrajowa dynamice spadku tego wskaźnika (7%; PL – 4,9%). ▪ Duża liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy (37,9 osób; PL – 16,2). ▪ Duża stopa napływu bezrobotnych (8,3%; PL – 6,3%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat (13%; PL – 9,4%). ▪ Wysoki odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (18,8%; PL – 14,3%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia na 10 tys. ludności (48,8; PL – 31,7)

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoka liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (486,0; PL – 373,1). <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba nowopowstających miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wirku produkcyjnym (199,5; PL – 295,1). ▪ Niskie przeciętne wynagrodzenie brutto (3 399 zł, PL – 4 182 zł). <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną (70,8%). ▪ Mały odsetek nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli (63,9%; PL – 53,8%). ▪ Wysoka liczba bezrobotnych w okresie 12 miesięcy od ukończenia nauki na 10 tys. ludności (16,8; PL – 10,0) <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża zachorowalność na choroby nowotworowe (470,1 zachorowań na 100 tys. ludności; PL – 424,9). ▪ Duża liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (585,9 zgonów na 100 tys. ludności; PL – 437,1 zgonów). ▪ Duży udział zgonów z powodu chorób układu krążenia w ogólnej liczbie zgonów (52,7%; PL – 43,3%). ▪ Duża liczba zgonów z powodu złośliwych chorób nowotworowych (279 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 260,1).
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba zawieranych małżeństw na 1000 mieszkańców (4,8; PL – 5). ▪ Duża liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego (16; PL – 10). ▪ Mały odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach na wsi (5,6%; PL – 8,6%). ▪ Niski współczynnik użłobkowania, który charakteryzuje liczbę dzieci objętych opieką w żłobku lub klubie dziecięcym na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat (56,8; PL – 86,4). ▪ Duża różnica pomiędzy przeciętnym dalszym trwaniem życia noworodka płci męskiej, a wartością tego samego wskaźnika dla noworodka płci żeńskiej (8,6 lat; PL – 8,1 lat). ▪ Krótkie przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn (72,7 lat; PL – 73,9 lat). ▪ Duża skala ujemnego salda migracji (-2742 osoby). ▪ Duża skala ujemnego współczynnika salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym (-23,9 osób). ▪ Ujemny współczynnik salda migracji zagranicznych (-0,21) <p>RYNEK PRACY</p>

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży udział osób biernych zawodowo w ogóle ludności powyżej 15 lat (46%; PL – 43,6%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia wg BAEL przy jednocześnie mniejszej niż ogólnokrajowa dynamice spadku tego wskaźnika (7,2%; PL – 4,9%). ▪ Duża liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy (33,1 osób; PL – 16,2). ▪ Duża stopa napływu bezrobotnych (10%; PL – 6,3%). ▪ Niski poziom efektywności kosztowej podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych (6686,5 zł; PL – 7288 zł). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata (60,8%; PL – 66,1%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 55-64 lata (45,2%; PL – 48,3%). ▪ Wysoka stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat (15%; PL – 9,4%). ▪ Wysoki odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (21,3%; PL – 14,3%).
	<p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wysoka wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji (8,7%; PL – 4,3%) oraz wg ustawowej granicy ubóstwa (17,2%; PL – 10,7%). ▪ Wysoka liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (635,1; PL – 373,1). ▪ Duża liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia na 10 tys. ludności (46,4; PL – 31,7) ▪ Duża liczba osób objętych usługami opiekuńczymi na 10 tys. ludności (38,0; PL – 27,5).
	<p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności (874,4; PL – 1 120,4). ▪ Niska wartość PKB w przeliczeniu na mieszkańca (33 176 zł; PL – 46 792 zł). ▪ Niewielka liczba nowopowstających miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wirku produkcyjnym (201,9; PL – 295,1). ▪ Niskie przeciętne wynagrodzenie brutto (3 213 zł, PL – 4 182 zł).
	<p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski poziom współczynnika skolaryzacji netto dla szkół ponadgimnazjalnych (82,9%; PL – 88,6%). ▪ Wysoki odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wśród osób w wieku 15-64 lata (20,6%; PL – 13,9%). ▪ Niski odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną (64,3%).

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska zdawalność egzaminu maturalnego (85,8%; PL – 88%). <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. ludności (42,7 lekarzy; PL – 56).
WIELKOPOLSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <p>(brak)</p> <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski poziom efektywności kosztowej podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych (6742,6 zł; PL – 7288 zł). ▪ Wysoka stopa bezrobocia długotrwałego wg BAEL (38,5%; PL – 23,6%). <p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielka liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w przeliczeniu na 100 tys. ludności (1,9; PL – 2,9) <p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zlikwidowanych miejsc pracy na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym (123,4 PL – 112,3) <p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska zdawalność egzaminu maturalnego (87,1%; PL – 88%). ▪ Mały odsetek nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli (44,6%; PL – 53,8%). ▪ Niski udział osób z wyższym wykształceniem (22,4%) <p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób przypadająca na 1 łóżko szpitalne w szpitalu ogólnym (225,8 osób; PL – 206 osób). ▪ Mała liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. ludności (36 lekarzy; PL – 56).
ZACHODNIOPOMORSKIE	<p>DEMOGRAFIA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mała liczba zawieranych małżeństw na 1000 mieszkańców (4,8; PL – 5). ▪ Niski poziom współczynnika dzietności (1,37 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym: PL – 1,45). ▪ Wysoka dynamika wzrostu wskaźnika obciążenia demograficznego - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób wieku produkcyjnym (155,0%, PL – 137,1%) <p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-64 lata (63%; PL – 66,1%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 15-24 lata (25,6%; PL – 29,6%). ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 55-64 lata (45,4%; PL – 48,3%).

Województwo	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska wartość wskaźnika zatrudnienia wśród osób z niepełnosprawnościami (18,9%; PL – 24,4%). ▪ Duży udział kobiet w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne (58,1%; PL – 55,1%). ▪ Duży udział osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych (31%; PL – 27,6%).
	<p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba osób objętych usługami opiekuńczymi na 10 tys. ludności (34,0, PL – 27,5)
	<p>SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewielki udział pracowników zatrudnionych na umowę o pracę w mikroprzedsiębiorstwach (41,4%, PL – 43,8%). ▪ Niewielka dynamika wzrostu liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców (105,1%; PL – 116,1%)
	<p>EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski poziom współczynnika skolaryzacji netto dla szkół ponadgimnazjalnych (79,8%; PL – 88,6%). ▪ Niska zdawalność egzaminu maturalnego (83,4%; PL – 88%). ▪ Niski udział osób z wyższym wykształceniem (20,3%)
	<p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Duża liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (529,5 zgonów na 100 tys. ludności; PL – 450,4 zgonów). ▪ Duża liczba zgonów z powodu złośliwych chorób nowotworowych (268,4 zgonów na 100 tys. mieszkańców; PL – 260,1).

Analiza pod kątem zaleceń Rady Unii Europejskiej – Country-specific Recommendations 2018

W 2018 r. Rada Unii Europejskiej w ramach tzw. *Country-specific Recommendations* sformułowała dla Polski 3 zalecenia:

1. Zapewnienie, by nominalna stopa wzrostu publicznych wydatków pierwotnych netto nie przekroczyła 4,2 % w 2019 r., co odpowiadałoby rocznej korekcie strukturalnej wynoszącej 0,6 % PKB. Podjęcie działań w celu zwiększenia efektywności wydatków publicznych, w tym przez reformę procesu budżetowego.
2. Podjęcie działań w celu zwiększenia uczestnictwa w rynku pracy, w tym przez poprawę dostępu do opieki nad dziećmi i rozwój umiejętności przydatnych na rynku pracy, zwłaszcza przez wspieranie uczenia się dorosłych, oraz w celu likwidacji utrzymujących się przeszkód dla bardziej trwałych form zatrudnienia. Zapewnienie stabilności i adekwatności systemu emerytalnego przez wprowadzenie środków służących podwyższeniu rzeczywistego wieku przejścia na emeryturę i przez wdrożenie reformy preferencyjnych systemów emerytalno-rentowych.
3. Wzmocnienie zdolności gospodarki do innowacji, w tym przez wspieranie ściślejszej współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami badawczymi.

Poprawę otoczenia regulacyjnego, w szczególności przez zapewnienie skutecznych konsultacji publicznych i społecznych w procesie legislacyjnym.

Wsparcie EFS swoim zakresem obejmuje działania związane zaleceniem 1 i 2, z kolei kwestia wzmocnienia innowacyjności gospodarki stanowi obszar specyficzny dla wsparcia EFRR (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego). W związku z powyższym niniejsza analiza będzie dotyczyła pierwszych dwóch zaleceń sformułowanych Radę Unii Europejskiej.

W dalszej części niniejszego przedstawione zostaną w sposób syntetyczny najważniejsze wnioski odnoszące się do zaleceń Rady, wynikające z analiz przeprowadzonych w ramach poszczególnych obszarów tematycznych.

Zalecenie 1

Zapewnienie, by nominalna stopa wzrostu publicznych wydatków pierwotnych netto nie przekroczyła 4,2 % w 2019 r., co odpowiadałoby rocznej korekcie strukturalnej wynoszącej 0,6 % PKB. Podjęcie działań w celu zwiększenia efektywności wydatków publicznych, w tym przez reformę procesu budżetowego.

W odniesieniu do niniejszego zalecenia wsparcie EFS posiada wpływ jedynie w zakresie działań mających na celu zwiększenie efektywności wydatków publicznych.

Na terenie Polski w latach 2007-2016 wzrósł średni koszt aktywizacji zawodowej jednej osoby bezrobotnej z 4 352 zł do 7 288 zł, co oznacza spadek efektywności kosztowej.

Najwyższy średni koszt aktywizacji 1 osoby w 2016 występował w województwach: łódzkim (8 473 zł), mazowieckim (7 761 zł) oraz dolnośląskim (7 701 zł). Z kolei z najniższymi kosztami aktywizacji mamy do czynienia w województwach: kujawsko-pomorskim (6 476 zł) oraz warmińsko-mazurskim (6 686 zł).

W okresie 2009-2017 na terenie Polski mamy do czynienia z nieznacznym nominalnym wzrostem kwoty świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców – kwota z 2017 stanowi 103,8% tej z roku 2009. Jednak realnie – uwzględniając skumulowaną stopę inflacji – mamy do czynienia ze spadkiem. Oznacza to, że mimo nominalnego wzrostu beneficjenci świadczeń mogą dzięki nim nabyć / otrzymać mniejszą ilość dóbr. Jednocześnie mamy do czynienia ze zmniejszaniem się skali

problemu zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce spadła z 34,2% w roku 2007 do 19,5% w 2017 r. Realny spadek wydatków na pomoc społeczną współwystępujący ze zmniejszeniem się skali problemu zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym może oznaczać wzrost efektywności kosztowej wydatków na świadczenia społeczne.

Zalecenie 2

Podjęcie działań w celu zwiększenia uczestnictwa w rynku pracy, w tym przez poprawę dostępu do opieki nad dziećmi i rozwój umiejętności przydatnych na rynku pracy, zwłaszcza przez wspieranie uczenia się dorosłych, oraz w celu likwidacji utrzymujących się przeszkód dla bardziej trwałych form zatrudnienia. Zapewnienie stabilności i adekwatności systemu emerytalnego przez wprowadzenie środków służących podwyższeniu rzeczywistego wieku przejścia na emeryturę i przez wdrożenie reformy preferencyjnych systemów emerytalno-rentowych.

W odniesieniu do niniejszego zalecenia wsparcie EFS posiada wpływ w zakresie poprawy dostępności opieki nad dziećmi, rozwoju umiejętności przydatnych dla rynku pracy oraz wspierania uczenia się przez całe życie.

Systematycznie rośnie liczba instytucji opieki nad dziećmi do lat 3, w 2011 roku na terenie Polski działało 571 tego rodzaju instytucji, w roku 2017 było ich ponad siedmiokrotnie więcej – 4 271. Wyraźnie rosnącą tendencję posiada również liczba miejsc w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów, w okresie 2011-2017 mamy do czynienia z ponad trzykrotnym wzrostem liczby miejsc – z 32 053 miejsc (2011 r.) do 111 348 miejsc (2017 r.). Jednocześnie w 2017 roku na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna przypadało, w skali kraju, 10 dzieci w wieku do 3 lat. Wskazuje to, że nadal mamy do czynienia z deficytem miejsc w tego rodzaju placówkach. Największy deficyt w tym zakresie występował na terenie województw: warmińsko-mazurskiego (na 1 miejsce przypadało 16 dzieci), lubelskiego (15 dzieci), świętokrzyskiego (15 dzieci) oraz kujawsko-pomorskiego (14 dzieci). Opieką w żłobkach

w 2017 r. objęte było na terenie Polski zaledwie 8,6% dzieci w wieku do lat 3, lecz odsetek ten w latach 2007-2017 wzrósł ponad trzykrotnie, w 2007 r. wartość analizowanego wskaźnika wynosiła 2,4%. Najmniej dzieci zostało objętych opieką w żłobkach na terenie województw: warmińsko-mazurskiego (5,7%), świętokrzyskiego (5,8%), lubelskiego (6,1%) oraz kujawsko-pomorskiego (6,5%). Natomiast największa część dzieci w wieku do lat 3 została objęta opieką w żłobkach na terenie województw: dolnośląskiego (13,8%), opolskiego (12,5) oraz lubuskiego (10,1%)

Na terenie Polski w 2017 r. wychowaniem przedszkolnym było objętych 76,1% dzieci. Jednocześnie mamy do czynienia z systematyczną poprawą sytuacji, w okresie 2007-2016 miał miejsce wzrost o 29,6 p.p. Najmniej dzieci zostało objętych wychowaniem przedszkolnym w województwach: warmińsko-mazurskim (64,3%) oraz kujawsko-pomorskim (66,7%). Z kolei najbardziej korzystna sytuacja występowała na terenie województw: opolskiego (84,0%) oraz mazowieckiego (83,9%).

Jednocześnie mamy do czynienia z zadowalającą dostępnością miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego. W 2016 r. dostępne było 766 240 miejsc w tego rodzaju placówkach w stosunku do roku 2007 mamy do czynienia ze wzrostem o ponad 166 tys. miejsce. Warto zauważyć, iż w 2016 r. liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego osiągnęła wartość bliską liczbie dzieci w wieku 3-5 lat, na co wskazuje wartość wskaźnika liczby dzieci przypadających na 1 miejsce wynosząca 1,01. Daje to szansę na zapewnienie miejsca w placówce wychowania przedszkolnego niemal wszystkim dzieciom.

W 2017 r. zaledwie 4% osób w wieku 25-64 lata kształciło się lub doszkałało, przy czym kobiety nieco częściej podejmowały tego rodzaju aktywności (4,4%) niż mężczyźni (3,5%). W okresie 2007-2017 wartości analizowanego wskaźnika ulegały wahaniom. Taki stan rzeczy wskazuje, że osoby w wieku 25-64 lat cechuje bardzo niski poziom aktywności w zakresie kształcenia i dokończania się, po zakończeniu kształcenia formalnego aktywność edukacyjna większości osób ustaje.

Wykaz skrótów

Skrót	Rozwinięcie skrótu
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CIE MEN	Centrum Informatyczne Edukacji Ministerstwa Edukacji Narodowej
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EHCI	Euro Health Consumer Index
EU-SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KIS	Klub Integracji Społecznej
LFS	Labour Force Survey
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
MZ	Ministerstwo Zdrowia
NEET	Not in Employment, Education or Training
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
NGO	Non-Government Organization
NIK	Najwyższa Izba Kontroli
NTS	Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do celów Statystycznych
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OKE	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
PES	Podmiot Ekonomii Społecznej
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
REGON	Rejestr Gospodarki Narodowej
RPO	Regionalny Program Operacyjny
UE	Unia Europejska
WTZ	Warsztaty Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej

Skrót	Rozwinięcie skrótu
ZOL	Zakład Opiekuńczo-Lecznicy
ZPO	Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Spis ilustracji

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba kobiet na 100 mężczyzn w 2017 roku w krajach Europy	18
Wykres 2. Średnia liczba dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym w 2016 r.	21
Wykres 3. Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w Polsce.....	28
Wykres 4. Liczba miejsc w instytucjach opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w Polsce ...	30
Wykres 5. Zmiana odsetka dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007r. = 100%)	35
Wykres 6. Zmiana przeciętnego dalszego trwania życia noworodka w podziale na płeć w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	42
Wykres 7. Przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w Polsce w podziale na miasto / wieś w latach 1990-2017.....	43
Wykres 8. Udział % ludności wg ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w 2017 r.	44
Wykres 9. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku co najmniej 65 lat na 100 osób w wieku 15-64 lata) w krajach Europy w 2017 r.	47
Wykres 10. Zmiana wskaźnika obciążenia demograficznego latach 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	50
Wykres 11. Aktywność ekonomiczna ludności według województw w 2017 r.....	68
Wykres 12. Zmiana liczby osób pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo według województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	70
Wykres 13. Stopa bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn w krajach UE (Unii Europejskiej) w 2017 r.....	72

Wykres 14. Zmiana stopy bezrobocia wg BAEL w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	74
Wykres 15. Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy w Polsce w latach 2015-2017 ..	83
Wykres 16. Zmiana poziomu efektywności kosztowej i zatrudnieniowej w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	88
Wykres 17. Stopa bezrobocia długotrwałego w Polsce wg grup wiekowych w latach 2007-2017	94
Wykres 18. Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat w krajach UE w 2017 r.....	113
Wykres 19. Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat w Polsce na tle UE w latach 2007-2017	114
Wykres 20. Zmiana udziału bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych oraz w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo w 2017 r. w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%).....	120
Wykres 21. Stopa bezrobocia osób z niepełnosprawnościami w wieku 15 lat i więcej wg BAEL w Polsce w latach 2007-2017.....	121
Wykres 22. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Europy w 2017 r.	139
Wykres 23. Porównanie wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce do średniej krajów Unii Europejskiej w latach 2007-2017.....	140
Wykres 24. Wartość podwskaźników wchodzących w skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Europy w 2017 r.	141
Wykres 25. Wartość podwskaźników wchodzących w skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce w latach 2007-2017	143
Wykres 26. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych według regionów Polski w latach 2012-2017.....	145
Wykres 27. Zmiana wskaźnika zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa oraz minimum egzystencji w latach w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	150

Wykres 28. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych wg województw w 2017 r.	151
Wykres 29. Zmiana subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych wg województw w 2016 r. w porównaniu do roku 2013 (różnica w pkt. proc.).....	152
Wykres 30. Liczba osób bezdomnych w Polsce w podziale na mężczyzn, kobiety i dzieci w latach 2011-2017.....	155
Wykres 31. Wydatki na cele socjalne w krajach UE należących do OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) jako udział w PKB (Produkt Krajowy Brutto) w 2016 r.....	158
Wykres 32. Kwota świadczeń pomocy społecznej przyznanych decyzją według głównych form pomocy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wg województw w 2017 r.	162
Wykres 33. Zmiana kwoty świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%) ...	163
Wykres 34. Wychowankowie rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w Polsce w latach 2007-2016.....	170
Wykres 35. Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Polsce w latach 2009-2016	185
Wykres 36. Liczba KIS, CIS i ZAZ na 100 tys. mieszkańców w 2016 r.....	186
Wykres 37. Zmiana liczby CIS i ZAZ wg województw w 2016 r. w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%).....	187
Wykres 38. Struktura zatrudnienia według sektorów gospodarki i województw w 2017 r.	194
Wykres 39. Zmiana liczby pracujących wg sektorów gospodarki i województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	195
Wykres 40. Zmiana liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy mieszkańców, liczby nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych z REGON podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 10 tysięcy mieszkańców wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	199

Wykres 41. Współczynnik skolaryzacji netto wg województw w 2016 r.	210
Wykres 42. Odsetek uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży wg województw w 2016 r.	211
Wykres 43. Zmiana odsetka uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży wg województw w 2016 r. w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%).....	212
Wykres 44. Odsetek osób w wieku 18-24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym niekontynuujących dalszej nauki w formach szkolnych i pozaszkolnych w krajach Europy w 2017 r.	216
Wykres 45. Odsetek osób w wieku 30-34 lata z wykształceniem wyższym w krajach Europy w 2017 r.	220
Wykres 46. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata w krajach Europy w 2017 r.	221
Wykres 47. Różnica pomiędzy województwem z najwyższym i najniższym poziomem upowszechnienia edukacji przedszkolnej w latach 2007-2016.....	227
Wykres 48. Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego wg województw w 2017 r.	228
Wykres 49. Liczba uczniów przypadających na 1 oddział (klasę szkolną) w szkołach wg województw w 2016 r.	235
Wykres 50. Udział osób w wieku 25-64 lata kształcących i doksztalających się w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w podziale na płeć w Polsce w latach 2007-2017.....	237
Wykres 51. Liczba hospitalizacji z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. ludności w Polsce w latach 2007-2016.....	254
Wykres 52. Zmiana liczby dni absencji chorobowej z powodu chorób nowotworowych oraz chorób układu krążenia w latach wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	257
Wykres 53. Zmiana liczby zgonów z powodu chorób układu krążenia wg płci i województw w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	260

Wykres 54. Zmiana liczby zgonów z powodu nowotworów ogółem oraz nowotworów złośliwych wg województw w 2016 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)..... 264

Spis map

Mapa 1. Małżeństwa zawarte w ciągu roku na 1000 ludności w 2017 r. oraz zmiana ich liczby w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	20
Mapa 2. Średnia liczba dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	23
Mapa 3. Współczynnik reprodukcji brutto w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	25
Mapa 4. Przyrost naturalny na 1 tys. ludności w 2016 r. oraz różnica jego wartości pomiędzy latami 2007-2016.....	27
Mapa 5. Liczba dzieci na 1 miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna w 2017 r. roku oraz jej zmiana w stosunku do roku 2015 (2015 r. = 100%).....	32
Mapa 6. Odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach w 2017 r. oraz odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach na wsi w 2017 r.	34
Mapa 7. Współczynnik użłobkowania (dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3) w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%).....	36
Mapa 8. Różnica między przeciętnym trwaniem życia noworodka ze względu na płeć w 2016 r. oraz przeciętne trwanie życia noworodka w podziale na płeć w 2016 r.	40
Mapa 9. Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2017 r. oraz zmiana udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	46
Mapa 10. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w 2017 r.).....	49
Mapa 11. Saldo migracji w 2017 r. wg województw oraz różnica salda migracji pomiędzy latami 2007 i 2017	52

Mapa 12. Współczynnik salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%) .	53
Mapa 13. Współczynnik salda migracji zagranicznych w 2017 r. oraz różnica współczynnika salda migracji pomiędzy latami 2007 i 2017	55
Mapa 14. Liczba migrantów, którym wydano zezwolenia na pobyt w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)	57
Mapa 15. Współczynnik urbanizacji (ludność w miastach w % ogółu ludności) w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)	58
Mapa 16. Stopa bezrobocia wg BAEL w 2017 r. (w %) oraz stopa bezrobocia wg BAEL w podziale na płeć w 2017 r.....	73
Mapa 17. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2017 r. (w %) oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	76
Mapa 18. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	78
Mapa 19. Stopa napływu bezrobotnych w 2017 r. (w %) oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)	80
Mapa 20. Wskaźnik płynności bezrobocia w 2017 r. wg województw oraz jego zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)	82
Mapa 21. Udział % bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym wśród zarejestrowanych bezrobotnych w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	85
Mapa 22. Wskaźnik efektywności kosztowej w 2016 r. oraz wskaźnik efektywności zatrudnieniowej w 2016 r. (w %)	86
Mapa 23. Stopa bezrobocia długotrwałego (w %).....	89
Mapa 24. Udział % pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	92

Mapa 25. Czas poszukiwania pracy w miesiącach w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	95
Mapa 26. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. oraz wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r. (w %).....	100
Mapa 27. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata w 2017 r. oraz wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata w podziale na płeć w 2017 r. (w %).....	102
Mapa 28. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w 2017 r. oraz wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w podziale na płeć w 2017 r. (w %).....	103
Mapa 29. Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku 16-64 lat w 2017 r. (w %) oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	106
Mapa 30. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (<i>job vacancy rate</i>) w 2015 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)	108
Mapa 31. Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)	109
Mapa 32. Udział % bezrobotnych kobiet w ogóle zarejestrowanych jako osoby bezrobotne w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007(2007 r. = 100%).....	112
Mapa 33. Stopa bezrobocia osób w wieku 15-29 lat w 2017 r. (w %).....	115
Mapa 34. Odsetek osób młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (NEET) w wieku 15-29 lat w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%).....	116
Mapa 35. Udział % bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej w ogóle aktywnych zawodowo w 2017 r. oraz udział % bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych w 2017 r.....	119
Mapa 36. Udział % osób z niepełnosprawnościami wśród osób zarejestrowanych jako bezrobotne w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%).....	122

Mapa 37. Przeciętny dochód rozporządzalny w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym w 2017 r. (w zł) oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	146
Mapa 38. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji w 2017 r. oraz wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa w 2017 r. (w %).....	148
Mapa 39. Liczba osób bezdomnych na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2011 (2011 r. = 100%)	156
Mapa 40. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)	159
Mapa 41. Udział liczby osób otrzymujących świadczenia niepieniężne w całkowitej liczbie osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%).....	161
Mapa 42. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2014.....	166
Mapa 43. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi wśród osób, którym przyznano decyzją świadczenia pomocy społecznej w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%).....	167
Mapa 44. Liczba rodzin otrzymujących pomoc udzielaną w postaci pracy socjalnej jako odsetek od liczby rodzin otrzymujących pomoc społeczną w 2017 r. wg województw oraz zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	169
Mapa 45. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)	171
Mapa 46. Liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)	173
Mapa 47. Liczba dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)	175

Mapa 48. Liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	176
Mapa 49. Liczba osób oczekujących na miejsce środowiskowych domach samopomocy na 100 tys. ludności w 2017 r. wg województw oraz jej zmiana w stosunku do roku 2011 (2011 r. = 100%).....	177
Mapa 50. Liczba osób oczekujących na miejsce w DPS w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)	181
Mapa 51. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	182
Mapa 52. Liczba aktywnych NGO (Non-Government Organization) na 10 tys. ludności w 2014 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%).....	184
Mapa 53. Liczba WTZ na 100 tys. mieszkańców w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2012 (2012 r. = 100%)	188
Mapa 54. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. oraz liczba nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych z REGON podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 10 tys. mieszkańców w 2017 r.	197
Mapa 55. PKB na 1 mieszkańca (w zł) w 2015 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	200
Mapa 56. Liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)	202
Mapa 57. Liczba zlikwidowanych miejsc pracy na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)	204
Mapa 58. Odsetek pracowników zatrudnionych w ramach umowy o pracę w mikroprzedsiębiorstwach w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2013 (2013 r. = 100%).....	205
Mapa 59. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (zł) w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)	207

Mapa 60. Liczba pozwoleń na pracę i oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi w przeliczeniu na 1000 przedsiębiorstw w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%).....	208
Mapa 61. Liczba uczniów szkół zawodowych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016r. oraz ich zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)	213
Mapa 62. Liczba studentów szkół wyższych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	214
Mapa 63. Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. oraz odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017r.	215
Mapa 64. Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. wg województw oraz odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r. wg województw.....	217
Mapa 65. Odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017r. oraz odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017r.	218
Mapa 66. Odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. oraz odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r.	219
Mapa 67. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata w 2017 r. oraz odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na płeć w 2017 r.....	222
Mapa 68. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat uczestniczących w edukacji przedszkolnej w 2016 r. oraz odsetek dzieci w wieku 3-4 lat uczestniczących w edukacji przedszkolnej w podziale na miasto i wieś w 2016 r.	225

Mapa 69. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w jednostkach prowadzonych przez samorząd gminny w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	226
Mapa 70. Odsetek zdawalności egzaminu maturalnego w 2016 r.....	230
Mapa 71. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)	233
Mapa 72. Udział % nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2013 (2013 r. = 100%)	234
Mapa 73. Odsetek osób w wieku 18-69 lat kształcących się lub doszkalających w 2016 r.	236
Mapa 74. Liczba osób oczekujących na świadczenia medyczne w przeliczeniu na 1 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2009 (2009 r. = 100%)	246
Mapa 75. Liczba ludności przypadająca na łóżko w szpitalach ogólnych w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	248
Mapa 76. Liczba lekarzy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2010 (2010 r. = 100%)	249
Mapa 77. Liczba pielęgniarek w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	251
Mapa 78. Przeciętna długość zaświadczenia lekarskiego w dniach (absencja chorobowa z tytułu choroby własnej) w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	255
Mapa 79. Udział % dni absencji chorobowej z powodu chorób nowotworowych w ogólnej liczbie dni absencji oraz udział % dni absencji chorobowej z powodu chorób układu krążenia w ogólnej liczbie dni absencji w 2017 r.	256
Mapa 80. Odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	258

Mapa 81. Liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia w podziale na płeć w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r.....	259
Mapa 82. Odsetek zgonów z powodu chorób układu krążenia w 2016 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	261
Mapa 83. Liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz udział % zgonów z powodu nowotworów w ogólnej liczbie zgonów z powodu nowotworów w 2016 r.....	262
Mapa 84. Liczba zgonów z powodu nowotworów złośliwych w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2016 r. oraz udział % zgonów z powodu nowotworów złośliwych w ogólnej liczbie zgonów z powodu nowotworów w 2016 r.....	263
Mapa 85. Zgony niemowląt w przeliczeniu na 10 tys. urodzeń żywych w 2017 r. oraz zmiana ich liczby w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	265

Spis tabel

Tabela 1. Przeciętne dalsze trwanie życia w podziale na płeć w krajach Europy w 2016 r.	37
Tabela 2. Wskaźnik zatrudnienia wg grup wiekowych i płci w krajach UE w 2017 r. (w %)	98
Tabela 3. Zmiana wskaźnika zatrudnienia według grup wiekowych, płci i województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	104
Tabela 4. Liczba osób biernych zawodowo na 1000 osób w wieku powyżej 15 roku życia w podziale na płeć w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2007	111
Tabela 5. Wyposażenie w wybrane przedmioty trwałego użytkowania w % ogółu gospodarstw domowych według województw w 2017 r. oraz zmiana w stosunku do roku 2007	153
Tabela 6. Struktura osób objętych świadczeniami wg powodów przyznania świadczenia w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2014	164

Tabela 7. Liczba przebywających w DPS (Dom Pomocy Społecznej), ZOL (Zakład Opiekuńczo-Leczniczy), ZPO (Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy) oraz hospicjach stacjonarnych na 10 tys. ludności.....	178
Tabela 8. Zmiana udziału osób z poszczególnymi poziomami wykształcenia wśród osób w wieku 15-64 lata wg województw w 2017 r. w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	223
Tabela 9. Wskaźnik zatrudnienia wg poziomu wykształcenia i województw w 2017 r. oraz jego zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%)	231
Tabela 10. Wartość Europejskiego Konsumentckiego Indeksu Zdrowia (EHCI) w 2017 r. oraz wydatków na ochronę zdrowia jako % PKB w krajach UE w 2016 r. oraz ich zmiana w stosunku do roku 2007 (2007 r. = 100%).....	243
Tabela 11. Zachorowalność na najczęstsze choroby układu krążenia (2014 r.) oraz choroby nowotworowe (2015 r.) w przeliczeniu na 100 tys. ludności wg województw .	252

Spis wykorzystanych wskaźników w podziale na obszary tematyczne

Demografia

- Liczba dzieci na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna
- Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3
- Liczba kobiet na 100 mężczyzn
- Liczba ludności w podziale na mężczyzn i kobiety
- Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym
- Liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3
- Liczba migrantów, którym wydano pozwolenia na pobyt w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców
- Małżeństwa na 1000 ludności
- Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach
- Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach na wsi
- Przeciętne dalsze trwanie życia kobiet
- Przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn
- Przeciętne dalsze trwanie życia mieszkańców
- Przeciętne dalsze trwanie życia w podziale na miasto/wieś
- Przeciętne trwanie życia noworodka w podziale na miasto/wieś
- Przyrost naturalny na 1 tys. ludności

- Saldo migracji zagranicznych na 1000 ludności
- Średnia liczba dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym
- Średnia liczba dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym
- Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem
- Udział osób w wieku co najmniej 65 lat w ogólnej populacji
- Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku co najmniej 65 lat na 100 osób w wieku 15-64 lata)
- Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)
- Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym)
- Współczynnik reprodukcji brutto
- Współczynnik salda migracji
- Współczynnik urbanizacji (ludność w miastach w % ogółu ludności)
- Współczynnik użłobkowania (Dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1000 dzieci w wieku do lat 3)
- Współczynnika salda migracji międzywojewódzkich osób w wieku produkcyjnym

Rynek pracy

- Aktywność ekonomiczna ludności
- Czas poszukiwania pracy
- Liczba osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy
- Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć
- Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca
- Zmiana liczby osób zarejestrowanych w KRUS

- Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy mieszkańców
Liczba nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych z REGON podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 10 tysięcy osób
- Liczba zarejestrowanych bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy
- Liczba zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym
- Lista zawodów deficytowych
- Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy wg województw (job vacancy rate)
- Odsetek osób młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się (NEET) w wieku 15-29 lat
- Stopa bezrobocia
- Stopa bezrobocia długotrwałego wg BAEL
- Stopa bezrobocia długotrwałego wg BAEL wg grup wieku (zgodnie z definicją KE stosowaną w projektach EFS)
- Stopa bezrobocia kobiet i mężczyzn wg BAEL
- Stopa bezrobocia osób w wieku 15-29 lat
- Stopa bezrobocia osób z niepełnosprawnościami w wieku 15 lat i więcej wg BAEL
- Stopa bezrobocia rejestrowanego
- Stopa bezrobocia wg BAEL
- Stopa bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn
- Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-29 lat
- Stopa napływu bezrobotnych
- Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy (udział osób z I/II/III profilem w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych)
- Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi (w porównaniu do średniej dla Polski)

- Udział bezrobotnych kobiet w ogóle zarejestrowanych jako osoby bezrobotne
- Udział bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej w ogóle aktywnych zawodowo
- Udział bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych
- Udział bezrobotnych z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie bezrobotnych
- Udział pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem
- Wskaźnik płynności bezrobocia
- Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata w podziale na płci
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata dla kobiet
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata dla mężczyzn
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w podziale na płci
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w podziale na płci
- Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej

Integracja społeczna

- Błąd standardowy dla wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej
- Liczba aktywnych NGO na 10 tys. mieszkańców
- Liczba dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego
- Liczba funkcjonujących KIS/ CIS/WTZ/ZAZ na 100 tysięcy mieszkańców
- Liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego
- Liczba osób bezdomnych na 10 tysięcy ludności
- Liczba osób bezdomnych w podziale na mężczyzn/kobiety/dzieci

- Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych, w podziale na mieszkania dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne oraz dla osób z zaburzeniami psychicznym
- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej według powodu otrzymywania świadczeń
- Liczba osób korzystających z usług w ośrodkach wsparcia (w tym ŚDS, dziennych domach pomocy)
- Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych
- Liczba osób oczekujących na miejsce w DPS
- Liczba osób oczekujących na miejsce w ośrodkach wsparcia (w tym ŚDS, dziennych domach pomocy)
- Liczba osób przebywających w DPS/ZOL/ZPO/hospicjach stacjonarnych
- Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych na 10.000 ludności
- Liczba rodzin otrzymujących pomoc udzielaną w postaci pracy socjalnej jako odsetek od liczby rodzin otrzymujących pomoc społeczną
- Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych na 100 tys. ludności
- Osoby, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności
- Oszacowanie wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych
- Oszacowanie wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej
- PKB na 1 mieszkańca (w złotych)
- Podwskaźniki wchodzące w skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- Podwskaźniki wchodzące w skład wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- Porównanie wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce do średniej krajów Unii Europejskiej

- Powody otrzymania świadczenia z pomocy społecznej
- Przeciętny dochód rozporządzalny w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym
- Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych
- Świadczenia pomocy społecznej przyznane decyzją według głównych form pomocy w procentach
- Świadczenia pomocy społecznej przyznane decyzją według głównych form pomocy w tysiącach
- Udział osób objętych kontraktami socjalnymi wśród osób, którym przyznano decyzją świadczenia pomocy społecznej
- Udział uczestników CIS w łącznej liczbie osób długotrwale bezrobotnych
- Udział uczestników ZAZ i WTZ w łącznej liczbie osób niepełnosprawnych
- Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych w podziale na 6 regionów
- Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji
- Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa
- Wychowankowie rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej ogółem
- Wydatki na cele socjalne w krajach UE należących do OECD jako udział w PKB
- Wyposażenie w niektóre przedmioty trwałego użytkowania w % ogółu gospodarstw domowych

Sytuacja pracowników i przedsiębiorstw

- Liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym
- Liczba pozwoleń na pracę i oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi w przeliczeniu na 1000 przedsiębiorstw
- Liczba zlikwidowanych miejsc pracy na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym

- Odsetek pracowników zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwach w ramach umowy o pracę
- Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Edukacja i wykształcenie

- Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki
- Liczba dzieci w wieku do lat 3 (w wieku 0, 1 i 2 lat)
- Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 według formy sprawowania opieki na poziomie gminy (ewentualnie dla niań według ZUS), w tym – w zależności od dostępności danych – dla dzieci z niepełnosprawnością
- Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w jednostkach prowadzonych przez samorząd gminny
- Liczba studentów szkół wyższych na 10 tys. ludności
- Liczba uczniów przypadających na 1 oddział (klasę szkolną) w szkołach publicznych
- Liczba uczniów szkół zawodowych
- Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata uczestniczących w edukacji przedszkolnej
- Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata uczestniczących w edukacji przedszkolnej w podziale na miasto/wieś
- Odsetek osób w wieku 18-24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym niekontynuujących dalszej nauki w formach szkolnych i pozaszkolnych
- Odsetek osób w wieku 18-24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym niekontynuujących dalszej nauki w formach szkolnych i pozaszkolnych
- Odsetek osób w wieku 25-64 lata kształcących się lub doszkalających
- Odsetek osób w wieku 30-34 lata z wykształceniem wyższym
- Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na miasto/wieś i płci

- Odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na miasto/wieś i płci
- Odsetek osób z wykształceniem średnim zawodowym oraz policealnym wśród osób w wieku 15-64 lat w podziale na miasto/wieś i płci
- Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata
- Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na miasto/wieś i płci
- Odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wśród osób w wieku 15-64 lata w podziale na miasto/wieś i płci
- Odsetek uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży w danym roku szkolnym według typów szkół
- Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach/placówkach oświatowych realizujących kształcenie ogólne i zawodowe (wg typów szkół)
- Różnice pomiędzy województwem z najwyższym i najniższym poziomem upowszechnienia edukacji przedszkolnej
- Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej (historia i wiedza o społeczeństwie)
- Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej (język polski)
- Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej (matematyka)
- Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej (przedmioty przyrodnicze)
- Udział nauczycieli dyplomowanych w ogólnej populacji nauczycieli
- Udział osób w wieku 25-64 lata kształcących i doksztalających się w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w podziale na płci
- Wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym

- Wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym
- Wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym
- Wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem wyższym
- Wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym
- Współczynnik skolaryzacji netto
- Zdawalność egzaminu maturalnego

Zdrowie

- Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (EHCI)
- Liczba lekarzy na 10 tys. ludności
- Liczba lekarzy specjalistów w dziedzinie geriatrici
- Liczba ludności przypadająca na łóżko w szpitalach ogólnych
- Liczba osób oczekujących na świadczenia medyczne na 1000 ludności
- Liczba osób w wieku 65 lat i więcej
- Liczba zachorowań na choroby nowotworowe i choroby układu krążenia na 100 tys. ludności
- Liczba zgonów kobiet z powodu chorób układu krążenia (w przeliczeniu na 100 tys. kobiet)
- Liczba zgonów mężczyzn z powodu chorób układu krążenia (w przeliczeniu na 100 tys. mężczyzn)
- Liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych (w przeliczeniu na 100 tys. ludności)
- Liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (w przeliczeniu na 100 tys. ludności)
- Liczebność pielęgniarek na 10 tys. ludności
- Odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności
- Odsetek zgonów z powodu chorób układu krążenia
- Odsetek zgonów z powodu nowotworów

- Przeciętna długość zaświadczenia lekarskiego w dniach (absencja chorobowa z tytułu choroby własnej)
- Udział % dni absencji chorobowej z powodu chorób nowotworowych w ogólnej liczbie dni absencji
- Udział % dni absencji chorobowej z powodu chorób układu krążenia w ogólnej liczbie dni absencji
- Wydatki na ochronę zdrowia jako % PKB
- Zgony niemowląt na 10 tys. urodzeń żywych
- Zgony z powodu nowotworów złośliwych + udział zgonów z powodu nowotworów złośliwych w ogólnej liczbie zgonów z powodu nowotworów

Bibliografia

Demografia

1. Główny Urząd Statystyczny, Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2016
2. Rządowa Rada Ludnościowa (2014) Rekomendacje rządowej rady ludnościowej w zakresie polityki ludnościowej Polski
3. Rządowa Rada Ludnościowa (2016) Perspektywy demograficzne jako wyzwanie dla polityki ludnościowej Polski
4. Rządowa Rada Ludnościowa (2017) Sytuacja demograficzna Polski – Raport 2016-2017
5. Rządowa Rada Ludnościowa (2018) Sytuacja demograficzna Polski jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej

Rynek pracy

1. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (2012) Bezrobocie – między diagnozą a działaniem
2. Instytucja Zarządzająca PO WER (2015) Badanie efektów wsparcia realizowanego na rzecz osób młodych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) – I raport tematyczny
3. Instytucja Zarządzająca PO WER (2018) Badanie efektów wsparcia realizowanego na rzecz osób młodych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) – III raport wskaźnikowy
4. Instytut Badań Edukacyjnych (2018) Badanie sytuacji zawodowej niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych w zależności od ich ścieżki edukacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem uczestników programów aktywizujących społecznie i zawodowo (programy Student I, Student II oraz inne)

5. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2018) Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2017 roku
6. Ministerstwo Rozwoju (2016) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS. Raport cząstkowy I
7. Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku (2016) Diagnoza sytuacji na rynku pracy w woj. podlaskim w zakresie bezrobocia długotrwałego

Integracja społeczna

1. Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2016)
2. Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych, MRPiPS
3. Instytucja Zarządzająca PO WER (2016) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS – I raport cząstkowy
4. Julian Auleytner (2017) Finansowanie polityki społecznej, ZUS
5. NIK (2017) Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego dla dzieci, informacja pokontrolna, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/funkcjonowanie-placowek-wsparcia-dziennego-dla-dzieci.html>
6. Informacja dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej o funkcjonowaniu Centrów i Klubów Integracji Społecznej w latach 2016 – 2017
7. Instytucja Zarządzająca PO KL (2014) Ocena ex ante instrumentów finansowych w zakresie wsparcia podmiotów ekonomii społecznej i osób młodych
8. Instytucja Zarządzająca PO WER (2015) Ocena ex-ante ryzyka dla zastosowania instrumentów finansowych o charakterze gwarancyjnym oferowanych podmiotom ekonomii społecznej w PO WER

Sytuacja pracowników i przedsiębiorstw

1. GUS (2016) Pracujący w nietypowych formach zatrudnienia, notatka informacyjna
2. IZ RPO WSL (2018) Ocena skuteczności i trafności przyjętego modelu finansowania usług rozwojowych w województwie śląskim
3. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (2018) Raport o stanie sektora MŚP 2018

4. Bank Pekao (2018) Raport o sytuacji Mikro i Małych Firm (2018)

Edukacja i wykształcenie

1. Instytucja Zarządzająca PO WER (2017) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS – II raport cząstkowy
2. Instytucja Zarządzająca PO WER (2018) Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS – III raport cząstkowy
3. Instytucja Zarządzająca RPO Woj. Podkarpackiego 2014-2020 (2017) Ewaluacja ex ante wsparcia kształcenia osób dorosłych w formie poza szkolnych form kształcenia zawodowego
4. Instytut Badań Edukacyjnych (2017) Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności uczniów. Wyniki badania PISA 2015 w Polsce
5. Komisja Europejska (2017) Monitor edukacji i kształcenia 2017. Polska
6. Zakład Ubezpieczeń Społecznych (2017) Finansowanie polityki społecznej,

Zdrowie

1. Instytucja Pośrednicząca PO KL Woj. Łódzkiego (2014) Ocena potrzeb realizacji projektów dotyczących profilaktyki w zakresie chorób cywilizacyjnych i zawodowych w kontekście wydłużenia wieku aktywności zawodowej
2. Instytucja Zarządzająca RPO Woj. Lubelskiego 2014-2020 (2014) Ocena potrzeb województwa lubelskiego w zakresie realizacji projektów dotyczących profilaktyki w zakresie chorób cywilizacyjnych i zawodowych
3. Ministerstwo Zdrowia (2016) Analiza potrzeb szkoleniowych pracowników sektora zdrowia